

Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi

Kasım 2023

Cilt VI Sayı II | Hakemli Dergi

ISSN: 2636-7998

Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi

Mediterranean Journal of Gender and Women's Studies

Dergi Sahibi/Owned By:

Prof. Dr. Nurşen Adak

Yayın Kurulu/Publishing Editors

Prof. Dr. Nurşen Adak, Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Öznur Körükcü, Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Meral Timurturkan, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Editör/Editor:

Prof. Dr. Nurşen Adak

Editör Yardımcısı/Assistant Editor:

Araş. Gör. Çağrı Elmas

Seda Kocabıyık

Dil Editörleri/Redaction:

Araş. Gör. Dr. Ayşe Kalav

Öğr. Gör. Güher Ceylan Çavlı

Araş. Gör. Demet Sustam

Web-Teknik Destek Sorumlusu/Web and Graphic Design:

Araş. Gör. Çağrı Elmas

**Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi/
Mediterranean Journal of Gender and Women's Studies**

Yazışma Adresi/Contact: Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Anabilim
Dalı Sekreterliği, Edebiyat Fakültesi Zemin Kat, 07058, Kampüs/Antalya

e-posta/e-mail: ktcdergi@gmail.com | <http://dergipark.gov.tr/ktc>

Alan Editörleri / Editorial Board

Prof. Dr. Nurşen Adak, **Akdeniz Üniversitesi**
Prof. Dr. Kamile Kabukçuoğlu, **Akdeniz Üniversitesi**
Prof. Dr. Gözde Yirmibeşoğlu, **Akdeniz Üniversitesi**
Prof. Dr. Gönül Demez, **Akdeniz Üniversitesi**
Prof. Dr. Emine Uçar İlbuğa, **Akdeniz Üniversitesi**
Prof. Dr. Necla Öztürk, **Akdeniz Üniversitesi**
Doç. Dr. Gülay Yılmaz Diko, **Akdeniz Üniversitesi**
Doç. Dr. Ebru Akdoğu Arca, **Akdeniz Üniversitesi**
Doç. Dr. İlkay Kutlar, **Akdeniz Üniversitesi**
Doç. Dr. Öznur Körükçü, **Akdeniz Üniversitesi**
Doç. Dr. Zehra Yiğit, **Akdeniz Üniversitesi**
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Mahperi Uluyol, **Akdeniz Üniversitesi**

Bilim Kurulu/Advisory Board:

Prof. Dr. Andrea Peto, **Central European University, Macaristan**
Prof. Dr. Aylin Görgün Baran, **Hacettepe Üniversitesi, Türkiye**
Prof. Dr. Ayşe Gündüz Hoşgör, **ODTÜ, Türkiye**
Prof. Dr. Berrin Yanıkkaya, **Auckland University of Technology, Yeni Zelanda**
Doç. Dr. Eleni Gara, **University of the Aegean, Yunanistan**
Prof. Dr. Belkıs Kümbetoğlu, **Beykent Üniversitesi, Türkiye**
Prof. Dr. İnci User, **Acıbadem Üniversitesi, Türkiye**
Prof. Dr. Gørill Haugan, **NTNU, Norveç**
Prof. Dr. Gülriz Uygur, **Ankara Üniversitesi, Türkiye**
Prof. Dr. Ingvild Aune, **NTNU, Norveç**
Prof. Dr. Karen Heimer, **University of Iowa, ABD**
Prof. Dr. Mutlu Binark, **Hacettepe Üniversitesi, Türkiye**
Doç. Dr. Netice Yıldız, **EMU, KKTC**
Doç. Dr. Roja Fazaeli, **University of Dublin, İrlanda**
Prof. Dr. Serap Suğur, **Anadolu Üniversitesi, Türkiye**
Prof. Dr. Serpil Sancar, **Ankara Üniversitesi, Türkiye**
Prof. Dr. Sezer Şener Komşuoğlu, **Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, Türkiye**

Yayın İlkeleri ve Yazar Rehberi

Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi (KTC) Mayıs ve Kasım aylarında yılda iki kez yayınlanan uluslararası hakemli elektronik bir dergidir. Başta sosyoloji, psikoloji, antropoloji, iletişim, tarih, ekonomi, işletme, hukuk, eğitim ve sağlık bilimleri, siyaset bilimi vb bilim dalları olmak üzere kadın ve toplumsal cinsiyet konularıyla ilgili tüm bilim dallarından kadın ve toplumsal cinsiyet perspektifiyle hazırlanmış ampirik ve derleme çalışmalara açıktır. Disiplinlerarası kavramsal, ampirik ve yöntemsel tartışmalara yer veren süreli bir yayın organı olan **KTC Dergisi**, muhtelif disiplinlerden gelen araştırmacılar arasındaki diyalogun geliştirilmesi, alana ilişkin güncel tartışmaların üretilmesi, yaygınlaştırılması ve kolay erişilebilmesini amaçlamaktadır. Yayın dili Türkçe ve İngilizce olan **KTC Dergisi**'ne gönderilen çalışmalar çift taraflı kör hakem değerlendirmesi ve editör incelemesi ile yayıma hazır hale getirilmektedir. Dergide akademik makaleler dışında saha çalışması notları, söyleşiler, kongre ve çalıştay notları ve kitap tanıtım yazılarına da yer verilmektedir.

Dergide yayımlanan tüm çalışmalar, kamu ve tüzel kişilerce, gerekli atıflar verilmek koşuluyla kullanıma açık olup dergide yayımlanmış çalışmaların tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

Editorial Principles And Guide For Authors

Mediterranean Journal of Gender and Women's Studies (KTC) is published biannually in May and November as a peer-reviewed international electronic journal. It welcomes empirical studies and compilations prepared from the perspective of women and gender among all disciplines relating to women and gender issues particularly sociology, psychology, anthropology, communications, history, economics, education, business administration, law, health and political science. **Mediterranean Journal of KTC** - a periodical which includes interdisciplinary conceptual, empirical and methodological discussions - aims at developing dialogs among researchers from various disciplines and producing and popularizing current discussions in the field and making them accessible. Studies sent to the **Mediterranean Journal of KTC** with publication languages of Turkish and English are prepared for publication through double-blind peer review and editorial analysis. Besides academic articles, the journal includes fieldwork notes, interviews, congress and workshop notes, and book reviews.

Authors are fully responsible for studies published in the journal and all academic studies published in the journal are accessible to public and legal persons on condition of referencing.

Hakem Kurulu / Board of Referees (Kasım 2023 - November 2023):*

Adem Kantar (**Erzurum Teknik Üniversitesi**)
Aslı Gön (**Başkent Üniversitesi**)
Ayşe Kalav Köken (**Akdeniz Üniversitesi**)
Burcu Gezer Şen (**Fırat Üniversitesi**)
Duygu Alptekin (**Celal Bayar Üniversitesi**)
Ebru Ceren Uzun Uysal (**Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi**)
Emel Zorluoğlu (**Erzurum Teknik Üniversitesi**)
Esra Burcu (**Hacettepe Üniversitesi**)
Fatma Kahraman Güloğlu (**Yalova Üniversitesi**)
Gül Esra Atalay (**Üsküdar Üniversitesi**)
Gül Özateşler Ülkücan (**Dokuz Eylül Üniversitesi**)
Gülay Yılmaz Diko (**Akdeniz Üniversitesi**)
Gülçin Akbaş Uslu (**Atılım Üniversitesi**)
İlknur Yüksel Kaptanoğlu (**Hacettepe Üniversitesi**)
İrep Kiroğlu Bayat (**Mersin Üniversitesi**)
Janset Özen Aytemur (**Akdeniz Üniversitesi**)
Lütfiye Zeynep Beşpınar (**Marmara Üniversitesi**)
Mihrican Aylanç (**Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi**)
Mustafa Dođanođlu (**Gaziantep Üniversitesi**)
Nimet Önür (**Ege Üniversitesi**)
Nurgül Ergül Güvendi (**Cumhuriyet Üniversitesi**)
Ozan Otan (**Dokuz Eylül Üniversitesi**)
Özlem Ördem (**Çukurova Üniversitesi**)
Pelin Ügümü Aktaş (**Antalya Belek Üniversitesi**)
Ruveyde Aydın (**Ondokuz Mayıs Üniversitesi**)
Seçkin Tercan (**Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi**)
Temmuz Gönç Şavran (**Anadolu Üniversitesi**)
Tülin Sepetci (**Abant İzzet Baysal Üniversitesi**)
Yasemin Apalı (**Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi**)
Yeliz Dede Özdemir (**Ankara Bilim Üniversitesi**)
Yıldız Arzu Aba (**Bandırma Onyedı Eylül Üniversitesi**)
Yıldız Derya Birinciođlu (**Üsküdar Üniversitesi**)

*Ada göre alfabetik sıralanmıştır / In alphabetical order by name.

İçindekiler/Contents

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Flört Pratiklerinde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Türkiye'nin Heteroseksüel Çevrimiçi Flört Dünyasının Analizi

The Role of Gender in Dating Practices: An Analysis of Turkey's Heterosexual Online Dating World

Gözde Cöbek 331

Unchanging Gender Roles in Changing Digital Media Age: An Analysis of the Netflix Series "Lucifer" in terms of Femme Fatale

Değişen Dijital Medya Çağında Değiş(e)meyen Toplumsal Cinsiyet Rollerini: Femme Fatale Bağlamında Bir Netflix Dizisi Olan Lucifer'e Dair Bir İnceleme

Mustafa Özer Özkantar 357

Gizli İhtimam: "Vera Drake" Filminde Kadın Deneyimlerinin İzleri

Hidden Care: Traces of Women's Experiences in the Film "Vera Drake"

Yeliz Kendir Gök 379

Alternatif Kimlikler Üreten Bir Yeniden Yazım: Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt

A Rewrite That Produces Alternative Identifications: Red Riding Hood and Vegetarian Wolf

Merve Esra Özgürbüz 402

Toplumsal Cinsiyet Algısının Şiddet Eğilimine Etkisinde Toplumsal Cinsiyet Eğitiminin Aracılık Rolü

Mediator Role of Gender Education on the Effect of Gender Perception on Violent Tendency

Ahmet Türk, Büşranur Çevik, Sena Kaya 423

The Biopower and Biopolitics Concepts and Reflections of Them on Women in Margaret Atwood's Novel The Handmaid's Tale

Margaret Atwood'un Damızlık Kızın Öyküsü Adlı Romanında Biyo-iktidar ve Biyopolitika Kavramlarının Kadınlar Üzerindeki Yansımaları

Ülkü Güleşçe 444

Being a Male Preschool Teacher in Türkiye: From the Perspective of Teachers, Mothers, and Children

Okul Öncesi Eğitimde Erkek Öğretmenlere Bakış: Öğretmen, Anne ve Çocuk Gözünden

Nevra Atış Akyol, Arzu Okur, Selda Ata Doğan, Cansu Yıldız Taşdemir 459

Rahatlatıcı Kadınlar Uygulamasının Sanata Yansıması

Reflection of the Comfort Women on Art

Uğur Günay Yavuz* Ahmet Sait Yıldız 489

Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketlerin Bir Örneği Olarak "Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu"

Perpetual Alimony Victims Platform" as an Example of Anti-Gender Movements

Dilek Keleş 517

İstanbul İlindeki Üniversite Öğrencilerinin Kadına İlişkin "Namus" Anlayışı ile İlgili Tutumlarının ve İlişkili Faktörlerin Araştırılması

Evaluation of the Attitudes of University Students in Istanbul Regarding Women-Related Conception of 'Honor' and Related Factors

Muzaffer Berna Doğan, Yasemin Çavuş Solmaz, Burcu Öz, Fatime Erdoğan, Hatice Özdoğan 545

Önce "Güzel", Sonra "Anne": Influencer Annelerin Güzellik Söylemi

"Beautiful" First, Then "Mom": The Beauty Discourse Of Mumfluencers

Çilem Tuğba Koç, Yasemin Aktaş 570

Kitap Değerlendirmeleri / Book Reviews

Invisible Women: Data Bias in a World Designed for Men

Görünmez Kadınlar: Erkekler İçin Tasarlanmış Bir Dünyada Veri Önyargısı

Cumhur Havan 599

Flört Pratiklerinde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Türkiye'nin Heteroseksüel Çevrimiçi Flört Dünyasının Analizi

*The Role of Gender in Dating Practices: An Analysis of Turkey's Heterosexual Online
Dating World*

Gözde Cöbek*

Öne Çıkanlar:

- Çevrimiçi flört deneyimlerinde kullanıcıların toplumsal cinsiyetinin önemli bir rolü bulunmaktadır.
- Çevrimiçi flört endüstrisi, "geçimini" erkek kullanıcıların paralı üyelikleri ile sağlamaktadır.
- Erkekler algoritmalara karşı "görünürlük" mücadelesi vermektedir.
- Kadınlarsa toplumsal damgalar ve bu damgaların dayandığı toplumsal kodlarla mücadele etmektedir.
- Online flört, kadınlara sınırlı bir özgürlük alanı tanımaktadır.

Öz: Heteroseksüel çevrimiçi flört kültürü ve pratiklerini araştıran doktora projesinin bir parçası olan bu çalışma, bireylerin hem flört uygulamalarıyla etkileşimlerinde hem de çevrimiçi flört deneyimlerinde toplumsal cinsiyetin nasıl belirleyici olduğuna odaklanmaktadır. Türkiye'de popüler olan ve algoritmik mimarileri birbirinden farklı iki uygulama olan Tinder ile OkCupid incelenmiş ve kullanıcılarıyla Zoom mülakatları gerçekleştirilmiştir. Çıkan bulgular, özellikle erkeklerin deneyimlerinde kullanıcıların görünürlüğünü belirleyen algoritmaların başat bir rolü olduğunu ortaya koymaktadır. Erkekler, kadınların aksine, eşleşme alabilmek için algoritmaları yenecek ya da kandırarak çeşitli taktikler uygulamak durumunda kalmaktadır. Algoritmik mimari aynı zamanda bu uygulamaların toplumda nasıl algılanacağını etkilemektedir. Flört uygulamalarını, ama özellikle basit mimarisinden ötürü Tinder'ı, "takılma uygulamaları" olarak damgalayan toplumsal algı, kadın ve erkekleri farklı şekillerde etkilemektedir. Bu farklılık, genel olarak erkeklerin avcı, kadınlarınsa kurban olarak kodlandığı takılma pratiğinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten yapısından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, erkeklere nazaran, kadınların deneyimlerinde "o tarz kadın" muamelesine maruz kalma ve "saldırıya uğruyormuş" hissine kapılma öne çıkmaktadır. Çalışma, bu bulgular ışığında, hem insan-uygulama etkileşimine hem de flört uygulamalarının nasıl kültürel objeler olduğuna dikkat çekerek Batı odaklı çalışmaların hâkim olduğu çevrimiçi flört literatürüne katkı yapmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Tanışma Uygulamaları, Dijital Flörtleşme, Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Damga.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kadir Has Üniversitesi, Yeni Medya Bölümü, gozde.cobek@khas.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-4732-2077.

Highlights:

- The gender of users plays an important role in online dating experiences.
  - The online dating industry makes its "living" from paid memberships of male users.
  - Men struggle for "visibility" against algorithms.
  - Women, on the other hand, struggle against social stigmas and the social codes on which these stigmas are based.
  - Online dating allows women a limited space of freedom.
-

Abstract: As part of the dissertation research on heterosexual online dating culture and practices, this study focuses on the determining role of gender in individuals' interaction with dating apps and their online dating experiences. It examines two algorithmically different and most-used apps in Turkey, Tinder and OkCupid, and organizes interviews with the users via Zoom. The findings demonstrate that algorithms that determine users' visibility play a primary role in particularly men's experiences. In contrast to women, men must develop various tactics to beat or cheat algorithms to get a match. Algorithmic architecture also influences how these apps are perceived in society. The social perception which stigmatizes dating apps, especially Tinder due to its simple architecture, as "hookup apps" affects women and men differently. These differences derive from the hookup structure that reproduces gender inequality by associating men with the hunter and women with the victim. Hence, in contrast to men, being exposed to "that kind of woman" attitudes and feeling as if they are being attacked are dominant in women's experiences. In this light, this study aims to contribute to the predominantly Western literature on e-dating by drawing attention to human-app interaction and how dating apps are algorithmic cultural objects.

Keywords: Dating Apps, Digital Flirting, Gender, Social Stigma.

Summary

This paper is part of the dissertation project that focuses on Turkey's heterosexual online dating world. The research aims to understand 1) how dating apps influence the existing dating culture and practices, social and intimate relationships, 2) what kind of socio-cultural and technological factors move heterosexual individuals toward dating apps, 3) the role of algorithmic design in people's preferences, and 4) how users choose their potential partner, or, in e-dating language, how they swipe profiles to find a match. In this regard, the study uses three different research methods. It uses the technical walkthrough technique to examine the algorithmic architecture of dating apps and their role in individuals' choices, their swiping practices, and more broadly dating culture and relationships. The method is basically about working through screens, tapping buttons, and exploring menus to examine the interface, functions and features, textual content and tone, and the look and feel of the app under study. The research examines the most popular dating apps in Turkey, Tinder and OkCupid, whose designs are overtly different from each other. Furthermore, semi-structured interviews are conducted to understand why people prefer dating apps to meet someone, why they specifically prefer Tinder and/or OkCupid, how they use

it/them, and how they feel about it/them. The video re-enactment method is used to examine the swiping practice. The technique basically combines video recording and participant reflection. The participants are asked to perform the swiping practice and show how they choose their potential matches in video interviews. The method helps the researcher thoroughly examine the practice and observe the non-human dimensions that affect swiping.

The findings demonstrate overt differences between men and women regarding human-app interaction. This paper focuses on this gendered experience. It argues that men predominantly face a matching problem that derives from the algorithmically determined, hierarchical queue. Hence, they develop specific strategies to beat the algorithms, such as creating new accounts, changing photos, and using a paid subscription which offers users the opportunity to be ahead of others. In this sense, politics of visibility emerges as a dominant issue in men's experiences and their interactions with the app. On the other hand, women face a stigmatization problem that stems from the social perception of dating apps. Tinder is a straightforward and basic dating app. People can create an account by simply filling in their name, age, gender, interest, email, and phone number, uploading six photos, and enabling location. They generally swipe profiles according to the photos because the app allows very limited textual information. Such a simple design paves the way for an understanding that Tinder is not a dating but a hookup app. This social perception predominantly affects women's use. Because they often receive aggressive messages, they feel they are constantly under attack on Tinder, and they are being treated as sexual, hookup objects. Such treatment is associated with the gendered structure of hooking up. The practice requires two positions, hooker and hookee. The former role is socially related to men while the latter to women. These socially constructed roles are mostly embraced and internalized by individuals. What these women experience mostly derives from the unequally constructed, gendered hookup structure and its internalization by men. Women prefer OkCupid over Tinder to protect themselves from these toxic masculine performances as the former has a more detailed, complicated algorithmic design than the latter. Requiring more textual data, OkCupid calculates an algorithmic one and significant other and demonstrates potential partners according to the match percentages between them. Such an algorithmic architecture creates a sense of safety. Women feel more secure on OkCupid than on Tinder as they can avoid aggressive profiles through the app's detailed filters. Nevertheless, the social perception transcends Tinder as although they use OkCupid, many women and some men abstain from using the app in public places such as offices, schools, café, restaurants, bars, etc., where others can be aware of their use.

This paper draws attention to three crucial issues neglected in the predominantly Western literature on online dating. It emphasizes the human-app interaction, the technology-culture

interaction, and the role gender plays in these interactions. Dating apps are first and foremost algorithmic cultural objects, and men and women have different experiences as users. While the former struggle with technology, women struggle with socio-cultural stigmas. Therefore, this article encourages future research to pay attention to these neglected interactions.

Giriş

Tinder'in 2012'deki tanıtımından bu yana çevrimiçi flört, bireylerin kısa ve/ya uzun dönem eş bulmak için başvurdukları en popüler yollardan biri hâline gelmiştir. Bugün, app marketlerde beş binin üzerinde flört uygulaması bulunmaktadır (Brooks, 2020). Tinder, Momo, Grindr, Hornet, OkCupid, Match.com, eHarmony, Bumble, Jack'd, Muzmatch, Happn, Inner Circle, Hater, Meetic, PlentyofFish, OurTime, Tastebuds, Hinge, Coffee Meets Bagel, Badoo... Kimileri tüm grupları içeren uygulamalarken (ör. Tinder ve OkCupid), kimileri belli grupları hedeflemek için tasarlanmıştır. Örneğin Grindr, Hornet ve Jack'd gibi uygulamalar LGBTİ+ bireylere yönelik uygulamalarken Muzmatch Müslümanların kendilerine eş bulması için tasarlanmış bir flört uygulaması. Ne var ki, bu uygulamaların hiçbiri Tinder'ın indirme sayılarına ulaşabilmiş değil ve popülerlikleri ülkelere göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin Amerika'da Tinder, Bumble ve Hinge en çok indirilen flört uygulamalarıyken Happn Fransa, Hindistan ve Brezilya'da Tinder'dan sonra en çok indirilen ikinci flört uygulamasıdır (Cruyt, 2020).

Çevrimiçi flört literatürü, ağırlıklı olarak Batı¹ toplumlarına odaklanan çalışmalardan oluşmaktadır. Bu çalışmalar genel olarak kullanıcıların motivasyonlarını, eş seçme pratiklerini, benlik sunumlarını ve bu uygulamaların bireylerin tercihlerini ve daha genel etkilerini incelemektedir. Toplumsal cinsiyet perspektifinden bakan çalışmalar, kadın ve erkeklerin eş tercihleri, kullanma amaçları ve benlik sunumlarındaki farklılıklara odaklanmaktadır. Kadın ve erkeklerin kullanma deneyimlerindeki farklılıklar, kültürel bağlamın kullanıcı deneyimlerindeki etkilerinin incelenmesi ise Batı ağırlıklı literatürde çok daha az yer kaplamaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'deki heteroseksüel çevrimiçi flört kültürünü, pratiklerini ve bu uygulamaların toplumsal ve bireysel ilişkileri, flört kültürünü nasıl etkilediğini anlamayı amaçlayan doktora tez araştırmasının bir bölümüdür. Tez, aynı zamanda Türkiye'de en çok kullanılan ve teknolojik mimarileri birbirinden farklı iki uygulamaya (Tinder ile OkCupid) ve kullanıcılarına odaklanarak teknoloji-kültür etkileşimini incelemektedir. 40 kişiyle yapılan Zoom mülakatlarından çıkan bulgular, heteroseksüel bireylerin hem uygulamayla etkileşimlerinde hem de çevrimiçi flört deneyimlerinde toplumsal cinsiyetin belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu makale, toplumsal cinsiyetin oynadığı role odaklanmaktadır. Bu bulgular ışığında, kullanıcıların

---

¹ Kuzey Amerika ve Batı Avrupa kastedilmektedir.

görünürlüğünü belirleyen algoritmalara karşı erkeklerin nasıl farklı taktikler geliştirerek görünür olma mücadelesi verdiklerini göstermektedir. Ayrıca bu algoritmik mimarinin toplumda flört uygulamalarının, ama özellikle Tinder'ın, "takılma uygulaması" olarak algılanmasına zemin hazırladığını ve bu toplumsal algının, takılma pratiğini ve eşitsiz altyapısı ile birlikte ele alarak, kullanıcılar üzerinde nasıl farklı etkileri olduğunu tartışmaktadır. Bu çalışma, insan-uygulama etkileşimini (human-computer/app interaction) ve flört uygulamalarının nasıl "algoritmik kültürel objeler" (Galloway, 2006, s. 6) olduklarını göz ardı eden Batı odaklı çalışmaların hâkim olduğu literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Çevrimiçi Flört Literatürü

Ağırlıklı olarak Batı toplumlarına odaklanan çalışmaların bulunduğu literatür, beş tema altında toplanabilir. En popüler temalar sırasıyla eş seçimi, benlik sunumu ve motivasyon². Bu çalışmalar genel olarak bireylerin potansiyel partnerlerini nasıl seçtiklerine (Johnson, 2017; McGloin & Denes, 2018; Peters & Salzsieder, 2018; Su & Hu, 2019; Cöbek, 2022b), kendilerini bu platformlarda nasıl sunduklarına (Casimiro, 2015; Cöbek, 2022a; Davis & Fingerman, 2016; Gewirtz-Meydan & Ayalon, 2018; McWilliams & Barrett, 2014) ve neden çevrimiçi flört teknolojilerini tercih ettiklerine (Alam vd., 2018; Bryant & Sheldon, 2017; Pozsar vd., 2018; Sumter vd., 2017) odaklanmaktadır. Dördüncü tema olarak çevrimiçi flört platformlarına odaklanan çalışmalar benzer konuları teknoloji üzerinden incelemektedir. Diğer bir deyişle, bireysel tercih ve niyetlere odaklanmak yerine bu çalışmalar; flört teknolojilerinin a) bireylerin eş seçimi pratiklerini ve benlik inşalarını nasıl etkilediklerine (Albury vd., 2017; Duguay, 2019; Tong vd., 2016), b) yakın ilişkileri, flört kültürünü ve aşkı nasıl etkilediklerine (Illouz, 2019; Krüger & Spilde, 2019; Vuzharov, 2019) ve c) heteronormativiteyi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini, dışlamayı ve ayrımcılığı nasıl yeniden ürettiklerine (Bivens & Hoque, 2018; Murray & Ankerson, 2016; Shield, 2018) dikkat çekmektedir. Son olarak çevrimiçi flörtün bireyleri daha kişisel seviyede olumsuz anlamda etkilediğini gösteren bir dizi çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar bireylerin, çoğunlukla azınlık ve marjinalize edilmiş ya da dezavantajlı grupların (ör. kadınlar ve LGBTI+ bireyler, etnik azınlıklar gibi) nasıl cinsel tacize, flört dolandırıcılığına ve siber zorbalığa maruz kaldıklarını göstermektedir (Hess & Flores, 2018; Paasonen vd., 2019; Thompson, 2018).

Farklı konuları inceleyen bu çalışmalar; toplumsal cinsiyetin motivasyonlarda, benlik sunumlarında, uygulamaların işleyişinde ve kullanıcı deneyimlerinde nasıl etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin kadınlar genel olarak uzun süreli ilişkiler kurmak için bu flört uygulamalarını kullanırken erkekler daha çok takılma ya da tek gecelik ilişki gibi daha kısa süreli

² Detaylı bir eleştirel literatür incelemesi için bkz. (Cöbek, 2021).

ilişkiler için tercih etmektedir (Alam vd., 2018; Sumter vd., 2017). Benlik sunumlarında ise kadınlar vücut hatlarını ön plana çıkaran fotoğraflar ve bireyi edilgen bir pozisyonda gösteren tepeden çekilen selfie'leri tercih ederken erkekler eğitim, meslek gibi bilgilere ve arabalı fotoğraflara yer vermektedir. (Casimiro, 2015; Tanrıöver & Sunam, 2017). Motivasyon ve benlik sunumlarındaki bu belirgin farklılıklar, bireylerin toplumsal cinsiyet kodlarını nasıl içselleştirdiklerini göstermektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyet uygulamaların teknik altyapılarının merkezinde yer almakta ve algoritmaların kullanıcıları birbirine eşleştirebilmesi için temel bir role sahiptir (MacLeod & McArthur, 2019). Son olarak, kadınların erkeklere göre daha fazla siber zorbalığa ve tacize maruz kalması, bu platformların ağırlıklı olarak erkek egemen, cinsiyetçi ve heteronormatif bir alan yarattığını ortaya koymaktadır (Cöbek, 2023b; Hess & Flores, 2018). Çevrimiçi flört endüstrisinin neredeyse tamamının erkek yazılımcılardan oluşması bu durumda ayrıca etkilidir; çünkü bu uygulamalar öncelikli olarak erkek kullanıcıların arzuları ve ihtiyaçlarına göre tasarlanmaktadır (Bergström, 2022).

Çevrimiçi flört literatürü, önemli argümanlar ortaya koysa da iki temel meseleyi ihmal etmektedir. Birincisi, flört uygulamalarını bir olarak ele alıp bireylerin uygulamayla girdikleri etkileşimi, yani insan-uygulama etkileşimini, göz ardı etmektedir. Bu uygulamalar, benzer işlevlere (eş bulma, insanlara birbirleriyle tanışmak için ortam sağlama gibi) sahip olsalar da bu işlevleri yerine getirecek altyapıları (algoritmalar, arayüzler, sundukları özellikler gibi) birbirinden farklıdır. Bu farklılıklar; bireylerin deneyimlerini, algılarını ve uygulamayı nasıl kullanacaklarını etkilemektedir. Örneğin, Amerika'daki bir üniversite öğrencileriyle yapılan araştırma, kadınların Tinder'dan ziyade Bumble'ı tercih ettiklerini ortaya koymaktadır (Sobieraj & Humphreys, 2021). Bumble, Tinder'dan farklı olarak eşleşmeden sonra ilk mesajı atma hakkını sadece kadınlara tanımaktadır. Böylece kadınların tacizkâr mesajlara maruz kalmasını önlemeyi hedeflemektedir (Bivens & Hoque, 2018). Bumble'ın nevi şahsına münhasır özelliği Amerikalı kadın üniversite öğrencilerinde güven hissi yaratmakta ve daha az filtre ve algoritmik yapıya sahip Tinder'ı daha "çöp" bulmalarına neden olmaktadır (Sobieraj & Humphreys, 2021). Tinder ve OkCupid kullanıcıları ve deneyimlerine odaklanan bu çalışma, teknolojik etkilerin hem kendisine hem de toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl farklılık gösterdiğine dikkat çekerek literatürdeki bu boşluğu doldurmaktadır.

İkincisi, birinciyle de bağlantılı olarak, Batı toplumlarına odaklanan çalışmalar, bu teknolojilerin farklı kültürlerde nasıl kullanıldığını ihmal etmektedir. Diğer bir deyişle, bu teknolojilerin kullanıldıkları kültürel ortamlarda toplumsal olarak nasıl algılandıklarını ve bu toplumsal damganın bireyleri nasıl etkilediğini, toplumsal cinsiyet anlamında nasıl farklı ve eşit olmayan deneyimlere yol açtığını göz ardı etmektedir. Örneğin, aile, akrabalık ve topluluk

ilişkilerinin önemli bir role sahip olduğu, Amerika ve Avrupa’da yaşayan Müslüman toplulukları için çevrimiçi flört bireylere, özellikle kadınlara, eş seçme ve romantik ilişki kurma özgürlüğü tanımakta (de Rooij, 2020) fakat çevrimiçi flörte dair toplumsal damga bu özgürlüğü sınırlandırmaktadır (Rochadiat vd. 2018). Dinî kimliğin merkezde olduğu topluluklarda ve Endonezya, Malezya gibi Müslüman ağırlıklı toplumlarda bireylerin kullanma niyetlerinden önce bu uygulamalar ve web sitelerinin “helal” olması gerekmektedir (Ali vd. 2020; Hasan, 2021; Nisa, 2021). Amerikalı ve Çinli Jack’ d kullanıcılarının profillerini karşılaştıran Chan (2016), sosyo-kültürel bağlamın benlik sunumlarındaki etkisine farklı bir noktadan dikkat çekmektedir. Toplumda homoseksüelliğe karşı güçlü bir damganın olmasından ve bu damganın ürettiği ifşa olma korkusundan ötürü Çin’deki erkek arayan erkeklerin yüzlerini ve kimliğini belirleyici diğer bilgileri Amerikalılara göre daha fazla gizlediğine dikkat çekmektedir. Bu çalışmaların altını çizdiği kültürel nüanslar; flört uygulamalarının salt teknolojik ürünler olmadığına aynı zamanda “algoritmik kültürel objeler” olduklarına işaret etmektedir. Diğer bir deyişle flört uygulamaları kullanıldıkları kültürel ortamların anlam dünyalarından, kodlarından, kurallarından bağımsız işlememektedir.

Türkiye’de Çevrimiçi Flört

2000’de kurulan Siberâlem, Türkiye’nin ilk çevrimiçi flört web sitesidir. Bu siteyi daha sonra Müslüman Kalpler, Gönülden Sevenler ve Pembe Panjur gibi evlilik siteleri takip etmiştir. 2012’de piyasaya sürülen Tinder’ın hem küresel hem de yerel popülaritesine rağmen, bu siteler üye sayılarını arttırmaya devam etmektedir (Tanrıöver & Sunam, 2017). Türkiye’de en fazla indirme sayısı ile birinci olan Tinder’ı sırasıyla OkCupid, Happn, Bumble ve Badoo takip etmektedir (similarweb, b.t.). Yapılan araştırmaya göre (Cöbek & Ergin, 2021), Tinder Türkiye’de en çok büyük şehirlerde yaşayan genç ve heteroseksüel bireyler tarafından (kısa ya da uzun süreli partner bulmak, sosyalleşmek ve eğlenmek gibi) çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır.

Türkiye’de özellikle son 10 yılda kadın ve LGBTİ+ bireylere yönelik artan baskıcı ve ayrımcı politikalar (Özkazanç, 2020), çevrimiçi flört dünyasını da etkilemektedir³. Örneğin, erkek arayan erkekler için tasarlanmış Grindr 2013’te hükümet tarafından müstehcenlik ve fuhuşa özendirme suçlamasıyla yasaklanmış ve benzer bir uygulama olan Hornet’e erişim yine hükümet tarafından kısıtlanmıştır (Yılmaz, 2020). Ayrıca Türkiye’de çevrimiçi flörte dair güçlü bir toplumsal damga bulunmakta ve bu, özellikle kadınları olumsuz etkilemektedir. Tinder; flört uygulamasından ziyade bir takılma uygulaması olarak görülmekte ve böyle bir toplumsal algı

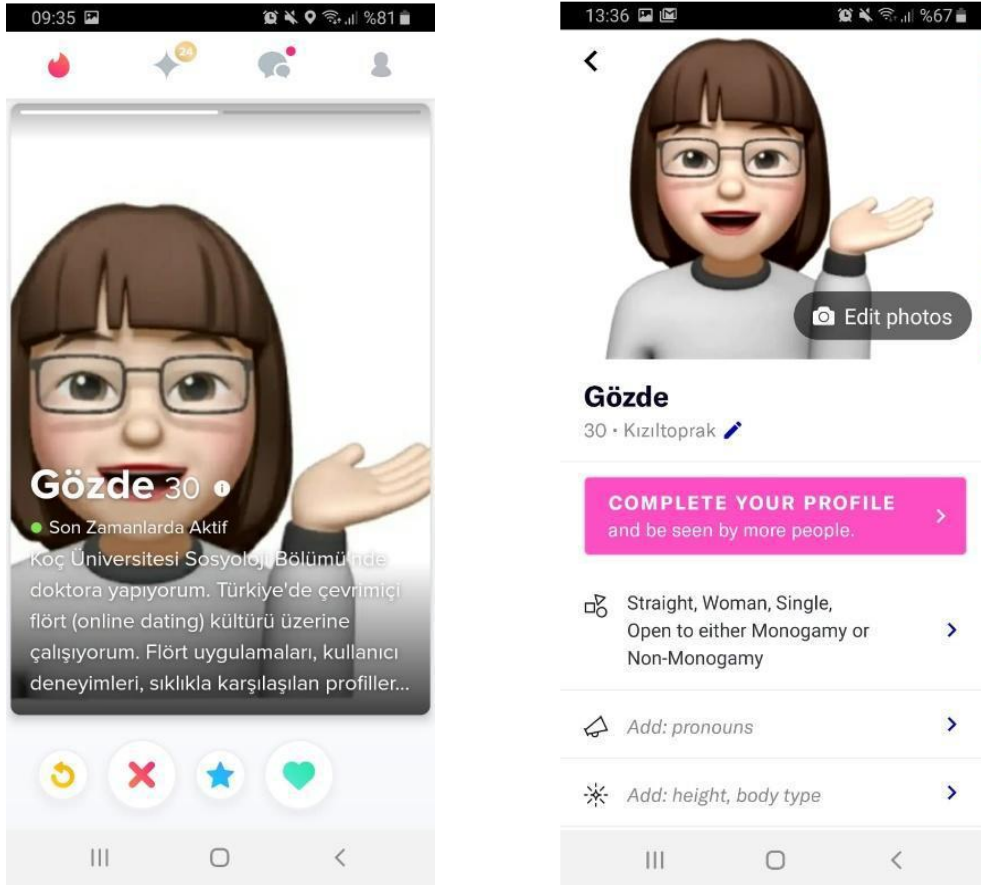
³ Ayrıca Türkiye’ye odaklanan çalışmalar, flört uygulamalarının baskı ve kısıtlamalara maruz kalan gruplara nasıl imkânlar sağladığını, sınırlı da olsa nasıl özgürlükler tanıdığını göstermektedir (Aydoğan, 2020; Deniz, 2020; Narin, 2018; Pasin, 2020; Soybakış, 2019).

nedeniyle kadınlar, erkeklere nazaran kamusal alanlarda bu tarz uygulamaları kullanmaktan daha fazla kaçınmaktadır (Cöbek & Ergin, 2021; Deniz, 2020). Böylesi bir toplumsal damga, takılma pratiğinin toplumsal cinsiyet normlarını, rollerini ve eşitsizliğini yeniden üreten yapısından ötürü, kadın ve erkeklerde farklı kullanım deneyimleri ve duygular üretmektedir (Cöbek, 2023a). Kadınlar çoğunlukla takılma objesi olarak ya da Illouz'un çalışmasındaki (2019) tabirle "o tarz kadınlar" (s. 220) olarak görülüp öyle bir muameleye maruz kalmakta ve sürekli saldırıya uğrama hissine kapılmaktadırlar. Bu eşitsizlik, kendini dilde de göstermektedir. Tinder'la birlikte ortaya çıkan "Tinder'a düşmek" tabiri, yalnızca kadınlar için kullanılmakta ve Yeşilçam filmlerindeki "kötü yola düşmüş" kadınları hatırlatmaktadır (Cöbek, 2023b).

Metodoloji

Bu çalışma, doktora tez araştırmasının bir bölümüdür. Araştırma, Türkiye'deki heteroseksüel çevrimiçi flört dünyasını, flört uygulamalarının flört kültürü ve pratiklerini, sosyal ve yakın ilişkileri nasıl etkilediğini anlamayı amaçlamaktadır. Türkiye'deki en popüler ve algoritmik tasarımlarıyla birbirinden farklı iki uygulama olan Tinder ve OkCupid ile heteroseksüel kullanıcılara odaklanmaktadır. Araştırmada üç farklı araştırma tekniği kullanılmıştır. Uygulamaların altyapılarını anlayabilmek, kullanıcılara nasıl alanlar açtıklarını ve/veya açmadıklarını gözlemleyebilmek için Light, Burgess ve Duguay'ın (2018) önerdiği teknik yürüme yönteminden (the walkthrough method) yararlanılmıştır. Bu yöntem; uygulamanın arayüzünü, fonksiyonlarını, özelliklerini, yazılı içeriği ile tonunu, görünüş ve hissiyatını incelemek amacıyla ekranlar arasında dolanmayı, tüm tuşlarına basmayı ve menülerini keşfetmeyi içermektedir (Light vd., 2018, ss. 891-892). Ayrıca Ekim 2020-Ocak 2021 arasında yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirildi. Mülakatlarda insanların neden genel olarak flört teknolojilerini tercih ettikleri, kendi kişisel motivasyonları, neden özellikle Tinder ve/ya OkCupid'i tercih ettikleri, nasıl kullandıkları, bu uygulamalar hakkında ne hissettikleri, nasıl profillerle karşılaştıkları, eş seçerken neye dikkat ettikleri, nasıl eş seçtikleri, eşleşmeden sonra neler yaşadıkları, toplumda çevrimiçi flörtün nasıl algılandığı ve bu algının katılımcıyı etkileyip etkilemediği sorulmuştur. Türkçede kaydırma denilen swiping pratiğini, yani kullanıcıların eşlerini nasıl seçtiklerini gözlemleyebilmek için yeniden canlandırma tekniğinden (the reenactment technique) (Pink & Mackley, 2014) yararlanılmış ve mülakatlar video kaydına alınmıştır. Mülakatların bir bölümünde, görüşmecilerden kullandıkları flört uygulamasını açıp birkaç profil kaydırması istenmiştir. Video kaydı pratiği etkileyen insan dışı faktörlerin gözlemlenebilmesine imkân sağlarken (Bailliard, 2015), yeniden canlandırma araştırma nesnesi olan pratiğin yakından bir incelenmesini sağlamaktadır (Pink, 2012).

Potansiyel katılımcılara ulaşabilmek adına hem Tinder hem de OkCupid'de araştırmacı olarak hesap açılmıştır (Figür 1). Bu profillerde kısa ve öz bir biçimde kim olduğum, ne için bulunduğum, araştırma konusu hakkında bilgi verilmiş ve konuyla ilgilenenlerin bio'da yazan e-mail adresine mail atmaları belirtilmiştir. Ayrıca bu profillerin ekran görüntüleri farklı sosyal medya platformlarında, Instagram, Twitter ve Facebook'ta, arkadaşlar, arkadaşların arkadaşları ve katılımcıların kendileri tarafından paylaşılmıştır. İletişime geçen ve detaylı bilgilendirmenin ardından katılmayı kabul eden kişilerle mülakat yapılmıştır.

Şekil 1.

Tinder ve OkCupid Profillerim

Koronavirüs pandemisinden kaynaklı yasaklardan ötürü mülakatlar Zoom üzerinden gerçekleştirilmiştir. Mülakat platformu olarak Zoom'un tercih edilmesinin sebebi, evden çalışan pek çok kişi kapanma döneminde toplantılarını çoğunlukla Zoom üzerinden gerçekleştirdiği için Zoom'a ve onu kullanmaya aşina olmalarıdır. Bu nedenle Zoom'u kullanmak konusunda genel olarak bir problem yaşanmadı. Katılımcıların hem mahrem konuları konuşmaktan hem de bu konuları Zoom üzerinden konuşmak durumunda kalmalarından ötürü rahatsız olmaları beklenmesine karşın, katılımcılar şaşırtıcı bir şekilde sorulara rahat cevap vermişlerdir. Bu rahatlığın kendilerini en rahat hissettikleri yer olan evden katılmaları ve kendilerini en rahat

hissettikleri zaman diliminde, yalnız kaldıklarında araştırmaya katılmalarıyla bir ilişkisi bulunmaktadır. Zaman zaman zayıf internet bağlantıları, görüntüde donukluk, sesin gidip gelmesi, asenkron iletişim gibi birtakım teknik problemler yaşansa da bu tür sorunlar mülakatları olumsuz etkilememiştir. Katılımcılar cümlelerini tekrarlamaktan rahatsız olmamışlar ve oldukça anlayışlı, yardımcı ve sabırlı davranmışlardır.

Toplamda 40 kişiyle mülakat yapılmıştır. 22 erkek arasından altısı Tinder, sekizi OkCupid kullanırken kalan sekiz kişi her iki uygulamayı birden kullanmaktadır. 18 kadından yalnızca beşi Tinder kullanıcısıyken, 12'si OkCupid ve biri hem Tinder hem OkCupid kullanmaktadır⁴. Farklı yaş gruplarından gelmelerine rağmen (22-51 yaş aralığı) katılımcılar, sosyoekonomik açıdan pek farklılık göstermemektedir. Hepsisi, en azından, lisans derecesine sahiptir. Çoğu çalışırken kimisi o dönem pandemi nedeniyle çalışmamaktaydı. Bu örneklem içinde lisansüstü öğrenciler, kurumsal bir firmada çalışan beyaz yakalılar, serbest meslek çalışanları, bir okul ve/veya STK'da çalışanlar ve bağımsız (freelance) çalışanlar bulunmaktadır. Katılımcıların çoğu İstanbul'da yaşamaktadır. Diğerleri Ankara, Tekirdağ, İzmir ve Adana'da yaşamaktadır. Son olarak, hepsinin çeşitli kullanma motivasyonları bulunmaktadır – yaygınlık sırasına göre uzun ya da kısa süreli partner aramak, partneriyle birlikte farklı cinsel deneyimler yaşamak, cinsel arzuları ve fantezileri gerçekleştirmek, yabancı dil pratiği yapmak, yeni taşınılan şehri tanımak...- Kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliği amacıyla makale boyunca takma isimler kullanılmıştır. Mülakatlar, deşifreleri yapıldıktan sonra MAXQDA programı aracılığıyla ortak temalara göre bölünmüş ve bu tematik kategorilere göre analiz edilmiştir. Daha sonra bu tematik kategoriler, toplumsal cinsiyet çerçevesi içerisinde teker teker incelenmiştir.

Basic mi Premium mu, Ne Vereyim Abime? Erkeklerin Algoritmalarla Mücadelesi

Grinder'dan ilham alan Tinder, 2012'de ilk çıktığında sadece heteroseksüel bireyler için tasarlanmış ilk ve tek akıllı telefon uygulamasıydı. Bir süre sonra güncellenerek farklı cinsel yönelimi olan bireyleri de kapsayacak bir güncelleme yapıldı. Tinder, 2022 verilerine göre, dünyanın en popüler flört uygulaması olmayı sürdürmektedir (Statista Research Department, 2023). Uygulamayı bu kadar popüler ve eşsiz kılan, ilk heteroseksüel flört uygulaması olmasının yanında basit tasarımı, kolay kullanımı ve en önemlisi getirdiği kaydırma (swiping) özelliğidir. Tinder, biriyle tanışma pratiğini kaydırmaya dönüştürerek flört kültürü ve pratiklerini oldukça etkilemiştir (Illouz, 2019). Bugün pek çok kişi, profilleri sağa ya da sola kaydırarak randevularını

⁴ Kadın-erkek sayısındaki eşitsizlik, kadın kullanıcılara erişimin zorluğundan kaynaklanmaktadır. Kadın sayısını erkek sayısına eşitleyebilmek için araştırmacının Tinder ve OkCupid profilleri yeniden paylaşmış ve özellikle kadın katılımcılara ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Kadın katılımcı bulmanın bu kadar zor olması, Türkiye'de kadınların güvensiz hissetmesiyle, toplumsal sebeplerden kaynaklı ciddi bir güven problemleri ve kaygıları olmasıyla alakalıdır. Öte yandan, erkek katılımcı bulmakta hiçbir sorun yaşanmamıştır.

ayarlamaktadır. Çıkma eylemi, kaydırma özelliğiyle neredeyse hızlı bir baş parmak hareketine indirgenmiştir.

Tinder’da hesap oluşturma oldukça kolay, basit ve hızlı. Kişiler Facebook hesapları ya da telefon numaralarıyla hesap açabilirler. Uygulama daha sonra kişilerden sırasıyla e-mail adresi, isim, yaş, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, ilgi duyduğu grup, üniversite ismi ve tutkularını yazmasını talep etmektedir.⁵ Bireyler en fazla altı fotoğraf yüklemenin yanında Instagram hesaplarını da bağlayabiliyorlar. Uygulamanın telefon konum bilgilerine erişimine izin vererek hesap oluşturma sürecini tamamlamış oluyorlar. Böylece kaydırmaya başlayabiliyorlar. Kullanıcılar beğendikleri profilleri sağa kaydırıyor ya da yeşil kalbe basıyor, beğenmedikleri profilleri ise sola kaydırıyor veya kırmızı çarpı işaretine basarak bir sonraki profile geçiyorlar.

Uygulama, neredeyse tamamen fotoğraf üzerine kurulu olduğundan kullanıcılar profillerine uygulamanın kendisine sunduğu bölümler dışında bilgi girmek ya da e-flört jargonundaki tabiriyle bio yazmak için sağ üstte bulunan insan figürüne tıklayarak ayarlar, düzenle ve medya ekle bölümlerinin olduğu ekrana gelip kısa bir tanıtıcı yazı yazabiliyorlar. Bio yazmak “çaba” gerektirdiğinden pek çok profilin metinden kaçtığı gözlemlenmektedir. Bu, katılımcıların Tinder’a dair en çok şikâyet ettiği konulardan biri: “Orası [Tinder] tamamen böyle bi (yüzünü ekşitiyor) bilinmezlik yani. Tamamen bi fotoğraftan ibaret orası. E ben de çok sevmiyorum açıkçası. Yani bi fotoğraf var. Beğenip sen ona göre karar veriyosun. Yani neye göre karar vericem ben? Öyle sağa, sola atıyosun” (Eymen, 33 yaşında, yazılımcı, hem OkCupid Premium hem Tinder Premium kullanıcısı).

Diğer “karakutu” (Pasquale, 2015) uygulamalar gibi, Tinder’ın görünmeyen ve gizli tuttuğu bir algoritmik altyapısı bulunmaktadır. Uygulamanın temelde telefonun konum bilgilerini kullanarak potansiyel eşlerin yerini tespit ettiği bilirse de Tinder’ın altyapısında Elo Score sistemini işlettiği birkaç sene önce ortaya çıktı (Carr, 2016). Bir tür derecelendirme sistemi olan Elo Score, her kullanıcıya kaydırılma sayısı üzerinden bir puan vermektedir (Holden 2021; Krüger & Spilde, 2019). Beğeni aldıkça kullanıcıların puanı artarken sola kaydırılıp geçildikçe düşmektedir. Ayrıca Tinder, “akıllı fotoğraf” fonksiyonuyla kişinin fotoğrafının başarı oranını test etmekte ve potansiyel eşlere en başarılı bulunduğu fotoğrafı göstermektedir (Holden, 2021, para. 13). Fakat en başarılı fotoğrafa rağmen, kişi düşük puanlar aldığı anda uygulama o profili sıranın en

⁵ Kişiler cinsel yönelim, üniversite ve tutku bölümlerini doldurmadan geçebilirler. Diğer bölümleri doldurmak zorunlu. Ayrıca Tinder, toplumsal cinsiyet ve ilgi duyduğu grup kısmında kullanıcılara yalnızca iki seçenek (kadın ve erkek) sunarken, OkCupid’de 20 farklı kategori bulunmaktadır: ciskadın, trans kadın, ciserkek, trans erkek, cinsiyetsiz (agender), androjen, çok cinsiyetli (bigender), akışkan cinsiyet kimliği (genderfluid), cinsiyet kuiri (genderqueer), cinsiyet bozan (gender nonconforming), hicra (hijra), interseks, ikilik dışı (non-binary), diğer, pangender, transfeminen, trans (transgender), transmaskülen, transeksüel ve iki ruhlu.

sonuna götürmekte, yani daha az kişinin karşısına çıkarmakta ve böylece eşleşme şansını düşürmektedir. Başka bir deyişle, Tinder'da kişinin arzulanabilirliği tamamen aldığı tıklamalara, derecelere ve eşleşme sayılarına bağlıdır. Arzulanabilirliği sayısal veriye dönüştürüp hesaplayan algoritma, kişinin karşı profillere gösterilecek kadar çekici olup olmadığına bizzat karar vererek kullanıcının eş seçimi ve seçilme süreçlerine müdahalede bulunmaktadır⁶. Bu, algoritmaların kullanıcılar üzerindeki gücünü göstermektedir (Beer, 2017).

Sıranın en tepelerinde olmak için kullanıcıların ya algoritmaları yenmesi, ki her şeyin uygulama hâline geldiği günümüzde (appified world) bu savaş Don Kişot'un yel değirmenlerine karşı verdiği savaşa benzetilebilir, ya da onları, kısa süreliğine de olsa kandırması gerekmektedir. Kullanıcılar bu konuda birtakım taktiklere başvurmaktadır: var olan hesabı silip yeni bir hesap açmak, fotoğrafları değiştirmek ve/ya üç Tinder pakedinden birini, en ucuzundan en pahalısına sırasıyla Tinder Plus, Tinder Gold ve Tinder Premium, satın almak. Taktikler geliştirip geliştirmemek ya da belli başlı taktiklere başvurup başvurmamak, toplumsal cinsiyetin belirlediği bir hareket. Yedi Tinder kullanıcısı erkekten dördü, uygulamanın ücretli paketlerinden birini kullanırken kadın katılımcılar, Tinder ya da OkCupid fark etmeksizin, ücretsiz pakedi (Basic) kullanmaktadır. Katılımcılardan OkCupid kullanıcısı İlke (27 yaşında, lisansüstü öğrencisi, aynı zamanda çalışıyor), basic mi yoksa premium mu kullandığını sorduğumda, "Premium hiç kullanmadığımı," belirtti:

Zaten ı bu tarz uygulamalarda kadınların (gülüyor) premium kullanması pek tercih edilen bişi değil. Erkekler daha fazla (gülüyor) görünür olmak için tercih ediyolar galiba. Kadınlar genelde basic çünkü çok fazla mesaj alıyolar, ... çok daha fazla insanla iletişime geçebiliyolar ee o yüzden pek premium'u tercih etmiyolar. ... Ama premium kullanan erkek arkadaşlarım var mesela.

Dijital medya araştırma ve reklam teknolojileri şirketi Gemius Türkiye'nin 2019'da yaptığı araştırmaya göre (Birgün, 2019), Türkiye'de bir milyon 78 bin kişi Tinder kullanıyor ve kullanıcıların yüzde 80'i erkek⁷. Kadınların erkeklere göre Tinder'ı daha az kullanması, aynı zamanda Tinder'a dair güçlü bir toplumsal damganın olmasından kaynaklanmaktadır. İkinci bölümde tartışılacağı üzere, Tinder'ın takılma ya da seks uygulaması olarak görülmesinden ötürü kadınlar "o tarz kadın" olarak görülmekten ve "o tarz kadın" muamelesi görmekten kaçınmak için Tinder kullanmayı genel olarak tercih etmemektedirler. Uygulamanın kadın-erkek nüfusu arasındaki ciddi fark, erkeklerin eşleşme oranını azaltırken kadınların eşleşme ihtimalini

⁶ Şirket, 2019'da bu derecelendirme sistemini kullanmayı bıraktıklarını, artık kullanıcıları derecelendirmeden birbirleriyle eşleştirdiklerini belirtmiştir (Holden, 2021, para. 68); ancak uygulamanın nasıl işlediği, kullandığı algoritmalar hâlâ bilinmemektedir.

⁷ Bu sayılar sürekli değişkenlik göstermektedir. Örneğin, pandemiden sonra flört uygulamalarının indirilme sayısında ciddi bir artış gözlemlenmiştir (Deveci, 2020).

artırmaktadır. Eşleşememe problemi, erkeklerin anlatılarında egemen bir tema olarak öne çıkmaktadır. Çevrimiçi flört ve flört uygulamaları deneyimlerine dair mülakat sorularına verdikleri yanıtların çoğu eşleşememe meselesiyle ilişkilidir. Diğer bir deyişle toplumsal cinsiyetin eşleşmelerde belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Heteroseksüel erkekler yok denecek kadar az eşleşme aldıklarından şikâyet ederken, kadın katılımcıların çoğu çok fazla bildirim gelmesinden şikâyet etmektedirler. Kadınlar ve erkekler arasındaki asimetric eşleşme oranları, erkekleri uygulamanın nasıl işlediğine dair daha çok bilgi edinmeye ve algoritmayı nasıl yeneceği ya da kandırabileceğine dair bilgi üretmeye teşvik etmektedir. Örneğin 31 yaşındaki tam zamanlı çalışan Reha'ya (daha önce Tinder kullanıp OkCupid'e geçmiş) göre erkekler, Tinder'ı daha stratejik kullanmalı çünkü

kimi kimin önüne çıkarıyo algoritmasını açık olarak anlatmıyor uygulamayı kullananlara ... ama şöyle test etme imkânlarım oldu benim Tinder'da. Yani bu insanı neden karşıma getirdi diil Tinder sorgulamam. Belli ki beni ee gerilere atıyo. Sağda solda işte Ekşisözlük'te hakkında bir şeyler okudum. Çok uzun süre ee aynı hesabı kullanıp ve sürekli birilerini böyle işte ardı ardına sağa atıp devam ettikten sonra veya hiç kimseye match olmayınca seni artık diğer insanların önüne çıkarmadığını fark ettim. Ben de bu uygulamayı siliyodum. Yani daha doğrusu hesabı silip tekrar açıyodum. Ondan sonra yeni açtığımda belli saatlerde özellikle daha fazla insana çıkardığını fark ettim. Yani muhtemelen öyle olmalı ki DAHA FAZLA MATCH⁸ almaya başladığımı fark ettim. O trick'i bikaç kez denedim hatta.

Tinder için yeni profil, kullanıcılara sunulacak yeni yüz anlamına gelmektedir – tabii o yüz yaşlanana kadar. Yeni profiller genellikle algoritmanın belirlediği sıranın başlarında yer almaktadır. Sıranın sonuna düşen erkek kullanıcılar, yeni hesap açtıklarında uygulama onları yeni bir yüz sandığı için algoritmayı “kandırabilmektedirler.” Fotoğraf değiştirmek de daha fazla eşleşme alabilmek için kullanılan benzer bir taktiktir. Tinder akıllı fotoğraf özelliğini kullanmaya devam ettiği için yeni fotoğraf, performansı test edilecek yeni resim anlamına gelmektedir. Başarı oranını hesaplayabilmesi için uygulamanın fotoğrafı, ve böylece profili, diğer kullanıcılara göstermesi gerekmektedir. Ne var ki, bu taktikler eşleşme problemine yalnızca geçici çözümler sunmaktadır. Eğer kullanıcı algoritmanın belirlediği sıradaki konumunu güvenceye almak istiyorsa para harcaması gerekmektedir ya da 35 yaşındaki serbest çalışan Hakan'ın (eski Tinder kullanıcısı, şimdi OkCupid kullanıyor) dediği gibi, “bu işin içersinde bi şeyler yapmak istiyosan hani bazı fedakârlıklar yapman gerekiyor.”

⁸ Büyük harf, kişinin o kelimeyi söylerken ses tonunu yükseltip vurgu yaparak konuştuğunu temsil etmek adına kullanılmıştır.

Tinder'ın üyelik paketleri değişiklik göstermektedir. İnternet sitesindeki bilgiye göre (Tinder, b.t.), Tinder Basic kullanıcısı günde sadece 100 profil beğenebilmekte ve tek bir Süper Beğeni (Super Like) hakkı bulunmaktadır. Tinder Plus kullanıcısı ise limitsiz beğeni, limitsiz geri alma (rewind), reklam önleyici, pasaport, 5 Süper Beğeni ve ayda bir öne çıkma (boost) hakkı gibi daha fazla fırsattan yararlanabilmektedir⁹. Bunlara ek olarak Tinder Gold kullanıcısı, kimin kendisini beğendiğini, o profille henüz karşılaşmadan, gelen bildirimle öğrenerek eşleşme oranını yükseltebilirken, Tinder Premium kullanıcısı karşılıklı beğeni zorunluluğu olmadan beğendiği bir profile direkt olarak mesaj gönderebilmektedir. Kullanıcı nüfusu, eşleş(eme)me ve ücretli üyelik satın alma(ma) konularındaki kadın-erkek farklılıkları ve bu farklılıkların katılımcıların tarafından “doğanın kanunu” gibi normal karşılanması; çevrimiçi flört dünyasının, özellikle Tinderland'in, nasıl bir erkek dünyası olduğunu, üyelik paketlerinin öncelikle erkekler için tasarlandığını ve endüstrinin de tamamen bu “erkekler için dünya”dan kâr ettiğini (Bergström, 2022) göstermektedir.

Çoğu uygulama Tinder'ın teknik altyapısını kopyalasa da (Bergström, 2022), bazı uygulamaların tasarımları, piyasada rekabet edebilmek için bizzat Tinder'dan farklılaşmaktadır. OkCupid buna güzel bir örnektir zira Tinder'da erkeğin hangi paketi kullanacağı önemliyken OkCupid'de ücretli paket alıp almamanın o kadar mühim olmadığı gözlemlenmiştir. Erkeklerden yalnızca ikisi OkCupid Premium kullanmaktadır. Bunun, dövizin hızla artışından ötürü giderek pahalanan ücretler dışında, OkCupid'in tasarımıyla bir ilişkisi bulunmaktadır. Tinder'la aynı şirkete (Match Group) bağlı olan OkCupid, internet sitesindeki giriş sayfasında da belirttiği gibi, bireylere “fotoğraftan daha fazlası” (OkCupid, b.t.) olduğunu mimarisiyle göstermektedir. 2004'te çevrimiçi flört sitesi olarak kurulan OkCupid, 2014'te uygulamaya dönüştürülmüştür. Tinder'dan oldukça farklı olan uygulama; kullanıcılardan isim, toplumsal cinsiyet, yaş, konum, aradıkları ilişki (takılma, uzun ilişki, arkadaşlık, hepsi) ve eşlilik biçimlerini (tek eşlilik, çok eşlilik, hepsi), aradıkları ideal kişi/leri ve yaş aralığını doldurmalarını talep etmektedir. Kullanıcılar daha sonra en fazla dokuz fotoğraf yükledikten sonra uygulama, kullanıcılardan kısa bir kişi özeti (self-summary) yazmalarını ve onlara sunduğu şıklı sorulardan en az 15 tanesini cevaplamasını beklemektedir. Sorular sayısız konudan oluşmaktadır: politika (ör. “Seni en iyi tanımlayan siyasi görüş hangisi?”), etik (ör. “Ürünlerin hâlâ hayvanlar üzerinde test ediliyor olmasından rahatsızlık

⁹ Bu özellikler farklı fırsatlar sunmaktadır. Birincisi, kaydırma, temelde hızlı bir baş parmağı hareketinden ibarettir. Pek çok kişi sadece baş parmaklarını kaydırarak baktıkları kişiyi beğenip beğenmemektedir. Bu nedenle, kimi zaman yanlışlıkla profili sağa veya sola kaydırabilmektedirler. Geri alma özelliği kullanıcıların kazara yaptıkları kaydırmayı geri almalarını sağlamaktadır. İkincisi, basic kullanıcıları kaydırma esnasında çok fazla reklama maruz kalmaktadır. Ücretli paketler, reklamları önleme fırsatı sunmaktadır. Üçüncüsü, pasaport özelliği kullanıcıların 140 km ile sınırlı konumu aşabilmelerine olanak sağlamaktadır. Böylece kişiler, kendilerini istedikleri mahallede, şehirde, ülkede göstererek dünyanın her yerinden insanla eşleşebilmektedir. Dördüncüsü, Tinder, kişiler birbirlerini karşılıklı beğenmediği sürece eşleştirmemektedir; ancak eğer kullanıcı bir profili beğendiyse süper beğeni göndererek (mavi yıldızla basarak) karşı tarafa, o kişi henüz o profili görmemiş olsa da, bildirim göndermiş ve böylece kendini göstermiş olmaktadır. Son olarak, yükseltme/öne çıkma özelliği, kullanıcıları algoritmik sıranın başlarına taşımaktadır.

duyuyor musun?”), cinsel fanteziler (ör. “Hiç kendini seks yaparken kaydettin mi?”), beğeniler (ör. “Metal müzikten hoşlanır mısınız?”), küresel (ör. “Pandemi nedeniyle gelecek/uzun vadeli planlar yapmanın daha güç olduğunu düşünüyor musun?”) ve yerele özgü sorular (ör. “Türkiye’deki en güvenilir kadın kim?”). Soruları zorunlu tutmasının temel sebebi, uygulamanın bireylerin verdikleri cevaplara göre en uyumlu oldukları kişilerle eşleştirmesi. Tinder’ın aksine OkCupid, daha fazla yazılı bilgi talep etmekte; bu yazılı datayı sayısal verilere dönüştürerek kullanıcılara en uygun eşleri, Cheney-Lippold’un (2017) deyişiyle, “bir algoritmik ‘sen’in yanında senin algoritmik ‘diğer’ini” (s. 182) hesaplamaktadır. Bunların dışında OkCupid, kullanıcılara giriş (intro) yazma fırsatı sunmaktadır. Kişiler, intro sayesinde karşılıklı beğeni olmadan birbirlerine mesaj gönderebilmektedir. Eğer karşı taraf girişi okuyup profili beğenirse cevap vererek iletişimi ilerletebilirler. Tinder algoritması erkekleri aldıkları klik ve kaydırılma sayılarına göre sıraya sokarak erkeklerin görünürlüğünü belirlerken OkCupid giriş yazma özelliğiyle erkeklere görünür olmak için alan sağlamaktadır. Girişin yetersiz kaldığı durumlarda, eşleşme sorunu yaşayan erkeklere OkCupid Premium paketiyle kendilerini beğenen kadınları görebilme ve sırada öne çıkma fırsatlarını sunmaktadır.

Her şeyin uygulamaya dönüştüğü ve bireylerin bu uygulamalarla akıllı telefonlarına bağımlı hâle geldiği günümüzde deneyimler, algoritmik tasarımlara dayanmaktadır (Vuzharov, 2019). Ancak algoritmaların şekillendirdiği deneyimler bir değildir. Bu deneyimlerin farklılık göstermesini sağlayan temel faktörler bulunmaktadır. Bu araştırmanın da gösterdiği gibi, bu farklılıkları doğuran başat öğelerden biri toplumsal cinsiyettir. Ne var ki, bir sonraki bölümde tartışıldığı üzere, algoritmik mimari salt kullanıcı deneyimini etkilememektedir. Kullanıldıkları kültürel ortama bağlı olarak toplumsal algının üretilmesinde de etkili bir rolü bulunmaktadır ve elbette bu algının bireyler üzerindeki etkisi toplumsal cinsiyeti göz önünde bulundurduğumuzda eşit değildir.

Toplumsal Damga: Takılmanın Eşit Olmayan Yapısı

Tinder’ın toplumda flört uygulamasından ziyade takılma, hatta seks, uygulaması olarak görülmesinde uygulamanın mimarisinin etkin bir rolü bulunmaktadır. Profillerde fotoğraf, yaş ve isim dışında neredeyse hiçbir bilginin bulunmaması, OkCupid’in aksine uygulamanın kendisinin daha fazla bilgi girilmesini teşvik eden bir yapısının olmaması, kullanıcıların ağırlıklı olarak potansiyel eşlerinin fotoğraflarına bakarak nereye kaydıracağına karar vermesine yol açmaktadır. Fotoğraf-merkezcilik ve kaydırma, Tinder’ı flört uygulamasından çok “dijital bir ‘Seksi mi Değil mi’ oyunu”na (Mason, 2016, s. 823) dönüştürmüştür. Bu oyunvari tasarım, uzun süreli ilişkiler yerine çoğunlukla takılma ya da tek gecelik gibi kısa süreli ve başlamadan biten ilişkilere ortam

sağlamaktadır (Duguay, 2018; Illouz, 2019). Diğer bir deyişle Tinder, ağırlıklı olarak, tıpkı üyelik süreci gibi basit, kolay ve hızlı oluşacak ilişkilere ortam sağlayan bir platform olagelmıştır.

Tinder'n hem basit tasarımı hem de bu tasarımdan ötürü toplumsal olarak “takılma uygulaması” olarak damgalanması, kullanıcıların deneyimlerini toplumsal cinsiyet bağlamında eşitsiz bir biçimde etkilemektedir. Kadınların anlatısına göre bu iki durum, kadınlarda “saldırıya uğruyormuş” hissi yaratmakta ve cinsel obje muamelesine maruz kalmalarına yol açmaktadır. Araştırmadaki kadın katılımcıların çoğunun Tinder kullanmaktan imtina etmesinin başat sebebi budur. Örneğin takılma amaçlı önce Tinder yüklediğini belirten Yade (31 yaşında, lisans mezunu, şu anda çalışmıyor), neden daha sonra OkCupid'e geçtiğini şöyle anlatıyor:

Eee Tinder sağ olsun sadece yatıp kalkmak İSTEMEDİĞİMİ fark ettim (gülüyor). Tam bi ET PAZARI. ... Tinder'da çok ıı düz sonuç odaklı. ÇOK ATAK. Yani ilk günden match'leştğinde ilk günden işte Whatsapp'ın, Instagram'ın, telefonun istenir. Hani bugün buluşalım, yarın buluşalım, telefonda şey yapalım, sexting yapalım. Kamera da açalım. Yok götünü dön falan (gülüyor). Hani böyle tam bir TAARRUZ YANİ gibi hissettim. ... Düz seks uygulaması olarak kullanılıyor Tinder. Hani başka bi, anca (gülüyor beni göstererek) ARAŞTIRMACI bulabilirsiniz hani seks dışında Tinder'da herhalde. Ee o yüzden de OkCupid'e geçtim.

Takılmak isteyen Ceren (42 yaşında, hem çalışıyor hem de yüksek lisans yapıyor), benzer sebeplerle Tinder'ı bırakıp OkCupid'e geçtiğini ifade ediyor:

Tinder baya kötü bi üne sahip. ... Tinder'ı çok kısa bir süre kullanıp sildim ee çünkü GERÇEKTEN hani her türlü, FAZLA her türlü insan var ve hani sizin bi elemenize, işte sizin tercihlerinize göre bi eleme yapmıyo. Hani herkes karşınıza çıkıyo. ... Yani bana şey hissettirmeye başladı bi noktadan sonra. Bana sürekli laf atılıyormuş gibi, yolda yürürken hani sürekli laf atılıyormuş HİSSİ uyandırmaya başladı.

Tinder'ı dünyaca ünlü flört uygulaması yapan ve bu konumu istikrarlı bir biçimde korumasını sağlayan başat faktörlerden biri oldukça kolay kullanımı, hızlı ve basit oluşudur. Bu özellikler, hem çoğu insanı Tinder'a çekmekte hem de “takılma uygulaması” damgası yemesine sebep olmaktadır. Bunun yanında Tinder'ın basit algoritmik mimarisi herkesi herkesin karşısına çıkarabilmektedir. Tüm bunlar, ağırlıklı olarak kadınlarda “saldırıya uğruyormuş” hissi yaratmakta ve kadın katılımcıların çoğu Tinder'ı güvenli bulmamaktadır. Farklı ülkelerde yapılan çalışmalar da hem bu hisse hem de kadınların ciddi oranda siber saldırıya maruz kaldıklarına işaret etmektedir (Hess & Flores, 2018; Paasonen vd. 2019). Kadınların gözünde Tinder'ın böyle bir “duygulanımsal atmosfer”le (Anderson, 2009) kaplı olmasının temelinde Tinder'ın öncelikle erkeklerin dünyası olmasının yanında, takılmanın toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve rollerini yeniden üreten yapısı yatmaktadır. Günümüzün popüler flört ritüellerinden takılmada (hooking up),

Salecl'a göre, "bir avcı bir de kurban vardır" (2016, s. 67). Heteroseksüel ilişkilerde avcı rolü çoğunlukla erkeğe atfedilir, kurbanısa genel olarak kadındır. Diğer bir deyişle, erkekler takılmanın öznesiyken, kadınlar takılma objesidir. Kadın katılımcıların çoğunluğunun Tinder'da kendilerini güvende hissetmemeleri ve sürekli saldırıya uğruyormuş gibi hissetmelerinin temelinde bu eşitsizlik yatmaktadır. Tinder'da erkekler avcılık yaparken ya da erkeklerden kendilerine biçilmiş avcı rolünü oynaması beklenirken, kadınlar takılma objesi muamelesine maruz kalmakta, ya da kadınlardan o kurban rolünü oynaması beklenmektedir (Cöbek, 2023b).

Bu eşitsizliğin profillerde de yansımaları görmek mümkün. Erkek katılımcılara sıklıkla karşılaştıkları profilleri sorduğumda, hemen hemen hepsi çokça "Amacına uygun kullanmıyorum" yazan profillere rastladıklarını dile getirmektedir. Bu tabirin anlamını ve bu bilgilendirmenin sebebini ise şöyle açıklamaktadırlar:

Tinder daha takılma odaklı gibi bir algı var. Hatta insanlarda şöyle bir tabir çıktı: amacına uygun kullanmak ya da kullanmamak. Mesela kadınların profillerinde böyle şeyler yazıyo: "Amacına uygun kullanmıyorum." Yani muhtemelen bi kısım şeyle karşılaşmış. Ne derler işte bundan dolayı "Amacı budur. O zaman hadi böyle yapalım" gibi bi şey. Savunma mekanizması gelişmiş muhtemelen. (Aras, 34 yaşında, lisans mezunu, inşaat mühendisi, önce Tinder kullanıp sonra OkCupid'e geçmiş)

Ee işte özellikle şeyleri daha çok görüyorsunuz. "Amacına uygun kullanmıyorum." ÇOK FAZLA yani üçüncü, dördüncü kişide mutlaka bu notla karşılaşıyorsunuz.

[Araştırmacı:] Amacına uygun kullanmıyorum derken "Bunu aslında takılma uygulaması olarak görüyorsunuz ama ben o amaçla kullanmıyorum" mu demek istiyoy?

Evet onu demeye çalışıyorlar hani bi iki kişiyle match'leşiyoy. İşte eee karşılaşmak istemediği sorularla karşılaşıyoy. Onlara da olumsuz cevap verdiğinde muhtemelen işte adamın cevabı da şey oluyo "E bu uygulamanın amacı bu değil mi ya. Sen amacına uygun kullanmıyorsan niye burdasın ki" falan. Benim tahminim bunun yansıması olarak o notlar geliyoy. ... "Amacına uygun kullanmıyorum" baya artık klişe bu arada yani. Eee Tinder'ın mottosu olarak kullanabilirler artık. O kadar yaygın (gülüyor). (Reha)

Flört uygulamalarındaki benlik sunumlarında toplumsal cinsiyetin nasıl bir rolü olduğuna dikkat çeken çalışmalar (ör. Casimiro, 2015; Tanrıöver & Sunam, 2017), genellikle fotoğrafları analiz ederek kadın ve erkeklerdeki duruş, poz, kamera açısı, plan, yüz ifadesi gibi kategorilerdeki farklılıklarına odaklanmaktadır. Burada toplumsal cinsiyetin daha farklı bir rolüne rastlanmaktadır. Tinder'daki kadın profillerde "amacına uygun kullanmıyorum" açıklamasına sıklıkla rastlanması; hem uygulamanın Türkiye'de nasıl "takılma uygulaması" olarak algılandığını hem de bu damganın ve takılma pratiğinin içine gömülü toplumsal cinsiyet eşitsizliğini göstermektedir. Takılma uygulaması damgası yemiş Tinder'ın aksine, OkCupid'in daha detaylı algoritmik

mimarisi böyle bir algının oluşmasını, nispeten, engellemektedir. Kullanıcılardan daha fazla bilgi talep eden OkCupid, Reha'nın deyimiyle, daha "nokta atışı" eşleştirmeler yaparak ve daha detaylı filtreleme seçenekleri sunarak özellikle kadın kullanıcılara daha güvenilir bir ortam yaratmaktadır:

Eğlenceli bir platform. Eee Tinder'dan ziyade OkCupid'i daha çok tercih ediyorum çünkü Tinder biraz daha az bilgi istiyο ve biraz daha hani yüzeysel hani birini görüyösün, sağa kaydır sola kaydır ve orda karşı cinsin, yani erkeklerin yaklaşımı genel olarak ee "Sevişcek kadın arıyorum, geliyösün gel" şeklinde o yüzden ben Tinder'dan hoşlanmıyorum. Ama OkCupid biraz daha birbirini tanımaya yönelik çünkü kendinle ilgili soru cevaplıyösün, karşı taraf ne cevaplıyo, ona göre bi eşleşme sağlıyo. ... Bana bi güven alanı sağlıyo. (Serra, 27 yaşında, lisans mezunu, beyaz yakalı)

Tüm kadın katılımcılar Serra gibi OkCupid'i daha güvenilir bulmaktadır. Araştırmaya katılan kadınların neredeyse hepsinin OkCupid'i Tinder'a tercih etmesinin temel sebebi, uygulamanın detaylıca yazılmış algoritması, böylesi bir tasarımdan ötürü "daha ciddi bir platform" olarak algılanması¹⁰ ve hem bu mimarinin hem de bu duyumun (aesthetics/sense perception) yarattığı güven(lik) hissi. Tinder'ın aksine OkCupid, tasarımı ve kültürel yorumuyla (cultural interpretation) kadınlara "o tarz kadın" olma dışında imkânlar, alanlar ve özgürlükler sağlayabilmektedir. OkCupid'in daha detaylı algoritmik tasarımı, güven(lik)in yoğun olduğu bir duygulanımsal atmosfer yaratsa da OkCupid de bir flört uygulaması olduğundan çevrimiçi flörite dair toplumsal algıdan ya da toplumsal algıya dair algıdan bağımsız değildir. Diğer bir deyişle, çevrimiçi flört ortamı daha çok Tinder'la bağlantılı olarak tahayyül edilse de, toplumsal damga diğer flört uygulamalarını da etkilemektedir. Tinder ve OkCupid kullanıcıları fark etmeksizin katılımcıların neredeyse hepsi, toplumda olumsuz bir algı olduğunu düşünmektedir:

Çok önyargılı yaklaşıyo. Yani ben öyle görüyörüm. ... "Zaten ordan insan çıkmaz" falan. Hani herkes de böyle. Böyle bi hani ağzının kenarı böyle kayıyo falan. AŞAĞILIYO yani online dating ortamını. Ee biçoğu da bunları kullanmamış insanlar bu arada. Hani HİÇ denememiş. "Haaa Tinder" falan diyolar hemen. Eee yalnızca işte seks arayarak işte bi tek gecelik ilişki için girilebileceğini düşünüyolar. (Nefis, 43 yaşında, lisans mezunu, şu anda çalışmıyor, OkCupid kullanıyor)

Bu konuda anlamsız bir tepki olduğunu düşünüyörüm. ... İlerici olduğunu düşündüğüm bi arkadaş benim ordan date'e çıkmamı bakışlarıyla olsun, küçük sözleriyle, kapalı cümleleri, ifadeleriyle olsun saçma buldu. Yargıladı yani "Ne ihtiyacın var ki böyle şeylere", hani ezik, loser bi kişi ancak buralarda takılır. ... Bu arkadaş bile böyle bi tepki veriyosa gerçekten herhalde toplumumuz buna da hazır değil galiba. Ben bunu böyle her yerde bu şekilde söyleyemim en iyisi diye küçük bi

¹⁰ Hem küreselde hem de yerelde Tinder takılma uygulaması olarak görülürken (Sales, 2015; Arcak & Öztürk, 2020), OkCupid ise daha ciddi ilişkilerin, anlamlı bağlantıların ve gerçek aşkın platformu olarak görülmektedir (Aba, 2020; Poulsen, 2014).

kendime ordan pay çıkardım. (Salih, 32 yaşında, lisans mezunu, şu anda çalışmıyor, hem Tinder hem OkCupid kullanıyor)

Damga yapıştırmaya hazır bi toplum. O yüzden ee bu uygulamaları kullanan genelde hani “Haa aranıyo,” yani erkek olduğu zaman şey diye bakılıyo “Haa kız düşürüyo”, kadın olduğu zaman şöyle bakılıyo: “Aranıyo.” ... Erkek arkadaşlar zaten çok rahat çünkü onların her yerde olduğu gibi bu da onların hakkı. E öyle bakıyolar. Eee toplumda çok hoş karşılanmıyo. (Serra)

Toplumsal cinsiyetinden bağımsız olarak katılımcılar genel olarak çevrimiçi flörtün hoş karşılanmadığına inanmaktalar, ancak bir yandan da umutlular. Gençler arasında kullanımı yaygınlaştıkça bu olumsuz algının da gelecekte yok olacağını düşünmekte. Böyle bir toplumsal algı, “Aranıyo” algısı, böyle bir algı olduğuna dair kanı ve kimi katılımcıların bizzat karşılaştığı tepkiler, kişilerin gerek Tinder gerek OkCupid olsun kamusal alanlarda kullanmaktan imtina etmelerine sebep olmaktadır (Cöbek, 2023a). Çoğunluğu okul, ofis, kafe, restoran gibi kamusal alanlarda kullanmayı tercih etmezken, bir kısmı bu algıya inat kullanarak çevrimiçi flörtün normalleşmesi için aktif bir rol oynamayı tercih etmektedir. Çok az bir kısım ise bunun çoktan normalleştiğini ve bu nedenle de kamusal alanlarda kullanmaktan çekinmediğini ifade etmektedir. Kimileri bu teknolojileri kullandıklarını yakın çevresi dışında kimseyle paylaşmazken, kimi katılımcılar yakın arkadaşlarına dahi söylemeye çekinmektedir. Örneğin, yaklaşık üç sene önce Tinder’den tanıştığı kişiyle evlenen Leyla (28 yaşında, yüksek lisans mezunu, bir okulda çalışıyor), kocası Mecnun’un Tinder’den tanıştıklarını dile getirmediğini söylüyor:

Biz evlendik. Yani artık evlenmenin ötesinde ne olabilir bi ilişkide. Evlendik ama eşim benim hâlâ bazı ortamlarda bizim Tinder’den tanıştığımızı dile getirmekten hoşlanmıyor. ... Diyo ki sana karşı bakış açıları değişir. Saygısızca görürler bu durumu gibi bi bakış açısı var.

Takılmanın toplumsal cinsiyet rollerini ve eşitsizliğini yeniden üreten yapısından ötürü çevrimiçi flörte dair toplumsal damga, kadınları daha olumsuz etkilemektedir. Mesela, yukarıda verilen örneklerden farklı ve onlara ek olarak flört uygulamalarında anonim profil kullanma, kimi kadın katılımcıların özellikle tercih ettiği bir durum olarak gözlemlenmiştir. Kurumsal yerlerde çalışan kadın katılımcıların bir kısmı, iş yerinden herhangi birinin uygulamada görüp kendisini tanımasından ve kendisine dair “o tarz kadın” algısı oluşmasından çekindiği için net olmayan fotoğraflarını kullanmayı ya da kendilerinin olmadığı fotoğrafları (ör. manzara fotoğrafı) tercih etmekte, takma isim kullanmaktadır. Anonim hesap kullanmayı tercih etmek, erkek katılımcılar arasında rastlanmamıştır. Ama yine de kimi erkek katılımcıların bu uygulamaları kullandığı için “azman erkek” gibi görülmeğe çekindiklerinin altını çizmek önemlidir. Bu nedenle, Serra’nın deyimiyle, takılmak toplumsal olarak daha çok “erkeğin hakkı” olarak inşa edilse de tüm erkeklerin bu hakkın taşıdığı erkek(lik) algısını direkt olarak kabul ettiğini iddia etmek doğru

olmaz. Benzer bir şekilde, kadınlar “takılma objesi” muamelesine pasif bir şekilde maruz kalmamakta, bu türden tutum ve tavırları şikâyet ederek uygulamadan engellenmelerini sağlamakta ya da bizzat bu tarz profilleri Instagram gibi sosyal medya platformlarında ifşa ederek bu muameleyi gözler önüne sermektedir (bkz. Hess & Flores, 2018; Shaw, 2016)

Hiçbir uygulama, kullanıldığı kültürel ortamdan bağımsız değildir. Algoritmik kültürel objeler olarak flört uygulamaları bireylerin deneyimlerini tasarımlarıyla etkilerken, kültürel ortamlar bu deneyimlerin nasıl farklılık göstereceğini şekillendirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin toplumun her alanına sirayet ettiği Türkiye gibi bir ortamda (Özkazanç, 2020) bireylerin çevrimiçi flört ve flört uygulamalarıyla olan ilişkilerinin eşit olmaması sürpriz değildir.

Sonuç

Türkiye’de flört uygulamalarını kullanan heteroseksüel bireylere odaklanan bu çalışma, toplumsal cinsiyete göre çevrimiçi flört deneyimlerinin nasıl farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Türkiye’de popüler olan, algoritmik mimarileri birbirinden farklı iki uygulamaya, Tinder ile OkCupid, ve kullanıcılarına odaklanarak insan-uygulama etkileşimine ve bu etkileşimde toplumsal cinsiyetin rolüne dikkat çekmiştir. Hem teknik yürüme hem de tematik analiz sonucuna göre, algoritma erkeklerin anlatılarında hâkim bir temayken, toplumsal damga ve olumsuz etkisi hem kadınların anlatılarında hem de erkeklerin anlatılarında kadınlarla ilişkili olarak öne çıkmıştır. Diğer bir deyişle, Galloway’in tabiriyle “algoritmik kültürel objeler” (2006, s. 6) olan flört uygulamalarının algoritmik tarafı ağırlıklı olarak erkeklerin deneyimlerini meşgul ederken, bu algoritmik objelerin kültürel tarafı öncelikle kadınları etkilemektedir. Bu anlamda, uygulamaların tasarımlarının kullanıcı deneyimlerini nasıl şekillendirdiğine ek olarak, kimi kimin karşısına çıkaracağını belirleyen algoritmalara karşı erkeklerin nasıl taktikler geliştirdiğini, geliştirmek durumunda kaldığını göstermiştir. Algoritmik mimarinin, uygulamanın kullanıldığı kültürel ortamda nasıl bir toplumsal algı üretildiğinde oynadığı rolün yanında, bu toplumsal algının kullanıcılar üzerindeki etkisinin toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl farklılık gösterdiğinin ve eşit olmadığının altını çizmiştir. Tinder’ın basit mimarisi Tinder’ın flörtten ziyade bir takılma uygulaması olarak görülmesini desteklemiş, “takılma uygulaması” anlayışı; takılma pratiğinin toplumsal cinsiyet rollerini ve eşitsizliği yeniden üreten yapısından ötürü özellikle kadın kullanıcılar “o tarz kadın” olma muamelesine maruz kalma durumları ve “saldırıya uğruyormuş” hissi yaratmıştır. Başka bir deyişle bu çalışma; flört uygulamaları kullanan bireylerin çevrimiçi flört deneyimlerinde toplumsal cinsiyetin etkili bir rolü bulunduğunu, heteroseksüel erkekler ve kadınların deneyimlerinin oldukça farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Erkeklerin deneyimlerini algoritmalar ve algoritmik tasarım başat bir şekilde etkilerken, kadınların

deneyimlerinde bu uygulamaların kültürel yorumları ve toplumsal algılanışları etkili olmuştur. Erkekler çevrimiçi flört dünyasında eşleşememe problemi ve algoritmalarla mücadele ederken, kadınlar “o tarz kadın” ya da “takılma objesi” anlayışı ve muamelesiyle mücadele etmektedir.

Bu çalışma, hem uygulama-insan etkileşimine hem de bu etkileşimde kültürün etkisine dikkat çekerek Batı odaklı çalışmaların hâkim olduğu literatüre katkı sağlamayı amaçlamıştır. Ayrıca erkeklerin teknolojiyle, kadınlarınsa kültürle nasıl mücadele etmek durumunda kaldıklarını göstererek hem insan-uygulama hem de kültür-teknoloji etkileşiminde toplumsal cinsiyetin hâkim rolünü ortaya koymuştur. Ne var ki, araştırmanın birtakım sınırları bulunmaktadır. İlk ve en önemlisi, çalışmanın sosyoekonomik anlamda birbirine oldukça benzeyen katılımcılardan oluşan bir örnekleme sahip olmasıdır. Bu, katılımcıların deneyimlerini Türkiye’ye genellemeyi sınırlamakla birlikte sınıf gibi temel bağımsız değişkenlerin sabit kalmasını sağlamıştır. Ayrıca yalnızca heteroseksüel kullanıcılara odaklanarak farklı cinsel yönelimi olan grupların nasıl deneyimler yaşadıkları eksik kalmıştır. Gelecek çalışmalar, farklı cinsel yönelimi olan bireylerin ve farklı sınıflardan kişilerin deneyimlerine odaklanarak cinsel yönelimin ve sınıfın kişilerin çevrimiçi flört deneyimlerinde nasıl bir rolü olduğuna bakmalıdır. Ayrıca, büyük şehirlerde, özellikle İstanbul’da, yaşayan katılımcılardan oluşan örneklem, bölgesel farklılıkların kullanıcıların deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini göstermekte başarısız kalmıştır. Bu konuyu inceleyecek niteliksel çalışmalara ihtiyaç vardır.

Yazarın Notu

Bu araştırma, Mart 2020’de Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (2020.074.IRB3.030). Ayrıca bu makale “‘Harry Sally ile (Uygulamadan) Tanışınca’: Türkiye’deki Heteroseksüel Çevrimiçi Flört Dünyası” başlığıyla 2021 Dicle Koğacıoğlu Makale Ödülü’nde üçüncülüğe layık görülmüştür.

Kaynakça

- Aba, A. (1 Kasım 2020). *Modern zamanlarda aşk...* Birgün. Erişim tarihi: 15 Aralık 2020, <https://www.birgun.net/haber/modern-zamanlarda-ask-321287>.
- Alam, S. S., Islam, Md. R., Mokhbul, Z. K. M., & Makmor, N. B. (2018). Factors affecting intention to use online dating sites in Malaysia. *International Journal of Engineering and Technology*, 7(4.28), 192-198.
- Albury, K., Burgess, J., Light, B., Race, K., & Wilken, R. (2017). Data cultures of mobile dating and hook-up apps: Emerging issues for critical social science research. *Big Data & Society*, July-December 2017, 1-11.

- Ali, N., Phillips, R., Chambers, C., Narkowicz, K., Hopkins, P., & Pande R. (2020). Halal dating: Changing relationship attitudes and experiences among young British Muslims. *Sexualities*, 23(5–6), 775–792. <https://doi.org/10.1177/1363460719850113>
- Anderson, B. (2009). Affective atmospheres. *Emotion, Space and Society*, 2, 77-81.
- Arcak, E., & Öztürk, S. (Yapımcılar) (2020). *Dijital flörtleşme* [Belgesel serisi]. Ancyra Documentary & Film Production; BluTv.
- Aydoğan, B. (2020). Konum temelli çevrimiçi tanışma uygulamalarını kadınların flört deneyimleri açısından düşünmek: Tinder ve Happn. *Moment Dergi*, 7(2), 287-313.
- Bailliard, A. L. (2015). Video methodologies in research: Unlocking the complexities of occupation. *Canadian Journal of Occupation Therapy*, 82(1), 35-43.
- Beer, D. (2017). The social power of algorithms. *Information, Communication & Society*, 20(1), 1-13.
- Bergström, M. (2022). *The new laws of love: Online dating at the privatization of intimacy*. Polity.
- Birgün. (16 Aralık 2019). *Türkiye’de her 80 kişiden biri Tinder kullanıyor*. Erişim tarihi: 15 Eylül 2020, <https://www.birgun.net/haber/turkiye-de-her-80-kisiden-biri-tinder-kullaniyor-280213>.
- Bivens, R., & Hoque, A. S. (2018). Programming sex, gender, and sexuality: Infrastructural failures in the “feminist” dating app Bumble. *Canadian Journal of Communication*, 43, 441-459.
- Brooks, A. (18 Kasım 2020). *34 interesting & surprising online dating statistics in 2021*. Erişim tarihi: 15 Ağustos 2021, <https://www.datingadvice.com/studies/iasods>.
- Bryant, K., & Sheldon, P. (2017). Cyber dating in the age of mobile apps: Understanding motives, attitudes, and characteristics of users. *American Communication Journal*, 19(2), 1-15.
- Carr, A. (1 Kasım 2016). *I found out my secret internal Tinder rating and now I wish I hadn't*. Erişim tarihi: 28 Haziran 2020. <https://www.fastcompany.com/3054871/whats-your-tinder-score-inside-the-apps-internal-ranking-system>.
- Casimiro, C. (2015). Self-presentation in the Portuguese online dating scene: Does gender matter? A. Degim, J. Johnson, & T. Fu (Eds.), *Online Courtship: Interpersonal interactions across borders* (ss. 71-95). Institute of Network Cultures.
- Chan, L. S. (2016). How sociocultural context matters in self-presentation: A Comparison of U.S. and Chinese profiles on Jack’d, a mobile dating app for men who have sex with men. *International Journal of Communication*, 10, 6040-6059.

- Cheney-Lippold, J. (2017). *We are data: Algorithms and the making of our digital selves*. New York University Press.
- Cöbek, G. (2021). Beyond the female love-male sex binary: A non-representational approach to online dating. *Kültür ve İletişim*, 24(1), 7-35.
- Cöbek, G. (2022a). Flört uygulamalarındaki imajlar dünyası: “Klişelerin diktatörlüğü”ne karşı doğallık. *Moment*, 9(1), 13-34.
- Cöbek, G. (2022b). What affect proposes: Swiping as a bodily practice. *Emotions & Society*, 1-17. <https://doi.org/10.1332/263169021X16617404866768>
- Cöbek, G. (2023a). “*When Harry met Sally (via dating app)*”: *An affective approach to the techno-social world of Turkey’s heterosexual online dating* [Doktora tezi, Koç Üniversitesi].
- Cöbek, G. (2023b). Right of men to hook up: An analysis of Tinder’s architecture and its cultural interpretations in Turkey. In G. Muschert, M. Ragnedda, M. Şentürk, & H. Eşrefoğlu (Eds.), *New Media / New Society?* Istanbul University Press.
- Cöbek, G., & Ergin, M. (2021). Swipe me if you can: Cultural and gendered uses of Tinder in Turkey. *International Journal of Social and Humanities Sciences*, 5(3), 11-38.
- Cruyt, M. L. (12 Şubat 2020). *Check out the most popular dating apps by country*. Erişim tarihi: 15 Ağustos 2021, <https://www.apptweak.com/en/aso-blog/check-out-the-most-popular-dating-apps-by-country>.
- Davis, E. M. & Fingerman, K. L. (2016). Digital dating: Online profile content of older and younger adults. *Journals of Gerontology: Psychological Sciences*, 71(6), 959-967.
- De Rooij, L. (2020). The relationship between online dating and Islamic identity among British Muslims. *Journal of Religion, Media and Digital Culture*, 9, 1-32.
- Deniz, A. (2020). Changing geographies of intimacy: A study on female Tinder users in Istanbul. *Fe Dergi*, 12(1), 113-124.
- Deveci, E. (23 Kasım 2020). *Tinder, OkCupid, Bumble... İşte pandemide çevrimiçi çöpçatanlığın bilançosu*. Erişim tarihi: 16 Ağustos 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2020/ekonomi/tinder-okcupid-bumble-iste-pandemide-cevrimici-copcatanligin-bilancosu-6135818/>.
- Duguay, S. (2018). Tinder. Swiped: A focal gesture and contested app visions. J. W. Morris & S. Murray (Eds.), *Appified: Culture in the age of apps* (ss. 127-135). University of Michigan Press.
- Duguay, S. (2019). You can’t use this app for that: Exploring off-label use through an investigation of Tinder. *The Information Society*, 1-13.

- Galloway, A. R. (2006). *Gaming: Essays on algorithmic culture*. University of Minnesota Press.
- Gewirtz-Meydan, A. & Ayalon, L. (2018). Forever young: Visual representations of gender and age in online dating sites for older adults. *Journal of Women & Aging*, 30(6), 484-502.
- Hasan, F. (2020). Keep it halal! A smartphone ethnography of Muslim dating. *Journal of Religion, Media and Digital Culture*, 10, 135-154.
- Hess, A., & Flores, C. (2018). Simply more than swiping left: A critical analysis of toxic masculine performances on *Tinder Nightmares*. *New Media & Society*, 1-18.
- Holden, M. (25 Mayıs 2021). *How to use Tinder for hooking up (and more)*. Askmen. Erişim tarihi: 28 Haziran 2020, <https://www.askmen.com/dating/curtsmith/dating-with-tinder.html>.
- Illouz, E. (2019). *The end of love: A sociology of negative relations*. Oxford University Press.
- Johnson, J. H. (2017). *Dating_missrepresentation.com: Black women's lived love-hate relationship with online dating* (Yayımlanmamış doktora tezi). Southern Illinois University, Carbondale.
- Krüger, S., & Spilde, A. C. (2019). Judging books by their covers – Tinder interface, usage, and socio-cultural implications. *Information, Communication & Society*. DOI: 10.1080/1369118X.2019.1572771
- Light, B., Burgess, J., & Duguay, S. (2018). The walkthrough method: An approach to the study of apps. *New Media & Society*, 20(3), 881-900.
- MacLeod, C., & McArthur, V. (2019). The construction of gender in dating apps: An interface analysis of Tinder and Bumble. *Feminist Media Studies*, 19(6), 822-840.
- Mason, C. L. (2016). Tinder and humanitarian hook-ups: The erotics of social media racism. *Feminist Media Studies*, 16(5), 822-837.
- McGloin, R., & Denes, A. (2018). Too hot to trust: Examining the relationship between attractiveness, trustworthiness, and desire to date in online dating. *New Media & Society*, 20(3), 919-936.
- McWilliams, S., & Barrett, A. E. (2014). Online dating in middle and later life: Gendered expectations and experiences. *Journal of Family Issues*, 35(3), 411-436.
- Murray, S., & Ankerson, M. S. (2016). Lez takes time: Designing lesbian contact in geosocial networking apps. *Critical Studies in Media Communication*, 33(1), 53-69.

- Narin, B. (2018). A netnography study about Wapa as a mobile dating application. *Journal of Cultural Studies*, 5(2), 343-367.
- Nisa, E. F. (2021). Online halal dating, Ta'aruf, and the shariatization of matchmaking among Malaysian and Indonesian Muslims. *CyberOrient*, 15(1), 231-258.
- OkCupid. (b.t.). *Dating deserves better*. Erişim tarihi: 17 Eylül 2019, <https://www.okcupid.com/>.
- Özkazanç, A. (2020). Anti-gender movements in Europe and the case of Turkey. *Baltic Worlds*, 1, 45-55. <https://balticworlds.com/anti-gender-movements-in-europe-and-the-case-of-turkey/>
- Paasonen, S., Light, B., & Jarrett, K. (2019). The dick pic: Harassment, curation, and desire. *Social Media + Society*, (April-June), 1-10.
- Pasin, B. (2020). Görün(m)üyorum, öyleyse varım: Konumsal medyada kuir mekân pratikleri. C. T. Şahoğlu & B. Aydoğan (Eds.), *Konumsal media: Dijital çağda mekân üzerine disiplinlerarası tartışmalar* (ss. 205-214). Siyasal Kitabevi.
- Pasquale, F. (2015). *The black box society: The secret algorithms that control money and information*. Harvard University Press.
- Peters, S. & Salzsieder, H. (2018). What makes you swipe right?: Gender similarity in interpersonal attraction in a simulated online dating context. *Journal of Psychological Research*, 23(4), 320-329.
- Pink, S. (2012). *Situating everyday life: Practices and places*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Pink, S., & Mackley, K. L. (2014). Re-enactment methodologies for everyday life research: Art therapy insights for video ethnography. *Visual Studies*, 29(2), 146-154.
- Poulsen, K. (21 Ocak 2014). *How a myth genius hacked OkCupid to find true love*. Wired. Erişim tarihi: 16 Ocak 2021. <https://www.wired.com/2014/01/how-to-hack-okcupid/>
- Pozsar, M. H., Dumitrescu, A. I., Pitică, D., & Constantinescu, S. (2018). Dating apps in the lives of young Romanian women. A preliminary study. *Analyze – Journal of Gender and Feminist Studies*, 11, 216-238.
- Rochadiat, A. MP, Tong, S. T., & Novak, J. M. (2018). Online dating and courtship among American Muslim women: Negotiating technology, religious identity, and culture. *New Media & Society*, 20(4), 1618-1639.
- Salecl, R. (2016). *Seçme ikilemi*. Metis Yayınları.

- Sales, N. J. (2015). *Tinder and the dawn of the “dating apocalypse.”* Vanity Fair. Erişim tarihi: 23 Kasım 2020. <https://www.vanityfair.com/culture/2015/08/tinder-hook-up-culture-end-of-dating>
- Shaw, F. (2016). “Bitch I said hi”: The *Bye Felipe* campaign and discursive activism in mobile dating apps. *Social Media + Society*, October-December, 1-10.
- Shield, A. DJ. (2018). Grindr culture: Intersectional and socio-sexual. *Ephemera: Theory & Politics in Organization*, 18(1), 149-161.
- Similarweb. (b.t.). *Top apps ranking: Most popular apps in Turkey / Dating / Top Free*. Erişim tarihi: 15 Aralık 2022, <https://www.similarweb.com/apps/top/apple/store-rank/tr/lifestyle/top-free/iphone/>
- Sobieraj, S., & Humphreys, L. (2021). Forced empowerment and the paradox of mobile dating apps. *Social Media + Society*, October-December 2021, 1-12.
- Soybakış, O. (2019). Kamusal alanda saklambaç: İstanbul'da eşcinsel ve biseksüel erkeklerin mekânsal sosyalleşmesi. C. Özbay & A. Terzioğlu (Eds.), *Türkiye'de cinsiyet kültürleri* (ss. 267-280). İletişim Yayınları.
- Statista Research Department (10 Ocak 2023). *Leading dating apps worldwide in 2022, by downloads (in millions)*. Erişim tarihi: 16 Mart 2023, <https://www.statista.com/statistics/1284769/top-dating-apps-global-by-downloads/>.
- Su, X., & Hu, H. (2019). Gender-specific preference in online dating. *EPJ Data Science*, 8, 12.
- Sumter, S. R., Vandenbosch, L., & Ligtenberg, L. (2017). Love me Tinder: Untangling emerging adults motivations for using the dating application Tinder. *Telematics & Informatics*, 34, 67-78.
- Tanrıöver, H. U. & Sunam, A. (2017). Türkiye'deki çevrimiçi evlilik siteleri: Medyanın benlik sunumuna etkisinin toplumsal cinsiyet odaklı bir analizi. *İleti-ş-im*, 26, 9-38.
- Tinder. (b.t.). *Subscription tiers at a glance*. Erişim tarihi: 18 Haziran 2021, <https://tinder.com/feature/subscription-tiers>.
- Thompson, L. (2018). “I can be your Tinder nightmare”: Harassment and misogyny in the online sexual marketplace. *Feminism & Psychology*, 28(1), 69–89.
- Tong, S. T., Hancock, J. T., & Slatcher, R. B. (2016). Online dating system design and relational decision making: Choice, algorithms, and control. *Personal Relationships*, 23, 645-662.
- Vuzharov, M. (2019). UX & fomo. Looking for love or looking for options? *Digital Age in Semiotics & Communication*, 11, 74-79.

Unchanging Gender Roles in Changing Digital Media Age: An Analysis of the Netflix Series "Lucifer" in terms of Femme Fatale

Değişen Dijital Medya Çağında Değiş(e)meyen Toplumsal Cinsiyet Rollerini: Femme Fatale Bağlamında Bir Netflix Dizisi Olan Lucifer'e Dair Bir İnceleme

Mustafa Özer Özkantar*

Highlights:

- In this study, the reflections of changing and transforming ownership structures on digital media are scrutinized with the help of descriptive analysis in the context of femininity roles and the identity of *femme fatale* in the context of *Lucifer*, a Netflix series.
- The possibility that new media can have a transformative effect and address the roles of femininity in an unprejudiced, realistic and egalitarian context has been refuted in the case of the *Lucifer* series in this study.
- This study is considered as a substantial work as it reveals that digital channels function similarly to traditional media tools in terms of gender roles.

Abstract: Cinema and television series have functioned as a kind of mirror of almost all societies since their first invention because they cover various issues that concern human beings. Cinematic thoughts, experiences, digital and visual images in television series accompany almost any transformation that takes place in any community. Considering the assumption that the digital age gradually transforms and develops many habits, trends and even social roles in life and creates the potential to create awareness in individuals, it is thought that it is possible that the roles of femininity and masculinity will change to a certain extent with digital media. In fact, based on the argument that some digital platforms have the potential to indirectly challenge the toxic male-dominated structure of the past, it is possible to expect gender roles to function more realistically and in harmony with the changing social structure than before, and even to act in favor of women in digital media. However, despite the radical change created by the new media through digital platforms, some issues such as gender roles or stereotypes about women have not changed positively. So much so that in the age of digital media, it can be seen that women are depicted in the background compared to the depiction of men. In this context, the main purpose of this study is to emphasize this issue and to underline that the positive influence on women's roles is quite limited despite the social alterations created by the great changes in the digital media age. For this purpose, Netflix's famous series *Lucifer* has been scrutinized in terms of the *femme fatale* character with the help of descriptive analysis, thus certain categories of femininity have been created and it has been seen that female figures in *Lucifer* are depicted as either humiliated, evil or a threat. From this point of view, it would not be wrong to say that the changing

* Assist. Prof., Gaziantep University, Faculty of Fine Arts, Department of Radio, Television and Cinema, ozerozkantar@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9364-5606.

digital film and publishing trends do not significantly affect the representation of women in the world of cinema.

Keywords: Gender, Series, Digital Media, Femme Fatale, Lucifer.

Öne Çıkanlar:

- Bu çalışmada, değişen ve dönüşen sahiplik yapılarının dijital mecralara olan yansımaları, kadınlık rolleri bağlamında ve bir Netflix dizisi olan *Lucifer* çerçevesinde ve *femme fatale* kimliği bağlamında betimsel analiz yardımıyla ele alınmıştır.
  - Yeni medyanın dönüştürücü bir etki ile kadınlığa dair rolleri önyargısız, gerçekçi ve eşitlikçi bir bağlamda ele alma ihtimali bu çalışmada *Lucifer* dizisi örnekleme özelinde çürütülmüştür.
  - Bu çalışma, toplumsal cinsiyet rolleri hususunda, dijital mecraların geleneksel medya araçları ile benzer şekilde işlev gösterdiğini ortaya koyması sebebiyle önemli bir çalışma olarak görülmektedir.
-
-

Öz: Sinema ve televizyon dizileri, insanlığı ilgilendiren çeşitli konuları kapsamaları nedeniyle ilk icadından itibaren hemen tüm toplumların bir nevi aynası olarak işlev görmektedir. Televizyon dizilerindeki sinematik düşünceler, deneyimler, dijital ve görsel imgeler, herhangi bir toplulukta gerçekleşen neredeyse tüm dönüşümlere eşlik eder. Dijital çağın hayata dair birçok alışkanlığı, eğilimi hatta sosyal rolleri kademeli olarak dönüştürdüğü, geliştirdiği, bireylerde farkındalık yaratma potansiyeli yarattığı varsayımı hesaba katıldığında, kadınlık ve erkeklik rollerinin de dijital medya ile belirli ölçüde değişmesinin olası olduğu düşünülmektedir. Hatta bazı dijital platformların geçmişin toksik erkek egemen yapılanmasına dair dolaylı bir meydan okuma potansiyeli olduğu savından hareketle, toplumsal cinsiyet rollerinin eskiye oranla daha gerçekçi ve değişen toplumsal yapıya uyumlu şekilde işlenmesini hatta dijital mecralarda kadının lehine olacak şekilde hareket etmesini beklemek olasıdır. Ancak yeni medyanın dijital platformlar aracılığıyla yarattığı köklü değişime karşın, toplumsal cinsiyet rolleri veya kadınlara ilişkin kalıp yargılar gibi bazı konular olumlu yönde değişmemiştir. Öyle ki, dijital medya çağında, kadınların erkek tasvirine kıyasla daha geri planda tasvir edildiği görülebilmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amacı, bu konuyu vurgulamak ve dijital medya çağında yaşanan büyük değişimlerin yarattığı sosyal değişimlere karşın kadın rollerine olan olumlu etkinin oldukça sınırlı olduğunun altını çizmektir. Bu amaç doğrultusunda Netflix'in ünlü dizisi *Lucifer*, *femme fatale* karakteri açısından betimsel analiz yardımıyla incelenmiş, kadınlığa dair belirli kategoriler oluşturulmuş ve *Lucifer*'de kadın figürlerinin ya aşağılanan ya şeytani ya da bir tehdit unsuru olarak tasvir edildiği görülmüştür. Dolayısıyla kadınlık rollerini daha gerçekçi ve özüne uygun şekilde sunma potansiyeli olabileceği düşünülen dijital platformların bu bağlamdan oldukça uzak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Dizi, Dijital Medya, Femme Fatale, Lucifer.

Genişletilmiş Türkçe Özet

Günümüzde dönüşen ve yenilenen medya araçları ana akım iletişim araçları olarak bilinen televizyon, radyo, gazete ve dergi gibi oluşumlardan farklı bileşenlere sahip yeni mecralar olarak evrenimize eklemlenmektedir. Yeni medya ya da dijital medya araçları bir dönüşüm örüntüsünün son halkası olarak oldukça güçlü ve etkin bir yapı şeklinde insanların evreninde kendine yer bulmuş, hatta geleneksel medya araçlarının belirli ölçüde ikinci planda kalmasına neden olmuştur.

Gerek sinema alanında gerekse televizyon sektöründe önemli bir değişimin önünü açan bu dijital yenilenme evreni doğal olarak toplumsal, kültürel, sosyal yapılar ile ilgili de bir tür dönüşüm ihtimalini beraberinde getirmiştir. Ancak bu güçlü beklentinin karşılanması ciddi anlamda zihinsel ve kültürel bir dönüşümü de beraberinde gerektirmektedir.

Geleneksel medya araçları çoğu kez devlet kontrolünde ilerleyen, yayın ya da haber akışlarını belirli bir düzlemin içerisinde sürdüren ya da sürdürmek zorunda kalan yapılarıdır. Bu nedenle klasik medya araçlarında, güçlü, muhalif seslere, devrimsel değişikliklere ya da alışlagelmiş normlara yönelik şiddetli eleştiriler görmek pek olası değildir. Hatta geleneksel medya neredeyse çoğu kez geçmişten gelenin bir tür koruyucusu ya da katalizörü olarak işlev görür ve alışlagelmiş normların sürdürülmesinde güçlü bir unsur olarak hareket eder. Söz konusu kadınlık ve erkeklik rollerinin medyaya yansıtılması olduğunda da benzer bir durumla karşılaşılması olasıdır. Geleneksel medya araçları, geçmişin etkilerini şimdinin evrenine taşır ve patriyarkal ve fallus merkezli toplumsal yapının korunmasını mümkün kılar.

Yeni medyanın 2000'li yılların başlarından itibaren günlük hayatlarımıza sızmasıyla beraber yaşamlarımızın daha dijital bir evrene doğru evrildiğini iddia etmek mümkündür. Dolayısıyla bu durumun kültürel ve geleneksel pratiklere de bir şekilde etki etmesi beklenebilir. Bu bağlamda yeni medyanın ve dijital platformların değişen sahiplik yapıları, bu platformların atarerkil bir bağlamdan sıyrılmasını mümkün hale getirelebilmiş midir? Ayrıca bu yeni platformlar kadına dair olanı özüne uygun şekilde yanıtma potansiyeli barındırmakta mıdır? soruları bu araştırmanın problem durumunu teşkil etmektedir. Bir başka deyişle, bu çalışma dijitalleşen iletişim araçları ve dönüşen kitle iletişim araçlarının geçmişin heteronormatif erkek egemen bağlamını bükme, esnetme, değiştirme ya da yenileme potansiyeline sahip midir? yoksa bu yapılar geçmişin patriyarkal düzleminin devamı niteliğinde midir? sorularına cevap aramaktadır.

Bu çalışma ilgili sorunun ne derece pratiğe yansıdığını ortaya koymak için dijital platformların en popüler mecralarından biri olan Netflix'i kendine örnek alanı olarak belirlemiş ve yine son dönemin en çok reyting alan dizilerinden biri olan *Lucifer* kasti örneklem yöntemiyle seçilmiştir. Mecra olarak Netflix'in seçilmesindeki ana neden ilgili mecranın dijital anlamda öncü olmasıdır. İlgili dizinin ilk iki sezonu detaylı şekilde incelenmiş ve yalnızca *Lucifer* Morningstar karakteri ve onun etrafındaki ana kadın karakterler belirli kategoriler oluşturularak betimsel analize tabi tutulmuştur. Kadın karakterlerin incelenmesinde ise *Kara Film*'den hatırlanacak olan *femme fatale* bağlam olarak belirlenmiş ve dijital alan evreninde kadına dair olanın dönüşümsel bir süreçte dâhil edilip edilmediğine dair cevaplar aranmıştır. *Femme fatale*'in seçilmesinde temel

neden ise *Lucifer* dizisindeki birçok kadın karakterin *femme fatale*'e dair bazı özellikler barındırmasından kaynaklanmaktadır.

Dizi analizi öncesinde ise toplumsal cinsiyet kavramı, kadınlık ve erkeklik rolleri, geleneksel medya, yeni medya ve bu mecraların kadına dair yükledikleri anlamlar ortaya konulmaya çalışılmış, *femme fatale* kavramının bağlamının anlaşılabilmesi adına ise *Kara Film* ve *Yeni Kara Film*'e dair genel bir çerçeve çizilmiştir. Ayrıca *Lucifer*'in ne gibi alt anlamlara sahip olduğunun daha net kavranabilmesi için *Lucifer*'a dair dinsel ve mitsel bir bölüm eklenmiştir. Böylelikle dijital çağın kadınlık ve erkeklik rolleriyle ilgili dönüşüm potansiyeli tartışılmıştır.

Çalışmanın analizinde yeni medyanın ve dijital platformların sahiplik yapılarının değişmesi ve bu platformların çok yönlü yapımlar barındırması nedeniyle bireylerde ve toplumlarda kadınlık ve erkeklik rolleri hususunda bir farkındalık yaratma potansiyeli olup olmadığı sorgulanmıştır. Bu noktada bu düşüncenin altında yatan ana düşünce, kalıplaşmış toplumsal rollerin pekişmesinde medya nasıl güçlü bir işlev görüyorsa, yine köklü bir değişim noktasında da dijital platformların dolaylı da olsa katkısı olabileceği argümanından kaynaklanmaktadır. Fakat bu beklentinin Netflix ve *Lucifer* dizisi özelinde karşılanmadığı gözlemlenmiştir. Öyle ki Tanrı tarafından cennetten kovulan ve kötülük ile kodlanan *Lucifer Morningstar*, dizinin birinci ve ikinci sezonunda sevdiği kadınlar tarafından aldatılan, mağdur edilen bir erkek olarak yansıtılmaktadır. Filmin en belirgin kadın karakteri *Chloe* güçlü bir kadın figürü olarak yansıtılsa ve başarılı bir kadın dedektif olarak dizi de yer alsa da çoğu cinayeti ancak ve ancak *Lucifer*'in yardımıyla çözebilmektedir. Ayrıca *Chloe*'nun annelik rolü de dizide oldukça baskın şekilde vurgulanmaktadır.

Bunun yanı sıra, *Lucifer*'in annesi *Charlotte* eril bir bakış açısıyla erotize edilmekte, Tanrı ise erkeklik kodları ile dizide yer almaktadır. Buna ek olarak, dizideki çoğu kadın eril bakışın izlerini taşımakta, bedenselleştirilen ve cinsel bir obje haline dönüştürülen sekanslarla izleyici ile buluşturulmaktadır. Kadınlığın dizideki tasvirlerinde ayrıca geçmişten bu yana patriyarkal düzlemin dışında kaldığı için korkulan, çekinilen *femme fatale* kadın kimliğine dair göndermeler görülmektedir. Ölümcül, cazibeli, çekici kadın kimliği olarak bilinen *femme fatale*'in yansımaları bu dizi özelinde birçok kadın karakterde görülmüştür. Örneğin, *Chloe femme fatale* özellikler barındırmakta, *Lucifer*'in aklını başından alan kadın olarak da, ona ihanet eden kadın olarak da dizi içerisinde görülmektedir.

Görüldüğü üzere, *Lucifer* dijital medya çağının reytingi en yüksek yapımlarından biri olarak toksik erkekliğin taşıyıcısı, pekiştiricisi ya da ataerkil düzlemin yeniden inşasında aracı görev üstlenen bir yapımların dijital mecralarda farklı ve özgür bir alan yaratması, öte yandan geleneksel medyada yer alan platformlarda daha

önceden pek kabul görmeyen kadınlık ve erkeklik rollerinin (güçlü, başarılı kadın kimliği ya da kaybeden, sorunlu erkek kimliği gibi) yeni dijital mecralarda daha sık gösterilir olması sayesinde, toplumsal cinsiyet rollerinin daha gerçekçi ve eşitlikçi şekilde sunabileceği savı bu açıdan bakıldığında karşılıksız kalmıştır. Dolayısıyla bir dijital mecra olarak Netflix ve bir yapım olarak *Lucifer*, toplumsal cinsiyet rolleri hususunda bir dönüştürücülük potansiyeli taşımamakta, aksine geleneksel kodların sürdürülmesi, pekiştirilmesi hatta yeniden kurulması noktasında erkek egemen yapının lehine şekilde işlev göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışma özelinde değişen teknoloji ve iletişim araçlarının kadınlık ve erkeklik rollerine dair kapsamlı bir dönüşüm yaratamadığını iddia etmek mümkündür.

Introduction

Despite altering time, some stereotypes are so strict that changing them requires extra effort, much struggle, and an utter revolution in notions. If the stereotypes belong to women and their manners, then the shift pertaining to cliché roles is harsher and necessitates a complex process. With the advancement of women's rights, we have had the possibility to monitor some improvements and transformations, yet raunch culture reverts it exponentially. The new trends in media are supposed to be the medium where the old stereotypes are vanished or upended, and it must be a platform which derives from a new stance. The reason for this expectation is that roles defined to gender are changing. Women are more free to speak, more active to defend themselves or more alert to toxic masculine tendencies with the aid of social media. Nevertheless, the digital media era has not made an enormous difference with regard to inclinations involving too much segregation or stigmatization of women. On the contrary, they have been reproducing them with some iterant elements hidden in the cinema or television industry.

Gender roles, often defined as social roles imposed on men and women by any society, also promote the settled ideas which have been rooted ontologically (Krijenen, 2020, p. 1). They directly or indirectly have an impact on the way how individuals perceive, interpret or make out the general principles related to what a woman has to do or how a man must behave. This reflection usually gains ground on media tools and it indicates that this is the attitude which is intrinsic and approved by communities every time. However, it effectuates bias or forms misconceptions about gender, especially women.

Once cinema and television programmes intermingle and reflect the roles in this direction, then they reinforce the preconceptions and this makes everything more complex and harsher. Transformations in digital media may be seen as a milestone having the potential to invert the problematic roles ascribed to women for years. Nevertheless, the reality does not seem like that

and the denigration of women in media is present in digital media and other digital platforms (Barnes-Smith, 2015, p. 7). Most series include stories from past myths, yet while they deal with them, we can expect that these stories ought to be conveyed to audiences with modern-age inclinations, but unfortunately, most of the cult figures pertaining to women are still portrayed arrantly, not with the essence women have. *That is*.

One of the most pivotal figures in terms of subordination of femininity is the *femme fatale*, accepted as one of the most appealing characters of modern cinema history. Being considered one of the most infusive genres, *Film-Noir* created *femme fatale* who mostly has been frightened, but at the same time desired by men. Indeed, this sexy, attractive and electric female depiction has been transformed into *abête noire* (Barnes-Smith, 2015, p. 5-10). *Much as the femme fatale has dated back to the beginning of the 1950s, her representation in the film or television industry is still prevalent due to her high rating and the tension she creates. Nevertheless, it is highly possible to notice a new approach to her depiction. In terms of this framework, this study aims to dwell on the femme fatale within the famous television series Lucifer broadcast on the digital media platform Netflix by comparing and contrasting previous representations of femme fatale in older films or productions and indicating how femininity is discriminated against masculine fears and deeds. The sample has been selected via purposeful sampling.*

However, before focusing on the analysis of the *femme fatale* and Lucifer correlation, I am going to accentuate some significant concepts such as the features of mainstream media, digital media, new media and gender, and characteristics of the *femme fatale* related to *Film Noir* and *Neo-Noir*. The method will be descriptive analysis and it will only be restricted to female characters involving *femme fatale* connotations in *Lucifer*. There will be three categories to point out how womanhood is portrayed in the series. The study will solely deal with the first and the second season of the series to indicate how womanhood is derogated in *Lucifer*.

Stereotypes about Women in Traditional Media Tools and Gender

Gender is different from biological connotations and focuses on social roles attributed to women and men. Whereas sex as a term is utilised so as to define whether a person is male or female biologically, gender is nearly utterly comprised of cultural, socio-economical, and traditional roots (Bingöl, 2014, p. 109). Cinema as an art reflects gender roles remarkably and has a grand potential to bend the negative references defined for womanhood and manhood. Nonetheless, this potential is usually underestimated when the matter is women and their real potential and essence as an individual. The prevalent system often elucidates conventional and institutional possibilities related to gender.

Traditional media tools can be defined as television, newspaper, magazine or radio and they are the extensions of mass media (Polat, 2018, p. 45). Mass media tools own a great potential to influence tendencies in a specific community due to the fact that they are almost everywhere we look. Advertisements we look over, the tv series we constantly watch without getting tired, or the magazines we follow regularly all compose our perceptions of the world we live in. Owing to this, they shape a number of habits, from our consumption inclinations to social roles, beliefs, hopes and lifestyles. What's more, these tools are the bridges where social constructions are formed, communication systems established and conventional possibilities are sustained. Therefore, it is almost out of question to think of an order formed without the effect of mainstream media.

Manufacturing consent is crucial in a community where the dominant power demands to maintain its system, yet any marginal or unusual reactions occasionally are condemned and have no representation on the agenda. Shifting, transforming or altering deep-seated conceptions necessitates too much time and effort. Indeed, the mainstream media generally cooperates with the current ideology and sometimes functions as an ideological tool as Althusser asserts (Güngör, 2018, p. 284). Democracy, equality or other discourses with regard to creating an area for liberal notions are spoken in a constricted way. The hegemonic establishments are not very eager to put up with riots, revolutions or demonstrations concerning radical changes (Güngör, 2018, p. 404-405).

It is possible to claim that the mainstream structure is often based on a heteronormative perspective. Lots of representations seen on television or in newspapers are managed within a specific point of view, which is generally against women. With the advent of new discourses developed in the new media era, there is a huge potential to speak up freely to protect women's essence related to their ideas and bodies. Nevertheless, it should be noted that new media is still controlled by huge and private companies and their discourses are still effective in how gender roles are reflected in cinema or television. Therefore, the expectations related to the potential of new media on women might turn out a disappointment.

Characteristics of Digital Media and Reflections of Womanhood in New Media

Digital media is defined as "video, audio, software, or other content that is created, edited, stored, or accessed in digital form, through numeric encoding and decoding of data" (Manovich, 2001, p. 19). This online media opened a new era in the field of communication, correspondence, media production and consumption ways and habits. In other words, it altered our approaches, understanding and cognitive skills (Tocci and Widmer, 2007, p. 12). Thus, it has been accepted and utilised swiftly even if it is a new transformation process. Digital media has turned into a sort

of power affecting popular culture and its current ideology radically. The media content produced by the users has become our new reality (Popa and Gavriľiu, 2014, p. 1203). To demonstrate, individuals have more possibilities to share their ideas freely and have more options to watch different platforms owning various ideologies or stances. From my point of view, this may enhance gender roles in media even if lots of commercial series or programmes still carry a patriarchal perspective.

The trend related to new media is gaining strength day by day and it seems that grasping its specific features seems a must. Digital Media systems are multimedia and this enables to create almost infinite outputs. Packet switching, hypertext, synchronization, mutual interactivity, functioning without massifying, creating a new sort of public sphere, the potential to form equality between different classes, and giving extra room for democracy can be pointed out as some striking features of new media (Gülnar ve Balcı, 2011, p. 71-78). In addition to these traits, individualism, intricacy between public and private spheres, providing lots of information, creating a difference in ownership structure, possibility to alter the messages are the other outstanding elements that digital media tools own. (Güngör, 2018, p. 400-402). On the other hand, globalised and digitalised media communication have an enormous potential to disseminate the accepted norms, moral values and their possible impulses, current political issues and consolidation of the so-called hegemony (Radošinská and Višňovský, 2016, p. 85).

It is an undeniable fact that it functions as a complete revolution concerning our relation to technology, access to information and communication with each other. Nonetheless, has this radical shift changed what people have believed and pursued for ages or has digital media been converted and adapted according to the hegemonic powers and their beliefs, systems and norms? This is a crucial question to understand the concept of gender, womanhood, discrimination and stigmatization of women.

Despite immense alterations occurring in the fields of communication and technology, it is possible to allege that all these transformations have not formed a huge difference in how people perceive gender roles. This is closely related to the concept of hegemonic masculinity. Hegemonic masculinity, a term getting its roots in the writing of Gramsci and first propounded by Connel, can be defined as “a set of values, established by men in power that functions to include and exclude, and to organize society in gender unequal ways. It combines several features: a hierarchy of masculinities, differential access among men to power (over women and other men), and the interplay between men’s identity, men’s ideals, interactions, power, and patriarchy” (Jewked and Morrell, p. 2012: 40). Hegemonic masculinity has been dominant for ages and much as the digital

media period has changed our social habits considerably, most manners, norms, rules, beliefs or traditions dating back to the past are still alive and they are as strong as the previous eras. Namely, changing ownerships, and improving perspectives related to womanhood or consciousness created by educational institutions might be a solution to reflect womanhood in media truly. However, it is crucial to express that the structure of digital media tools made it possible to form a kind of power area where women are able to make their voices heard and feminist groups are alert against the patriarchal pressure created on social media. Nevertheless, the representation of gender is still parallel to what we have observed since old times.

Apart from social media, the digital media age has also transformed the cinema and television industry. Netflix, Amazon Prime, Crunchy Roll, BFI Player and other local platforms such as Blu Tv, and MUBI have replaced traditional cinema and television channels, especially with the impact of COVID-19. Thus, these platforms are the centers of digital media in terms of watching films or series.

These platforms naturally are the new carriers of the ideologies of the societies. What really matters here is how women are portrayed in the films or the series broadcast on these new platforms. Although it is doable to watch lots of avant-garde or feminist movies, the majority of productions have still traces of conventional stances including a masculine point of view. Because of this, many productions, particularly television series portray women in a negative way.

Most series contain a male gaze and lots of television stars are depicted as sexy, hot or evil-like figures enabling women to be seen as an object of desire. For instance, some cult and notorious characters such as the *femme fatale* have been revived with the aid of these digital platforms, yet they have been portrayed worse than past and womanhood in digital formations seems to be stigmatized. Consequently, changing digital platforms are not sufficient to form a complete revolution with regard to accepted gender roles and their probable connotations as they are still managed by a kind of phallogentric culture. That is, even though digital platforms might be seen as a new door to create consciousness about the essence of gender roles, particularly women with the help of changing ownerships and different stances of these platforms, it seems that this has not happened until now.

Film Noir, Neo-Noir, and Femme Fatale

Film Noir as a genre or a tone has an old history dating back to the sixteenth and seventeenth-century English literature and most of the films shot in this framework received inspiration from the books known as *The Castle of Otranto* (1764) by Horace Walpole and *The*

Murders in the Rue Morgue (1841) by Edgar Allen Poe (Fay and Nieland, 2014, p. 240). Thus, it is possible to say that *Film Noir* has got its roots in literature.

Film Noir in the cinematic universe was defined by Nino Frank after the Second World War. As a French critic, Frank noticed a new kind of style in these films. According to Frank, the term *Film Noir* actually involved almost all American crime stories. *Film Noir* was shaped in the shadow of German Expressionism, the French Realists, American mainstream gangster films and hard-boiled literature and all these movements or factors created the general features of a *Film Noir* production. Also, the impact of the Second World War and its potential traumas on the American people as well as the Great Depression in the 1930s helped the formation of this tone having lots of subgenres (Duncan, 2006, p. 16-17).

As a romantic rebellion against Hollywood cliches, *Film Noir* has its unique peculiarities (Naremore, 1996, p. 28-30). Confusion, oddness, eroticism, being imaginary and truculence are some main elements which are easy to recognise in most of the examples in terms of *Film Noir* (Dimendberg, 2004, p. 4). Almost all *Film Noir* films have a pessimistic atmosphere and disappointment is one of the most outstanding emotions felt by the audience. Besides *femme fatale* and corrupted detectives in a corrupted community, murder, dark streets, smoke, dark shadows, mystic events, Venetian Blinds, rouge stains, the contrast between white and dark, intricate plots, flashbacks, nihilistic attributions, low camera angles are some basic characteristics belong to *Film Noir* (Yücel, 2019).

On account of its popularity, *Film Noir* has a number of subgenres such as *Docu-Noir*, *Amnesia Noir*, *Western Noir*, *Sci-Fi Noir*, *White Noir* and *Country Noir*. Most well-known examples of *Film Noir* are *Citizen Kane* by Orson Welles (1941), *The Maltese Falcon* by John Huston (1941), *Double Indemnity* by Billy Wilder (1944), *It is a Wonderful Life* by Frank Capra (1946) and *Sunset Boulevard* by Billy Wilder (1950) and these productions turned into milestones determining the future forms of cinematic stances (Tanrıdağlı, 2007, p. 10-11).

Another important point worth mentioning is Neo-Noir and its traits. The beginning of Neo-Noir is accepted as *Chinatown* (1974) by Roman Polanski. *Neo-Noir* movies were common during the 1970s and 1980s. As an extension of *Film Noir*, Neo-Noir differs in some aspects. Neo-Noirs often have similar elements compared to *Film Noir*, yet Neo-Noir has more violence, blood, sex, death and betrayal. (Bakır and Onat, 2015, p. 82-83).

In Neo-Noir, corruption and decay in society are two blazing themes. *Femme fatale* and the anti-hero detective are also crucial in these modern noirs. Neo-Noirs are technically a bit different from classical noir in terms of lighting and camera directions and angles. What's more, Neo-Noir

has more philosophical connotations and it strives to build its own perspective instead of repeating the other contemporaries. Most famous examples of this subgenre can be indicated as *Taxi Driver* by Martin Scorsese (1976), *House of Games* by David Mamet (1987), *Reservoir Dogs* by Quentin Tarantino (1991), *Basic Instinct* by Paul Verhoeven (1992), *Seven* by David Fichner (1995), *Mulholland Drive* by David Lynch (2001) and *Shutter Island* by Martin Scorsese (2010).

Film Noir and Neo-Noir have such a huge impact on the cinema and television industry that hundreds of films emulate these tones. Even most crime stories or murder stories are still formed by getting inspiration from Film Noir. When it comes to gender, Film Noirs own a profound effect on the formation of social roles, expectations from men and women, general depiction of a classical woman versus *femme fatale*, masculine fears and their reflections on the cinema. Indeed, the *femme fatale* is an outcome of manhood's desires and fears after the Second World War.

Femme fatale can be described with some specific traits. According to the Merriam-Webster dictionary, *femme fatale* is defined as either "a seductive woman who lures men into dangerous or compromising situations" or "a woman who attracts men by an aura of charm and mystery". As it is clear in the definition, there are some concerns, fears and hatred towards this strong character. In fact, the *femme fatale* and the roles attributed to her include some ideological codes since most literature texts and academic works assert that the *femme fatale* is the figure formed with concerns against modernism, feminist movements, and strong woman myth. *Femme fatale* is shaped by distrust owing to masculine paranoias. As lots of American men were convinced that they had been betrayed by their wives during the Second World War, this fear created a *femme fatale* and she instantly became the most sensational figure in the cinematic universe (Arpacı, 2019, p. 141).

Describing a *femme fatale* character in *Film Noir* or *Neo-Noir* is highly doable as she has a unique personality and appealing beauty. At this juncture, most *femme fatales* are so seductive that they can tempt or manipulate nearly all men. Also, they mostly have a thin neck, a sexy body, a tight red dress, high-heel shoes, blond hair, and black lace gloves. Moreover, they seem very self-confident, brave, decisive and stirring. Owing to these features, men can not stop loving them and obeying what they desire. Thus, *femme fatales* are the women who are able to manipulate males with their extraordinary sex appeal and great wit simply (Bade, 1979, p. 15-16). Mary Astor, Marilyn Monroe, Rita Hayworth, Ava Gardner, Gloria Swanson, and Kim Novak may be demonstrated as leading and notorious *femme fatale* actresses.

Femme fatale actually is an anti-hero and is against the general norms or traditions of classical American society. An American woman is often associated with motherhood or being a housewife, not a criminal or being seductive. Nevertheless, *femme fatales* are the women that go beyond the rules, codes or expectations and this makes men fear them in view of the fact that masculinity is afraid of losing their power and superiority over womanhood established for centuries. (Özkantar, 2022, p. 240). This anxiety directly or indirectly forms a sort of defence mechanism to avert losing power. For this purpose, the *femme fatale* is the symbol of patriarchal fears, masculine anxieties, and impotency, yet cinema and television production are utilised to suppress these concerns

In this direction, *femme fatales* are usually demonstrated with demonic traits to legitimate what manhood believes in related to women. Besides, they usually betray the men who trust them, but most *femme fatales* pass away or are sentenced to prison at the end of the films meaning that the character against the system has to be punished or adjusted according to the accepted norms or conventions in a community.

A Brief Information About Lucifer Myth

Lucifer, also known or described as satan in some resources, means daylight or light-bearer in Latin and it used to have positive connotations. Both Torah and Bible mention him as Lucifer and they refer to him surprisingly positive, for he is charming, handsome and habilimented (Zimbardo, 2008, p. 4). In the Torah, Lucifer is expressed as the assistant of God, free to fulfil his desires independently and he is exempted from lots of things until he transforms a sort of viper's nest. Then, he is sacked and exiled from heaven. He becomes arrogant owing to his unique beauty and charm and he wastes his power by forgetting his wisdom. According to the Torah and Bible, he is imprisoned in fire and sent to the world since he refuses to obey human beings as they are weaker than him. In the end, God punishes him and his followers forever and ever (Lee, 1997, p. 220-221).

Picture 1.

An illustration about Lucifer.

Source: <https://siinabhi.artstation.com/projects/811Qen> - 15.10.2022.

Apart from Torah and Bible, some cultures define Lucifer as the devil itself and it is usually portrayed as a source of threat, fear and sin. Hence, he is indicated as if he was responsible for all malignancy, chaos, poverty and corruption in the universe. Despite some differences in terms of the illustrations of Lucifer, lots of pictures render him highly dreadful as can be seen in the pictures 1 and 2. In the first picture, there is a clear attribution to his power and difference from humanity while the second picture focuses on his connection to hell and fire.

Picture 2.

Lucifer in the hell.

Source: <https://www.wallpaperflare.com/lucifer-illustration-dark-angel-fire-flame-hell-warrior-wallpaper-qnznp> - 20.06.2022.

Many films, series or television programmes such as *The Devil's Advocate* (1997) by Taylor Hackford, *Constantin* (2005) by Francis Lawrence, *Grimm* (2011) and *Preacher* (2016) gain inspiration from Lucifer's myth on account of his rebellion against God and transformation from good to evil. Indeed, the deeds Lucifer fulfils function as a mirror for human beings and the stories taken from this myth have a higher rating. Paranormal powers and unknown forces always seem very attractive and mysterious to audiences. When this story is transformed into the digital world, where producers are often more free to reflect what they want, then Lucifer has turned out something different compared to the original story. Indeed, the series in the new digital platforms have dealt with him more positively, yet while perpetuating it, then they apply the same tactics which have been repeated for years: The derogation of women. I mean waiting for a huge transformation concerning woman roles in the framework of digital platforms may be a Pollyannaist point of view, yet digital platforms seem to have the potential to reflect reality as it should be. However, this has not happened according to *Lucifer*.

The Analysis of Lucifer in terms of *Femme Fatale* within the context of Gender, Discrimination and Digital Media

The Nexflix production *Lucifer* which is an adaptation of a comic named *The Sandman* has been one of the most influential and popular television series recently. It started in 2016 and lasted for 6 seasons and even it finished, it is still well-known and popular. The main character Lucifer Morningstar is the devil who is bored with his routine life in hell and comes to Los Angeles and works for the detectives to solve the mysterious events. However, as an mysterious character, he is the devil himself and he utilises his supernatural powers to figure out the problems which Chloe Decker, the beautiful but control freak detective, faces in every episode of the series. Almost all episodes own a different crime story, which is very common in Film Noir. Also, the camera angles, lighting, and contrast between white and black during the episodes are very easy to notice which makes us think that the director of the series has got inspiration from both *Film Noir* and *Neo-Noir*.

Picture 3.

Lucifer Series Netflix Poster.

Source: <https://www.imdb.com/title/tt4052886/> - 20.05.2022.

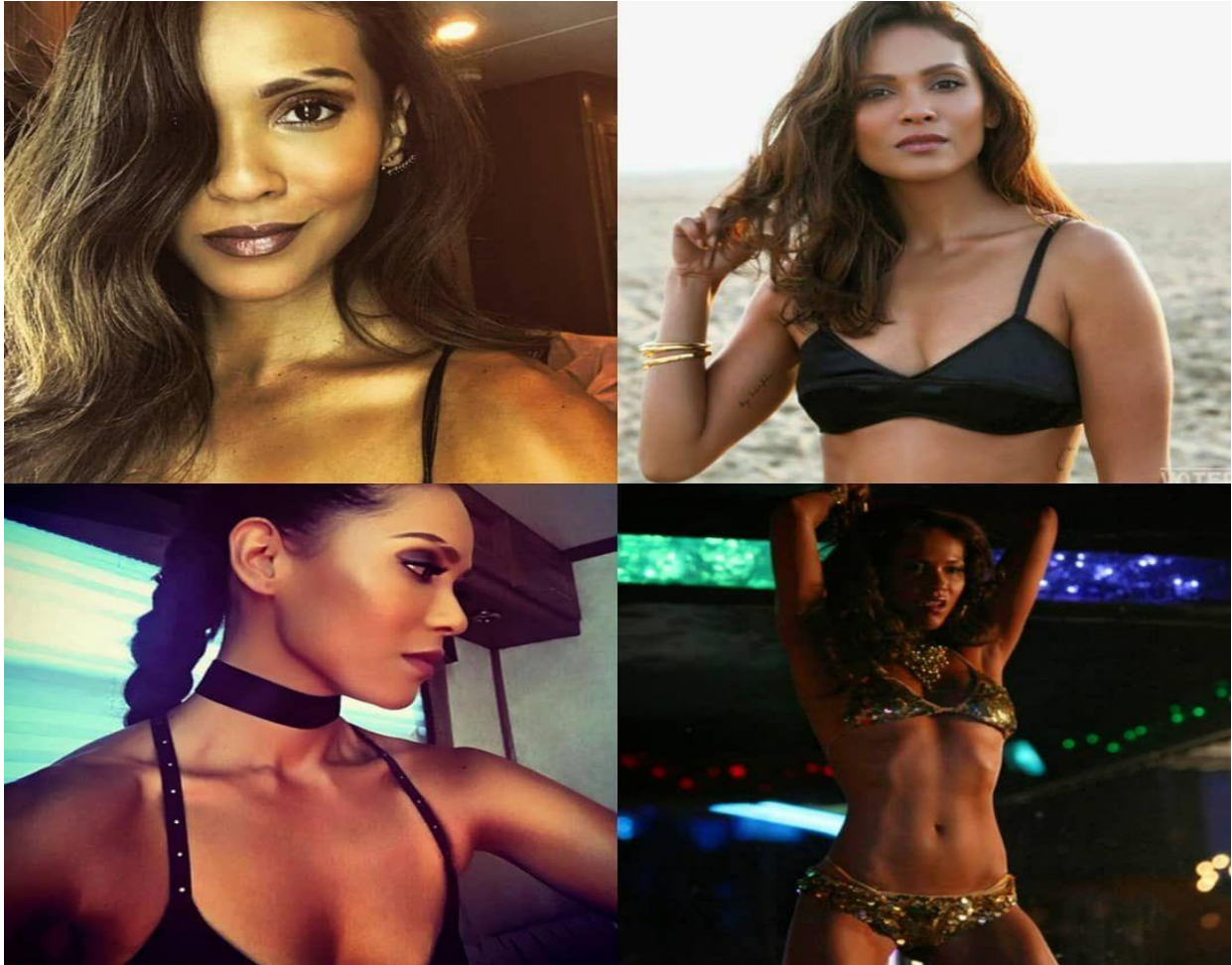
When it comes to *Film Noir* or *Neo-Noir*, the most substantial element is undeniably the *femme fatale* and the *Lucifer* series has lots of women characters having traits of *femme fatale*. Even though there is no woman character defined or illustrated as a *femme fatale* directly, almost all women characters show *femme fatale* features.

Womanhood constrained with sexuality in *Lucifer* in terms of *femme fatale*

Detective Chloe is an ordinary woman, a single mother and a dull character, yet after she meets Lucifer, she turns into a more sexy, charming and brave female. In lots of films, *femme fatales* are the women who have the potential to seduce men any time they want, but Chloe is the one who has been seduced by Lucifer.

Nevertheless, as time goes by and Lucifer falls in love with her, then Chloe is the person who sometimes betrays and tempts Lucifer. In other words, their roles have been replaced and Chloe has turned into a woman who can manipulate the devil, not to be manipulated. In the series,

however, although Lucifer is the symbol of sin and evil, he instantly becomes an innocent male character and detective Chloe is depicted as if she was a like an evil character. Actually, even the real devil is less derogatory than Chloe.

Picture 4.

Mazekeen as a *femme fatale*.

Source: <https://tr.pinterest.com/pin/64457838404390913/> - 20.08.2022.

Another important woman character worth mentioning is Maze or Mazekeen, a demon coming from hell and she is extremely attractive, sexy and tempting. She is good at fighting and she is Lucifer's executioner, server, guardian, assistant and ex-lover. Maze is depicted as a woman who can seduce any man she desires during the episodes, she has some emotional sides, though. When she behaves like an ordinary woman, she transforms into a vulnerable character. Hence, she constantly tries to seem strong. As a woman and demon, she has traits that are suitable for a *femme fatale*. On the other hand, she is a loyal, obedient and submissive woman, yet she also betrays Lucifer as Chloe does.

Besides Chloe and Maze, Lucifer's mother who is the goddess of the universe and God's wife inhabits a mortal lawyer known as Charlotte in the series and is the primary antagonist of season 2. Charlotte is a hot, sex-addicted, provocative mother figure and she behaves beyond the

rules. She not only entraps Lucifer but also misleads him again and again and as a man, Lucifer loses his trust in women. Apart from Charlotte, Lucifer's therapist Linda is a significant identity who needs to be highlighted as she is Lucifer's best friend. Linda is a mortal like Chloe and she is afraid of Lucifer at first as soon as she discovers Lucifer is the real devil, yet as time goes by, she trusts Lucifer. Nevertheless, even Linda misleads Lucifer several times during the episodes.

Almost all women characters around Lucifer are sexy, beautiful, and dangerous and have the potential to manipulate men simply thanks to their sex appeal and wit. Even if they often serve Lucifer, they mostly betray him. Indeed, the women characters are portrayed as a menace and the male identities in the series are associated with God, the devil, or angels created by God whereas women characters are not as powerful as men and they are either demons or mortals. Even Goddess, Charlotte has to obey the rules of God, his husband. Though it has a plot consisting of fiction and myths, the general structure of the series is shaped according to the norms of patriarchy. This indirectly has created a framework where masculine roots or notions have the possibility to be reproduced and sustained perpetually.

Ineffective/discriminated womanhood in terms of *femme fatale*

Lucifer owns a patriarchal point of view and direct or indirect discrimination towards women may be observed in lots of different scenes during the first and second seasons. For example, almost all female characters mentioned here are either mothers or lovers. Even if Chloe is a detective, she mostly needs Lucifer's support to figure out murders. Namely, although Chloe is depicted as a policewoman, her pivotal feature is being a mum or having some sex appeal akin to a *femme fatale*. Similarly, Lucifer's mother, Charlotte is also illustrated with her sexuality, scary intelligence and lethiferous power which also define the basic traits *femme fatales* have. However, Charlotte shares the same destiny as most *femme fatales* do. In the past, most *femme fatales* in Film Noir films were punished or sentenced to death at the end of the films because of their non-standard manners in a male-dominant society. In the same way, Charlotte is dismissed from the world by Lucifer as he stigmatises her mum as a menace for his aims and potency.

Besides Chloe and Charlotte, Maze can be shown as an example of discriminated womanhood in the series. Maze is a beautiful, strong and minacious woman as *femme fatales*, but she is an assistant of Lucifer and she can not break Lucifer's word. Furthermore, her sole purpose is helping Lucifer and she does not have any right to live for her passion. When viewed from this angle, women characters are ineffective or they are effective as much as Lucifer lets them take action. Lots of *femme fatales* in classical *Film Noir* films seem to be powerful and crafty, yet they are not able to achieve their goals. *Femme fatale* is a character whom men ascribe some negative

meanings and this attribution can be seen in *Lucifer* clearly. It can be asserted that the roles defined for the woman characters in this series are closely related to the subconscious mind of masculinity and *Lucifer* is a sort of manifestation of unconscious fears of manhood. Due to this, portraying women in an ineffective way or indicating them with a segregated approach is to be taken normally.

Picture 5.

Lucifer Cast.

Source: <https://www.cinemablend.com/television/2561274/where-youve-seen-the-lucifer-cast-before>, 14.07.2022.

Lucifer as a symbol of the patriarchal structure

Lucifer as a series has come into our lives as part of a newly established platform known as Netflix. This platform as a part of digital media includes some well-known series such as *Grace&Frankie*, *Period. End of Sentence*, *A secret Love* or *Orange is the New Black* which have the potential to point out gender roles realistically. On the other hand, *Lucifer* contains ironic, witty and enjoyable episodes, but most of the parts carry traces of patriarchy and it functions differently compared to other examples mentioned above. Much as it has been expected to alter the perspective with regard to womanhood due to the innovative power of digital media platforms, it unfortunately performs vice versa.

The language or the discourse *Lucifer* prefers while talking with with female characters produces or reinforces some stereotypes managed and maintained by a sort of invisible patriarchal system. To give an example, whenever he faces a woman in the series, he positions them as a sexual object or classifies them as a menace that is described as a demon with the aid of a discourse consisting of highly heteronormative codes. The slang or obscene words *Lucifer* utters are nearly

always relevant to women. Indeed, the correlation *Lucifer* forms related to women is mostly phallogocentric.

Furthermore, jokes, attributions or other references mostly belong to heteronormative tendencies in the series. Lucifer is a womanizer and he functions like a sex machine which is illustrated as a normal attitude for a man, but once a woman character in the series is portrayed like this, she is occasionally described as a threat, source of fear or immoral. The attitudes ascribed to women in the series also induce the negative roles defined for women. Whenever Lucifer trusts someone, the series implicates that he has been played false by the women. Another male character who is dominant and a symbol of hetero-patriarchy in the series is Lucifer's brother, Amenadiel, who is the eldest of God's angels. He is portrayed strong, invincible and obedient to God. He is one of the lovers of Maze and he sees women as jeopardy in the series and strives to protect himself from them. As it is clear from this example, other male characters are also the symbol of power, potency and maintenance of virility in *Lucifer*.

Though masculinity has had toxic roots for ages, *Lucifer* creates a sort of misconception in terms of gender roles. That is, manhood is shown as a victim, not womanhood which fully distorts the facts about gender roles. *Lucifer* is a part of a new digital world in a new digital age, yet the way it dwells on woman identity is clearly traditional. Even the devil itself is afraid of women meaning that females are a threat or hazard to humankind. This depiction is very akin to the portrayal of *femme fatales* in *Film Noir* or *Neo-Noir*. Accordingly, *Lucifer* emulates the structure of *Film Noir* and the way it deals with femininity is very similar to the representation of *femme fatales* in *Film Noir* films. From my point of view, changing digital platforms still get inspiration from old perspectives constructed by hegemonic masculinity and combining old myths with new stances does not seem to shift anything related to gender even if there is a minor esperance with new media formations and open-minded approaches linked with female roles.

Discussion and Conclusion

The digital media age has changed our lives remarkably and this transformation has been felt almost everywhere from our houses to offices. Our position in society, our roles appointed to us, and expectations from us all are altering gradually. In this regard, the media have a big role in this tremendous revolution as it occasionally determines our lifestyles. In terms of gender, however, digital media systems are not able to generate a grand difference given that they still follow old customs, rituals, and traditions despite changing ownership structures. When these platforms revolve against the standard patriarchal norms by focusing on LGBTI+ rights or some minorities or diasporas, this gives rise to social reactions, conflicts and naturally losing ratings in rating

competitions I mean though some digital platforms such as Netflix, MUBI or Amazon would like to reflect the gender roles in compliance with realistic representations, this may be reacted negatively as most societies are still managed by a patriarchal structure and as a result of this, these platforms have to abstain from these kinds of inclinations in terms of female, male or LGBTI+ roles.

The cinematic expression can be pointed out as one of the most profound ways for revolutionising the ideas, stereotypes or cliches in any society provided that it is managed by common sense believing the equality, free thought and of course human rights. On the other hand, cinema may be converted into a kind of ideological apparatus whose sole purpose is reinforcing its power or preserving its present sovereignty. When viewed from this aspect, media have the same potential to manipulate the accepted norms by creating their own agency or sustaining the conformist point of view embodied by power.

New media, which might be demonstrated as a turning point for a new communication age, may be expected to change the old routines or customs pertaining to mainstream media as they create a new platform for individuals who desire to stick up for their rights and they provide open public space. Also, new media platforms form innovative gender roles to indicate how a woman or man must be represented in media. In some ways, new media tools including social media and new television platforms have transformed how we communicate, receipt, commentate and emulate each other. Despite this effort and slight alteration, however, it is probable to observe that the transformation over gender stayed constrained. That is, gender roles, family bonds, or social relationships are still controlled by the hegemony and notions and beliefs that we have known for centuries remained stable in spite of some bending rules, habits or taboos.

Lucifer is an old story getting its roots from antique beliefs comprised of phallogocentric culture. *Lucifer* deals with women with demonic references and derogatory descriptions while it praises the established masculine attributions. Lucifer, the devil in the series has been portrayed with some angelic references and he is the one who has been betrayed by the women, particularly Chloe and his mother. Other women in the series also function like a *femme fatale*, who poses a risk for masculinity with her irresistible beauty and indispensable sex appeal. The way how Lucifer behaves or treats these women is generally disturbing. He classifies them as either a sex object or a risk. According to this point of view, womanhood is inferior, worse and more perilous than Lucifer, the source of all evil in the universe. As an evil character, Lucifer is coded with positive connotations. Women in *Lucifer*, mostly characterized by the impact of features of the *femme fatale*, are the ones who are represented to have the potential to create a main jeopardy.

All in all, lots of television series have been shaped according to the demands of power even if some avant-garde productions have the potential to break this inclination. In the light of the argument claimed here, *Lucifer* also produces, reproduces and maintains the traditional structures with regard to gender roles by repeating cliché images linked with femininity and masculinity. In other words, It functions like an androcentric management instrument which does its duty. In spite of the evolutions that occurred in the digital television systems, a lot of producers still use the iterant elements we have seen in the cinema sector for years and I strongly believe that *Lucifer* is the series which evokes *femme fatale* negatively and subordinate the roles of women.,

Author's Note

This article was the improved and extended version of the paper presented at *Üsküdar University, 9th. International Communication Days, Communication Studies in the Digital Age Symposium* held on 16-18 May, 2022.

References

- Arpacı, M. (2019). Cinsiyet, Kötülük ve Beden: Femme Fatale İmgesinin Kültürel İnşası. *Fe Dergi* 11, (1), 140-154.
- Bade, P. (1979). *Femme Fatale: Images of Evil and Fascinating Women*. New York, NY: Mayflower Books, Inc.
- Barnes-Smith, Danielle L. (2015). Fatal Woman, Revisited: Understanding Female Stereotypes in Film Noir. *Undergraduate Theses, Professional Papers, and Capstone Artifacts*, 38, 1-27.
- Bakır, B. & Onat, E. S. (2015). Hollywood Sinemasında Baştan/Yoldan Çıkartıcı Kadın Figürünün Dönüşümü. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 89-101.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı I), 108-114.
- Dimendberg, E. (2004). *Film Noir and the Spaces of Modernity*. Harvard: Harvard University Press.
- Duncan, P. (2006). *Film Noir*. Harpenden: Pocket Essentials.
- Fay, J. & Nieland, J. (2014). *Sinemaya Giriş-Kara Film*. (N. Kaniyaş, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Jewkes, R., and R. Morrell. (2012). Sexuality and the Limits of Agency among South African Teenage Women: Theorising Femininities and Their Connections to HIV Risk Practices. *Social Science & Medicine* 74 (11), 1729–1737.

- Gülner, B. & Balcı, Ş. (2011). *Yeni Medya ve Kültürleşen Toplum*. Konya: Literatürk Yayınları.
- Güngör, N. (2018). *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Lee, J. (1997). Lucifer: a Fantastic Figure. *Journal of the Fantastic in the Arts*, 8(2), 218–234.
- Manovich, L. (2001). *The Language Of New Media*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.
- Naremore, J. (1996). American Film Noir: The History of an Idea. *Film Quarterly*, 49(2), 12-28.
- Özkantar, M. Ö. (2022). *Eril Bakışın Gölgesinde David Lynch Sineması ve Kadın: Göstergibilimsel ve Psikanalitik Bir Yaklaşım*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Polat, H. (2018). Geleneksel Medyada Temsil Sorunu: Alternatif Bir Mecra Olarak Yeni Medya. *Karadeniz Uluslararası Bilim Dergisi*, (38), 45-60.
- Popa, D. & Gavrilu, D. (2014). *Gender Representations and Digital Media*. The 6th International Conference Edu World 2014 "Education Facing Contemporary World Issues", 7th - 9th November 2014.
- Radošinská, J.&Višňovský, J. (2016). Transformations of Publis Sphere in the Era of Digital Media. *European Journal of Science and Technology*, 12(5), 85-96.
- Tanrıdağlı, D. (2007). *Film Noir*. (M. Karal, Dü.). Ankara: Spiderh.
- Tocci, R. J., Widmer, N. S. (2007). *Digital Systems: Principles and Applications*. New Jersey: Pearson Education Ltd.
- Yücel, Y. T. (2019). Türk Sinemasında Kara Film ve Film Öykülerine Etkisi. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4(8), 45-62.
- Zimbardo, P. (2008). *The Lucifer Effect: Understanding How Good People Turn Evil*. New York: Random House Trade Paperbacks.

Internet Resources

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/femme%20fatale> (Access Date: 02.05.2022)

Gizli İhtimam: “Vera Drake” Filminde Kadın Deneyimlerinin İzleri

Hidden Care: Traces of Women’s Experiences in the Film “Vera Drake”

Yeliz Kendir Gök*

Öne Çıkanlar:

- Bu çalışma, Nel Noddings’in ihtimam etiği perspektifi aracılığıyla "Vera Drake" filmi üzerinden toplumsal cinsiyet dinamiklerini, özellikle kadınlar arasındaki etkileşim biçimlerini detaylı bir şekilde analiz ederek toplumsal cinsiyet ideolojisinin işleyişini ortaya çıkarmaktadır.
- Çalışma, toplumsal cinsiyet ideolojisinin beden politikalarına etkisini inceleyerek ihtimamın neden gizli tutulduğunu ortaya koymakta; ayrıca, kürtajın sadece tıbbi bir işlem değil, toplumsal boyutları olan karmaşık bir konu olduğunu göstermektedir.
- Kürtajın sinematografik temsiline feminist bir bakış açısıyla odaklanan bu çalışma, feminist etik, ihtimam etiği ve toplumsal cinsiyet çalışmalarına analitik açıdan önemli katkı sunmaktadır.

Öz: Bu çalışma, yönetmen Mike Leigh’in 2004 yapımı “Vera Drake” filmi, feminist teorisyen Nel Noddings’in ihtimam etiği analizi çerçevesinde derinlemesine incelemektedir. Bu çalışmanın temel amacı, filmde temsil edilen toplumsal cinsiyet dinamikleri ile ihtimam etiği arasındaki karmaşık ilişkiyi ayrıntılı bir şekilde analiz etmek ve aynı zamanda kürtaj olgusunun beden ve iktidar ilişkisi bağlamında incelenmesine katkı sağlamaktır. İçerik analizi ve eleştirel söylem analizi yöntemleri, bu inceleme için temel analitik araçlar olarak kullanılmaktadır. Özellikle ana karakter Vera ve onun farklı deneyimlere sahip kadınlara yönelik ihtimam eylemleri, kadınlar arasındaki ilişkilerin toplumsal cinsiyet perspektifiyle derinlemesine incelenmesi için odak noktası oluşturmaktadır. Bulgular, kadınlar arasındaki ilişkilerin toplumsal cinsiyet ideolojisi tarafından nasıl şekillendirildiğini ve filmdeki erkek karakterlerin toplumsal cinsiyet hiyerarşisini nasıl pekiştirdiğini göstermektedir. Ayrıca, kadın ve erkek bedenlerinin iktidarla olan ilişkisi ihtimam etiği bağlamında ele alınarak, toplumsal cinsiyetin beden politikalarına etkisi analiz edilmektedir. Bu araştırma sonuçları, feminist bir bakış açısının kadın deneyimlerine nasıl yaklaşılması gerektiğini vurgularken, “Vera Drake” filmi de bir ihtimam etiği örneği olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Feminist Etik, İhtimam Etiği, Kürtaj, Vera Drake.

Highlights:

- This study reveals the dynamics of gender ideology, especially the interaction patterns among women, by analyzing in detail the film "Vera Drake" through Nel Noddings' ethics of care perspective, uncovering the workings of gender ideology.
- The research explores the impact of gender ideology on body politics, revealing why care is often concealed. Additionally, it highlights that abortion is a complex issue with social dimensions beyond a mere medical procedure.
- Focusing on the cinematic representation of abortion through a feminist perspective, this study provides a significant analytical contribution to feminist ethics, care ethics, and gender studies.

* Araş. Gör. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, yeliz.kendir@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-3500-8374.

Abstract: This study conducts an in-depth analysis of director Mike Leigh’s 2004 film “Vera Drake”, within the framework of feminist theorist Nel Noddings’ ethics of care. The primary objective of this study is to meticulously examine the complex relationship between the gender dynamics represented in the film and the ethics of care while also contributing to the examination of the phenomenon of abortion within the context of the body and power relationship. Content analysis and critical discourse analysis methods are employed as fundamental analytical tools for this examination. Particularly, the main character Vera and her acts of care towards women with different experiences form the focal point for an in-depth exploration of women’s relationships from a gender perspective. The findings demonstrate how relationships among women are shaped by gender ideology and how male characters in the film reinforce the gender hierarchy. Additionally, the relationship between male and female bodies in relation to power is addressed within the context of the ethics of care, analyzing the impact of gender on body politics. The results of this research underscore the importance of approaching women’s experiences from a feminist perspective, and “Vera Drake” is evaluated as an example of ethics of care.

Keywords: Gender, Feminist Ethics, Ethics of Care, Abortion, Vera Drake.

Summary

The representation of abortion in cinema is a multifaceted realm that warrants in-depth analysis. This research embarks on a comprehensive exploration, delving into the intricate influences of gender dynamics and the nuanced ethical perspectives that shape these cinematic portrayals. The primary objective of this study is to conduct meticulous analysis, revealing the layers of complexity inherent in cinematic depictions of abortion and their profound implications for societal perspectives on gender. To achieve this, the research adopts an interpretive approach, involving a thorough analysis of “Vera Drake” using feminist and ethics of care frameworks. Content analysis and critical discourse analysis are employed to unveil the intricate web of gender dynamics and ethics of care within the film.

Abortion, in the context of this study, is not reduced to a mere medical procedure. Instead, it is presented as a deeply intricate issue entwined with personal, ethical, and societal dimensions. By adopting this comprehensive view, an aim is held to decipher the multifaceted facets of abortion as they are unveiled in cinema. The study places a particular focus on the film “Vera Drake” as a pivotal case study. Set against the backdrop of 1950s England when abortion was prohibited, the film serves as an illuminating perspective through which the character of Vera and her responses to the challenging and ethically charged circumstances surrounding abortion are scrutinized. Vera’s character and her choices are meticulously dissected through the ethical framework of care ethics. Care ethics, as postulated by Nel Noddings, provides a compelling perspective through which Vera’s actions are scrutinized, offering a unique perspective for feminist ethical analysis.

Vera's compassionate and empathetic approach towards women seeking abortions aligns with the fundamental tenets of care ethics, shaping a compassionate narrative surrounding abortion.

The study underscores the pertinence of Noddings' care theory and its implications for gender constructs and ethical paradigms. The findings of this research are multifaceted and shed light on crucial aspects of the subject matter. Firstly, the research highlights the intricate connection between the legal status of abortion and broader societal constructs concerning population management and gender roles. This interconnection acts as a significant impediment to women's agency when making decisions, particularly during the post-war era. Furthermore, the study uncovers a gender-based asymmetry in the acknowledgment of personal experiences. While men's encounters are overtly recognized, women's narratives often face suppression, unveiling a distinct disparity in the historical representation of gender experiences. Moreover, gender roles and the act of silence are elucidated as central in shaping the array of women's experiences. Silence, a subtle yet potent form of resistance, plays a pivotal role in women's responses to societal expectations and constraints. Finally, the film's exploration of women's mutual support and their conscious choice to remain silent within this context greatly enhances understanding of intricate gender dynamics and the multifaceted ethical dimensions intertwined with these experiences.

These findings contribute significantly to the broader discourse surrounding this topic, shedding light on the multifaceted aspects of abortion, gender roles, and societal power dynamics. This research also embarks on a comprehensive exploration of the intricate web of power constructs within the social sphere. It seeks to understand how these constructs permeate and influence women's experiences when they are confronted with the multifaceted issue of abortion. The study highlights the far-reaching implications of these power dynamics, which are integral to the ethical dimensions of the abortion discourse.

In conclusion, this research provides a comprehensive understanding of the representations of abortion in cinema from the perspectives of feminist ethics, care ethics, and power dynamics that reveal profound effects on societal perceptions of gender. Simultaneously, it draws attention to a significant gap in ethical discussions surrounding abortion and underscores the necessity to incorporate ethical principles in both public and private dialogues on this complex issue. This study makes a substantial contribution to the ongoing academic debates on cinematic representations of abortion, enriching the discussions with its insights into feminist ethics, care ethics, and power dynamics.

Giriş

Sinema tarihinde, toplumsal cinsiyet olgusu, kadın karakterlerin temsili bağlamında uzun bir geçmişe sahiptir ve kadın figürleri, genellikle geleneksel toplumsal cinsiyet normlarına uygun bir biçimde tasvir edilir. Bu tasvirler, kadınların işgücü piyasasında etkin roller üstlendikleri durumlarda dahi onları eşlerine sadık, ailelerine bağlı, anaç, duygusal ve itaatkâr gibi özelliklerle karakterize eder (Manzoor ve Rehma, 2016: 96). Öte yandan, kürtaj bağlamında işlenen kadınlık, genellikle doğurganlıkla karşılaştırıldığında daha kabul edilir bir konumda bulunmaz. Conti ve Cahill’e göre mevcut olan temalar da ağırlıklı olarak “kürtajı düşünen ve sonunda seçen kadınların tasvirleri, kürtajla ilgili komplikasyonların tasvirleri ve kürtaj kararlarını takiben nihai sonuçların tasvirleri” çerçevesinde inşa edilir (2017: 428). Örnekler arasında, Reisz’in *Saturday Night and Sunday Morning (Sevişme Günleri)* (1960) ve Gilbert’in *Alfie* (1966) filmleri, kürtajı sıklıkla önyargılı bir şekilde ahlaka aykırı ve basit, hatta uygulanamaz bir uygulama olarak tasvir ederken, Lasse Hallström’ün *The Cider House Rules (Tanrı’nın Eseri Şeytanın Parçası)* (1999) filmi, kürtajın karmaşıklığını ve tüm dini, ahlaki ve kültürel sonuçlarını beyaz perdeye taşır (Ali, 2004: 1107). Bu temsiller bağlamında, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadınların deneyimlerindeki farklılıklar belirsizleşmeye başlar. Dahası, kürtaj etrafında oluşturulan söylemin, onun ayrılmaz bir parçası olan geniş etik boyutları, sinema gibi kitle iletişim araçları aracılığıyla nasıl ele aldığı sorunlu hale gelir. Sonuç olarak sinema, toplumsal cinsiyet ve kürtaj temalarını ele alma biçimiyle toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretimine katkıda bulunabilir.

Bu araştırma, iyi tanımlanmış adalet politikalarının yokluğuna ve kürtajı çevreleyen söylemde etik değerlerin dahil edilmesindeki sorunsal yöne eleştirel bir şekilde değinmektedir. Kürtaj tartışmalarını sıklıkla karakterize eden etik boşluğa ışık tutmakta ve bu karmaşık konuya ilişkin hem kamusal hem de özel diyaloglara etik ilkelerin dahil edilmesine yönelik acil ihtiyacın altını çizmektedir. Bu bağlamda, “kürtajın sadece dini bir sorun olmadığını, ahlaki bir ikilem olduğunu” (Ali, 2004: 1107) vurgulayarak dini boyuttan uzaklaşan bir yaklaşımın sunulması için uzun bir süre beklemeyi değerli kılan ve özellikle eleştirmenler tarafından övgüyle karşılanan “Vera Drake” filmi araç olarak kullanılmaktadır. Bu film, kürtajın etik boyutlarını dini normlarla sınırlamadan ele alarak toplumsal cinsiyet, adalet ve etik konularını daha geniş bir çerçevede eleştirel bir şekilde ele alır.

Film, toplumsal cinsiyet ideolojisinin dönemin özgünlüğünü yansıtan bir izleği taşır ve özellikle kürtajla ilgili yasalar ve nüfus politikaları çerçevesinde, yeni hükümetler için ne kadar değerli bir kaynak olduğunu gösterir. Feminist bir bakış açısıyla bu değer: “Kişisel olanın politik

olması”² ilkesiyle örtüşmektedir. Ayrıca, filmin ana karakteri Vera, feminist bir bakış açısıyla sunulmasının temel nedenlerinden biridir. Tarihsel olarak kadın karakterler, “iç gıcıklamak, sıkıntıya düşmek, kurtarılmak ve bazen de erkek kahramanın heteroseksüelliğini güvence altına almak için orada olmak” (Butler, 2005: 82) gibi özelliklerle tanımlanırken, Vera karakteri bu stereotipleri tersine çevirir. Bu bağlamda, kadınların “kurtarıcı erkek” beklentisinin dışında, bir kadın tarafından desteklendiği vurgulanır. Ayrıca, kadınlar genellikle “eylemde bulunmayan, konuşan kadın imgeleri” (Yaşartürk, 2005: 22) olarak tasvir edilirken, Vera ve ihtimam ilişkisine girdiği kadınlar, filmde daha az konuşan ancak daha fazla eylemde bulunan karakterler olarak dikkat çekerler. Sonuç olarak Vera’nın kadın deneyimlerine büyük bir duyarlılık göstermesi ve Nel Noddings’in ihtimam etiği felsefesi ile uyumlu bir örnek sunması son derece değerlidir. Bu öğeler, filmin seçilme nedenlerini açıklarken, film, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili önemli konulara dikkat çekmekle kalmaz, aynı zamanda kadın deneyimlerine saygı duyan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini eleştiren bir bakış açısı sunar.

Tüm bu unsurlara dayalı olarak, bu araştırma, başlangıçta filmin özetini sunarak genel bir perspektif sunmaktadır. Ardından, Nel Noddings’in ihtimam etiği çerçevesinde bir feminist etik incelemeye odaklanır. İnceleme sürecinde, Vera’nın ihtimamının örtük kalan nedenleri ayrıntılı bir şekilde incelenir, toplumsal alanın nasıl inşa edildiği ve acının kadın ve erkek bedenleri arasındaki ilişki üzerindeki etkileri ele alınır. Ayrıca, yasa, iktidar ve sistemin hangi tür acıları kabul ettiği, kimin görünür olduğu ve kimin ses sahibi olduğu gibi konular üzerinde bir tartışma yürütülür. Adalet meselesi bu bağlamda merkeze alınır, etik değerlerin eksikliği ve görmezden gelme olgularının, Vera’nın deneyimi içinde nasıl etkileşime girdiği açıklanır. Son olarak, Noddings’in ihtimam analizi ışığında Vera karakterine yeniden bir bakış açısı sunularak film feminist ihtimam aracılığıyla değerlendirilir.

Vera Drake (2004)

Film, İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere’inde, sıradan bir yaşam süren ve ailesi tarafından “iyi” bir eş ve anne olarak kabul edilen Vera’nın gizlediği bir sırrı konu alır. Bu sır, o dönemin toplumsal cinsiyet ideolojileri tarafından oldukça etkilenir, çünkü o dönem İngiltere’inde kürtaj yasa dışıdır³. İzleyici, bu sırta ilk bakışta kolayca erişemez. İlk olarak film, sıradan bir alt sınıf yaşamının İngiltere’indeki tarihsel göstergeleriyle Vera’nın kim olduğu, ailesi ve çevresi ile ilişkisi üzerinden sunulur. Film, tarihsel bağlamını belirlerken heteropatriyarkal

² “Kişisel olan politiktir” kavramı, 1960’ların kadın hareketinde kullanılan ve farklı feminist kanatlar tarafından kucaklanan, günümüzde de sıklıkla başvurulan oldukça politik bir kavramdır. Bu kavram, her ne kadar bireysel, kişiye özgü, tercihler çerçevesinde şekillenmiş görünse de deneyimlerimizin ve yaşantılarımızın içerisine sızan ve onu doğrudan etkileyen siyasi ve sosyal olgulara gönderme yapar. (Bkz., Dillon, 2019).

³ İngiltere’de kürtajın yasallaşması, 1967’de gerçekleşmiştir.

toplumsal cinsiyet ilişkilerini betimleyen sahnelerle işlenir. Bu sahneler, insanların birbirini tanıdığı, birbirlerinin isimlerini seslenerek selamlaştığı ve gülümsediği, evlerin anahtarlarının kapı önündeki paspasın altına saklandığı, bisikletlerin kilitlemediği ve işçi sınıfının yaşadığı bir güvenli mahallede geçer. Dolayısıyla film, tarihsel bağlamını somutlaştırarak toplumsal cinsiyet ilişkilerini bu güvenli mahallede görsel olarak ele alır.

Kamusal ve yarı-kamusal alanlardan özel mekânlara geçişlerde ise mekânların büyüklüğü, üst sınıf bireylerin ayrıcalıklı konumlarına gönderme yapacak şekilde daha geniş olarak tasvir edilirken alt sınıf bireylerin yaşadığı daha dar mekânlar ustaca gösterilir. Bu farklılıkların kesişimini vurgulamak için kullanılan aydınlatma, toplumsal cinsiyetli bedenler ve ait oldukları sınıflara dair detayları açıkça sunar. Bu detay, Lucena'nın özetlediği haliyle şu şekildedir:

Leigh, bu karşıtlıkları sunmak için çok güçlü bir kromatik sembolizme dayalı bir film dili kullanıyor: koyu renkler ve sahnelerle zıtlık oluşturan renkli ve beyaz ışık, net, parlak sahneler. Bu kromatik karşıtlıklar, karakterlerin ait olduğu farklı sosyal sınıfları ve çevrelerini temsil etmek için kullanılır: İşçi sınıfı için karanlık, kaos ve sefil ortamların aksine, daha varlıklı ve gelişmekte olan sosyal sınıflar için ışık, düzen ve temizlik. Yoksulluğa karşı zenginlik için kullanılan bu kromatik karşıtlıklar, hijyen eksikliği ve hastalığa karşı hijyen ve düzenlilik temsiliyle eşleşir. Beyazın tonları ameliyatlarda, orta sınıfın evlerinde, karakolda, hapishanede ve mahkemede aydınlıktır. Bu anlamda Vera'nın evinin oldukça karanlık olması ancak polis in onu yatak odasında sorgulayınca sahnenin aydınlanması dikkat çekicidir (2011: 65).

Bu şekilde, kadınlar arasındaki farklılıkların bağlamı ve ayrıcalıklı olma durumları sosyo-ekonomik sınıf temelinde ele alınırken mekânların sembolizasyonu ve "aydınlık"ın bir metafor olarak kullanımı önemli bir rol oynar.

Filmin ana karakteri Vera, ellili yaşlarında, evli ve iki çocuk sahibi bir anne, tükenmez bir enerji ve titizlikle evlere temizliğe giden alt sınıftan bir kadındır. Kocasını Stan, kardeşinin yanında bir otomobil tamircisi olarak çalışmaktadır. Kızı Ethel, bir ampul fabrikasında çalışırken oğlu Sid, terzidir. Alt sınıftan bir kadına yakışır şekilde, genellikle sessiz ve kelimeleri söze döküldüğü zaman ise yumuşak bir ses tonunun ardına gizlenen itaatkarlığıyla ön plana çıkar. Yaşlı annesine bakan ve ihtiyaç anında komşularına şefkat göstermekten kaçınmayan Vera'nın söz konusu hali, sosyal çevresi tarafından "sıcakkanlı, anlayışlı, yardımsever" gibi sıfatlarla karakterize edilen bir kadın olarak belirginleşmesine katkı sağlar. Bir kız çocuğu olarak annesine özverili bir şekilde yaklaşan, onu önemseyen Vera, kendi kız çocuğuna karşı da benzer bir yaklaşım sergiler: Kızıyla evlenmeyi düşünen bekar bir genç erkeği akşam yemeğine davet ederek aile içi ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamaya çalışır.

Vera, kendisini sadece ailesine veya tanıdıklarına yardım eden bir kişi olarak değil, aynı zamanda bilinmeyen ihtiyaç sahiplerine yardım eli uzatan bir kadın olarak gösterir. Bu durum özellikle genç kadınlara sağladığı yardımları gizli tutsa da filmin görsel unsurları aracılığıyla izleyiciye aktarılır. Bu sahnelerde, Vera'nın, kadınların yasa dışı kürtajla başa çıkmak zorunda kaldığı bir dönemde bilmediği, evli, bekar, dul veya boşanmış kadınlara yardım ettiği vurgulanır. Bu nedenle Vera, filmde adını bilmediği kadınlara yardım eden bir figür olarak belirginleşir. Yaklaşık 20 (yirmi) yıl boyunca bu şekilde kadınlara yardım eden Vera için sorunun başlangıcı, bir gün yine bir kadına yardım etmesi ve bu kez işlerin beklediği gibi gitmemesiyle belirginleşir. Vera, yardım ettiği kadının ölüm tehlikesi atlatması sonucu hastaneye kaldırılmasıyla birlikte aniden polisin ilgisini çeker ve hukukla karşı karşıya gelme gerilimi bu noktadan itibaren somutlaşır.

Tüm bu süreçte, kürtaj kavramı ile mesafesini korumasına ve yardıma ihtiyacı olanlardan yardımını esirgememesine rağmen Vera'nın yardım kavramı, polisin devreye girdiği andan itibaren kürtaj kavramıyla bir tür çatışma içerisine girer. Her ne kadar Vera, kürtaj kavramını hiç kullanmasa ve ona göre yaptığı şey, yardıma ihtiyacı olan kadınlara yardım etmek ve Vera'nın deyişiyle “her şeyin dışarı çıkması, kuş gibi hafiflemek için” düşük yapmalarına yol açarak tekrar kanamalarını sağlamak olsa da “yasa dışılığı” bağlamlarında söz konusu kavram yerini “kürtaj” kavramının sıklığına devretmek zorunda kalır. Film, cinayetle suçlanan Vera'nın suçluluğunu kabul etmesi ve 2 yıl 6 ay (iki yıl altı ay) hapis cezasına çarptırılması ile sonlanır.

Whitehead (2013: 193-194) tarafından ifade edilen görüşe göre, “Vera Drake”'in başarısı yalnızca En İyi Yönetmen (Mike Leigh), En İyi Kadın Oyuncu (Imelda Staunton) ve En İyi Özgün Senaryo (Mike Leigh) (2005) adaylıklarıyla sınırlı değildir. Aynı zamanda, Venedik Film Festivali'nde En İyi Film dalında Golden Lion (Mike Leigh) ve En İyi Kadın Oyuncu dalında Volpi Kupası (Imelda Staunton) (2004) gibi prestijli ödüllerin sahibi olur. “Vera Drake”, bir dizi farklı ödül töreninde başarılı bir performans sergiler; örneğin altı kategoride İngiliz Bağımsız Film Ödülleri, beş kategoride Londra Eleştirmenler Birliği Film Ödülleri ve Chicago, Los Angeles, New York'taki film eleştirmenleri derneklerinden Imelda Staunton'a En İyi Kadın Oyuncu ödülleri kazanır. Ayrıca, San Diego, Toronto, Vancouver ve Amerikan Film Eleştirmenleri Derneği, Evening Standard ve Avrupa Film Ödülleri gibi prestijli organizasyonlardan da ödüllere döner. Leigh için belki de en özel zafer ise sonunda BAFTA tarafından yılın en iyi yönetmeni olarak kabul edilmesi olur.

Tüm bu ödüller ve çok sayıda farklı adaylık, filmin küresel çapta büyük ilgi gördüğünü ve uluslararası akademik çalışmalar (Hardy, 2007; Pérez-Villalba, 2009; Lucena, 2011; Reyes-

Ancheta, 2017) tarafından ele alındığını gösterirken bu başarı Türkçe literatürde henüz yeterince yankı bulamamıştır. Bu çalışma, bu eksikliği gidermeyi ve daha fazla araştırmaya ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Feminist Etikten Nel Noddings’in İhtimam Etiğine

Etik, feminist yaklaşımlar bağlamında sadece bugün değil, geçmişte de üzerinde durulan önemli konular arasında yer alır. Feminist etik, geleneksel Batı ahlak anlayışının kadınların ahlaki deneyimlerini göz ardı eden veya küçümseyen yönlerini tekrar değerlendirmeye, düşünmeye ve ifade etmeye yönelik bir çabadır (Tong, 2007: 3268). Erken dönem feminist etik teorilerinde, kadınların ve erkeklerin ahlaki sorunları algılama biçimlerinde farklılıklar olduğu savı öne çıkar. Gilligan (2003: xiii), bu noktada “gerçeklik ve hakikat algımızla ilgili: Nasıl bilebiliriz, nasıl duyarız, nasıl görürüz, nasıl konuşuruz” gibi soruları merkeze alır ve analizini “ses ve ilişki” arasında kurarak şu ifadeleri kullanır: “Özellikle erkek deneyiminin tüm insan deneyimini temsil ettiği teoriler, kadınların yaşamlarını gölgede bırakan ve kadınların sesini bastıran teoriler değil midir?”

Kadınların deneyimlerinin farklılığını ifade etmek amacıyla kullanılan “ses” metaforu, Gilligan’ın (2003) etkisiyle zaman içinde daha fazla önem kazanır. Bu durum, genellikle marjinalleştirilen bireylerin bakış açılarını göz ardı eden tahakküm biçimlerine karşı yapılan itirazları da beraberinde getirir. Bu itirazların temel odak noktası, cinsiyetçi baskılara maruz kalan bireylerin deneyimlerini daha iyi anlama ve bu deneyimlere daha fazla değer verme taahhüdüdür (Tong ve Williams, 2014). Dolayısıyla kadınların toplumdaki rollerini sorgulayan feminist etik, 1980’lerin başlarında ihtimam etiği ile ilgili literatürde önemli bir gelişim gösterir ve birçok düşünür bu gelişime katkıda bulunur (McLaren, 2001: 347).

Caring: A Feminine Approach to Ethics (İhtimam: Etik Konusunda Femenin Bir Yaklaşım) adlı çalışmasıyla feminist etik tartışmalarına derinlemesine bir analiz sunma amacı güden Noddings (1984), geleneksel etik teorilerindeki eril/maskülen yapıları, kadınların deneyimlerine yönelik yaklaşımları ve düşünme pratiklerini sorgulamakla işe koyulur. Bu çaba, feminist etik yaklaşımın savunucusu Gilligan ve ondan ilham alan birçok feminist teorisyenin, Batı merkezli geleneksel ahlak teorileri, ilke ve uygulamalarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeye yönelik girişimlerine dayanmaktadır. Bu çabanın temel motivasyonu, kadınların meseleleri ele alındığında kültürel bağlamın önemini vurgulamak, kadınların kişilik ve karakter özelliklerini basitleştirmek yerine, kültürel bağlamlarla ilişkilendirmektir. Bu bağlamda, kadınların aşağılandıkları, görmezden gelindiği veya küçümsendiği ölçüde yetersiz kabul edildiği geleneksel ve eril etik analizlere karşı bir eleştiri geliştirilir (Tong, 2007: 3272). Bu eleştiriyle feminist bir

bakış açısı, geleneksel etik analizlere entegre edilerek feminist bakış açısının güçlendirilmesi amaçlanır, özellikle feminist ihtimamla ilgili analizlerin derinleşmesine katkı sağlanır.

Kuşkusuz, filozofların eleştirel düşünce yöntemleri, varoluşun temel meseleleri ve post-yapısalcılığın dilin etkileri üzerine yürüttüğü tartışmalar, Noddings'in eserindeki temel önceliklerin anlaşılmasına katkıda bulunabilir. Zira Noddings, özellikle daha sonraki baskılarda, "ilişkisel" terimini kullanarak "feminen" kavramını terk etmiştir. Bu değişiklik, Noddings'in "ilişkisel" teriminin daha iyi ifade ettiği özellikleri ve çağrışımları⁴ yansıttığına inandığını gösterir. Ona göre, "ilişki, bireyden daha temel bir öneme sahiptir" ve bu nedenle "ilişkisel" terimi, daha anlamlı bir ifade oluşturur (2013: xiii). Bu, ihtimamın toplumsal cinsiyete veya kadınlara özgü bir olgu olarak sınırlanmadan, hatta cinsiyetçi bir dilin etkisinden kaçınarak teorilerini ve analizlerini inşa etme girişimidir.

Öte yandan bu durumun, Noddings'in analizinin kadınları dışlayıcı olduğu anlamına gelmediğini unutmamak önemlidir. Noddings'in ihtimam analizinde kadınlar, her koşulda ihtimam gösteren öznel olarak tanımlanmazlar ve bu şekilde cinsiyetlendirilmiş bedenlere indirgenmezler. Noddings, kadınların ihtimam konusunda genellikle kendilerini bireyler ve ahlaki varlıklar olarak tanımladıkları durumları dikkate alsak bile, ihtimam etiğine geçişin ve bu nedenle ihtimamın kendisine odaklanmanın önemini vurgular. Hatta, ihtimam etiğinin doğrudan "kadınlar olarak deneyimlerimizden" türediğini iddia ederken bile deneyimin rolünü vurgular (Noddings, 2013: 8, 40). Bu, onun analizinde toplumsal cinsiyet meselesinin daha çok ilişki ve bağlam çerçevesinde netleştiği anlamına gelir.

Noddings ihtimam etiğinin karakteristik özelliklerini, önemini ve ihtimam ilişkilerini tartışmadan önce, ihtimamın ne olduğunu tanımlayarak, ihtimam derken neyi kastettiğini açıklayarak analizini inşa eder. Ona göre, ihtimam, çeşitli anlamlar içerebilir ve bağlama bağlı olarak farklı temsiliyetlere sahip olabilir. Bazı durumlarda, ihtimam bir tür sorumluluğu ifade edebilirken diğer durumlarda ise bir tür endişe veya kaygıyı ifade edebilir. Nitekim, "ihtimam konusunda duygusal hiçbir şey yoktur. İnsan yaşamının güçlü ve dirençli omurgasıdır" (Noddings, 2002b: 101). Bu çalışma bağlamında, ihtimam, Noddings'in tanımı gereği, "bir şeyin veya birinin korunması, refahı veya bakımı ile ilgili bir yükümlülüğü" ifade eder (2013: 9). İhtimam, Vera ve onun ihtimam gösterdiği kadınlar arasındaki ilişkileri ifade eden bir terim olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla, onun kavramsallaştırmasında ihtimam bu çalışmaya da yansıtıldığı üzere ilişkisel pratikler dizisidir.

⁴ Noddings, burada "kadımsı" ve bu nedenle çok da değerli görülmeyen anlamlarındaki kullanımların yarattığı çağrışımlara gönderme yapar.

İlişkisel pratikler dizisini Noddings, üçlü unsur çerçevesinde şu şekilde maddeselleştirir:

A ve B arasında ihtimam ancak ve ancak

- i. A'nın B'yi önemsemesi, diğer bir ifade ile A'nın bilincinin, dikkat ve motivasyonel yer değiştirme ile karakterize edilmesi;
- ii. A, i'e göre hareket etmesi;
- iii. B, A'nın B'yi önemsediyini fark etmesi ile gerçekleşebilir (2002a: 19).

Söz konusu sembolikleştirmeden hareketle ihtimam ilişkisi içinde öncelik unsurunun, ihtimam gösterenin ötesinde ihtimam gören üzerinde yoğunlaştığı görünebilir. Nitekim, Noddings'in çalışmalarında (2002a, 2013) ilişkiselliğin kritik bir öneme sahip olduğunu vurgulayışı, ihtimamın bir veren ve alan ilişkisi değil, her iki tarafın da aktif bir biçimde bu süreçte yer aldığı bir deneyim olarak düşünülebileceğini aksettirmektedir. Noddings, bunu, “Eğer ben seni umursuyorsam ve sen beni umursamıyorsan, o zaman varlığımı uzaklaştırabilirim, böylece senin seçtiğin yokluğu kabullenmen için seni özgürleştirebilirim” şeklinde ifade ederek özetler (2013: 19). Bu çağrı, ihtimam gösteren⁵ ve ihtimam gören⁶ arasındaki ilişkiye odaklanmayı teşvik eder. İhtimam gösteren ile ihtimam göreni merkeze koyarak ve ihtimam göstereni “meşguliyet”⁷ ve “motivasyonel yer değiştirme”⁸ kavramları üzerinden açıklayarak söz konusu akışta ihtimam gösterenin faillliğini ortaya koyar. Başka bir deyişle, ihtimam gösteren ile ihtimam gören arasındaki bu etkileşimde, ihtimam gösteren, ihtimam görenin koşullarını, ihtimam görenin ihtimam gördüğünde ne kazanabileceğini veya ihtimam görmediğinde neyi eksik kalacağını anlamaya çalışarak ihtimam göreni içselleştirmeye çalışır. Bunun önemini Noddings, çalışmasının önemli bir kısmına yayarak cevaplandırmaya çalıştığı şu soruda özetler:

İhtimam ile neden ilgilenmemiz gerektiği günlük anlamda oldukça açık görünüyor. Şöyle ki “Kimsenin umurunda değil!” serzenişlerini her yerde duymak olası... Kuşkusuz, insan olarak önemsemek ve önemsenmek isteriz. İhtimam, kendi içinde önemli görüne de felsefi bir bağlamda şu soruyu sormak mantıklıdır: İhtimam neden önemlidir? (2013: 7).

İhtimamın neden önemli olduğunu anlamak için, ihtimam ilişkisine katılan tarafların “karşılıklılık”⁹ ilkesini anlamaları gereklidir. Noddings (2013)'in ihtimam etiği analizinin önemli bir yönü, ihtimam ilişkisine katılan her iki tarafın deneyimlerini ele alır. İhtimam ilişkisinde, ihtimam görenin ihtiyaçları karşılanırken, aynı zamanda meşgul olan ihtimam gösterenin bu

⁵ Eserdeki “the one caring” kavramının Türkçe karşılığıdır.

⁶ Eserdeki “the cared for” kavramının Türkçe karşılığıdır.

⁷ Eserdeki “engrossment” kavramının Türkçe karşılığıdır.

⁸ Eserdeki “motivational displacement” kavramının Türkçe karşılığıdır.

⁹ Eserdeki “reciprocity” kavramının Türkçe karşılığıdır.

bağlamı nasıl gerekçelendirdiği konusuna odaklanılır. Noddings bu konuyu aşağıdaki ifadelerle açıklar:

İhtimam gösterdiğimde, hissetmekten daha fazlası var; bu motivasyonel yer değiştirmedir. Motive edici enerjim diğerine ve belki de zorunlu olmasa da onun amaçlarına doğru akar. Ben kendimden vazgeçmem; Yaptığım şey için kendimi affettiremiyorum. Ama motive edici enerjimin paylaşılmasına izin veriyorum; Onu başkasının hizmetine veriyorum. Önemsemediğimde savunmasızlığımın potansiyel olarak arttığı açıktır, çünkü hem kendim hem de başkası aracılığıyla incinebilirim. Ama gücüm ve umudum da artıyor, çünkü zayıflarsam, benim bir parçam olan bu öteki, güçlü ve ısrarlı kalabilir (2013: 33).

Bu ifadelerle Noddings (2013), ilişkinin önemini tekrar vurgularken bu önemin tamamen duygusal bir hisle sınırlanmaması gerektiğini belirtir ve bu noktada bilinçli bir farkındalığa sık sık işaret eder. Analizini daha ileri götürerek Noddings (2013), ihtimam gösterenin diğer tarafı hissetme yeteneğini, yani empati ilişkisini eleştirir. “Ötekinin durumunu anlamada psikolojik dahil olma süreci” (Noddings, 2013: 204) olarak kavramsallaştırdığı empati ilişkisiyle karıştırılmaması konusunda uyarın Noddings, ihtimam analizinde empatiye mesafeli durarak onu reddeder (2013: xvi), ancak ‘birlikte hissetme’ (2002a: 14) olarak tanımladığı sempatiye daha yakındır. Bu, olayları ve durumları kendi benzersizlikleri içinde anlamaya çalışmanın empati ile ilişkilendirilip ilişkilendirilemeyeceği hakkında düşünmeye yöneltir. Noddings, bu noktada daha açıklayıcı olabilmesi amacıyla bir örnek sunar: “Bir anne, ağlayan bir bebeğin yanında olduğunu fark ederek, ‘Senin yanıdayım.’ veya ‘Her şey yoluna girecek.’ gibi ifadeler kullanarak ağlamak yerine sürece dahil olur.” (Noddings, 2013: 31). Bu bağlamda, anne ve bebek arasında yalnızca sempati temelli bir ilişki oluşur ve ihtimam süreci başlamış olur.

İhtimam etiği yaklaşımında, empati analizi bağlamında Noddings, “başkasının yerine kendini koyma” eyleminin gerekliliğini kabul etmekle birlikte, yeterli olmadığını öne sürer ve bunun yerine, ihtimamın içerisinde “bilinçli bir modun uygun ve karakteristik yönünü” (2013: 30, 33) vurgular. Bu bilinçlilik durumu, ihtimam gösterenin, kendi “benliği”nden ihtimam görenin “benliği”ne doğru bir kayma sürecini ifade eder. Bu süreç, yukarıda bahsedilen karşılıklılık unsuruyla yakından ilişkilidir. Bu unsur, ihtimam ilişkisine dahil olanlar arasında bir sözleşme değil, ihtimamın ihtimam gören tarafından ihtiyacını gidermeye yönelik bir biçimde başarıyla tamamlandığını veya ihtimamın ulaştığını gösteren işaretler aracılığıyla değerlendirilmelidir (Noddings, 2013: xviii).

Sonuç olarak, empatiyi aşan, “başkalarının duygularını anlama” ve sonunda “kavrama” seviyesine erişilen noktada, ihtimam anlamlı bir bütünlüğe ulaşır (Uygun, 2016: 163-165). Bu bağlamda, Noddings’in ihtimam gösterme durumu, arzu edilen bir formda motive edici bir etken

olarak belirginleşir. Çalışmada incelenen perspektif, ihtimamın duygusal anlayışı aşarak derin bir kavrayış seviyesine yükseldiğinde, anlamın daha zengin ve etkili bir şekilde oluştuğunu vurgular. Bu, ihtimamın sadece duygusal bir bağlamda değil, aynı zamanda anlamsal bir derinlik kazandırarak öne çıkan bir etik prensip olarak değerlendirilebileceğini gösterir.

İhtimam Gösteren Kadın: Vera

Vera, ihtimam ilişkilerini öncelikle özel bir alanda kurar. Aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayan bir anne, eş ve evlat olarak Vera oldukça ilgili bir bireydir. Bu, Noddings'in analizi ile ilk temasın sağlandığı bağlamı netleştirir. Noddings'in şu ifadesi bu bağlamı yansıtır:

İhtimam teorisi ideal olarak evle başlar ve dışa doğru hareket eder: İlk önce ihtimamın ne demek olduğunu öğrenmek, sonra yakın insanlarla ihtimam ilişkisine girmek ve son olarak doğrudan ilgilenemediklerimizle ihtimam ilişkisine girmek (2002a: 31).

Dışsallık veya dışarı doğru hareket, mahalle bağlamından uzaklaşarak farklı bölgelere yayılır ve işçi sınıfı sınırlarını aşar. İlk dışsallık bağlamında, Vera, komşularının ihtiyaçlarına yardımcı olan iyi niyetli, fedakâr ve yardımsever bir komşu olarak ortaya çıkar. Bir sonraki dışsallık aşamasında ise tanımadığı ve gebeliklerini sonlandırmak isteyen kadınlara yardım etmek suretiyle adım atar. Dışsallığın çerperinde yer alan bu kadınlar, Vera'nın yardım eden bir kadın olarak sınıf sınırlarına nasıl takıldığını gösterir. Vera, aynı zamanda alt sınıflardan kadınların yardım almak isteyeceği bir kadın olarak tasvir edilir. Bu ihtimam ilişkileri, kadınlar arasındaki farklılık kadar ortaklığa da işaret eder.

Bu sosyolojik konfigürasyonda, Vera, ihtimam gösteren olarak belirginleşirken, ihtimamın yasal bağlamda sorunlu hale geldiği noktaya kadar beklemesi gerekecektir. Vera'nın yardım ettiği bir kadının hastaneye kaldırılması sonucu, Vera'nın adını vermesi ile hukuki bir süreç başlar. Bu sürecin ilk aşamasında, emniyet güçleri Vera'nın evine gelir ve delil niteliği taşıyan kürtaj ekipmanlarına ulaşır. Bu sırada Vera, gardırobun üstündeki bir dolapta saklandığı yerden çantasını alırken yatak odasındaki aynada yansıması belirginleşir. Bir aynanın gizli kimlikleri sembolize ettiği sinematik bir gelenektir ve bu sahnede bir an için dört Vera görünür: Gerçek olan ve ona yanıt vermenin birden fazla yolu olduğunu ima eden üç yansıma (Whitehead, 2013: 183). Vera, hem yardım etme arzusuyla motive olurken hem de bu yardımın yasal olmadığını ve ciddi sonuçları olabileceğini bilmek arasında bir denge kurmaya çalışır. Ayna yansımaları, izleyicilere Vera'nın iç dünyasına bir pencere açar ve onun karşı karşıya kaldığı etik ve hukuki zorlukların anlaşılmasına yardımcı olur. Dolayısıyla aynadaki yansımalar, filmdeki karakterin içsel çatışmalarını sembolize eden güçlü bir sinematik araçtır.

Nitekim, Vera'nın ilk sorgusunda aktif rol oynayan Müfettiş Webster ve Vera arasındaki ilk diyalog, bu yansımaları yapı ve fail düzleminde (ikili bir düzlemde) değerlendirmeye çalışır ve kadınların deneyimlerinin çeşitliliğini dikkate almayı gerektiren beden sosyolojisi ile ilgili olguların siyasallaştırılmasına yol açar. Bu noktada, yansımalar kaybolurken kürtajın yasa dışılığı ve Vera'nın bağlama duyarlılığını dile getirme çabaları sözcüklere dökülür. Söz konusu olay, Vera Drake (2004) filminde şu diyalog ile yansır:

VERA: Onlara yardım ediyordum...İdare edemediklerinde...

MÜFETTİŞ WEBSTER: Yani, hamile kaldıklarında mı? Peki, onlara nasıl yardım ediyordunuz?

VERA: Kanamalarının tekrar başlamasına yardım ediyordum.

MÜFETTİŞ WEBSTER: Bebekten kurtulmalarına mı yardım ediyordunuz? Kürtaj yapıyordunuz? Doğru mu?

VERA: Yaptığım şey bu değildi. Siz öyle diyorsunuz, ama onların yardıma ihtiyacı vardı. Kimden yardım isteyecekler? Kimseleri yok ki. Ben yardım ettim.

Vera, Noddings'in analizinde vurgulandığı gibi, ihtimam ilişkisini anlamak için "olayları alternatif bir bakış açısıyla görmeye davet" (2012a: 32) eder. Kürtaj kavramını reddederek yaptığı şeyi farklı bir şekilde kavramsallaştırır ve haklar yerine bağlam odaklı yaklaşır. Vera, bir yasa dışı olarak kabul edilen kürtajı hak olarak kullanamayan 1950'lerin İngiltere'sindeki kadınlara yardım etmekle yükümlüdür. Kadınların karşılaştığı zorlukları anlayarak bu sürece katkı sağlar. Kürtaj terimi izleyiciye Vera tarafından değil, polis aracılığıyla aktarılarak sunulur. Dolayısıyla, Vera, sessizliği bir direniş taktiği olarak kullanırken, kürtaj kelimesine yüklenen anlamı kabul etmese de suçunu reddetmez. Hukuki olarak belirlenmiş bir yasa dışılığın bağlamına takılan kadınlar ise nesneleştirilir. Bu, Noddings'in ötekini nesneleştirme uyarısının önemini vurgular:

Bireyler yerine "tipler" olarak ele alınmak, üzerimizde uygulanan stratejilere sahip olmak bizi nesneleştirir. Kişiler yerine "vakalar" oluyoruz. Bu tür durumlardan kaçabilen bizler bunu şevkle yaparız, ancak kaçmak her zaman mümkün değildir ve bazılarımız için nadiren mümkündür. Gerçek şu ki, çoğumuz, bizimle ilgilenmek için kurulan mekânizma tarafından vakalara indirgendik (2012a: 66).

Bununla birlikte, bu ifadeler, Vera ile Müfettiş Webster'in tutumlarını daha anlaşılır kılan önemli bir içeriği sunmaktadır. Müfettiş Webster, Vera'yı yalnızca bir hukuki dava dosyasının faili olarak değil, aynı zamanda ihtimam gösterilen kadınların vaka sürecinin birer uzantısı olarak değerlendirdiği için Vera da yasa dışılığın bu uzantıları arasında bulunur. Dolayısıyla, bu çalışma haklar yerine bağlam üzerinden meseleyi incelediğinde hem ihtimam etiğine yaklaşır hem de kadınların deneyimlerinin farklılığını göz önüne alır. Noddings (2013) analizine göre, ilişkilerin her durumun kendi içsel dinamikleriyle değerlendirildiği bir ağ olarak düşünülebileceği,

evrenselliğin ötesinde her bireyin farklı ihtiyaçlarının olduğu bir bakış açısı sunar. Bu durum, daha fazla ilişki odaklı ve yapıcı bir yaklaşım sunar, çünkü her bireyin ihtiyaçları farklıdır. Noddings (2013) analizinde belirgin olan bu bağlamsallık, Vera'nın yardım ettiği kadınlar arasındaki farklı deneyimleri okurken önemlidir. Vera, yardım aldığı kadınlarla olan ilişkisini bağlama duyarlılık konusunda değerlendirir.

Noddings (2013) tarafından geliştirilen ihtimam analizinde, bağlama duyarlılık unsuru, Vera'nın deneyimlerinin özel bir anında özellikle belirgin bir şekilde açığa çıkar. Vera, yardım ettiği kadınlar arasında evli olan ikisine odaklanır. Birinci kadın, orta yaşlarında ve yedi çocuğa sahip olduğunu, ancak daha fazlasını büyütemeyeceğini ifade eder. Kocasının bu durumdan haberdar olmadığını, hatta işlemin mümkünse hemen sona ermesini istediğini dile getirir. Bu kadının hisleri arasında panik ve endişe bulursa da pişmanlık hissi belirginleşmez. Öte yandan, ikinci kadın, Kore'de uzun bir süre kaldıktan sonra hamile kalmış ve kocasının bu durumu bilmediği bir karakter olarak temsil edilir. Bu kadın, suçluluk ve korku hisleriyle baş etmek zorunda kalan bir durumu yaşamaktadır, ancak hislerini kocasına belli etmemeye çalışır. Vera, her iki kadına da yardım eder. İkiliyle olan diyalogları sırasında, kadınların kendilerini rahat hissetmelerine yardımcı olur. Vera, onların durumlarını değerlendirmek için genel ahlak ve değerler yerine, onların bakış açısını anlamaya ve yargılamadan yardımcı olmaya odaklanır. Özellikle ikinci kadınla iletişim kurarken, endişeyi azaltmaya yönelik tavırlar ve yaklaşımlar sergiler. Bu, Vera'nın karakteristik özelliklerinden biri olan anlayışlı yaklaşımının görsel bir yansımasıdır. Dolayısıyla, Vera, yardım etme sürecinde bağlama odaklanan ve ihtimam gösteren olarak hareket eder.

Belirgin bir başka husus, Vera'nın farklı deneyimlere sahip olan kadınları ırk, etnisite, sınıf, toplumsal cinsiyet gibi parametreler üzerinden marjinalleştirmeden ya da bunlardan herhangi birini ötekileştirme aracı olarak kullanmadan yardım etmeyi kabul etmesidir. Bu noktayı örneklendirmek adına yardım ettiği kadınlardan birini ele almak yeterlidir. Jamaika'dan İngiltere'ye çalışmak amacıyla gelen ve yardıma ihtiyacı olan bir kadın Vera'ya arkadaşı Lily aracılığıyla ulaşmaya çalışır. Vera yardım esnasında ihtimam gösterilenle ilişkisellik içerisinde zaman zaman aksan farklılığından dolayı yaşadığı iletişimsel zorluklara karşın gülyüzlü, sakin ve anlayışlıdır. Nitekim, bir sohbet sırasında, Lily, yardım alan kadına yönelik ırkçı yorumlarda bulunur ve "zenci" ifadesini kullanarak kendi ülkelerinde kalmaları gerektiğini savunur. Bu noktada Vera, Uygur (2016) tarafından vurgulanan "bir kişinin tarafsız bir izleyici olmadığını" ve gerçekten anlamamanın gerekliliğini vurgular. Vera, bu kadınları olumsuz bir şekilde etiketlemez ve ırkçı bir bakış açısını reddeder. Aksine, bu kadınların çalışkanlıklarını ve çabalarını öne çıkarır. Sonuç olarak, Lily'nin ırkçı bakış açısını eleştirirken, Vera'nın insanların zorluklarını anlama,

saygı duyma ve önemseme odaklı bir bakış açısına sahip bir ihtimam gösteren olarak nasıl davrandığını yansıtır. Vera'nın bakış açısı, kendi ayrıcalıklı pozisyonundan ziyade diğerlerinin deneyimlerine odaklanmayı içerir (Uygur, 2016: 41).

İhtimam Gizemi ve Sosyo-Politik Bağlamlar

1930'lar... Meşruiyet... Gayrimeşruluk...

1950'lerde karakterize edilen Vera'nın yirmi yıldır sürdürdüğü söz konusu ihtimam ilişkileri, meselenin 1930'lara kadar geri götürülebilir bir içerime sahip olduğuna işaret eder. 1920'ler ve 1930'lara odaklanarak kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yaptığı araştırmada Giles (1993), ev kadınlığı idealinin, kadınları geleneksel aile rollerine odaklanmaya yönlendiren ve bu şekilde tek bir rol ve kimlik sınırlamasını tekrarlayan muhafazakâr bir rol olduğunu kabul etmekle birlikte, bu rolün kadınlara oldukça değerli ve modern bir rol olarak sunulduğunu iddia eder. Dahası, muhafazakârlığın, modern olarak yeniden formüle edilmiş olsa da işçi sınıfı kadınlarına, toplumsal cinsiyet açısından değilse de sınıf açısından potansiyel olarak güçlendirici ve demokratik bir kendini ifade etme fırsatı gibi gösterildiğini aktarır. Bu, kadınların genellikle aile içindeki ihtimam rollerine yönlendirildiği ve bu dönemlerde bu rolü üstlenen kadınların toplum tarafından takdir edildiği anlamına gelir.

Öte yandan, kürtajın yasal bir araç olarak kabul edilmesi veya yasaklanması, devletin nüfus kontrolü ve toplumsal cinsiyet ideolojisi ile ilgili kaygılarını yansıtır (bkz. Yuval-Davis, 2010). Savaş sonrası yıllarda, hükümetler nüfus artışına odaklanır ve beden politikalarına duyarlı bir şekilde yaklaşır. Bu dönemde, istenmeyen gebeliklerle karşılaşan kadınlar kendi kararlarını verme özgürlüğünü yitirir ve bedenleri üzerindeki kontrol iktidarın bir ifadesi haline gelir. İktidar, bu konuyu ideolojik bir zeminde ele alarak kadının statüsünü annelikle özdeşleştirir ve cinsiyetlendirilmiş vatandaşları, nüfusun geleceği için bir temsilci olarak görür. Tsagarousianou (1995), bunu bir temsilciden daha ziyade "ulusun malı" olarak değerlendirir ve kadınların vatandaşlar olarak değil, biyolojik yeniden üretimin temel unsur olarak algılandığını vurgular. 1861 ve 1967 arasında İngiltere'de "yasa dışı ameliyat" olarak kürtaj, kanunla özel olarak yasaklanan tek operasyon olsa da 1930'ların ortalarında Kürtaj Yasası Reform Derneği tarafından güvenli ve etkili bir tıbbi müdahale olarak tartışılırken, bebek hayatının içsel değeri ve ulusun iyiliği için korunma isteği ile kamusal bir karşılık bulur (Brookes, 1988: xi, 41). Yuval-Davis (2010)'in analizinden hareketle bu, kadınların hem topluluğun üyeleri olarak kabul edildiğini hem de kadın kimliklerine özgü özel kurallar ve düzenlemelere tabi tutulduğunu açıklar.

Perde üzerinde doğrudan gösterilmese de bu politik arka plan, Vera'nın gizli yardımlarının nedenini yorumlamak adına birçok farklı bakış açısına kapı aralamaktadır. Vera'nın kişisel olarak

bu meselelere neden bu denli yaklaştığını anlamak için, izleyicinin bilinçli bir şekilde araması gereken önemli bir anahtar nokta, “Ona babanın kim olduğunu sorabildin mi sonunda?” ifadesinde gizlidir. Bu ifade, Vera’nın babasının kim olduğunu bilmediğini açıkça göstermektedir. Daha da önemlisi, Vera’nın babasının hikâyede yer almadığına dikkat çekilmektedir. Babasının varlığına dair herhangi bir işaret bulunmamakta, hikâyenin gelişiminde bir rol üstlenmemektedir. Bu, Vera’nın babasının “eril” bir yoklukla özdeşleştirildiği bir anlam taşır. Bu “eril” yokluk, özgür iradesiyle karar verme hakkını kullanmak isteyen kadınları terk edilen ve yalnız bırakılan kişiler olarak resmeden, aynı zamanda kürtaşı yasaklayan iktidarın politik hamlesiyle benzerlik gösterir. Bu bağlamda, Vera’nın kişisel deneyimi ve politik arka plan arasındaki bu ilişki, filmin derinliklerinde önemli bir rol oynar.

Bu bağlamda, Vera’nın “gayrimeşru” bir çocuk olarak dünyaya gelme olasılığı, annesinin muhtemelen diğer kadınlar gibi zorlu bir gebelik süreci yaşayarak bu çocuğu doğurduğu gerçeği, Vera’nın kadınların zorluklarına karşı özel bir hassasiyet geliştirmesinde etkili bir faktör olarak belirlemektedir. Aynı zamanda, bu içsel çatışmanın temelini oluşturabilir ve genç kadınlara yardım etme motivasyonunu ateşleyebilir. Bu noktada, “empati” kavramı yeniden önem kazanır ve Noddings’in çerçevesinde nasıl ele alınabileceği konusunda bazı sorular doğabilir. Noddings, karşılıklılığın ve ihtimam görenin rolünün daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekliliğini vurgulayarak empatinin daha Batılı, eril ve heteroseksüel bir bağlamda kullanımının yansıması olarak gördüğü için (2002a: 14), karşılıklı hissetmeyi yakalayabilmesi için sempatiyi kabul edilebilir bir alternatif olarak sunar. Vera, kadınlara kurduğu bu ilişki boyutta, doğrudan kendi deneyimleyemediği bir deneyimi temsil eder, çünkü bu deneyim annesinin deneyimidir. Bu bağlamda, empatinin yerini sempatiye bırakması, Vera’nın ihtimam gösteren olarak pozisyonunu daha iyi açıklamak için daha işlevsel bir yaklaşım sunar. Bu şekilde, bireylerin kendi özel koşullarındaki ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verilebilir.

Ses ve Sessizlik: Savaş ve Kürtaşı

Vera, ihtimam gösteren olarak yardım ettiği kadınların ihtiyaçlarını gizlice karşılamak için kullanılan araçları yatak odasında saklamaktadır. Bu, sadece yardım araçlarıyla sınırlı değildir, aynı zamanda işin kendisini de kapsamaktadır. Öte yandan, yaşlı annesinin ihtiyaçlarını karşılaması, sokakta karşılaştığı insanlara yardım eli uzatması ve komşularından birinin yardıma ihtiyacı olduğunda aktif rol üstlenmesi, aile sohbetlerinde günlük yaşamdan örnekler olarak paylaşılırken istenmeyen gebeliklerle başa çıkma sürecindeki failliğini gizli tutar ve ailesiyle bu konuyu paylaşmaz.

Vera'nın bu yardımlara dair sessizliği ve filmde vurgulanan erkeklerin savaş sonrası deneyimleri arasındaki çarpıcı karşıtlık, iktidarın hukuki düzenlemeler aracılığıyla toplumsal alanı nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. “Kadınlar yatak odalarında sessizce ıstırap çekerken, erkekler Vera ile II. Dünya Savaşı'nın dehşetini tartışır” (Hardy, 2007: 216). Kadınların bedenleri ve üreme üzerindeki kontrolü eril iktidar, hukuk ve sistem tarafından sessizliğe mahkûm edilirken, erkeklerin savaşla ilgili deneyimleri ve acıları kamusal olarak tanınır ve meşruiyet kazanır.

Savaş, bir ortak deneyim gibi görünse de toplumsal cinsiyet bağlamında farklı deneyimlere (koruyan ve korunan) yol açar. Erkeklerin vatandaşlık görevi, korunması gerekeni korumak ve bu uğurda canını feda etmektir. Kadınlar ise biyolojik yeniden üretimi üstlenerek vatandaşlık görevinin cinsiyetlendirilmiş diğer rolünü temsil eder (bkz. Yuval-Davis, 2010). Savaşın yükseldiği bir ülkede, ideal kadın imajı, hayatı sonlandırmayan, aksine hayat veren ve annelik ile vatandaşlık arasında bir denge kuran bir rolle özdeşleştirilir. Bu nedenle, karşıt görüşlere, düşüncelere sahip olmak sessizlik içinde kalabilir ve failin temsiliyeti gizli konumunda olabilir. Bu bağlamda, korunandan çok koruyanın sesinin duyulduğu sahneler, temsilin belirginleşmesine dair izler sunar.

Ses ve sessizlik meselesi, Lucena (2011: 64) tarafından “söylem ve eylem sürecini tamamlayan bir söylem sorunu” olarak tanımlanırken Hardy (2007: 217)'e göre kadınların maruz kaldığı travma sessizlikle karakterize edilmektedir. Bu çalışma, sessizliği bir tür direniş biçimi olarak ele almaktadır ve iktidarın kimin, neyi ve nerede konuşabileceğini belirlediği argümanını eleştirmektedir. Bu noktayı en açık şekilde, Vera'nın yardım ettiği kadınlarla neredeyse hiç iletişim kurmamasında görmek mümkündür. Ayrıca, hukukun devreye girdiği sahnelerde Vera sessizliğini korur ve neredeyse hiç konuşmaz. Özellikle toplumsal cinsiyet rollerini özel alanda yerine getirirken ve temizliğe gittiği diğer kadınların evlerinde zamanının çoğunu şarkı söyleyerek geçiren kadınla karşılaştırıldığında bu durum dikkat çekicidir. Sessizlik, görünüşte tahakkümün bir sonucu gibi görünse de bilinçli bir eylemin ürünüdür ve bu nedenle bir tür direniş taktiği olarak yorumlanabilir.

Gizliliğin filmdeki önemli bir başka boyutu, sınıfsal ayrımın neredeyse yok sayılmasıdır. Kadınlar, sosyal sınıf ayrımı gözetilmeksizin meşruiyetin sınırları tarafından yeniden tanımlanmaktadır. Bu bağlamı açıklığa kavuşturmak adına, filmin üst sınıfa mensup bir genç kadının kürtaj deneyimine odaklanılabilir. Vera'nın evlerine temizliğe gittiği genç kadın, erkek arkadaşı tarafından tecavüze uğrar ve hamile kalır. Gebeliğini sonlandırmak amacıyla doktor denetiminde ve özel muayene ile para karşılığında tıbbi bakım eşliğinde kürtaj olur. Yasal olmayan

bir işlem olan kürtaj, üst sınıf kadınlar için kabul edilebilir bir şekilde temsil edilirken iktidarın ikiyüzlülüğü vurgulanır. Bu ikiyüzlülük, üst sınıf bir kadının deneyimini daha “aydınlık” olarak sunulan sahnelerle, alt sınıf kadınların deneyimlerinin ise daha “karanlık” bir şekilde tasvir edildiği sahnelerle ustaca yansıtılır. Bu, sosyo-ekonomik sınıfın diğer kadınlar arasındaki eşitsizliği vurguladığı bir durumdur. Kadınlar arasındaki dayanışma, kapalı kapılar ardında yaşanan acılar ve kadın bedeni üzerindeki politikalar nedeniyle, istenmeyen gebelikler ve cinsel saldırılar karşısında sessizliğe gömülür.

Filmde, kapılarla yapılan bir metafor aracılığıyla, yalnızca bir kapının erkeğin yüzüne kapanması şeklinde tasvir edilen bir sahne önemli bir sembolizm taşır. Bir sahnede, Vera ile görüşmek için izin alarak ve ailesine bakmak zorunda olan bir kadının hamileliği sona erdirme deneyimiyle ilgili bir hikâye öne çıkartılır. Yardımın sona ermesiyle birlikte Vera’yı yolcu eden ve ardından kapıyı erkeğin yüzüne kapatan kadın, bu “kapı”nın arkasında, kamusal alan ile özel alan arasındaki geçişi temsil ederken, sessizliğin içerisine gizlenen acının sembolü haline gelir. Bu şekilde, filmdeki kadınların deneyimleri ne olursa olsun, sessizlik farklı bağlamlarda benzer bir temsil aracı olarak görünür.

Adalet: Etik Değerler Bilgisinin Yokluğu ve Görmeme Kısıncında Vera

Filmde, adaletin mekânları, ikili ancak sürekli olarak eril bir bağlam içinde ele alınır. İlk olarak, Müfettiş Webster, Vera’nın gözaltına alındığı sırada odada, kocası Stan ile özel bir görüşme düzenlemesinde belirginleşir. Stan, Vera’nın kendisini daha önce bilgilendirmiş olması halinde, bu süreci deneyimlemesini engelleyebilecek kişi olduğunu ifade eder. Dolayısıyla, ihtimam gösteren olarak Vera, yasal olmayan ancak toplumsal bağlamlarda açıkça ifade ettiği her şeyi gizli tutmaya karar vermeseydi, eril adaletin hane içi uzantısında yargıç olarak kocası Stan tarafından yargılanacaktı. Bu hane içi adaletin sahnelerinde, Stan’in Vera’yı ihtimamdan alıkoyacağı ustaca bir şekilde tasvir edilir. İkinci bağlamda ise yargıcın Vera’ya yönelik söylediği şu cümlelerle açıkça ifade edilir:

Kanun son derece açık ve siz de bu kanunu bilerek çiğnediniz. Bir genç kadının hayatını tehlikeye attınız. Suçu kabul ettiğinizi duydum.... Bugün başka davalardan farklı olarak beni lehinize karar vermeye ikna edecek hiçbir gelişme olmadı. Aslında islediğiniz suçun ciddiyeti bana varmak üzere olduğum kararın sınırlarını düşündürüyor. Ve bu karar başkaları için de caydırıcı olmalı (Vera Drake, 2004).

Her iki uzamda da toplumsal konfigürasyona uyumlu bir çerçeve çizilir: İhtimam ve adalet tartışması genellikle güçlü bir karşıtlık, ihtimama karşı adalet şeklini alır. Bu kadınların ihtimamdan, erkeklerin ise adaletten yana (Noddings, 1999: 7) oldukları bir ikiliğin göstergesidir.

Söz konusu adalet, kadınların deneyimlerini önemseyen bir anlayışa ve/ya yaklaşıma sahip olmadığı gibi feminist hedeften de oldukça uzaktır.

Karar verme pozisyonunda bulunan bireyin sıklıkla erkek figürler tarafından temsil edildiği, Noddings ve Slote'un ihtimamın genellikle kadınlarla ilişkilendirilen bir deneyimden türediği ve bu yönelimin adalet anlayışının daha çok erkeklerle özdeşleştirilen bir deneyimden kaynaklandığı tezi, mantıklı bir temele dayanmaktadır (2003: 344). Yargıcın yalnızca bir karar veren olarak değil aynı zamanda “her şeyi değerlendirerek, her şartta, doğru olanı yapma sorumluluğunu” üstlendiği belirtilmelidir (Uygur, 2016: 144-145). Gerek Müfettiş Webster'ın gerekse avukatın bu görme eyleminin mümkün kılınması adına sundukları açıklamalara¹⁰ rağmen yargıcın süreci “ikna edici” bulmaması, onun aslında “neden-niçin”leri bilmesinin yetmediğinin kanıtıdır. Dolayısıyla ihtiyaç duyulan unsur, “etik değerler bilgisi”dir (Uygur, 2016: 146). Öte yandan, yargıç, kanunun son derece açık olduğunu belirterek “hukuka göre neyin yapılması gerektiği”ni vurgulamakta ve vereceği kararın başkaları için caydırıcı olması gerektiğini dile getirmektedir (Uygur, 2016: 149). Nitekim, bu, dertlenerek ilgilenme ve anlama faaliyetinin ötesinde bir adım atmaya gerektirir.

Bu durum, Vera'nın içinde bulunduğu sıkıntılı konunun, ihtimamı temel alan veya ihtimama duyarlı bir adalet anlayışı ve sisteminin eksikliği ile ilişkilendirilebileceğini açıkça göstermektedir. Noddings'in de açıkladığı üzere,

İhtimamın merkezinde yer alan anahtar unsur şudur: İhtimam göstermek ve gösterilmesi için uygun zemini sağlamak, koşulların oluşturulmasına araçsal olmak, bunu tesis etmeye, sürdürmeye ve geliştirmeye yardımcı olmak. Dolayısıyla, adalet duygusu içinde başkalarını önemseyenler, amacın önemsemenin gerçekten gerçekleşmesini sağlamak olduğunu akıllarında tutmalıdırlar (2002a: 22-23).

Nitekim, bu ana hat, Vera'nın deneyimleriyle eşleşmemekte aksine onun etik değerler bilgisinin yokluğu ve görmeme kıskacında yer almasına yol açmaktadır. Halbuki, Noddings'e göre ihtimam “adalet için önemli bir güdü sağlar” ve “neredeyse kesin olarak adalet duygumuzun temelidir” (2002a: 3, 22). Noddings, “başkaları için bir sorumluluk, ihtimam ve endişe sesi” (2002a: 22) içeren bir adaletin temel iyiliği beraberinde getireceğini öne sürerken bunun Vera'yı teğet geçmiş olduğu çok açıktır. Vera'nın deneyimleri, aksine, Noddings'in, kadınların çoğu ahlaki sorunlara yargı sorunu olarak yaklaşmaz (1984: 28-29) ifadeleriyle paralel eksendedir. Vera'nın eylemleri, Noddings'in analiziyle şu bağlamda örtüşür: İhtimam ilişkisine dahil olunan anlar,

¹⁰ Duruşmada, Müfettiş Webster, soruşturma sırasında Vera'nın kendilerine yardımcı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Vera'yı savunan avukat da ikinci duruşmasında, Vera'nın ondan yardım isteyen kadınlara para talebinde bulunmaksızın yardım ettiğini belirterek onun en kötü suçunun başkalarına yardım etmek olduğunun ama amacının asla zarar vermek olmadığını altını çizmiştir.

gelişigüzel bir durumdan ziyade, başkalarının ihtiyaçları tarafından motive edilir, bu ihtimam ilişkileri içsel bir motivasyona sahiptir (2002a; 2013).

Bu çerçevede, Noddings’in analizinde ihtimam, onaylama, motivasyonel yer değiştirme ve ihtimamın tamamlanmasını içeren ahlaki bir yönelimi temsil eder. Bu tür etkileşimleri sistematik olarak engelleyen herhangi bir politika, ihtimamın temel ilkelerine aykırıdır (Noddings, 1999: 16). Makul bir ceza adaleti sisteminin amacı, masumları ve suçlu olanları, mümkünse tam ve sağlıklı bir vatandaşlığa yeniden kazandırmak olmalıdır (Noddings, 2002a: 281). Bu nedenle Vera’nın cezalandırılması, Noddings’in felsefi görüşüne uymayan bir bağlama işaret eder ve adalet sistemi tarafından görünmez hale getirilir. Bu, Noddings’in neden ihtimamın her zaman bağlamına göre uygulanması gerektiğini savunduğunu ve evrensel ilkeleri reddettiğini daha açık bir şekilde açıklar (Sander-Staudt, t.y.). Dolayısıyla, Vera’nın deneyimleri, adaletin toplumsal bağlamına duyarlı bir yaklaşımın eksikliğini ve ihtimamın adaletle çatıştığı bir bağlama düşmesini göstermektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, “Vera Drake” adlı film, feminist bir perspektifle incelenerek toplumsal cinsiyet dinamikleri, ihtimam etiği, kadın deneyimleri ve kürtaj gibi konuların önemi vurgulanmıştır. Bu araştırmanın, kürtajın sinema temsillerinin toplumsal cinsiyet algıları ve etik boyutları üzerindeki karmaşıklığı ve derin etkilerini inceleme hedefi, elde edilen bulgularla örtüşmekte, Noddings’in ihtimam teorisinin uygulanabilirliğini vurgulamakta ve bu teorinin toplumsal cinsiyet rolleri ve adalet kavramları üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Bulgular, amacın gerçekleştirilmesine yönelik olarak aşağıdaki sonuçları sunmaktadır: İlk olarak, araştırma sonuçları kürtajın hukuki statüsünün, toplumsal cinsiyet kodları ve toplumsal cinsiyet ideolojisiyle yoğun bir şekilde örüldüğünü açıkça göstermektedir. Kürtajın yasal olup olmaması, devletin nüfus kontrolü politikalarıyla yakından ilişkilendirilmiştir. Bu durum, kürtajın yalnızca bir tıbbi prosedür değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet ideolojilerinin ve devletin nüfus yönetimi stratejilerinin bir yansıması olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. İkinci olarak, sessizlik teması, araştırmanın önemli bir keşfidir. Bulgular, kadınların sessizliğini hem travma ifadesi olarak hem de bir tür direniş biçimi olarak kullanmalarını yansıtmaktadır. Toplumsal cinsiyet bağlamında sessizliğin, kadınların cinsel sağlık ve üreme konularındaki deneyimlerini şekillendiren kritik bir faktör olduğu sonucuna varılmıştır. Toplumsal cinsiyet ideolojisi ve cinsiyet rollerinin nasıl inşa edildiği konusunda derinlemesine bir anlayış sunan bu sonuç, toplumsal cinsiyet algılarının ve adalet anlayışının önemli bir bileşeni olan kadın deneyimlerinin farklılıklarını anlamamıza katkı sağlamaktadır. Son olarak, toplumsal sınıf ve

ikiyüzlülük teması öne çıkmıştır. Bulgular, toplumsal sınıfın kürtaj deneyimleri üzerinde nasıl etkili olduğunu vurgulamaktadır. Üst sınıf ve alt sınıf kadınların deneyimlerinin farklı şekillerde temsil edildiği bu bağlam, toplumsal sınıfın ve etik değerlerin kürtaj tartışmalarına nasıl dahil edilmesi gerektiğini açıkça göstermektedir.

Sonuç olarak bu araştırma, kürtajın, toplumsal cinsiyet, sınıf, iktidar dinamikleri ve etik meselelerle sıkı bir şekilde ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Bu araştırma, sinemanın toplumsal cinsiyet ve etik meselelerini ele almak için nasıl kullanılabileceğini gösterirken bu konulardaki gelecekteki çalışmalar için bir temel oluşturabilir.

Kaynakça

- Ali, K. (2004). Vera Drake. *BMJ*, 329(7474), 1107.
- Brookes, B. (1988). *Abortion in England 1900-1967*. London: Croom Hell.
- Butler, A. M. (2005). *Film Studies*. UK: Cox & Wyman, Reading, Berks.
- Conti, J. A., & Cahill, E. (2017). Abortion in the Media. *Current Opinion in Obstetrics and Gynecology*, 29(6), 427-430.
- Dillon, J. (2019). The Personal is Political. *Telling Stories?* içinde (ss. 23-50). London: Routledge.
- Gilbert, L. (Yapımcı), Gilbert, L. (Yönetmen). (1966). Alfie [Sinema Filmi]. UK: Paramount Pictures.
- Giles, J. (1993). A Home of One's Own: Women and Domesticity in England 1918-1950. *Women's Studies International Forum*, 16(3), 239-253.
- Gilligan, C. (2003). *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development* (38. Basım). UK: Harvard University Press.
- Hardy, M. O. H. (2007). Gendered Trauma in Mike Leigh's *Vera Drake* (2004). *Studies in European Cinema*, 3(3), 211-221.
- Lucena, I. J. (2011). Differences, Paradoxes and Exclusions Regarding Abortion. A Possible Interpretation of a Story of Women and Vera Drake. *Journal of Medicine and Movies*, 7(1) 61-69.
- Manzoor, S., & Rauf, S. (2016). Analysis of Gender Stereotypes in Movies. *Pakistan Journal of Applied Social Sciences*, 4(1), 95-109.
- McLaren, M. A. (2001). Feminist Ethics: Care as a Virtue. P. DesAutels & J. Waugh (Ed.), *Feminists Doing Ethics* içinde (ss. 346-398). USA: Rowman & Littlefield Publishers.

- Noddings, N. (1984). *Caring: A Feminine Approach to Ethics and Moral Education*. Berkeley: University of California Press.
- Noddings, N. (1999). Care, Justice, and Equity. M. S. Katz, N. Noddings, & K. A. Strike (Ed.). *Justice and Caring: The Search for Common Ground in Education* içinde (ss. 7-20). New York: Teachers College Press.
- Noddings, N. (2002a). *Starting at Home: Caring and Social Policy*. Berkeley: University of California Press.
- Noddings, N. (2002b). *Educating Moral People: A Caring Alternative to Character Education*. New York: Teachers College Press.
- Noddings, N. (2013). *Caring: A Relational Approach to Ethics and Moral Education*. Berkeley: University of California Press.
- Noddings, N. & Slote, M. (2003). Changing Notions of the Moral and of Moral Education. N. Blake, P. Smeyers, R. Smith, & P. Standish (Ed.). *The Blackwell Guide to The Philosophy of Education* içinde (ss. 341-356). Oxford: Blackwell Publication.
- Norlock, K. (2019). *Feminist Ethics*. Erişim Adresi: <https://plato.stanford.edu/entries/feminism-ethics/>
- Pérez-Villalba, E. (2009). "Wife. Mother. Criminal (?)": Representations of Abortion in Mike Leigh's "Vera Drake" (2004). *Miscelánea: A journal of english and american studies*, (40), 77-94.
- Reyes-Ancheta, R. D. (2017). Interpreting Masculine Domination in Two Abortion Films: 4 Months, 3 Weeks, 2 Days and Vera Drake. *MST Review*, 19(2), 61-77.
- Richardson, T. (Yapımcı), Reisz, K. (Yönetmen). (1960). *Saturday Night and Sunday Morning* [Sinema Filmi]. UK: Woodfall Film Productions.
- Sander-Staudt, M. (t.y.). *Care Ethics*. Erişim: <https://iep.utm.edu/care-ethics/>
- Tsagarousianou, R. (1995). 'God, Patria and Home': 'Reproductive Politics' and Nationalist (Re)Definitions of Women in East/Central Europe, *Social Identities: Journal for the Study of Race, Nation and Culture*, 1(2), 283-295.
- Tong, R. (2007). Feminist Ethics. E. N. Zalta (Ed.). *Stanford Encyclopedia of Philosophy* içinde (ss. 3268-3289). Erişim: <https://plato.stanford.edu/archives/fall1999/entries/feminism-ethics/>
- Uygur, G. (2016). *Hukukta Adaletsizliği Görmek*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

- Whitehead, T. (2013). 'Out of the Kindness of her Heart': Vera Drake. *Mike Leigh* içinde (ss. 179-195). Manchester University Press.
- Williams, S. C. & Sarde, A. (Yapımcı), Leigh, M. (Yönetmen). (2004). Vera Drake [Sinema Filmi]. UK: Les Films Alain Sarde.
- Yaşartürk, G. (2005). Feminist Eleştiri ve Kadının Sunumu, *Sinemasal Dergi*, 14, 17- 30.
- Yuval-Davis, N. (2010). *Cinsiyet ve Millet* (3. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.

Alternatif Kimlikler Üreten Bir Yeniden Yazım: *Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt*

A Rewrite That Produces Alternative Identifications: Red Riding Hood and Vegetarian Wolf

Merve Esra Özgürbüz*

Öne Çıkanlar:

- Bu araştırmanın amacı, Kırmızı Başlıklı Kız masalının yeni bir anlatı haline dönüştürüldüğü Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt adlı eserin feminist kuram odağında incelenmesi yoluyla klasik masalın nasıl değiştiğinin gösterilmesidir.
- Farklı kültürlerce anlatılagelen masalın İspanyolca yazılan ve resimli kitap türüne dâhil olan versiyonunun Türkçe çevirisi kullanılmakta ve toplumsal cinsiyet inşalarının yapıbozumu üzerinde durularak postfeminist bir çözümleme yapılmaktadır.
- Klasik masalın toplumsal cinsiyet ve cins hiyerarşisi gibi değerlendirmeler yaratan kalıplaşmış örüntüleri, incelenen eser aracılığıyla alternatif karakter, hikâye ve durumlarla yapıbozuma uğratarak yıkılmaktadır.

Öz: En eski anlatı biçimlerinden olan ve doğduğu kültürden beslenen masallar, mutlak ve klişe bir yapıya sahiptir. Ekseriyetle sıkıntılı bir durum içinde yer alan genç bir kız ile onu sıkıntılı durumundan kurtarmak için çaba gösteren güçlü bir erkek merkezinde kurgulanan masallar; feminist bakış açısıyla yeniden yazılma, uyarlanma ve sonuçta yeni anlatılara dönüştürülmeye uygundur. Bu araştırmanın amacı, *Kırmızı Başlıklı Kız* masalının yeni bir anlatı haline dönüştürüldüğü *Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt* adlı eserin feminist kuram odağında incelenmesi yoluyla klasik masalın nasıl değiştiğinin gösterilmesidir. Farklı kültürlerce anlatılagelen masalın İspanyolca yazılan ve resimli kitap türüne dâhil olan versiyonunun Türkçe çevirisi kullanılmakta ve toplumsal cinsiyet inşalarının yapıbozumu üzerinde durularak postfeminist bir çözümleme yapılmaktadır. Klasik masalın toplumsal cinsiyet ve cins hiyerarşisi gibi değerlendirmeler yaratan kalıplaşmış örüntüleri, incelenen eser aracılığıyla alternatif karakter, hikâye ve durumlarla yapıbozuma uğratarak yıkılmaktadır. Eserde *Kırmızı Başlıklı Kız*'ın kurt tarafından kandırılması ve avcı tarafından kurtarılması örgüsünün ötesine geçilerek diğer karakterlerin de kendilerine özgü varoluşlarının olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla eril niteliklerle kuşatılan masalların olay örgüsü ve karakterleri değiştirilmekte, yeni fırsat oluşturulmakta ve klasik haline gelmiş bir masalın farklı bir yorumu öne çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle çalışmada incelenen eserin masalın geleneksel yapı özelliklerine sahip olmadığını ve resimli kitap türü içinde klasik *Kırmızı Başlıklı Kız* anlatısından farklı bir yönde ilerlediğini söylemek mümkündür. Aynı zamanda, çocukların zihinsel dünyalarında olumsuz etkiler bırakan masalların yeniden yazılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kırmızı Başlıklı Kız*, Masal, Yeniden Yazım, Feminizm, Resimli Çocuk Kitabı.

*Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mervesrapolat@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0616-5071.

Highlights:

- The aim of this study is to show how the classic fairy tale has changed by analyzing the work titled *Little Red Riding Hood and the Vegetarian Wolf*, in which the fairy tale of *Little Red Riding Hood* is transformed into a new narrative, with a focus on feminist theory.
  - The Turkish translation of the Spanish version of the fairy tale, which has been told by different cultures and is included in the picture book genre, is used and a postfeminist analysis is made by focusing on the deconstruction of gender constructions.
  - The stereotypical patterns of the classical fairy tale, which create evaluations such as gender and gender hierarchy, are deconstructed with alternative characters, stories and situations through the analyzed work.
-

Abstract: Traditional fairy tales, which are among the oldest forms of narration and originate from the culture in which they were created, have an absolute and clichéd structure. These fairy tales, which usually center on a young girl in a desperate situation and a strong male character who struggles to save her, lend themselves to rewriting, adaptation, and eventual transformation into new narratives from a feminist perspective. The aim of this study is to show how the classic fairy tale has changed through an analysis of the work *Little Red Riding Hood and the Vegetarian Wolf*, which represents a new narrative form of *Little Red Riding Hood* in the focus of feminist theory. The Turkish translation of the Spanish version of the fairy tale, told by different cultures and belonging to the genre of picture books, is used, and a postfeminist analysis is made by emphasizing the deconstruction of gender constructions. The stereotypical patterns of the classic fairy tale that create gender and sexual hierarchies are deconstructed through alternative characters, stories and situations in the work under study. Beyond the plot of *Little Red Riding Hood*, who is deceived by the wolf and saved by the huntsman, the work emphasizes that other characters have their own existence, as well. Thus, the plots and characters of fairy tales surrounded by masculine characteristics are changed, new possibilities are created, and a different interpretation of a classic fairy tale is created. In other words, it can be said that the studied work does not have the traditional structural features of the fairy tale and moves in a different direction from the classical narrative within the genre of picture books. At the same time, it emphasizes the need to rewrite fairy tales that have a negative impact on children's minds.

Keywords: *Little Red Riding Hood*, Fairy Tale, Rewriting, Feminism, Picture Book.

Summary

The purpose of this study is to show how the classic fairy tale has changed through the study of the fairy tale *Little Red Riding Hood and the Vegetarian Wolf*, which is an original version of the fairy tale of *Little Red Riding Hood* and is directed against gender roles and gender hierarchies. It is highlighted that this change was made from a feminist perspective. The study is conducted with an analysis based on postfeminist criticism. The Turkish translation of the Spanish version is used, which belongs to the genre of picture books. The special value of the study is that a classic fairy tale is treated from a different perspective and provided with current codes. This study is a study of picture books for children, and the reason why the genre of picture book is preferred in children's literature is that even illiterate people create stories

through pictures without needing adult assistance thanks to the sense of sight acquired before speaking.

In the work *Little Red Riding Hood and the Vegetarian Wolf* by Ayesha L. Rubio, in which the text and the image progress as a whole, Little Red Riding Hood, the wolf and the grandmother are vegetarians; this means that the violence depicted in the previous fairy tale is criticized. The Grimm Brothers' or Charles Perrault's versions, with their violent tone, are not suitable for reading aloud to children. For example, in the first, unabridged version of the fairy tale, the wolf forces Little Red Riding Hood to drink her grandmother's blood, eat her flesh, set fire to her clothes, and lay her naked on the bed. Girls entering puberty with the aforementioned pornographic articles are warned about the dangers of strange men and scary places outside the home, while being presented with a world surrounded by one-sided and clichéd images. Elements of violence do not appear in the work entitled *Little Red Riding Hood and the Vegetarian Wolf*, which challenges stereotypical images with a one-sided view. The picture book reconstructs and deconstructs the limited and stereotypical images of the traditional *Little Red Riding Hood* fairy tale. By rejecting stereotypical roles, the book resists the hierarchical impositions of writing and form. As the main character evolves from Little Red Riding Hood to the wolf character, the structure of the fairy tale changes and the wolf character is presented to the reader with an alternative identity.

The work does not have the structural characteristics that are described as "classic" or "traditional." It is classified in the genre of "picture book" and represents a break with the *Little Red Riding Hood* narrative. Techniques such as intertextuality and intersemiotics create a cynical, multilayered mix of texts and images from many sources that reinforce meanings and offer the reader multiple paths, a high degree of ambiguity, and an open ending. In the work, alternative stories and situations are revealed by deconstructing the classical fairy tale pattern, which affects the maintenance of attitudes that create comparisons and evaluations such as gender and gender hierarchy. By destroying the masculine encirclement of fairy tales, new possibilities are opened up and the need to rewrite fairy tales with a high level of violence is emphasized. This creates an infrastructure for further study in the field of children's literature.

Giriş

Var olduğu kültürden beslenip onun devamına katkıda bulunan masallar, toplumsal cinsiyetle ilgili göstergeleri temsil eden anlatılardır. Masallar, cinsiyet ve toplumsal statülerine göre insanların rol ve davranışları hakkında önerilerde bulunurken aynı zamanda kadın, erkek, çocuk olma gibi durumları da inşa eder. Bu anlatılarda simgesel karakterlerin kullanılması ve

olay örgüsündeki motiflerin yinelenmesi bireylerden ziyade toplumsal yapıyı öne çıkararak bireyi bu yapı içinde önemsiz kılar ve klişe kimliklere mahkûm eder. Masallardaki çarpık cinsiyet temsilleri yakışıklı, baskıcı, talepkâr erkeği kurtarıcı-kahraman; ağırbaşlı, fedakâr, savunmasız, güzel bakireyi ise ideal kadın olarak kodlamakta ve toplumsal cinsiyetin yarattığı önyargıları beslemektedir (Bhattacharjee, 2020).

Bu çalışmada *Kırmızı Başlıklı Kız* masalının özgün bir versiyonu olan ve kaynak hikâyedeki toplumsal cinsiyet rolleri ile cins/cinsiyet hiyerarşilerine karşı çıkan *Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt* isimli eser incelenerek klasik masalın geçirdiği dönüşümün ortaya konulması hedeflenmektedir. Farklı kültürlerce anlatılagelen masalın İspanyolca yazılan ve resimli kitap türüne dâhil olan versiyonunun Türkçe çevirisi kullanılmakta ve toplumsal cinsiyet inşalarının yapıbozumu üzerinde durularak postfeminist bir çözümleme yapılmaktadır. Çalışmanın özgün değeri, tek boyutlu çocuk yetiştirmeyi hedefleyen klasikleşmiş bir masalın öncül alınarak metne ait geleneklerin fark edilebilir bir şekilde değiştirilmesi ile eski masala güncel kodlar yerleştirilmesinin ortaya konulmasıdır. Çalışmanın kuramsal altyapısını; postyapısalcılık ve postkolonyalizm gibi eleştirel tutum ve yaklaşımlarla ilişkili farklı bir feminizm türü olarak toplumsal cinsiyet dâhil olmak üzere bütün hiyerarşik yapılara atıfta bulunan postfeminist eleştiri oluşturmaktadır.

Anlamlandırma sürecinde yazılı ve görsel uyaranlardan eş zamanlı yararlanan ve henüz başlıkta *Kırmızı Başlıklı Kız* ile kurda göndermede bulunan *Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt* adlı resimli çocuk kitabının tartışılması ve postfeminist teori kullanılarak değerlendirilmesi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada, İspanyolca edebiyattan seçilen eser ışığında çocuk edebiyatı, masal, anti-masal, yeniden yazım, toplumsal cinsiyet, cins hiyerarşisi gibi konular sorgulanmaktadır. Böylelikle patriarkal sistemin inşa ettiği mekanizmaların sekteye uğratıldığı ya da uğratılmadığı meselesine değinilmektedir. Bu bağlamda çocuk edebiyatında resimli kitap türünün tercih edilmesinin nedeni çalışmanın disiplinler arası niteliğinin vurgulanması ve konuşmadan önce kazanılan görme duyusu sayesinde okuma bilmeyen çocukların dahi yetişkin desteğine ihtiyaç duymadan resimler aracılığıyla öyküler oluşturmalarıdır.

Çocukların okuma alışkanlıklarını ve hayal güçlerini geliştirmelerine yardımcı olan resimli çocuk kitabı, renkli ve çekici resimler ile okumayı eğlenceli bir aktivite haline getirir. Öncelikle okuma bilmeyen çocukları hedeflese dahi yetişkinlere de hitap eden bir edebi tür olan resimli kitap, nispeten basit metinlere sahiptir. Çocukların anlamasının kolay olduğu bir hikâyenin anlatıldığı türde resimler hikâyeyi hayata geçirmeye yardımcı olur. Resimli kitap; çocukların dil becerileri, görsel okuryazarlık yetenekleri, hayal gücü ve yaratıcılığının

gelişmesine katkıda bulunduğu için erken çocukluk eğitimi için önemli bir araçtır. Duygusal ve sosyal gelişime de katkı sağlayan bu tür aracılığıyla çocuklar, karakterlerin duygularını ve davranışlarını gözlemleyerek empati kurma becerilerini geliştirir ve dünyayı daha geniş bir perspektiften görmeyi öğrenir. Resimli kitapta, kelimeler ve resimler birleşerek kitabın genel anlamını sunar; ikisi de tek başına çok anlamlı değildir, ancak bir arada uyum içinde çalışır. Başarılı bir resimli kitap, kelimeler ve resimler arasında dinamik bir ilişki yaratmak zorundadır. Sözcüklerin kendileri resimsel öğeler haline gelip bir bütün olarak ortaya “görsel metin” çıkar ve sözcük ile görsel arasındaki sınırlar giderek daha fazla zorlanır (Salisbury ve Styles, 2012: 89). Resimlerin zenginleştirdiği, süslediği ve güçlendirdiği resimli kitapta görsel metin anlatının sorumluluğunu kelimelerle birlikte taşımaktadır. Çoğu durumda birbirinden bağımsız olarak deneyimlendiğinde anlam ifade etmeyen kelime ile görselin etkileşimi yoluyla ortaya çıkan resimli kitapta, ebeveyn çocuğa aktarımda önce sözlü formla etkileşim kurarken çocuk resimlerle aracısız temasa geçmektedir.

Yazı ile resmin birlikteliğiyle disiplinler arası şekilde ilerleyen resimli kitaplar, ekseriyetle okul öncesi dönemdeki çocuğa göre kabul edilir ve eleştirel uyarı bakımından küçümsenen basit bir edebî tür şeklinde değerlendirilir. Ancak bu tür; barındırdığı kod, stil, metinsel aygıt ve metinler arası referanslarla özgün, polifonik ve melez bir formdur. Hem görsel hem de yazınsal sanatları temsil eden resimli kitap, çocuk ve yetişkin okurlar için öğrenme ve zevk almayı bir araya getirir (Wolfenbarger ve Sipe, 2007). Sözlü ve görsel iletişim şekillerinden sorumlu olan, geleneksel ve ikonik işaret şeklinde iletilerini muhataba aktaran resimli kitapta ikonik olan, resim ile onun doğrudan temsil ettiği nesneye göndermede bulunur. Geleneksel işaretle ise gösteren ile gösterilen arasında ilişki yoktur (Pinar-Sanz ve Guijarro, 2016). İletiyi karşı tarafa aktarmak için bir arada hareket eden kelime ve imgeyi simgeleyen ikonoteks (Nikolajeva ve Scott, 2001) kabul edilebilecek resimli kitabın ikonik ve geleneksel karakteristik özellikleri arasındaki bağ değişik şekillerde yorumlanmaktadır. Perry Nodelman'ın ifade ettiği gibi resimli kitaplardaki resimler ile kelimeler, kitap ile okuyucu ve kitap ile yaratıcısı arasında karmaşık bir ilişki vardır. Nodelman, resimli kitaplardaki resimlerin anlatının mesajını taşıdığını ve anlamı okuyucuya iletmek için bir dizi strateji uyguladığını ifade etmektedir. Böylelikle bir resimli kitap; eş zamanlı şekilde yazıyla iletilen, resimle iletilen ve hem yazı hem de resmin birleşimiyle iletilen üç farklı hikâye anlatmaktadır (1988). Metinle birleşen resim ve resimle birleşen metin her ikisinin de tek başına ifade ettiği anlamdan farklı anlam(lar)a gelmektedir.

Masallar, cinsiyet rollerini yeniden üreten metinler olarak feminist eleştirmenler tarafından son yıllarda analiz edilmekte ve yeniden yazılmaktadır. Farklı disiplinlerden gelen birçok eleştirmen; masalları, kadını baskı altına almanın ve ortak bir kalıba sokmanın aracı

olarak görmektedir. Masalların temel sorunları; erkek egemen bir edebiyat, dil, söylem ve gelenekten üretilmiş olmaları ile edebiyatın erkek şovenizm biçimini oluşturmalarıdır (Öğüt, 2015: 129). Masalların feminist bir bakış açısıyla resimli çocuk kitabı dâhil olmak üzere farklı türlerde yeniden yazılması ve uyarlanması, toplumsal cinsiyet rolleri hakkında farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Çünkü ideolojik anlamlar taşıyan masallar; simgeler, semboller, dikotomiler ve roller aracılığıyla patriarkal koşulları hem teşvik etmekte hem de açıklamak ve öğretmektedir. Hande Öğüt'e göre masallarda kadına ilişkin içselleştirilen cinsellik, namus, bekâret, annelik, iyi eş olma, güzellik, edilgenlik gibi kavramlar ile heteropatriarkal aşkın ve evliliğin tasviri sık sık yer almaktadır. Bu masallar, kadınların belirli toplumsal rolleri ve normları benimsemelerini öğütlemektedir. Bahsi geçen roller aracılığıyla kadınlara, erkek egemen toplumda yerlerini bulmaları ve belirli davranışları sergilemeleri dayatılmaktadır (Öğüt, 2022: 7). Masalların bu şekilde işlediği düşünülerek cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet normlarının sorgulanması bakımından eleştirel bir yaklaşım benimsenerek söz konusu masallar yeniden yazılmaktadır. Erkekleri güçlü ve aktif, kadınları ise pasif ve savunmasız kurgulayan klasik masalların aksine yeniden yazımlar söz konusu kalıplaşmış örüntüleri yıkmakta ve kadınların güçlü, bağımsız ve eşit karakterler olarak temsil edilmesini hedeflemektedir. Ayrıca, birçok yeniden yazım sadece cinsiyet eşitliğini değil, aynı zamanda ırk, cins, sınıf, cinsel yönelim gibi diğer biyolojik ve toplumsal farklılıkların da dâhil olduğu geniş bir adalet ve eşitlik düşüncesini öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla feminist bakış açısıyla yeniden yazılan klasik masallar; toplumsal farklılıkların farkında olan, çeşitlilikten beslenen, herkes için eşit haklar ve fırsatlar savunan anlatılardır. Böylelikle masalların çocuklara aktardığı rol modelleri ile toplumsal beklentileri gözden geçirme fırsatı sunulabilir; bu da toplumda daha eşitlikçi ve kapsayıcı bir yaklaşımın gelişmesine katkı sağlayabilir.

Kırmızı Başlıklı Kız Masalı

Kırmızı başlık veya şapkayla özdeşleşen bir başkaraktere sahip olan Kırmızı Başlıklı Kız masalı yüzyıllardır anlatılagelen hikâyelerin başında yer almaktadır. Kırmızı renkle özdeşleştirilen imaj 1697'de Charles Perrault tarafından kurgulansa dahi söz konusu masalın olay örgüsü ile karakterlerinin ortaya çıkışı Perrault'dan öncedir (Zipes, 2017: 18). Bu masalın temel unsurları, Orta Çağ dönemi Fransız sözlü geleneğine dayanmaktadır. Ancak halk arasında popüler hale gelmesini sağlayan isimler Fransa'da masalı ilk kez yazılı hale getiren Charles Perrault, Almanya'da ise yaptıkları çevirilerle Grimm Kardeşler'dir (Genç, 2016: 165). Perrault, tam anlamıyla özgün bir olay örgüsü kurgulamak yerine sözlü halk kültüründeki anlatılardan yola çıkarak Kırmızı Başlıklı Kız'a dair anlatıyı sosyal ve estetik standartları üst sınıf bir izleyicinin ihtiyaçlarına uyacak şekilde yeniden yaratır (Zipes, 2017: 18). Öncesinde kırmızı

rengin vurgulanmadığı, erginlik dönemine giren bir kızın herhangi birinden yardım almadan “kurt adam”ı (bzou) yenilgiye uğrattığı ve alt metinde kızların erkek cinselliğine karşı uyarıldığı anlatı (Delarue, 1951; Tatar, 1999), Perrault’nun anlatımıyla kurdun zaferiyle biten ve erkek cinsiyetinin üstünlüğünü baskılayan bir masala dönüşür. Masalın XIX. yüzyılda Grimm Kardeşler tarafından hazırlanan versiyonunda ise bir avcı, küçük kız ile büyükannesini kurdun kötülüğünden kurtarır (Genç, 2016: 165). Öncül masal, genç bir köylü kızının özgüvenini kutlayan ve olumlu mesajlar içeren bir hikâyeyken masala dair standardı belirleyen bu uyarlamalarla karşıt mesajlar barındıran bir anlatı halinde muhataba sunulur (Petersen, 2010).

Perrault masallarında kadınlar eşlerine itaat eden bağımlı tipler olarak kurgulanmaktadır. Kadınların öncelikli özelliği güzellik ve evi ile olan bağıdır. Zeki kadın ise tehlikeli kabul edilir. Ataerkil sistemin dikotomik kurgusuna uygun olarak Perrault’da da güzel olmak kadına aitken zeki olmak erkeğin özelliği kabul edilmektedir (Zipes, 2017: 31). *Kırmızı Başlıklı Kız* masalının ilk varyantına bakıldığında ise toplumsal cinsiyet normlarıyla şekillenen bakış açısına uymadığı görülmektedir. Bu nedenle masalın genç kız karakteri öncülünden büyük farklılıklarla kurgulanır. Cesur ve kurnaz olan kız tehlikeli durumlardan kurtulmak için zekâsını kullanırken Perrault’nun versiyonunda *Kırmızı Başlıklı Kız* güzel, şımarık ve saftır. Böylelikle tam anlamıyla güzel ve savunmasız bir kız portresi çizilir. Günah, şehvet, şiddet, ateş ve kanın sembolü olan kırmızı renk (Türkoğlu, Küzeci ve Bülbül, 2014: 83) vurgusuyla öne çıkarılan kız, bir yabancıya karşı bekâretini koruyamadığı ve bireysel davrandığı için masalın sonunda cezalandırılarak genç kızlara nasıl davranmaları gerektiği telkin edilir (Petersen, 2010). Yaygın kanıya göre kırmızı renk, erginleşmesinin sembolü olarak *Kırmızı Başlıklı Kız*’ın tutkusunu pekiştiren ve cesaretini artıran bir fetiş simgesidir. Annenin kızına yeni diktiği kırmızı başlıklı pelerini giydirerek onu uğurlaması kadınlığa geçişi temsil etmektedir (Kılınçarslan, 2015: 182-183). Masalda kırmızı rengin kullanımıyla ilgili başka bir yorum ise kırmızı başlığın ve kurdun, güneşin doğuş ve batış mitlerine göndermede bulunduğuudur. Kızın şapkası güneşin doğuşunu, kurt ise karanlığın çökmesini ve güneşin batışını simgeler (Zipes, 2017: 18). Melek Özlem Sezer’e göre masalın bilinen şeklinde erginlik eşiğindeki kız, annesinin sözünden dışarı çıktığı için cezalandırılır; kırmızıdaki tutku onu yanıltır. Ancak aynı zamanda cinsel anlamı olan bu yabancı, bir ölüm tehdidi olarak da algılanır ve kız kendi iç gücüyle ondan kurtulur. Yani bu masal, uyarıcı bir niteliğe sahiptir (Sezer, 2011: 169).

Yüzyıllar boyunca söylenegelen ve klasikler arasında yer alan *Kırmızı Başlıklı Kız* masalı, cinsiyet rolleri ile ilişkilerini hiyerarşik bir döngüde tasvir ettiği için eleştirilmekte ve masalın ataerkil normları ve erkek şiddetini teşvik ettiği savunulmaktadır. Çeşitli biçimlerde uyarlanan ve yeniden anlatılan bu klasik masal, feminist yeniden yazımlarla beraber özellikle son yıllarda

cinsiyetçi kalıpları daha fazla üretmeyen yönüyle öne çıkmaktadır. Gücün cinsiyete dayalı olduğuna yaygın versiyonun aksine yeniden yazımlarda hikâyenin temelini oluşturan güç kavramı karakterler etrafında dönmektedir. Postmodern feminist *Kırmızı Başlıklı Kız* masallarında, kaynak masalın bazı yönleri korunurken bazı yönleri değiştirilmekte ve geleneksel metin anıştırılrsa dahi parçalara ayrılarak bu metnin ikiliklere/dikotomilere dayanan mesajları ortadan kaldırılmaktadır. Böylelikle geleneksel malzeme kullanılarak farklı bakış açıları sunmak, faillik arayışındaki genç bir kadının güçlenmesi öne çıkarılarak cinsiyet kalıp ve kodlarını sorgulamak mümkün olmaktadır. Standartlaşmış versiyonda korkutucu kurgulanan, susturulan ya da nesneleştirilen karakterlere söz hakkı verilmesiyle kurt, genç kız, büyükanne, anne ve avcı karakterleri yeniden tanımlanmakta, geleneksel güç dinamiği çarpıtılmakta ve klişe kimlikler yapıbozuma uğratılmaktadır. Dolayısıyla *Kırmızı Başlıklı Kız* masalının motifleri ve bu motiflerin muhataba ilettiği mesajlar eleştirel bakış açısıyla değerlendirilmeye uygun hale getirilmektedir. Böylece çok bilinen bir masalın kalıplaşmış kurgusunun alt üst edilmesi yoluyla anlatılar, okuyucunun avcı, av, kurban ve kahraman rollerini yeniden düşünmesini talep etmektedir.

Vejetaryen Kurt Olur mu?

Ayesha L. Rubio tarafından yazılan ve resimlenen *Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt* adlı eser, toplamda kırk sayfadır. İlk Türkçe baskısı Arden Yayınları tarafından 2018 yılında yapılan kitap 29x24 ölçülerindedir. Mat kâğıda basılan kitabın üretiminde ofset baskı tekniği kullanılmıştır.

Resim 1:
Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt kitabının ön kapağı.

Görsel imgelerin metnin anlamlandırma sürecinde yazıyla birlikte hareket ettiği eserin başlığı, hemen altında metne dair verilen ön bilgi ve ön kapak resmi henüz kitabı okumaya başlamayan okur için ipuçları sunmaktadır. Kapakta büyük puntolarla beyaz renkte “KIRMIZI BAŞLIKLİ KIZ VE VEJETARYEN KURT”, altında ise daha küçük punto, küçük harfler ve beyaz renkte “Daha önce hiç anlatılmamış bir masal” yazmaktadır. “Kırmızı Başlıklı Kız” kısmı üstte, kaynak masalın başlığına eklenen “Vejetaryen Kurt” kısmı altta yer almaktadır. Kaynak masal; Türkçe çevirilerde “Al Başlıklı Çocuk (Maarif Matbaası, 1942), Kırmızı Şapkalı Kız (Işık Basımevi, 1945), Kırmızı Başlıklı Kız (Ülkü Kitap Yurdu, 1947), Kırmızı Takkeli Kız (Varlık Yayınları, 1956), Kırmızı Bereli Kız (Ülkü Yayınları, 1963), Kırmızı Pelerinli Kız (Bilgi Yayınları, 1963), Kırmızı Şapkalı Küçük Kız (Kurtulmuş Matbaası, 1967), Küçük Kırmızı Kız (Engin Yayıncılık, 2000)” (Danacı, 2012: 6’dan akt. Genç, 2016: 166) şeklinde isimlendirilirken incelenen eserin başlığında kızın yanında kurda da yer verilmektedir. Kız kaynak masalda olduğu gibi kırmızı başlığıyla nitelendirilirken kurt vejetaryen oluşuyla öne çıkarılmaktadır. Vejetaryen olma hali kurdun öncül masaldaki saldırgan, vahşi, etçil özellikleriyle uyumlu değildir¹.

Koyu yeşil, kahverengi ve siyah renklerin kullanımıyla bir orman atmosferi yaratılan görselin sol tarafında beyaz bir kurt, sağ tarafında kırmızı kıyafetiyle kurda kıyasla daha küçük çizilen bir kız çocuğu ve ikisinin etrafında yapraklı dallar resmedilmektedir. Küçük kız gülümseyerek kurda bakarken sol üst köşeye bakan kurt tedirgin bir tavır sergilemektedir. Kapakta yer alan ve bu masalın daha önce hiç anlatılmadığını iddia eden ifade, görsel betimlemeyle uygundur çünkü masalın klasik kurgusunda kurttan korkan kız çocuğu iken bu masalda korkan karakterin kurt olduğu hissettirilmekte ve karakter kurgusundaki değişim vurgulanmaktadır. Yine klasik kurguda korkutucu imajını güçlendirmek için ekseriyetle koyu renkte tasvir edilen kurdun beyaz olması hem söz konusu değişimin altını çizmekte hem de bu değişimin esas odağının kurt olduğunu imlemektedir.

Kitabın arka kapağı, ön kapaktaki resmin devamı niteliğindedir. Orman ve kurt tasvirinin sürdürüldüğü görselde kurdun önünde resmedilen ağaç dalında bir kuş konumlandırılmakta ve sol üst köşede yer alan beyaz renkte ve cümle formatında yazılmış metinde masalın içeriğiyle ilgili daha ayrıntılı bilgi verilmektedir (Rubio, 2018):

Kırmızı Başlıklı Kız yeni arkadaşıyla ormanda serüvenlerle dolu günler geçirmiş. Başlarından geçenleri kurt sürüsüne ve diğer hayvanlara anlatmışlar, onların da kurtla ilgili düşünceleri

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Smith, D. M. (2007). What is a wolf? : The Construction of Social, Cultural and Scientific Knowledge in Children’s Book. (Unpublished doctoral thesis.) Urbana – Champaign.

değişmiş. O hiç de korkak bir kurt değilmiş. Sadece vejetaryenmiş! Hiçbir zaman bir avcı olmayacakmış ama başka birçok güzel huyları varmış.

Masal diline uygun olarak -miş’li geçmiş zaman ile geleneksel her şeyi bilen anonim anlatıcının kullanıldığı arka kapak metnindeki cümleler, klasik masaldaki rol ve ilişkilerin tam anlamıyla dönüştüğü anlamına gelmektedir. Kırmızı Başlıklı Kız ve kurt artık arkadaştır ve kaynak masaldaki orman hayatının kız çocuğu için tehlikeli olmasının aksine ikisi birlikte zaman geçirmektedir. Küçük kız sadece beyaz kurtla değil ormandaki bütün hayvanlarla ilişki kurmaktadır. Eserin ismindeki vejetaryen olma durumunun tekrarlandığı metin, kurt türüne atfedilen avcı özelliklerinin bir standart olmadığını imlemektedir. Dayatılan kalıpların dışına çıkan kurdun korkaklıkla ilişkilendirilmesi, kanıksanmış durumların “normal”leştirildiğini, “normal” dışında kalanın ise çeşitli olumsuz nitelendirmelerle toplum dışında bırakıldığını göstermektedir. Bu masal, dayatılan kalıplar ile yaratılan klişe kimliklere henüz eserin içine girmeden karşı çıktığı mesajını okura iletmektedir.

Metin başlamadan önce ve bittikten sonraki iki sayfada frambuazlı pastanın reçetesi yer almaktadır. İlk iki sayfada pasta için malzemeler ve gerekli mutfak aletlerinin görselleri yer alırken son iki sayfada pastanın yapılışı numaralandırılmış resimlerle tarif edilmektedir. Tarifi verilen pasta vejetaryen yiyecek grubundadır ve eserde öne çıkan üç karakter olan kurt, Kırmızı Başlıklı Kız ve büyükanne vejetaryen beslenmeyi tercih etmektedir. Beslenme biçimleri ile kimlik arasındaki ilişkiyi ortaya koyan seçeneklerden olan vejetaryenliğin, bazı versiyonlarında kurdun küçük kıza büyükannesinin etini yedirerek yamyamlığa dair sembolleri imleyen bir masalın yeniden yazımında öne çıkması ve kurgunun tümüne yayılması oldukça manidardır. Kadın cinsiyeti ve hayvan cinsi üzerindeki eril hegemonyaya odaklanan eserde, bu baskılarla bağlantılı olan ve kalıp yargılar üretilerek sürdürülen sisteme karşı çıkılıp alternatifler üretilmektedir. Kadınların egemenliği ile doğanın egemenliği arasında pozitif bir bağ kurulan eserde, baskıyı sona erdirmek için her ikisinin de gücünün ortaya konulması gerektiği savunulmaktadır. Bu sebeple öncül masalın aksine kadın karakterler, masalın erkek karakterleri olan kurt ve avcı karşısında edilgen değil aktif bir şekilde yer almakta ve kendi hayatlarına dair eylemleri özgür iradeleriyle gerçekleştirmektedir. Kadınların dönüşümüyle beraber kurdu saldırgan fail, avcıyı kurtarıcı fail şeklinde konumlandırılan şematik kurgu da dönüşerek kurt kendisi için çizilen sınırların dışına çıkmakta ve çocuklar için yeni imajların yaratılması sağlanmaktadır. *Kırmızı Başlıklı Kız* masalının bazı versiyonlarının sonunda kız ile büyükanneyi avlarken avcının avı konumuna düşen kurdun öldürülmesi ve meşru kılınan cinayet sonunda avcının kahraman ilan edilmesine de karşı çıkılmaktadır. Böylelikle insanların hayvanları sömürme ve öldürme biçiminin açıkça sorgulandığı eserde iki farklı baskı türünün bağlantılı

olduğu savunularak cinsler ve cinsiyetler arasında oluşturulan hiyerarşiler birbirine bağlanmaktadır (Gaard, 2002: 118). Eserde herhangi bir hayvanın çeşitli nedenlerle öldürülmesinin daha büyük bir baskı aygıtının parçası olduğu kabul edilerek cins ve cinsiyetler arasında hiyerarşi yaratılmadan tüm ezilenler kucaklanmaktadır. *Kırmızı Başlıklı Kız* gibi klasikleşmiş masallarda yaratılan cinsiyetçilik, cinsçilik, ırkçılık, sınıfçılık gibi baskı biçimleriyle beslenme şekli arasında ilişki kurulan metinde, masalın orijinal kurgusu aracılığıyla okurların –yetişkin veya çocuk– bilincinde yaratılan şiddet ve yıkım kısır döngüsü, hiyerarşik ve sömürücü olmayan uyumlu ilişkilerle sona erdirilmekte veya bu konuda aktivist bir bilinçle mücadele verilmektedir.

Yeniden yazım boyunca vurgulanan vejetaryenlik ve feminizm arasında birçok farklı bağlantı bulunmaktadır. İkisi de toplumsal hareketler olarak insani bir yaklaşımı, sosyal adaleti ve eşitlikçi bir dünya görüşünü savunmaktadır. Feminist teorisyenler, hayvan haklarına yönelik feminist bir bakış açısı geliştirerek hayvan hakları hareketinin, kadın hakları hareketiyle benzerlikler taşıdığını ifade eder. Hem hayvanlar hem de kadınlar, toplumsal yapıda alt sınıfta yer alır ve eril baskı altındadır. Bu nedenle, hayvan haklarına yönelik bir hareket ile kadın haklarına yönelik bir hareket arasında doğrudan bir bağlantı kurulmaktadır. Ataerkil kültürde hayvanların tüketilme meselesine nasıl onay verildiğini açıklayıp gizli çağrışımları ortaya koyarak feminizm ile vejetaryenliğin yollarının kesiştiği noktaları tespit eden Carol J. Adams'a göre başka bedenleri denetim altında tutmak erkeklik inşasının önemli bir unsurudur. Söz konusu insanın hayati bir aşamasını oluşturan et yemek, erkek şiddeti ile benzeşen bir ataerkil tahakküm biçimidir ve et tüketen insanları hayvanların sömürülmesinde suç ortağı yapar. Bununla beraber hayvan bedenlerinin eğlenme veya yeme için tüketilebilir nesnelere olduğu inancı, heteroseksüelliğin normatif olarak kabul edilmesini ve erkekleri memnun etmenin kadınların işi olduğu fikrini de güçlendirmektedir. Örneğin eril tahakkümün hâkim olduğu reklam endüstrisi gibi birçok endüstri, kadın ve hayvan bedenlerini et parçasına benzeterek nesneleştirmekte ve onlara hükmedilmesi gereken bir şey gibi davranmaktadır (Adams, 2021: 47-56).

Ataerkil sistemde cinsiyet tanımlaması ağırlıklı olarak beslenme şekilleriyle ilişkilendirilmekte; et yemek erkeklik ile bağlantılı kabul edilirken sebze yemek “hadım edilme” ya da “kadınsılaşıma” anlamlarına gelmektedir (Adams, 1990: 193). Et yemeye ilişkin söz konusu cinsiyet temelli okuma, Jacques Derrida'nın “carnophallogocentrism” kavramıyla vurgulanarak erkeklik ile etoburluğun erkek iktidarının şiddet unsurlarının güçlendirilmesi ve devamlılığının sağlanmasında birlikte işlediğini göstermektedir (Malatino, 2011). Hem “diyet” hem de “bedensel bir uygulama ve mücadele” olan vejetaryenlik, insan-merkezci öznellik ile ataerkil dayatmanın ilkelerine karşı çıkar çünkü vejetaryen olma hali yalnızca yemeğe verilen

kognitif bir cevap değildir, eş zamanlı olarak kimliğe işaret etmektedir (Fox ve Ward, 2008: 2588). Dolayısıyla “sübjektif” ve “akışkan” bir kategori olarak öne çıkarılan vejetaryen kurt, Kırmızı Başlıklı Kız ve büyükanne kimlikleri; yeme alışkanlıklarının kişilerin şahsi ve felsefi taahhütlerini ortaya koymaları için anlatıdaki yerlerini almaktadır. Bu yolla her türlü şiddeti protesto eden karakterler, ayrımcılık ve şiddet karşısındaki inançlarını somutlaştırmakta ve metnin iletisi bu inançlar aracılığıyla çocuklar başta olmak üzere tüm okurlara ulaştırılmaktadır.

Masalın orijinalindeki olay örgüsünün birçok unsuruna uygun olarak yazılan ve resimlenen bu kitapta, Kırmızı Başlıklı Kız annesinin yaptığı frambuazlı pastayı büyükannesine götürürken ormanda kurtla karşılaşmaktadır. Kurdun kızın karşısına çıkmasına sebep olan güdü ise kızı yeme isteği değil kökler ve bitkilerle beslenmeyi seçen kurtla kardeşleri de dâhil olmak üzere kurt sürüsündeki herkesin alay etmesi ve avcı olmasını isteyen ailesinin onu korkaklıkla suçlamasıdır. Toplumsal baskı anlamına gelen bu alay ve suçlamalar vejetaryen kurdun utanmasına sebep olarak onun gizli saklı şekilde beslenmesine ve genellikle aç kalmasına yol açmaktadır. Sürüsündeki diğer kurtlarla avlanmaktan hoşlanmayan kurt, onlarla oyun oynamayı tercih etmektedir. Oyun oynama tercihi hem çocuk dünyasına hitap etmekte hem de masalarda imaj olarak ekseriyetle korkutucu ve tehlikeli şekilde olay örgüsündeki yerini alan kurdun dönüşümüne yardım etmektedir. Böylelikle o artık korkulacak bir figür değil, bir oyun arkadaşı olarak çocukların zihnindeki yerini almaktadır. Kaynak masalda masalın günah keçisi kurttur ve kurt, kurban etme stratejisinin öznesi olarak öngörülmezliği, dengesizliği ve güç kullanımıyla topluluğu tehdit ederek onun devamını sağlama görevini üstlenmektedir (Kılınçarslan, 2015: 187):

Vahşi –anarşist– kurt, yerleşik hale geçerek ehlileşmiş olan, dinsel ve toplumsal kuralların baskısıyla doğal kimliğini kaybeden erkek iktidarının simgesi cesur avcı –ormancı– tarafından öldürülür. Kurdun öldürülme biçimi de bir tür ritüeldir. Karnı taşlarla doldurulup dikilen kurt, yüzeye çıkamayacak bir şekilde sulara gömülür, adeta hiçbir canlıyı içine alamayacak şekilde içi doldurulmuş bir mumya haline getirilir. Günah keçisi, yabancı, öteki, canavar, artık yoktur. Kurt komünoteye kurban edilmiş, düzeni ve birliği tehdit eden kuraldışılığın temsili varlığı böylece ortadan kaldırılmıştır.

Öncül masalda sıradan bir hayvan olmaktan çıkarılan, kendi fiziksel varlığının ötesinde kurgulanan ve patolojikleştirilen kurt; komünotenin korku evreninin sınırlarında gezerken (Kılınçarslan, 2015: 192) *Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt* masalında bu kimliklerinden sıyrılmaya mücadelesi vermektedir. Avlanmak istemeyen kurt, maruz kaldığı çevre baskısı sebebiyle küçük kız ile büyükannesini yeme planı yapar. Ancak bu planı yaparken bile onun iştahını açan şey, et değil frambuazlı pastadır. Kız kurt ile arkadaş olur, onu eve davet eder ve

ikisi sohbet ederek büyükannenin evine gider. Kız ile büyükannenin iyiliğinden etkilenen kurt önce yapacağı eylemleri sorgular ama ardından bölgedeki en popüler kurt olma hayali yani yaşadığı çevrede sahip olduğu farklılıklar sebebiyle deneyimlediği dışlanma durumunun ortadan kalkma ihtimali ona engel olur. Planladığı gibi Kırmızı Başlıklı Kız'ı yemek için hamle yapan kurt, kız ve büyükannesinin tepkisiyle karşılaşır ve yeme eylemini gerçekleştiremez (Rubio, 2018):

“Hey!” diye bağırmış kız, masadan fırlayarak. “Ben kurt yemi değilim!”

Bunu duyan büyükanne öfkeyle kurda çıkmış:

-Biz seni kahvaltıya davet ediyoruz, sen ise kahvaltı olarak bizi yemeyi düşünüyorsun demek ha? Sen ne biçim arkadaşsın?

Kurt utanç içinde kalakalmış.

-Özür dilerim demiş. Ben aslında sizi yemek istemiyorum.

Sonra da onlara sırrını açmış. “Aileme benim de büyük bir avcı olabileceğimi göstermek istiyordum” demiş.

Kırmızı Başlıklı Kız ve büyükannesi, vahşi hayvan doğasını anladıklarını ve onu bağışladıklarını söylemişler. Kendi sırlarını da ona fısıldamışlar:

-Biz de hayvan yemiyoruz ve bununla gurur duyuyoruz. Herkes ne hissediyorsa öyle yaşamalı.

Kurdun hamlesine cevap verme noktasında kaynak masaldaki gibi pasif kalmayan iki kadın, bir erkek olan kurt karşısındaki kurtuluşları için yine erkek olan avcıya ihtiyaç duymamaktadır. Dayatılan, yaşamaya mahkûm bırakılan erkek egemenliğine muhtaç olmayan kadınlar; kendileri hakkında karar veren erkeklere karşı çıkmakta, kendi hayat ve özvarlıklarına sahip çıkmakta, hikâyelerini kendileri kurmaktadır (Öğüt, 2017). Öncül metinde “Kırmızı Başlıklı Kızın korunmaya muhtaç oluşu ve masumiyeti, büyükanneninse yaşlı ve yalnız oluşuna dikkat çekilerek bu iki kadın masal kahramanına karşı güçlü bir katarsis etkisi” (Genç, 2016: 174) yaratılmaktadır. Çünkü klasik masal evreninde “kadınların erkeklere çekici gelebilmesi, kurban olmalarına bağlıdır” (Öğüt, 2019-2020: 8). Masalarda karakterler için yaratılan kurban-kahraman, güçlü-güçsüz gibi algılar *Kırmızı Başlıklı Kız* masalındaki niteliklemlerle kuvvetlendirilmektedir (Genç, 2016: 174):

[M]asalın Türkçe baskısında kurt için ‘koca kurt’ (T, s.7) ‘açgözlü’ (T, s.9), ‘sinsi’ (T,s.9) ‘kocaman bir kurt’ (T, s.6), kırmızı başlıklı kız için ‘küçük kız’ (T, s.4), ‘zavallı kız’ (T.s.6), ‘kız’

(T, s.7), ‘çaresiz küçük kız’ (T,s.13), büyükanne için ‘hasta büyükanne’ (T, s.10), ‘yaşlı kadıncağız’ (T,s.10), ‘bizim yaşlı büyükanne’ (T,s.15) ifadeleri geçmektedir. Fransızca baskıda ise Kırmızı Başlıklı Kız için “une petite fille” (F, s.16-19) (Küçük bir kız), ‘la fillette’ (F, s.16-19) (kızcağız/küçük kız), ‘l’enfant’ (F, s.16) (çocuk), kurt için ‘méchant’ (F, s.16) (kötü, değersiz), ‘la canaille’ (F, s.19) (aşağılık, rezil, alçak) büyükanne için ‘la pauvre femme’ (F, s.18) (zavallı kadın), ‘la pauvre grand-mère’ (F, s.19) (zavallı büyükanne) ifadelerine yer verilmektedir.

İncelenen metinde kurdun, kızın ve büyükannenin eylemleri ve bu eylemlere bağlı olarak karakterizasyonlarındaki değişime paralel şekilde kaynak masalda kurtarıcı-kahraman figürü olan avcının konumu da dönüşmektedir. Masalarda erkek kurtarıcı stereotipi, erkek karakterlerin daima aktif ve kahraman rolünde olduğu bir kalıptır. Bu stereotipe göre cesur bir kahraman olarak betimlenen erkek karakter, genellikle zorlu bir görevi yerine getirerek tehlikede olan kadın karakteri kurtarır. Cinsiyet rollerini güçlendiren kurtarıcı-kahraman stereotipi, kadın karakterleri kurtarılmayı bekleyen ve başkalarının yardımına muhtaç olan varlıklar olarak tasvir ederek kadınların gücünün ve yeteneklerinin küçümsenmesine neden olmaktadır (Öğüt, 2017):

Düalistik zihniyet içinden kurulan, patriyarkal söylemlerle cinsiyet rollerini nesillerarası pekiştiren, cinsiyetçi, şiddet içeren hatta faşizan masalarda, kadının kendisini değerlendirmesine, kendi hayatını kurmasına izin yoktur, bedeni, geleceği, hayalleri hakkında karar verenler baba, kral, prens ya da erkek yazardır. Güzellik, iffet, namus, bekâret, annelik, doğurganlık, saflık, incinirlik, uysallık, saflık, sessizlik vb. gibi kavramlardan sınırlı bir kadınlık özü oluşturan eril erk tarafından kadınlar kendilerine rağmen sessizleştirilmişlerdir. İyilerin güzel, akıllı ve cesur, kral ve kraliçe; kötülerin çirkin, aptal ve sinsî, şeytan, cadı olduğu, insanüstü yaratıkların, hayvanların, bitkilerin ve tüm doğanın insan aklı içinden hiyerarşik ve katı biçimde kategorize edildiği bu tür egemenliklerde kazananlar hep krallar, prensler, güçlüler, cesurlar, yiğitler, erkeklerdir. Kral kaybederse prens geri kazandırır; ataerki düzen bu kahramanlık hikâyeleriyle sürdürülür, yeniden üretilir.

Yeniden yazımda öncül masaldaki avcı karakterinin yerine üç avcı kurguya dâhil edilmektedir. İki uzun, biri kısa boylu olan avcılar aynı şekilde giyinmiş ve aynı malzemeleri kuşanmıştır. Şapkaları, bir askeri üniformayı andıran yeşil kıyafetleri ve erkekliğin simgelerinden olan bıyıklarıyla üç avcı da birbirine benzemektedir. Benzer görsel temsiller, standartlaştırılan algı dayatmalarına örnek teşkil etmekte ve militarizm ile avcılığa göndermede bulunmaktadır. Kadınları pasif rol modelleri olarak tanımlayıp cinsiyet rollerinde stereotiplere dayanan bir yapıyı teşvik eden militarizm ile avcılık, ataerki toplumun yeniden inşası ve sürdürülmesi bağlamında kadınların toplumsal denetimine yönelik mekanizmaların önemli dişlileri arasındadır. Eserde bu dişlileri karakter boyutunda temsil eden üç avcıyı, masalın kötü

karakterleri olarak değerlendirmek mümkündür. Avcılar, izinsiz bir şekilde özel alan olan büyükannenin evinin içine bakmakta ve kurdu avlamayı istemektedir. Büyükanne ve Kırmızı Başlıklı Kız'dan eve girdiğini gördükleri kurdu talep eden üç adam, kadınların kurdu saklama planının ardından istediklerine ulaşamaz. Avcıların dürbünle bakmasına rağmen kılık değiştiren kurdun küçük kızın teyzesi olduğuna inanarak kurttan özür dilemeleri ve oradan uzaklaşmaları, ataerkil sistemde bilişsel bakımdan öne çıkarılan erkeğin yenilgisi anlamına gelmektedir. Çünkü ekolojik sistemin işleyen yapısını bozmak isteyen üç erkeğin eyleme geçmeleri, iki kadın ve bir kurt tarafından engellenmektedir. Böylelikle kurtarıcı-kahraman stereotipi sorgulanarak dönüştürülmekte ve çeşitlilik gösteren kadın karakterler ile onların kendi kaderlerini tayin etme yetenekleri vurgulanmaktadır. Cesur ve güçlü kadın karakterlerin öne çıktığı bu dönüşüm, cinsiyet eşitliği ve kadın güçlenmesi için önemli bir adımdır. Zira kadın karakterlerin de kendi başlarına başarıya ulaşabileceklerini ve kurtarıcı olabileceklerini göstermek; toplumsal cinsiyet normları ve beklentilerini yeniden şekillendirmekte, daha kapsayıcı bir bakış açısını teşvik etmekte ve masallarda çocuklara daha geniş bir dünya görüşü sunmaktadır. Ataerkil ideolojide ise düalistik bakış açısı dayatılarak erkek cinsiyetinin lehine olmak üzere erkekler ve kadınlar arasında bilişsel farklılıklar olduğuna inanılmaktadır. Yapılan araştırmalar, erkekler ve kadınlar arasında zekâ, bellek, dikkat, dil becerileri, matematiksel yetenekler ve diğer bilişsel işlevler gibi birçok alanda farklılık olmadığını göstermektedir. Söz konusu farklılıklar olduğuna dair ortaya atılan iddiaların birçoğu, toplumsal cinsiyet stereotiplerine dayanmakta ve bilimsel olarak doğrulanamamaktadır. Bu düşünce doğrultusunda mesajlar veren metinde yaratılan yeni anlam alanlarıyla empoze edilen davranış şekilleri ve bu davranış şekilleriyle eşleştirilen niteliklerin sınırlayıcı etkisi ortaya konularak sınıflandırmaların zorunlu ve doğal olmadığı, her türlü sınıflandırma şekliyle mücadele edilmesi gerektiği savunulmaktadır.

Resim 2:
Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt kitabının 21. ve 22. Sayfaları.

Resim 3:

Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt kitabının 23. ve 24. Sayfaları

Kelimeleri okumayı öğrenmeden önce resimleri okumayı öğrenen (Whalley, 2009) ve özellikle okuma yazma bilmeyen çocuk okurun ilgisini kelimelerden daha çok çeken resimlemelere (Tüfekçi Can, 2014: 232) yakından bakıldığında eserde anlam oluşturmada resimlerin yazıyla paralel ilerlediği görülmektedir. Kelimeler ile imgelerin nitelikli ve dikkatli birleştirilmesiyle eser anlamlı bir bütün oluşturmaktadır. Sayfalardaki resimlerde iç ya da dış çerçeve kullanılmamaktadır. Resimlerin çerçevelenmemesi anlatılan hikâyenin yaşamsal deneyimi yansıttığı, imgenin sınırlanmadığı aksine sonsuz ve özgür bırakıldığı anlamına gelmekte ve okurun hikâyeyle yakın teması sağlanmaktadır. Ortak bir deneyime atıfta bulunan çerçevesizlik, okuru izleyiciden çok katılımcı konumuna getirmekte ve okur karakterlerin yanında duyguları deneyimlemeye davet edilmektedir (Moebius, 1986:). Her iki sayfayı kaplayan resimler, kaynak masalın karakterleri arasındaki durum ile anlatının başkahramanını da konum, boyut, perspektif, çerçeve, çizgi ve renk kodu gibi görsel unsurlar aracılığıyla dönüştürmektedir. Öncül masalın deneyimlenen ve hayata karşı yeni durumlarla karşılaşarak bunlardan ders çıkaran karakteri Kırmızı Başlıklı Kız iken bu eserde öncelenen kurdun yaşadıklarıdır. Her sayfada resimlenen kurt karakterinin görseli, kompozisyon bütünlüğüne bakıldığında devamlı boyut ve konumlandırılış gibi unsurlarla öne çıkarılmakta ve dikkat merkezi hissi sunmaktadır. Ayrıca metnin kurt odağında anlatılması gibi görseller de okurun hikâyeye kurdun perspektifinden bakmasını sağlamaktadır. Özellikle kurdun şiddeti temsil eden keskin dişleriyle kızı yemek için eyleme geçtiği sahnenin yazı olmadan sadece görselle aktarılması ve bu görselde kurdun ağzı içinden kızın şaşırılmış ve ürkmüş yüzünün görünmesi, okurun kurdun tarafında pozisyon alarak olaya bu noktadan bakmasını sağlamaktadır. Çünkü bu

eserin başkahramanı Kırmızı Başlıklı Kız değil, kurttur ve kurda dair yaratılan algının dönüştürülmesi esas amaçtır.

Resim 4:

Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt kitabının 15. ve 16. sayfaları

Kurdun saldırma eyleminden sonraki görsele kadar kompozisyon içinde daima sol tarafta konumlandırılması, karakterin sınırlandırılmışlık durumu içinde olduğu anlamına gelmektedir. Toplumsal baskılar sebebiyle olmadığı biri gibi davranmaya çalışan kurt, büyükanne ve Kırmızı Başlıklı Kız'la yüzleştikten sonra hissettiği ve mutlu olduğu gibi yaşamaya karar vermektedir. Bu karardan sonra kurt son görsel dışında sağ tarafta resmedilmektedir. Soldan sağa hareket eden anlatı yönü, karakterin yaşadığı olumlu dönüşümü temsil etmektedir. Bununla birlikte çizimlerde kullanılan keskin hatlar ile koyu renkler kurdun deneyiminin yoğunluğu, hayal kırıklığı ve kafa karışıklığına göndermede bulunmaktadır. Eserdeki pencere ve kapı çizimleri de karakterin bir eşikte olduğu anlamına gelmektedir. Özellikle kurdun kıza saldırma eyleminden sonra büyükanne ve kızıdan özür dilediği sahnenin arka planında kocaman iki pencerenin resmedilmesi, bu eşik durumunun göstergesidir ve kurdun hayata dair yeni bir başlangıç yaptığının/yapacağını habercisidir. Bir sonraki sayfada pencerelerden birinin önünde üç avcının belirmesi, kurdun yapacağı yeni başlangıç önündeki engelleri temsil etmekte ve özel alan kabul edilen ev içinin dahi eril güç tarafından tehdit edildiğini simgelemektedir. Resimlerde eşik ile güvenli ortamı temsil eden pencereden içeriye gözetleyen avcılar, üç karakter için de tehlike arz etmektedir çünkü avcı ve erkek bedenindeki bu figürler, cins ve cinsiyetleri baskılayan sistemin aktörleridir. Sistemin edebî unsurları arasındaki masalarda hayvanlar ve tüm doğa, erkek egemenliği altında hiyerarşik ve katı biçimde kategorize edilmektedir ve bu tür egemenliklerde kazananlar güçlüler, cesurlar, yiğitler, erkekler olmaktadır (Öğüt, 2019-2020: 7). İncelenen resimli çocuk kitabında

ise hiyerarşik inşa yapıbozuma uğratarak ataerkil düzenin söz konusu kahramanlık hikâyeleriyle sürdürülmesi ve yeniden üretilmesi engellenmektedir.

Kaynak masalda avcı tarafından kurtarılan Kırmızı Başlıklı Kız, yeni bir kimlik için arayışını sürdürürken yanlışlar yapıp tecrübeler kazanır ve masalın sonunda yeni bir kimliğe sahip olarak hayatına devam eder (Demirer Şahin, 2014: 72). İncelenen yeniden yazımda ise kendilik arayışını gerçekleştiren karakter kurttur ve bu arayışta kendisini misafir eden kız ile büyükannesine karşı yaptığı yanlış onu kendine getirmekte ve hayatının geri kalanını şekillendirmektedir. Özellikle kurdun vejetaryen olması, arkadaşlarıyla oyunlar oynaması ve avcılar geldiğinde kadın kılığına girmesi; yırtıcı ve vahşi kurt imajının değişiminde etkin rol oynayan unsurlardır. Böylelikle geleneksel masalarda ekseriyetle kötü bir karakter olarak tasvir edilen ve başkahramanın eylemlerine engel olmak isteyen kurt, modern toplumdaki değerlerin değişimi ve toplumsal cinsiyet konusunda farkındalık gibi faktörlerin etkisiyle *Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt* masalında yenilikçi bir yaklaşımla kurgulanarak tek boyutlu olmaktan kurtulur ve derinlik kazanır. Zira eserde her canlı varlığın, cins ve cinsiyetinden bağımsız şekilde denk değerlendirilmesinin ve fırsatlara erişimi olmasının önemi vurgulanarak adalet, eşitlik ve kabul edilme ilkelerine dayalı bir ortam kurgulanmaktadır. Cins ve cinsiyet, kimliklerin bir parçası addedilerek bu kimliklerin özgürce ifade edilmesinin bir hak olması ile söz konusu çeşitlilik ortamında herkesin eşitlik içinde yaşayabilmesinin önemi imlenmektedir.

Sonuç

Metin ile resmin bir bütün halinde beraber ilerlediği ve klasik masalın gelişimi hakkında genel bir bakışın sunulduğu *Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt* adlı eserde Kırmızı Başlıklı Kız'ın, kurdun ve büyükannenin vejetaryen olması, öncül masalda öne çıkarılan şiddetin eleştirildiği anlamına gelmektedir. Masalın Grimm Kardeşler veya Charles Perrault versiyonlarının şiddet tonu yüksek kurgusuyla çocuklara okunması uygun değildir. Örneğin masalın düzenlenmemiş ilk versiyonunda kurt Kırmızı Başlıklı Kız'a büyükannesinin kanını içirir, etini yedirir, kızın elbiselerini ateşe atarak onu çıplak bir şekilde yatağa yatırır. Bahsi geçen pornografik öğelerle ergenlik dönemine adım atan kızlar yabancı erkeklerden gelecek tehlikeler ve ev dışı tekensiz mekânlar konusunda uyarılırken onlara tek yönlü ve klişe imgelerle çevrili bir dünya sunulmaktadır. Tek yönlü bakış açısı ile klişe imgelerin sorgulandığı *Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt* adlı eserde ise şiddet unsurlarına rastlanmamaktadır. Ayesha L. Rubio'nun klasik *Kırmızı Başlıklı Kız* masalını yeniden inşa ederek masalda yaratılan sınırlı ve basmakalıp imgeleri görünür kılıp yapıbozuma uğrattığı söylenebilir. Yazı ile resmi hiyerarşik dayatmalara direnme yolu olarak kullanan Rubio, klişeleşmiş rolleri reddetme pozisyonunu

almaktadır. Merkez karakterin Kırmızı Başlıklı Kız'dan kurda evrilmesiyle anlatının yapısı değişmekte ve masal dünyasında korkutucu olarak imlenen kurt karakteri, alternatif bir kimlikle okura sunulmaktadır. Böylelikle *Kırmızı Başlıklı Kız* masalının karakter ve kurgu bağlamında temel nitelikleri reformist bir şekilde kendi dışına açılmakta, karakterlerin özerk kimlikleri hiyerarşiler yaratılmadan kurgudaki yerlerini almakta, rol ve eylemlerle eşleştirilen bütün değerler dönüşmekte ve alternatif özne pozisyonlarının hayal edilebilmesi mümkün kılınmaktadır.

İncelenen eser odağında *Kırmızı Başlıklı Kız* masalının dönüştüğünü ve kendisini tüm kimliklere açtığını söylemek mümkündür. Kırmızı Başlıklı Kız'ın kurt tarafından kandırılmasını ve avcı tarafından kurtarılmasını değil, bütün karakterlerin eşsiz varoluşunu önceleyen eserin, “klasik” ya da “geleneksel” olarak nitelenen yapı özelliklerine sahip olmadığı ve “resimli kitap” türü dâhilinde klasik *Kırmızı Başlıklı Kız* anlatısından kopuşu temsil ettiği görülmektedir. Metinlerarasılığın/göstergelerarasılığın açık ve çok yönlü hale getirilmesi ile bu tekniklerin pek çok kaynaktan gelen metinlerin/resimlerin alaycı, katmanlı bir karışımı biçimini almasıyla anlamlar çoğalmakta, anlatı boyunca birden fazla yol ve açık uçlu bir son okura sunulmaktadır. Böylelikle eseri gösterge bilimsel bir oyun alanı olarak ele almaya davet edilen çocuk ve yetişkin okurun metne veya görsel kompozisyona ikincil bir dünya olarak değil de bir metin ya da resim olarak dikkati çekilerek metafiktif duruş sağlanmaktadır.

Alternatif anlatılar ve durumlar ortaya koymayı amaçlayan eserde, toplumsal cinsiyet ve cins hiyerarşisi gibi karşılaştırmalar ve değer biçmeler yaratan tavırların sürdürülmesinde etkisi olan klasik masal örüntüsü yapıbozuma uğratılmaktadır. Diğer bir ifadeyle eril niteliklerle kuşatılan masalların klişe anlatı kalıp ve karakter kurguları yıkılarak yeni olasılıkların önü açılmaktadır. Böylelikle cins ve cinsiyet klişelerinin çocukların anlam dünyalarında bıraktığı tahribat ortaya konularak bahsi geçen masalların yeniden yazılması gerekliliğinin altı çizilmektedir. Bununla beraber söz konusu çalışma aracılığıyla çocuk edebiyatı alanında daha ileri çalışmaların yapılmasının altyapısı hazırlanmaktadır.

Kaynakça

Adams, C. J. (1990). *The Sexual Politics of Meat: A Feminist-Vegetarian Critical Theory*, New York, United States: Bloomsbury Publishing.

Bhattacharjee, P., (2020). Evolution Of 'Feminist' FairyTales Into How We Know Them Today, <https://feminisminindia.com/2020/09/01/evolution-of-feminist-fairytales-into-how-we-know-them-today/> (15.04.23).

- Delarue, P. (1951). *The Story of Grandmother*, <https://genius.com/French-folktale-the-story-of-grandmother-annotated> (04.01.23).
- Demirer Şahin, D. (2014). Seçilmiş Grimm Masallarında Kadın Figürü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fox, N. J., Ward, K. (2008). You Are What You Eat? Vegetarianism, Health and Identity, *Social Science & Medicine*, 66(12), 2585-2595.
- Gaard, G. (2002). Vegetarian Ecofeminism: A Review Essay, *Frontiers: A Journal of Women Studies*, 23(3), 117-146.
- Genç, H. N. (2016). Kırmızı Başlıklı Kız Masalının Fransızca ve Türkçe Baskıları Üzerine Bir İnceleme, *DTCF Dergisi* 56(1), 163-176.
- Kılınçarslan, Y. (2015). *Kırmızı Başlıklı Kız* ya da “Pelerin Altı Arzuları”, *Skolastik Fantazya* içinde, Der. Hüseyin Köse, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 179-195.
- Little Red Riding Hood*, <https://www.pitt.edu/~dash/type0333.html> (20.12.22).
- Malatino, H. (2011). Carnophallogocentrism and the Sexual Politics of Meat, *Journal of Critical Animal Studies*, 9(3), 128-134.
- Moebius, W. (1986). Introduction to Picture Book Codes, *Word and Image*, 2(2), 141-158.
- Nikolajeva, M. and Carole S. (2001). *How Picturebooks Work*, New York and London: Garland Publishing.
- Nodelman, P. (1988). *Words About Pictures: The Narrative Art of Children’s Picture Books*, Athens: University of Georgia Press.
- Öğüt, H. (2015). *Uyuyan Güzel* ya da *Uyutulan Kadınlar Üstüne*, *Skolastik Fantazya* içinde, Der. Hüseyin Köse, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 112-133.
- Öğüt, H. (2017). *Güzellik Masalı ya da Masallarda Güzellik Kavramı*, <https://t24.com.tr/k24/yazi/masallarda-guzellik,1001> (06.07.23).
- Öğüt, H. (2019-2020). *Uyuyan Güzel*, *Bakırdan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Edebiyat-Kültür-Sanat E-Dergisi*, 3, 6-12.
- Petersen, H. (2010). Dress Codes and Gender Roles in “Little Red Riding Hood” Trajectories of Change through Cultural Contexts, Seminar Paper, <https://www.grin.com/document/200987> (01.01.23).

- Pinar Sanz, M. J., Guijarro, M. J. (2016). Irony and Humor in Princess Smartypants, *Brno Studies in English*, 42(1), 93-111.
- Rubio, Ayesha L. (2018). *Kırmızı Başlıklı Kız ve Vejetaryen Kurt*, Çev. Ayşen Gür, İstanbul: Arden Yayıncılık.
- Salisbury, M., Styles M. (2012). *Children's Picturebooks: The Art of Visual Storytelling*, London: Laurence King Publishing.
- Sezer, M. Ö. (2011). *Masallar ve Toplumsal Cinsiyet*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Tatar, M. (1999). *The Classic Fairy Tales*, New York: Norton Critical Edition.
- Tüfekçi Can, D. (2014). *Çocuk Edebiyatı: Kuramsal Yaklaşım*, Konya: Eğitim Yayınevi.
- Türkoğlu, S., Deniz K. ve Melik B. (2014). Orhan Pamuk'un "Benim Adım Kırmızı" Adlı Romanında Kırmızı, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 79-94.
- Whalley, J. I. (2009). Text and Pictures: A History, J. Maybin, N. J. Watson içinde, *Children's Literature: Approaches and Territories*, United Kingdom: Palgrave, Macmillan Publishing.
- Wolfenbarger, C. D., Lawrence S. (2007). A Unique Visual and Literary Art Form: Recent Research on Picturebooks, *Language Arts* 83(3), 273-280.
- Zipes, J. (2017). *Trials and Tribulations of Little Red Riding Hood*, London: Routledge.

Toplumsal Cinsiyet Algısının Şiddet Eğilimine Etkisinde Toplumsal Cinsiyet Eğitiminin Aracılık Rolü

Mediator Role of Gender Education on the Effect of Gender Perception on Violent Tendency

Ahmet Türk* Büşranur Çevik** Sena Kaya***

Öne Çıkanlar:

- Toplumsal cinsiyet algısı ile şiddet eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
- Toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma ile toplumsal cinsiyet algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
- Toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimi üzerindeki etkisinde toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma aracılık rolüne sahiptir.

Öz: Bu araştırma toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimine etkisinde toplumsal cinsiyet eğitiminin aracılık rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Tarama modelinin kullanıldığı çalışma, 260'ı (%46,9) erkek ve 294'ü kadın (%53,1) olmak üzere 554 üniversite öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir. 18-35 yaş aralığındaki katılımcıların yaş ortalaması $\bar{x}=21,16\pm 2,07$ 'dir. Çalışmada verilerin toplanmasında Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Şiddet Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde korelasyon ile hiyerarşik regresyon analizleri uygulanmıştır. Aracılık etkisini test etmek için Baron ve Kenny'nin (1986) üç aşamalı yaklaşımı ve Sobel testi kullanılmıştır. Bulgular, katılımcıların toplumsal cinsiyet algılarının düşük düzeyde ve şiddet eğilimlerinin orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Katılımcıların 302'si (%54,5) toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alırken 252'si (%45,5) eğitim almamıştır. Yapılan analizler sonucunda toplumsal cinsiyet algısı, toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim ve şiddet eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu; toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimi üzerindeki etkisinde toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almanın aracılık rolüne sahip olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları literatürdeki çalışmalar çerçevesinde tartışılmış ve yorumlanmıştır. Araştırmanın bulgularından yola çıkarak birtakım öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Şiddet, Eğitim.

Highlights:

- There is a significant relationship between gender perception and propensity to violence.
- There is a significant relationship between receiving education on gender and gender perception.
- Receiving education on gender has a mediating role in the effect of gender perception on propensity to violence.

*Öğretim Görevlisi, Sinop Üniversitesi, Türkeli Meslek Yüksekokulu, shu.ahmetturk@gmail.com.

ORCID: 0000-0001-5782-3794.

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, busranurcevikk@gmail.com. ORCID: 0009-0007-2740-3239.

***Yüksek Lisans Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim, shu.senakaya@gmail.com. ORCID: 0009-0002-3630-9045.

Abstract: This study aims to examine the mediating role of gender education in the effect of gender perception on violent tendencies. Survey model is used in the study. The study is carried out with 554 university students, 260 (46,9%) of whom are men and 294 (53,1%) are women. The mean age of the participants ages between 18-35 is $\bar{x}=21.16\pm 2.07$. In the study, Gender Perception Scale and Violence Tendency Scale are used. Correlation and hierarchical regression analyses are applied in the analysis of the data. Baron and Kenny's (1986) three step approach and Sobel test are employed in order to test mediation effect. The findings show that the participants' gender perceptions are low and their violent tendencies are medium. 302 (54.5%) of the participants receive education on gender, while 252 (45.5%) do not receive any education on gender. The findings show that there is a significant relationship between gender perception, gender education and violent tendency. As a result, gender education has a mediating role in the effect of gender perception on the tendency to violence. The findings are discussed within the framework of the studies and interpreted within the context of the literature. Based on the results of the study, several recommendations are proposed.

Keywords: Gender, Violence, Education.

Summary

Violence, a complex phenomenon that almost every society has struggled with throughout history, is a global public health problem that seriously damages individuals' psychological and social functioning (Bilican-Gökkaya, 2018; Weaalen et al., 2000). The World Health Organization (WHO) defines violence as the application of physical force or force to another in the form of a deliberate threat or reality, causing or likely to cause injury, death and psychological harm to the person exposed (WHO, 2020).

Sociological and psychosocial theoretical explanations that explain violent behavior particularly emphasize gender. While the concept of sex refers to an individual's biological status as female or male at birth, gender is defined as the set of roles and expectations assigned to an individual parallel to their biological sex (Bilican-Gökkaya, 2018). There are various gender roles that are constructed by society in which individuals are born and interact. Expected roles and behaviors differ based on gender. Expectations based on gender may lead to power inequalities between women and men, and those who hold power may use violence against those who are powerless. One of the most significant reasons for the emergence of violence is considered to be gender inequality brought about by the asymmetric/unequal power relationship in the patriarchal system (Başar and Demirci, 2015).

Education is a crucial tool for transmitting cultural values produced by society to future generations (Aslan, 2001). Revealing the relationship between violence and gender and increasing the awareness and consciousness level of young people who will shape tomorrow's society through

education on violence and gender is essential (Özpulat, 2017). In order to eliminate violence and achieve gender equality, it is important for countries to provide and promote lessons on violence and gender in their education programs (Asan, 2010; Seçgin and Kurnaz, 2015). Research also indicates that individuals who receive education on gender are more likely to have egalitarian attitudes and positive perceptions of gender compared to those who do not receive such education (Gönenç et al., 2018; Seçgin and Kurnaz, 2015; Tantekin-Erden, 2009; Wang, 2011). Therefore, this study aims to investigate the role of education on gender in the relationship between gender and tendency for violence.

For this purpose, a relational survey model is used in this quantitative research. The universe of the research consists of undergraduate university students in Turkey. The sample of the research consists of 554 university students. In the research, a demographic information form created by the researchers, as well as the Gender Perception Scale and the Violence Tendency Scale are used. Hierarchical regression analysis is applied in the analysis of the data in the research.

According to the findings obtained from the research, the negative gender perception of the students is low and the tendency to violence is medium. There is a positive relationship between students' gender perception and violence tendency. There is a negative relationship between gender perception and the status of receiving gender education. There is also a negative relationship between violence tendency and the status of receiving gender education. The effect of gender perception on the tendency to violence has a mediating effect on the status of receiving gender education. Receiving gender education reduces the impact of gender perception on violence tendency.

In conclusion, receiving gender education is an important factor that has an impact on violence tendency and negative gender perception. Based on the findings, it is believed that receiving gender education will contribute to positive changes in young people's awareness of violence and their perception of gender.

Giriş

Geçmişten günümüze neredeyse her toplumun mücadele ettiği karmaşık bir fenomen olan şiddet, bireylerin psikolojik ve sosyal işlevselliğine ciddi şekilde zarar veren küresel bir halk sağlığı sorunudur (Bilican-Gökkaya, 2018; Weaalen vd., 2000). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şiddeti, “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2020). Bir insan hakkı ihlali olarak kabul edilen şiddetin ortaya çıkışında tek bir faktör etkili olmamaktadır (Berry, 2000;

Özgür vd., 2011). Temelinde bir başka kişi veya canlıya zarar verme amacı yatan ve kasıtlı güç kullanmayı içeren şiddetin nedenleri biyolojik, içgüdüsel, psikolojik, sosyolojik ve psikososyal temelli birçok kuram tarafından açıklanmaya çalışılmıştır (Roberts, 2002). Biyolojik temelli kuramlar şiddet davranışının ortaya çıkışında mizaç ve genetik faktörlerin belirleyici unsur olduğunu, içgüdüsel temele sahip kuramlar bireyin doğuştan sahip olduğu eğilimlerin şiddet davranışına dönüşebileceğini, psikolojik temelli kuramlar ilgili davranışların benlikle alakalı olumsuz duygulanımlarla başa çıkmak için ortaya çıktığını, sosyolojik temelli kuramlar şiddet davranışının oluşumunda onaylama ve kabul görme arzusunun önemli rol oynadığını, psikososyal temelli kuramlar ise şiddetin bireysel, çevresel ve davranışsal faktörlerin etkileşimiyle meydana geldiğini belirtmektedir (Körük, 2020).

Şiddet davranışını açıklayan sosyolojik temelli kuramlardan sosyal öğrenme kuramına göre şiddet, bireylerin sosyal bağlamda etkileşimde olduğu aile, arkadaş ve okul gibi gruplardan gözlem ve taklit yoluyla öğrendiği ve içselleştirdiği bir davranış ifade etmektedir (Gençoğlu vd., 2014; Karğın, 2011). Kuram toplumsal cinsiyet rollerinin de benzer bir öğrenme süreciyle gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Buna göre çocuklar, cinsiyet rollerini hali hazırda var olan rol modelleri gözlemleyerek keşfetmekte ve bu rollere uygun davranışları için yetişkinler tarafından teşvik edilmektedir (Anselmi ve Law, 1998). Cinsiyet rollerinin oldukça açık tanımlandığı ve katı kurallarla desteklendiği toplumlarda sergilenen davranışın ödüllendirilmesi ya da cezalandırılması cinsiyet rollerinin bir sonraki kuşağa aktarılmasını da kolaylaştırmaktadır (Dökmen, 2012). Toplumsal cinsiyet kalıplarının kuşaklar arası aktarımı oldukça önemlidir. Çünkü gözlemlenen ebeveyn tutum ve davranışlarının aile içinde şiddeti içerdiği durumlarda çocuklar yetişkinlik dönemlerinde ebeveynleri gibi davranma yoluna gidebilmektedir (Bilican-Gökkaya ve Ayan, 2017). Aile içi şiddet vakalarına bakıldığında şiddetin çocukluk sürecinde önemli rol modellerin gözlemlenmesi yoluyla öğrenildiği görülmektedir. Aile içi şiddette maruz kalan ya da tanık olan çocukların hepsi ileride şiddet uygulayan bireylere dönüşmeseler de vakaların büyük çoğunluğunda çocukluk döneminde aile içi şiddet öyküsünün bulunduğu saptanmıştır (Kaufman ve Zigler, 1987; Sallan-Gül, 2013).

Şiddet davranışını açıklayan diğer bir kuram olan ekolojik kurama göre ise bireyler içinde bulunduğu bireysel, ailesel, çevresel ve sosyal faktörlerden etkilenmektedir (Ögel vd., 2006). Şiddetin ortaya çıkması açısından risk oluşturan bu faktörler bireysel, ilişkisel, topluluk ve toplumsal olmak üzere dört düzeyde açıklanmaktadır. Bireysel düzeyde, kişinin şiddete maruz kalma ya da şiddeti uygulama riskini arttıran bireysel, biyolojik ve demografik özelliklerine odaklanılmaktadır. İlişkisel düzey, aile bireyleri arasında gelişen olumsuz ilişkilere odaklanarak bu ilişkilerin bireylerin şiddet uygulayıcısı ya da şiddet mağduru olma olasılığını arttırdığı

belirtmektedir. Topluluk düzeyinde şiddet; yoksulluk, işsizlik, nüfus yoğunluğu, şiddetin meşrulaştırılması, caydırıcı olmayan yaptırımlar gibi durumlar ile ilişkilendirilmektedir. Toplumsal düzeyde ise toplumsal normlar ve kültürel faktörlerin şiddet eğilimi üzerinde önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır (Heise, 1998). Kuram özellikle kadına yönelik şiddetin evlilikte erkeğin hakimiyeti, kadının izole edilmesi, erkeklerin kadınlar üzerinde hak sahibi olma duygusu ve toplumsal cinsiyet normları gibi faktörlerden kaynaklandığını belirtmektedir (Heise, 1998; Krug vd., 2002). Bu noktada toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yoğun olarak yaşandığı toplumlarda eşitsizliğe dayalı şiddetin yaşanması kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şiddet davranışını açıklayan sosyolojik ve psiko-sosyal temelli kuramsal açıklamalarda özellikle toplumsal cinsiyet vurgusu dikkat çekmektedir. Cinsiyet kavramı (sex) bir bireyin doğduğu andaki kadın veya erkek oluşu ile ilgili biyolojik bir durumu ifade ederken toplumsal cinsiyet (gender) ise bireyin biyolojik cinsiyetine paralel olarak ona yüklenmiş roller ve beklentiler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Bilican-Gökkaya, 2018; Tire, 2021). Bireylerin içinde doğduğu ve etkileşime girdiği toplum tarafından inşa edilen çeşitli toplumsal cinsiyet rolleri bulunmaktadır. Bu roller sosyalleşme yoluyla öğrenilmekte ve doğumdan ölüme kadar bireylerin yaşamlarını şekillendirmektedir (Gürhan, 2010). Kadın ve erkeğin nasıl düşüneceklerini, nasıl davranacaklarını, nasıl giyineceklerini, nasıl konuşacaklarını, hangi mesleği seçeceklerini, özel ve kamusal alanlardaki hak ve sorumluluklarını, ne zaman evleneceklerini, hatta kişilik özelliklerini içinde bulunulan toplumun toplumsal cinsiyet kalıpları belirlemektedir (Tire, 2020). Ancak cinsiyet kalıp yargıları, dünyanın çeşitli kültürlerinde benzerlik göstermektedir (Fine, 2011). Genel olarak erkeklerden ailelerini geçindirmeleri, çevre üzerinde kontrol sahibi olmaları gibi güç ve iktidarı simgeleyen davranışlar beklenirken, kadınlardan ise evi çekip çevirmeleri, insan ilişkilerini düzenlemeleri gibi anlayış ve şefkat gerektiren davranışlarda bulunmaları beklenmektedir (Savaş, 2018; Tire, 2017). Cinsiyet üzerine dayandırılan bu beklentiler kadın ve erkek arasında bir güç eşitsizliğinin doğmasına ve gücü elinde bulunduranın güçsüze karşı şiddet uygulamasına yol açabilmektedir. Nitekim şiddetin ortaya çıkışındaki en önemli sebeplerden birisinin ataerkil sistemdeki asimetrik/eşitsiz güç ilişkisinin beraberinde getirdiği toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olduğu görülmektedir (Başar ve Demirci, 2015). Eşitsiz güç ilişkileri sonucunda gücü elinde bulunduran birey hükmetmek ve yönetmek gibi amaçlarla şiddete başvurabilmektedir (Gittins, 2011). Ailede yaşı büyük olanın küçük olana uyguladığı şiddet ve kadına yönelik şiddet bu durumun en açık örneklerinden biri olup bu şiddet davranışlarının normalleştirilmesinde sosyo-kültürel etmenler çerçevesinde oluşturulan toplumsal cinsiyet kalıp yargıları bulunmaktadır (Ünlü vd., 2009).

Şiddet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması, şiddet ve toplumsal cinsiyete ilişkin eğitimlerle yarının toplumunu inşa edecek gençlerin bilinç ve farkındalık düzeylerinin artırılması oldukça önem taşımaktadır (Özpulat, 2017). Bu bağlamda eğitim, toplum tarafından üretilen kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması için çok önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Aslan, 2001). Nelson Mandela da “*Dünyayı değiştirmek için kullanabileceğiniz en güçlü silah eğitimidir.*” sözüyle eğitimin toplumlar için önemini ifade etmektedir. Bu noktada şiddetin ortadan kaldırılabilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi adına ülkelerin eğitim programlarında şiddet ve toplumsal cinsiyete ilişkin derslerin verilmesi ve yaygınlaştırılması önem atfetmektedir (Asan, 2010; Seçgin ve Kurnaz, 2015). Nitekim yapılan araştırmalarda toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alan bireylerin eğitim almayanlara kıyasla eşitlikçi tutumlarının ve toplumsal cinsiyete ilişkin olumlu algılarının daha yüksek olduğu görülmektedir (Gönenç vd., 2018; Seçgin, Kurnaz, 2015; Tantekin-Erden, 2009; Wang, 2011).

Yukarıda verilen bilgiler ışığında yapılan literatür incelemesinde araştırmaların ya toplumsal cinsiyet ile şiddet arasındaki ilişkiye (Baş, 2020; Kul-Uçtu ve Karahan, 2016; Özpulat, 2017) ya da toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiye (Gönenç vd., 2018; Seçgin, Kurnaz, 2015; Tantekin-Erden, 2009; Wang, 2011) odaklandığı görülmüş olup toplumsal cinsiyet ve şiddet arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almanın rolünü inceleyen spesifik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Literatürdeki bu önemli boşluğu doldurmak adına bu çalışma toplumsal cinsiyet ile şiddet eğilimi arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almanın rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan *Şekil 1*'deki model esas alınarak aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

H₁: Toplumsal cinsiyet algısı, şiddet eğilimi ve toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma arasında anlamlı ilişki vardır.

H₂: Toplumsal cinsiyet algısı, şiddet eğilimini anlamlı düzeyde etkilemektedir.

H₃: Toplumsal cinsiyet algısı, toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumunu anlamlı düzeyde etkilemektedir.

H₄: Toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumu şiddet eğilimini anlamlı düzeyde etkilemektedir.

H₅: Toplumsal cinsiyet algısı ile şiddet eğilimi arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almanın aracılık etkisi vardır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının şiddet eğilimleri üzerindeki etkisinde toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almanın aracılık rolünü incelemek için iki veya daha çok değişkenin arasındaki değişimi ve düzeyini tespit etmek amacıyla kullanılan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır (Karasar, 2003).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'deki lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Yükseköğretim Kurulu (2022) istatistiklerine göre Türkiye'de 3.754.095 lisans öğrencisi bulunmaktadır. Evrenin bildiği durumlarda örneklem hacminin hesaplanmasında Yamane'nin (1967) $[n=N \div (1+N \times e^2)]$ formülü kullanılmaktadır. %95 güven aralığında 0,05'lik hata payı ile gerçekleştirilen bu çalışmada formüldeki değerler yerine yazıldığında $[n=3.754.095 \div (1+3.754.095 \times (0,05)^2)=399,95]$ örneklem hacmi için 400 kişinin yeterli olacağı görülmüştür. Bu sayı araştırmada kullanılacak minimum örneklem sayısını ifade etmekte olup evreni temsil gücünü artırmak amacıyla olasılıksız örnekleme tekniklerinden kolayda ve kartopu örnekleme teknikleriyle 554 öğrenciye ulaşılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kişisel bilgi formu, Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Şiddet Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın bir diğer değişkeni olan toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumunu ortaya koymak adına "Toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim (ders/kurs vs.) aldınız mı?" şeklinde soru sorulmuş, evet=1 ve hayır=0 şeklinde cevap alınmıştır.

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği

Yetişkinlerin toplumsal cinsiyete ilişkin algılarını ölçmek amacıyla Altınova ve Duyan (2013) tarafından geliştirilen ölçek, 5'li likert tarzında (1=tamamen katılmıyorum...5= tamamen katılıyorum) 25 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. 10'u olumlu ve 15'i ifadeden oluşan ölçekten en düşük 25, en yüksek 125 puan alınabilmektedir. Olumlu ifadelerin ters kodlanmasıyla alınan yüksek puanlar toplumsal cinsiyet algısının olumsuz olduğunu belirtmektedir. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği için ortalama kesme puanları bu çalışma kapsamında 1,00-2,33 arası puan düşük, 2,34-3,66 arası puan orta, 3,67 ve üzeri puan yüksek şeklinde yorumlanmıştır. Altınova ve Duyan'ın (2013) çalışmasında Cronbach alpha iç tutarlılık kat sayısı $\alpha=0,87$ olup bu çalışmada ise bu değer $\alpha=0,93$ 'tür.

Şiddet Eğilimi Ölçeği

Bireylerin şiddet ve saldırgan davranışlara yönelik eğilimlerini ölçmek amacıyla 1995 yılında Göka ve arkadaşları tarafından geliştirilen ölçek, “Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet” konulu araştırmada ölçeğin kapsam geçerliliğini sağlamak adına aynı grup tarafından ana yapısı değiştirilmeden yeniden revize edilmiştir. Tek boyutlu ve 4’lü likert (1=hiç uygun değil...4=çok uygun) tipindeki ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. En düşük 20 en yüksek 80 puan alınabilen ölçekten alınan puan yükseldikçe bireylerin şiddet ve saldırgan davranışlara yönelik eğilimleri de yükselmektedir (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1998). Şiddet Eğilimi Ölçeği için ortalama kesme puanları bu çalışma kapsamında 1,00-1,99 arası puan düşük, 2,00-2,99 arası puan orta, 3 ve üzeri puan yüksek şeklinde yorumlanmıştır. Uysal (2003) tarafından ölçeğin geçerliliği iki farklı zamanda yapılan çalışma ile sınanmış ve bu çalışmalarda ölçeğin Cronbach alpha iç tutarlılık kat sayısı $\alpha=0,78$ ve $\alpha=0,87$ olarak bulunmuş olup bu çalışmada ise bu değer $\alpha=0,88$ olduğu saptanmıştır.

Verilerin Toplanması

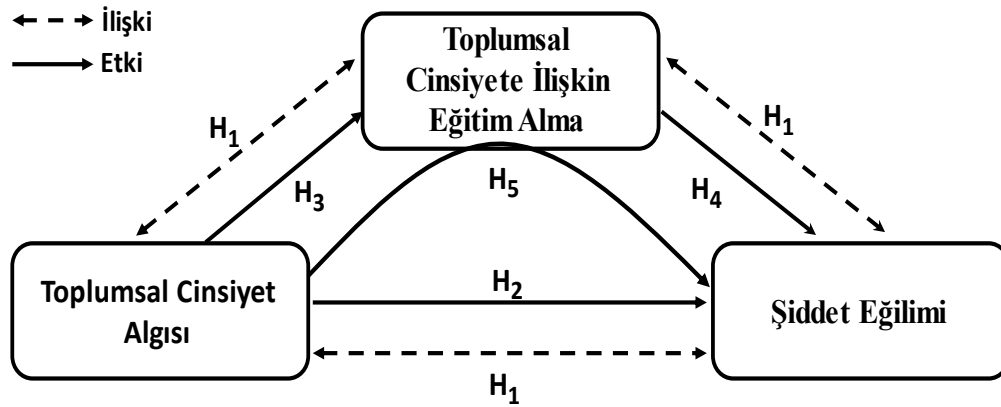
Araştırmanın veri toplama sürecinden önce Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşerî Bilimler Kurulu’nun 04.08.2022 tarih ve E-60263016-050.06.04-1911635 sayılı etik kurul izni alınmıştır. Kolayda ve kartopu örnekleme tekniklerinin bir arada kullanıldığı araştırmada ölçme aracı, çevrimiçi anket tekniğiyle 15.09.2022-21.12.2022 tarihleri arasında sosyal ağlar aracılığıyla katılımcılara ulaştırılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri SPSS 25 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin normal dağılıma uygunluğuna bakılmış, çarpıklık ve basıklık değerlerinin $\pm 1,5$ aralığında olduğu görülmüş, hipotezlerin testinde parametrik testlerden yararlanılabileceği anlaşılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Betimleyici istatistiklerde frekans, yüzde, minimum, maksimum, ortalama, standart sapma hesaplamaları kullanılmıştır.

Araştırmada bağımsız değişken (toplumsal cinsiyet algısı) ile bağımlı değişken (şiddet eğilimi) arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almanın aracılık etkisini ortaya koymak amacıyla Baron ve Kenny (1986)’nin yöntemi izlenerek %95 güven aralığında hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır. Hiyerarşik regresyon analizinin uygulama varsayımlarından ilki bağımsız değişken (toplumsal cinsiyet algısı) ile bağımlı değişken (şiddet eğilimi) arasında anlamlı bir ilişkinin bulunması, ikincisi aracı değişken (toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma) ile bağımsız değişken (toplumsal cinsiyet algısı) arasında anlamlı bir ilişkinin bulunması, üçüncüsü bağımsız değişken (toplumsal cinsiyet algısı) ile aracı değişkenin (toplumsal cinsiyete ilişkin

eğitim alma) birlikte bağımlı değişkenin (şiddet eğilimi) yordayıcısı olması ve bağımlı değişken (şiddet eğilimi) ile aracı değişken (toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma) arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmasıdır. Aracılık etkisinden söz edebilmek için aracı değişken (toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma) ile bağımsız değişkenin (toplumsal cinsiyet algısı) birlikte analize dahil edildiğinde bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasındaki anlamlı ilişkinin ortadan kalkması (tam aracılık etkisi) veya anlamlılık düzeyinin azalması (kısmi aracılık etkisi) gerekmektedir (Kalaycı, 2010). Hiyerarşik regresyon analizinde değişkenler arasındaki ilişki nokta çift serili korelasyon ve Pearson korelasyon analizleriyle incelenmiş olup analiz sonuçları 0,1-0,49 düşük düzeyde, 0,50-0,69 orta düzeyde, 0,70-0,89 yüksek düzeyde, 0,90-1,00 arası çok yüksek düzeyde ilişki olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Karagöz, 2017). Hiyerarşik regresyon analizinin varsayımları doğrultusunda Şekil 1'deki kavramsal model geliştirilmiştir.

Şekil 1.
Araştırmanın Kavramsal Modeli

Bulgular

Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Yaş ortalaması $\bar{x}=21,16\pm 2,07$ olan katılımcıların 260'ı (%46,9) erkek ve 294'ü (%53,1) kadındır. 436'sı (%78,7) çekirdek aile, 118'i (%21,3) geniş aile yapısına sahip katılımcıların 150'si (%27,1) çocukluk döneminde köy-kasabada, 268'i (%48,4) kentte, 136'sı (%24,5) büyükşehirde yaşamaktadır. Katılımcıların 70'inin (%12,6) aile geliri asgari ücretten az, 186'sının (%33,6) asgari ücrete denk ve 298'inin (%53,8) asgari ücretten fazladır. Öğrencilerin 238'i (%43) sosyal bilimler, 167'si (%30,1) sağlık bilimleri ve 149'u (%26,9) teknik/fen bilimleri alanında öğretim görmektedir.

Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişki

Araştırmada yapılan betimleyici analizlerde öğrencilerin toplumsal cinsiyet algı düzeyi ($\bar{x}=1,97\pm 0,67$) ortalamanın altında yer alırken şiddet eğilim düzeyi ($\bar{x}=2,01\pm 0,51$) orta düzeyde

olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların 252'si (%45,5) toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almadığını belirtirken, 302'si (%54,5) toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim aldığını belirtmiştir.

Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek adına yapılan korelasyon analizlerinde toplumsal cinsiyet algısı ile şiddet eğilimi ($r=0,350$; $p<0,01$) arasında düşük düzeyde pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumu ile toplumsal cinsiyet algısı ($r=-0,380$; $p<0,01$) ve şiddet eğilimi arasında ($r=-0,318$; $p<0,01$) negatif yönlü düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1). Bulgulara göre H_1 (*Toplumsal cinsiyet algısı, şiddet eğilimi ve toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma arasında anlamlı ilişki vardır.*) hipotezi kabul edilmiş ve hiyerarşik regresyonun değişkenler arası ilişki varsayımı karşılanmıştır.

Tablo 1.

Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler ve Değişkenler Arası İlişki

Değişkenler	n	Min.	Max.	$\bar{x}$	ss.	1	2	3
1. TCAÖ	554	1,00	5,00	1,97	0,67	1		
2. ŞEÖ	554	1,00	4,00	2,01	0,51	0,350**	1	
3. TCİEA	554	0,00	1,00	0,54	0,49	-0,380**	-0,318**	1

** $p<0,01$; TCAÖ=Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği, ŞEÖ=Şiddet Eğilim Ölçeği, TCİEA=Toplumsal Cinsiyete İlişkin Eğitim Alma

Toplumsal Cinsiyet Algısının Şiddet Eğilimine Etkisinde Toplumsal Cinsiyete İlişkin Eğitim Almanın Aracı Rolü

Toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimi üzerindeki etkisi ve bu etkide toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almanın aracı rolünü ortaya koymak amacıyla yapılan analizde 3 ayrı regresyon modeli birlikte test edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Birinci modelde toplumsal cinsiyet algısının toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumu üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda oluşturulan model anlamlıdır ($F=93,161$; $p=0,00$). Modele göre toplumsal cinsiyet algısının toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumu üzerinde anlamlı etkisi bulunmakta ($t=-9,652$; $p<0,05$) olup bu etkinin negatif yönde olduğu saptanmıştır ($\beta=-0,38$). $R^2=0,14$ toplumsal cinsiyet algısının, toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumu üzerindeki yordayıcı etkisinin %14 olduğunu göstermektedir. Bulgulara göre araştırmanın H_3 (*Toplumsal cinsiyet algısı, toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumunu anlamlı düzeyde etkilemektedir.*) hipotezi kabul edilmiştir.

Toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumunun şiddet eğilimi üzerindeki etkisinin analiz edildiği ikinci modelin bulgularına göre model anlamlıdır ($F=62,166$; $p=0,00$). Modele göre toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumunun şiddet eğilimi üzerinde anlamlı etkisi bulunmaktadır ($t=-7,885$; $p<0,05$). Toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumunun şiddet

eğilimi üzerindeki bu etki negatif yönlüdür ($\beta=-0,32$). $R^2=0,10$ değeri toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumunun şiddet eğilimi üzerindeki yordayıcı etkisinin %10 olduğunu göstermektedir. Bulgudan toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumu arttıkça şiddet eğilim düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşılabılır. Buna göre çalışmanın H_4 (*Toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumu şiddet eğilimini anlamlı düzeyde etkilemektedir.*) hipotezi doğrulanmıştır.

Toplumsal cinsiyet algısı ile şiddet eğilimi arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almanın aracı rolünü ortaya koymak için üçüncü modelde hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. İki aşamadan oluşan analizin ilk aşamasında toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimi üzerindeki yordayıcı etkisi analiz edilmiş olup modelin birinci aşamasının anlamlı olduğu saptanmıştır ($F=77,255$; $p=0,00$). Üçüncü modelin birinci aşamasına göre toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimi üzerinde istatistiksel bakımdan anlamlı bir etkisi vardır ($t=8,789$; $p<0,05$). Toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimi üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahip olduğu görülmüştür ($\beta=0,35$). $R^2=0,12$ değeri toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimi üzerindeki yordayıcı etkisinin %12 olduğunu göstermektedir. Buradan toplumsal cinsiyet algısı arttıkça şiddet eğiliminin arttığı sonucuna ulaşılabılır. Bulguya göre araştırmanın H_2 (*Toplumsal cinsiyet algısı, şiddet eğilimini anlamlı düzeyde etkilemektedir.*) hipotezi kabul edilmiştir.

Hiyerarşik regresyon uygulanan üçüncü modelin ikinci aşamasında toplumsal cinsiyet algısı ile şiddet eğilimi arasındaki ilişkiye toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma değişkeni eş zamanlı olarak dahil edilmiştir. Aracılık etkisinin test edildiği üçüncü modelin ikinci aşaması istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=53,563$; $p<0,00$). Modele göre toplumsal cinsiyet algısı ile toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumu eş zamanlı olarak şiddet eğilimindeki toplam varyansın %16'sını açıklamaktadır ($R^2=0,16$). Aracı değişkenin analize dahil edilmesiyle toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimi üzerindeki anlamlı etkisinin devam etmekle birlikte ($t=6,365$; $p<0,05$), etki boyutunun azaldığı saptanmıştır ($\beta=0,26$). Bu noktada toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimi üzerindeki etkisinde toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almanın aracılık etkisinin anlamlı olup olmadığını test etmek için Sobel Testi kullanılmıştır. Yapılan Sobel testinde $Z=4,156$, $p=0,00$ sonucuna ulaşılmış olup $4,156>1,96$ olduğundan aracılık etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (Sobel, 1982). Baron ve Kenny'e (1986) göre bu bulgu toplumsal cinsiyet algısı ile şiddet eğilimi arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almanın kısmi aracılık rolüne sahip olduğunu göstermektedir. Bulgu, toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma, toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimi düzeyi üzerindeki etkisinde ılımlaştırıcı (toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltıcı) bir role sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Aracı değişkenin aracılık oranını belirlemek için yapılan hesaplamada (aracılık oranı=dolaylı etki÷toplam etki) bağımlı değişkenin bağımsız değişkene etkisinde %27'sinin aracı

değişken aracılığıyla olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle H_5 (*Toplumsal cinsiyet algısı ile şiddet eğilimi arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almanın aracılık etkisi vardır.*) hipotezi doğrulanmıştır.

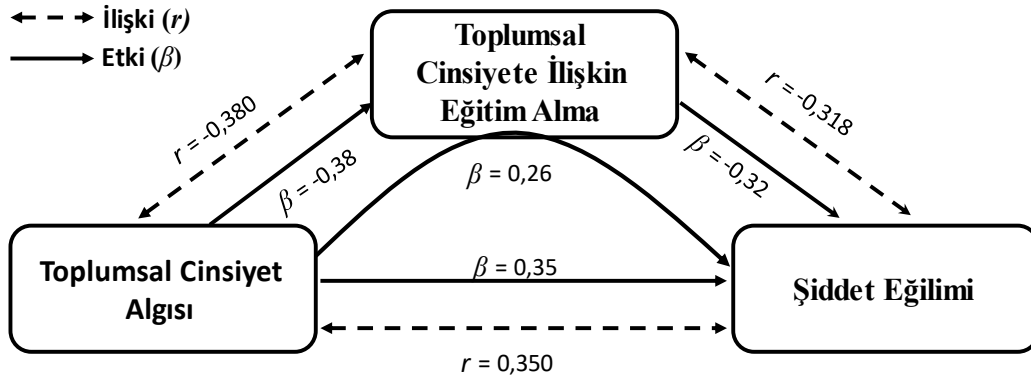
Tablo 2.

Toplumsal Cinsiyet Algısının Şiddet Eğilimine Etkisi ve Toplumsal Cinsiyete İlişkin Eğitim Almanın Aracı Rolüne İlişkin Bulgular

Modeller	Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	β	t	p	F	Tolerans	VIF	Durbin-Watson	R ²	ΔR^2	
Model 1	TCAÖ	TCİEA	-0,38	-9,652	0,00*	93,161	1,000	1,000	1,89	0,14	0,14	
Model 2	TCİEA	ŞEÖ	-0,32	-7,885	0,00*	62,166	1,000	1,000	1,61	0,10	0,10	
Model 3	1.Aşama	TCAÖ	ŞEÖ	0,35	8,789	0,00*	77,255	1,000	1,000	1,71	0,12	0,12
	2.Aşama	TCAÖ	ŞEÖ	0,26	6,365	0,00*	53,563	0,856	1,169	1,96	0,16	0,16
		TCİEA	ŞEÖ	-0,21	-5,131	0,00*						

* $p < 0,05$; TCAÖ= Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği, ŞEÖ=Şiddet Eğilim Ölçeği, TCİEA= Toplumsal Cinsiyete İlişkin Eğitim Alma

Araştırma bulguları Şekil 2'deki modelde özetlenmiştir:

Şekil 2.

Araştırma Bulgularının Özetlenmesi

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının şiddet eğilim düzeylerine etkisi ile toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimi üzerindeki etkisinde toplumsal cinsiyete ilişkin ders almanın aracılık etkisi incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda üniversite öğrencilerinin olumsuz toplumsal cinsiyet algılarının düşük olduğu, şiddet eğilimi düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır. Ayrıca toplumsal cinsiyet algısı, toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim ve şiddet eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu, toplumsal cinsiyet algısının şiddet eğilimi üzerindeki etkisinde toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almanın aracılık rolüne sahip olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında elde edilen ilk bulgu üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyete ilişkin olumsuz algılarının düşük düzeyde olduğudur. Elde edilen bu bulgu üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyete ilişkin olumlu algılarının yüksek olumsuz algılarının düşük olduğunu gösteren önceki çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir (Altuntaş ve Altınova, 2015; Esen vd., 2017; Gönenç vd., 2018). Bu çalışmada da üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyete ilişkin olumsuz algılarının düşük düzeyde olmasının sosyal bilimler alanında öğretim gören öğrencilerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin algıları öğrenim görülen alana göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta ($F_{(2,551)}=20,541$; $p<0,05$) olup sosyal bilimler alanında öğretim gören öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin olumsuz algılarının ortalaması ($\bar{x}=1,80\pm0,60$), sağlık bilimleri ($\bar{x}=2,00\pm0,66$) ve teknik/fen bilimleri ($\bar{x}=2,23\pm0,72$) alanında öğrenim gören öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin olumsuz algı ortalamalarına kıyasla daha düşüktür. Benzer şekilde Balcı-Akpınar ve arkadaşları (2019) tarafından yapılan çalışmada da sosyal bilimler alanında eğitim gören öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin olumsuz algıları fen bilimlerinde eğitim görenlerden daha düşüktür. Bu durumun muhtemel nedeni olarak toplumsal cinsiyet farkındalığının sosyal bilimler geleneğinin bir parçası olması (Cangöz, 2013) ve sosyal bilimler alanında öğrenim gören öğrencilerin almış oldukları ders içeriklerinin ve sosyal sorumluluk faaliyetlerinin toplumsal eşitsizliklere karşı farkındalık oluşturu niteliklere sahip olması olarak görülmektedir (Ayvacı ve Akyıldız, 2009). Bununla birlikte üniversitelerin çok kültürlü bir ortam yapısına sahip olmasının bu bulguya etki eden önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Üniversiteler, genellikle çok kültürlü bir ortam sunar. Bu ortamda, farklı kültürlerden öğrenciler bir arada yaşar ve bu da toplumsal cinsiyet konusunda daha geniş bir bakış açısı ve farkındalık kazanmalarını sağlayarak olumsuz algıların azaltılmasına yardımcı olabilir.

Araştırmanın ikinci bulgusu üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin orta düzeyde olduğudur. Bulgu literatürdeki benzer çalışmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir (Balcı-Akpınar vd., 2019; Kodan-Çetinkaya, 2013; Kul-Uçtu ve Karahan, 2016; Özpuat, 2017). Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin şiddet eğilim düzeyinin orta düzeyde olmasının muhtemel nedeninin öğrencilerin çocukluk döneminde yaşadıkları yer olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada da çocukluk döneminde köy/kasabada yaşayan ($\bar{x}=2,19\pm0,53$) öğrencilerin şiddet eğilim düzeyleri kentte ($\bar{x}=1,95\pm0,52$) ve büyükşehirde ($\bar{x}=1,93\pm0,44$) yaşayanlara kıyasla daha yüksektir. Nitekim Kaya-Sakarya (2013) tarafından 1106 üniversite öğrencisiyle yapılan çalışmada çocukluk döneminde kırsalda yaşayan öğrencilerin diğer yerleşim yerlerinde yaşayan öğrencilere kıyasla şiddeti kabul durumunun daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Altıntop ve Adana'nın (2019) çalışmasında köyde yaşayan katılımcıların diğer yerleşim yerlerinde

yaşayanlara kıyasla şiddeti olağanlaştırma düzeyinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Köy ve kasabalar genel olarak geleneksel toplumsal rollerin benimsendiği, kadın ve erkeğe biçilen toplumsal cinsiyet rollerinin keskin olduğu, kadının eğitime erişiminin kısıtlı ve kadının daha çok hane içi üretimde kaldığı yerler olması sebebiyle kadının iş hayatında ve eğitimde kendine daha çok yer bulduğu kentlere göre eşitsiz toplumsal cinsiyet rollerinin benimsendiği mekânlardır (Erman, 1996). Modernleşmenin beraberinde getirdiği artan kentsel yaşam aile yaşamı da etkilemiştir. Sosyo-kültürel, teknolojik ve ekonomik gelişmelerle birlikte toplumsal cinsiyet kalıp yargıları da giderek değişmiştir. Kadının üretim ve eğitime katılımı, gelecek nesillerin eşitsiz cinsiyet rollerinin tersine, ilerici bir yaklaşımla yetiştirilmesine neden olmaktadır (Gönen-Hablemitoğlu, 1993; Taylan, 2009).

Araştırmanın üçüncü bulgusu toplumsal cinsiyete ilişkin olumsuz algı ile şiddet eğilimi arasında pozitif yönlü ilişki olduğudur. Elde edilen bulgu bu iki değişken arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir (Baş, 2020; Kul-Uçtu ve Karahan, 2016; Özpulat, 2017). Bu durumun toplumsal yapı içerisinde belirli bir şekilde tanımlanan toplumsal cinsiyet rollerinin insanların davranışlarını etkileyebilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim, şiddeti açıklayan sosyolojik ve psiko-sosyal kuramlar, şiddetin kaynağı olarak özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapmaktadır (Bilican-Gökkaya ve Ayan, 2017; Heise, 1998). Şiddet davranışının ataerkil toplum yapısındaki güç dengesizliğinden kaynaklandığı, asimetrik güç ilişkileriyle birlikte bireylerin hükmetme ve yönetme arzularının şiddete yol açtığı ifade edilmektedir (Başar ve Demirci, 2015; Gittins, 2011). Benzer şekilde feminist kuram da toplumsal cinsiyete bağlı eşitsiz güç ilişkilerine dayanan evrensel bir olgu ve sorun olan şiddetin, gücü elinde bulunduran erkekler tarafından himayesindeki kadınları denetlemek ve kontrol edebilmek için uygulanan bir güç olduğunu ifade etmektedir (Özkazanç ve Yetiş, 2016; Yazar, 2015). Yapılan kuramsal açıklamalar çerçevesinde toplumsal cinsiyet algısı ile şiddet arasında yakın bir ilişkinin olması ve toplumsal cinsiyete ilişkin olumsuz algının şiddeti de kendisine paralel bir şekilde arttırması beklenen bir durumdur.

Araştırmanın dördüncü bulgusu toplumsal cinsiyet algısı ve toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumu arasında negatif yönlü ilişkinin olduğudur. Bulguya göre toplumsal cinsiyetle ilgili eğitim alan ($\bar{x}=1,74\pm 0,58$) öğrencilerin toplumsal cinsiyete ilişkin olumsuz algıları eğitim almayanlara ($\bar{x}=2,25\pm 0,65$) kıyasla daha düşüktür. Araştırmada elde edilen bu bulgu literatürdeki çalışmaların bulgularıyla benzerdir (Gönenç vd., 2018; Seçgin ve Kurnaz, 2015; Tantekin-Erden, 2009; Wang, 2011). Toplumsal cinsiyet farkındalığı ve bilincinin oluşmasında en önemli faktör toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin eğitim almaktır (Flowers, 2009). Bu nedenle toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alan öğrencilerin toplumsal cinsiyetle ilgili bilinçli bir farkındalık

geliştirmesi, olumlu bir toplumsal cinsiyet algısına sahip olması beklenen bir durumdur. Nitekim Uzun ve arkadaşlarının (2017) yaptığı deneysel çalışmada da toplumsal cinsiyet eğitiminin bireylerin toplumsal cinsiyete ilişkin olumlu tutumlar geliştirmesine ve cinsiyet eşitliğine yönelik tutumlarının güçlenmesine katkıda bulunduğu görülmüştür. Toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim bireylerin cinsiyet rolleri, cinsiyetçilik ve eşitlik konularında farkındalıklarını arttırarak, karşı cinsiyete ve farklı cinsiyet kimliklerine karşı empati geliştirmelerine yardımcı olarak, cinsiyet eşitliği konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlayarak, cinsiyet stereotiplerini sorgulamalarına, özgüvenlerini arttırmalarına ve böylece olumsuz toplumsal cinsiyet algısının azaltılmasına yardımcı olabilir.

Araştırmanın beşinci bulgusu toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumu ile şiddet eğilimi arasında negatif yönlü bir ilişki olduğudur. Bulguya göre toplumsal cinsiyetle ilgili eğitim alan öğrencilerin şiddet eğilim düzeyleri eğitim almayanlara kıyasla daha düşüktür. Araştırma sonucunda elde edilen bu bulgu daha önce yapılan benzer çalışmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir (Ateş, 2017; Baş, 2020; Bükecik ve Özkan, 2018). Yapılan araştırmalar da toplumsal cinsiyet eğitimi ile toplumsal cinsiyet algısı arasında (Gönenç vd., 2018; Seçgin ve Kurnaz, 2015; Wang, 2011) ve toplumsal cinsiyet algısı ile şiddet arasında (Baş, 2020; Kul-Uçtu ve Karahan, 2016; Özpulat, 2017) yakın bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma, bireylerin toplumsal cinsiyet rolleri hakkında farkındalık kazandığı ve bunları sorgulayarak daha esnek bir bakış açısı geliştirdiği bir süreçtir. Bu eğitim, insanların diğer cinsiyetleri anlama ve empati kurma becerilerini de artırabilir. Bu bilinç düzeyi yüksek olan bireyler, şiddetin hiçbir şekilde kabul edilemez olduğunu fark ederler. Buna ek olarak, erkek egemen toplumlarda, özellikle de kadınların toplumsal cinsiyet rollerindeki ayrımcılık nedeniyle, erkeklerin şiddete başvurma eğilimi daha yüksek olabilmektedir. Ancak toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim, bu yaygın tutumları sorgulayan ve değiştiren bir süreçtir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alan bireyler, şiddet içeren davranışlardan kaçınma konusunda daha duyarlı olabilirler ve diğer cinsiyetleri anlama ve empati kurma becerilerine sahip oldukları için daha az saldırganlık gösterebilirler.

Araştırmanın altıncı bulgusu toplumsal cinsiyete ilişkin olumsuz algı ile şiddet eğilimi arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alma durumunun aracılık etkisinin olduğudur. Bulguya göre toplumsal cinsiyet algısının öğrencilerin şiddet eğilimi üzerindeki etkisinde toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almak ılımlaştırıcı etkiye sahiptir. Literatürde bu araştırmanın değişkenlerinin birlikte ele alındığı başka çalışmalara rastlanmamakla birlikte genel olarak eğitimin bağımlı ve bağımsız değişkenler üzerinde etkisi olduğunu ve eğitim müfredatlarına toplumsal cinsiyet ve şiddet ile ilgili derslerin eklenmesinin önemini ortaya koyan çalışmalar

mevcuttur (Asan, 2010; Gönenç vd., 2018; Özpulat, 2017; Tantekin-Erden, 2009; Wang, 2011). Nitekim, toplumsal cinsiyet ve şiddet öğrenme yoluyla içselleştirilen olgulardır. Toplumdaki cinsiyet eşitsizliklerini ve şiddet davranışlarını önlemek adına bireylerin, ailelerin ve toplumun eğitim yoluyla bilinçlendirilmesi gereklidir. Çünkü eşitlikçi bir toplum ancak toplumsal cinsiyete ilişkin bilinçli farkındalık geliştirebilmesi ve bu bilincin yaygınlaştırılmasıyla inşa edilebilir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı ve toplumsal cinsiyet kaynaklı şiddetin ortadan kaldırıldığı bir topluma ulaşmanın yolu eşitsiz toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından arınmış bir eğitim sisteminden geçmektedir (Seçgin, Kurnaz, 2015). Aynı zamanda toplumsal cinsiyete ilişkin olumsuz algılar, bireylerin diğer cinsiyetleri aşağılama, hor görme ve dışlama gibi davranışlarda bulunmalarına neden olabilir. Bu tür davranışlar, şiddet eğilimlerini artırabilir ve toplumda ayrımcılık, taciz ve diğer şiddet biçimlerinin yayılmasına yol açabilir (Pesen vd., 2016). Bu olumsuz algıları sorgulayan ve değiştiren bir süreç olan toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim sayesinde bireyler, cinsiyetler arasındaki farklılıkları anlamaya ve kabul etmeye başlayabilir. Ayrıca, toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim, empati kurma ve karşılıklı saygı gibi pozitif değerlerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Acar-Erdol, 2017). Bu nedenle, toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim alan bireyler, diğer cinsiyetleri daha iyi anlayan ve onlara daha saygılı davranan bir tutum sergilerler. Bu da şiddet eğilimlerinin azalmasına ve toplumsal barışın güçlenmesine yardımcı olur.

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda her eğitim kademesinde öğrencilerin gelişim dönemlerine uygun olacak şekilde eğitim müfredatlarında toplumsal cinsiyet eşitliği ve şiddeti konu alan spesifik derslerin yer almasının yarımın toplumunu inşa edecek çocuk ve gençlerin şiddete ilişkin farkındalık ve toplumsal cinsiyete ilişkin algılarının olumlu yönde değişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra toplumsal cinsiyete ilişkin eğitim almanın toplumsal cinsiyet algısı ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkide kısmi aracılık rolüne sahip olması bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasındaki ilişkinin başka değişkenlerle açıklanabileceğini göstermektedir. İleride yapılacak çalışmalarda toplumsal cinsiyet ve şiddet değişkenlerinin tinsellik, empati, özgüven, anne-baba tutumu ve psikolojik sağlamlık gibi değişkenlerle birlikte çalışılmasının literatüre önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Acar-Erdol, T. (2017). *Toplumsal cinsiyet eşitliği eğitim programının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Altınova, H. H. ve Duyan, V. (2013). Toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 9-22.

- Altıntop, Ö. ve Adana, F. (2019). Yeni evli çiftlerin aile içi şiddete yönelik tutumları ve ilişkili faktörler. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8 (3), 268-276.
- Altuntaş, O. ve Altınova, H. H. (2015). Toplumsal cinsiyet algısı ile sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Turkish Studies*, 10(6), 83-100.
- Anselmi, D.L. ve Law, A.L. (1998). Gender identity development. D.L. Anselmi ve A.L. Law (ed.), *Questions of Gender: Perspektif and Paradoxes* (ss. 247-261) içinde. McGraw Hill.
- Asan, H. T. (2010). Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması. *Fe Dergi*, 2(2), 65-74.
- Aslan, A. K. (2001). Eğitimin toplumsal temelleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(5), 16-30.
- Ateş, A.P. (2017). *Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri ve kadına yönelik şiddete ilişkin tutumları: Dicle Üniversitesi örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayvacı, H. Ş. ve Akyıldız, S. (2009). Topluma hizmet uygulamaları dersinin bireye ve topluma kazandırdıkları ve toplumun beklentileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 39 (184), 102-119.
- Balcı-Akpınar, R., Küçükoğlu, S., Ejder-Apay, S., Karaca, N. ve Balcı, A. (2019). Üniversite öğrencilerinin çocukluk çağı örseleme yaşantıları, toplumsal cinsiyet algıları, şiddet eğilimleri ve şiddetle karşılaşma durumları. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (62), 409-430.
- Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51 (6), 1173–1182.
- Baş, D. (2020). *Trakya Üniversitesinin merkez ilçede eğitim gören öğrencilerinin şiddet eğilimleri ve toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları* (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Başar, F. ve Demirci, N. (2015). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 2(1), 41-52.
- Berry, D. (2000). *The Domestic Violence Sourcebook, (Sourcebooks)*. McGraw Hill.
- Bilican-Gökkaya, V. (2018). *Toplumsal cinsiyet ve aile içinde kadına yönelik şiddet*. Gece Kitaplığı.

- Bilican-Gökkaya, V. ve Ayan, S. (2017). Sosyal öğrenme kuramı ve aile içi şiddet. *Uluslararası Sosyal araştırmalar Dergisi*, 10 (48), 389-394.
- Bükecik, E. ve Özkan, B. (2018). Kadına yönelik şiddet: toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın sağlığına etkisi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 33-37.
- Cangöz, İ. (2013). İletişim fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet farkındalığı ve cinsiyetçi şiddetle ilgili görüşleri. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 19, 41-64.
- Dökmen, Z. (2012). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. Remzi Kitapevi.
- Erman, T. (1996). Kentteki göçmenin bakış açısından kent/köy kimliği" niçin köylüyüz hala?". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1), 289-304.
- Esen, E., Soylu, Y., Siyez, D. M., ve Demirgürz, G. (2017). Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısının toplumsal cinsiyet rolü ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 46-63.
- Fine, C. (2011). *Toplumsal cinsiyet yanılsaması* (Çev. K. Tanrıyar). Sel Yayınları.
- Flowers, N. (2009). *Compasito Manual on human rights education for children* (2nd edition). Directorate of Youth and Sport of the Council of Europe.
- Gençoğlu, C., Kumcağız, H. ve Ersanlı, K. (2014). Ergenlerin şiddet eğilimine etki eden ailevi faktörler. *Turkish Studies*, 9(2), 639-652.
- Gittins, D. (2011). *Aile Sorgulanıyor*. Pencere Yayınları.
- Gönen, E. ve Hablemitoğlu, Ş. (1993). *Toplumsal Değişme Sürecinde Aile: Yapı, Etkileşim ve İşlevleri*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.
- Gönenç, İ. M., Topuz, Ş., Sezer, N. Y., Yılmaz, S. ve Duman, N. B. (2018). Toplumsal cinsiyet dersinin toplumsal cinsiyet algısına etkisi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), 22-29.
- Gürhan, N. (2010, Kasım 26-28). *Toplumsal cinsiyet ve İslami feminist söylem*. Contemporary Perceptions of Islam in The Context of Science, Ethics, and Art, International Symposium (pp. 365-383) içinde. Samsun.
- Heise, L. L. (1998). Violence against women: An integrated ecological framework. *Violence Against Women*, 4(3), 262-290.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Asil Yayınları.

- Karagöz, Y. (2017). *SPSS ve Amos Uygulamalı Nitel ve Nicel Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği*. Nobel Yayıncılık.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi* (12.Baskı). Nobel Yayın.
- Karğın, V. (2011). *Peer Reporting of Unethical Police Behavior*. LFB Scholarly Publishing.
- Kaufman, J. ve Zigler, E. (1987). Do abused children become abusive parents?. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57(2), 186-192.
- Kodan-Çetinkaya, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Nesne*, 1 (2), 21-43.
- Körük, S. (2020). Saldırganlık ve şiddeti açıklayan yaklaşımlar. N.Ş. Özabacı (ed.), *Çağımızın çözüm arayan sorunu şiddet* (ss. 93-104) içinde. Pegem Akademi.
- Krug, E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., Zwi, A.B. ve Lozano, R. (Ed.). (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization.
- Kul-Uçtu, A. ve Karahan, N. (2016). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet algısı ve şiddet eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (8), 2882-2905. DOI:10.15869/itobiad.267086
- Ögel, K., Tarı, I. ve Yılmazçetin-Eke, C. (2005). *Okullarda suç ve şiddeti önleme*. Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği.
- Özgür, G., Yörükoğlu, G. ve Baysan-Arabacı, L. (2011). Lise öğrencilerinin şiddet algıları, şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2), 53-60.
- Özkazanç, A. ve Yetiş, E. Ö. (2016). Erkeklik ve kadına şiddet sorunu: Eleştirel bir literatür değerlendirmesi. *Fe Dergi*, 8(2), 12-26.
- Özpuolat, F. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin şiddet eğilimleri ile toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişki. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(2), 151-161.
- Pesen, A., Kara, İ., Kale, M. ve Sultan-Abbak, B. (2016). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı ile çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 325-340.
- Roberts, A. R. (2002). *Handbook of domestic violence intervention strategies: Policies, programs, and legal remedies*. Oxford University Press.
- Sallan-Gül S. (2013). *Türkiye 'de sığınma evleri erkek şiddetinden uzak yaşama açılan kapılar mı?* Bağlam Yayınları.

- Savaş, G. (2018). Türkiye’de yaşayan bireylerin toplumsal cinsiyet eşit(siz)liği algısı. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1 (2), 101-121.
- Seçgin, F. ve Kurnaz, Ş. (2015). Sosyal bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet etkinliklerinin öğrencilerin algı ve tutumlarına etkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015(5), 24-38.
- Sobel, M. E. (1982). Asymptotic confidence intervals for indirect effects in structural equation models. *Sociological Methodology*, 13, 290-312. DOI:10.2307/270723.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1998). *Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet*. Başbakanlık Basımevi.
- Tabachnick, L.S. (2013). *Fidell Using Multivariate Statistics* (6th ed.). Pearson.
- Tantekin-Erden, F. (2009). A course on gender equity in education: Does it affect gender role attitudes of preservice teachers?. *Teaching and Teacher Education*, 25(3), 409–414.
- Taylan, H. H. (2009). Türkiye’de köy ailesinde aile içi ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (22), 117-138.
- Tire, O. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de kadın yoksulluğu. *Mavi Atlas*, 5 (1), 97-112. DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.306047
- Tire, O. (2020). Kültür ve toplumsal cinsiyet. E. Dikici ve O. Bingöl (ed.), *Kültür ve Sosyoloji* (ss. 75-96). Eğitim Yayınları.
- Tire, O. (2021). Toplumsal cinsiyet ve medya. O. Tire ve E. Dikici (ed.), *Toplumsal Cinsiyet ve Sosyolojisi* (ss. 71-85). Eğitim Yayınları.
- Uysal, A. (2003). *Şiddet Karşıtı Programlı Eğitimin Öğrencilerin Çatışma Çözümleri, Şiddet Eğilimleri ve Davranışlarına Yansımaları* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Uzun, Z., Erdem, S., Güç, K., Safak Uzun, A. ve Erdem, E. (2017). Toplumsal cinsiyet algısı ve toplumsal cinsiyet rollerine eğitimin etkisi: deneysel bir çalışma. *Journal of Human Sciences*, 14(1), 678-693. DOI:10.14687/jhs.v14i1.4354.
- Ünlü, S., Bayram, M., Uluyağcı, C. ve Bayçu, S.U. (2009). Kadına yönelik şiddet: Tv dizilerinde kadına yönelik şiddet. *Selçuk İletişim*, 5(4), 96-104.
- Wang, S.L. (2011). *A Study of the Effects on Junior High School Student's Gender-role Attitude through Teaching Program of Gender Equality-the Case fo Hsinchu County Junior High School* (Unpublished master's thesis). Chung Hua University.

- Weaalen, J., Goodwin, M., Spitz, A., Petersen, R. ve Saltzman, L. (2000). Screening for intimate partner violence by health care providers. *American Journal of Preventive Medicine*, 19(4), 230-237.
- WHO-Dünya Sağlık Örgütü. (2020). *Violence, health and sustainable development*. World Health Organization.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). Harper and Row.
- Yarar, B. (2015). *Şiddetin cinsiyetli yüzleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yükseköğretim Kurulu. (2022). *Yükseköğretim bilgi yönetim sistemi: öğrenim düzeyine göre öğrenci sayısı*. Şubat 10, 2023 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alındı.

The Biopower and Biopolitics Concepts and Reflections of Them on Women in Margaret Atwood's Novel *The Handmaid's Tale*

Margaret Atwood'un Damızlık Kızın Öyküsü Adlı Romanında Biyo-iktidar ve Biyopolitika Kavramlarının Kadınlar Üzerindeki Yansımaları

Ülkü Güleşçe*

Highlights:

- When applying these theoretical frameworks based on Michel Foucault's concepts of bio-power and biopolitics to *The Handmaid's Tale*, it was seen how widespread, and destructive the control of female life by specific forces is.
- The control of language by certain authorities contributes to the persecution of women's rights, reinforces the ideological foundations of the regime, and strengthens its influence through de-identification.
- This article has explored the intersection of women's experiences in a dystopian world with the 'real' one by considering factors such as physical and social class differences, which serve as discriminators

Abstract: Considering both Michel Foucault's disciplinary, bio-power, and biopolitics concepts, I will support Atwood's insights about women's growing subjugation and argue with relevant examples from the novel that in the near future, the family unit will be torn apart by power relations under the control of an oppressive regime and neoconservative ideology. With the rising neoliberal and neoconservative ideologies all around the world, people have begun to lose their hopes in bright futures and felt the bell jar over their heads in the 21st century. Margaret Atwood began to carry the banner for feminist dystopias with *The Handmaid's Tale*, written in 1985. In a country called Gilead, ruled by a totalitarian regime, women are considered slaves who perform certain inferior tasks and exist in order to give birth to healthy ubermensch babies for Commanders. In creating this dystopian world, Atwood emphasizes the deformation in society and establishes a hierarchy system in which women are objectified, and marginalized. In this way, she shows the reader how a patriarchal society is shaped through fiction and Atwood criticizes all the institutions in their own way. *The Handmaid's Tale*, as an essential example of feminist dystopian literature, reveals women's future struggle for freedom and the oppression they will be subjected to, and Atwood meticulously narrates their story. This novel by Atwood holds a mirror to the political and social problems of our time, leading readers to ponder and question the future within the framework of a dystopian universe.

Keywords: Dystopia, Totalitarian Discourse, Biopolitics, Biopower, *The Handmaid's Tale*, Margaret Atwood.

* Ph.D. Student, İstanbul University, ugulesce2@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5545-1998.

Öne Çıkanlar:

- Michel Foucault'un biyo-iktidar ve biyopolitika kavramlarından yola çıkarak bu teorik çerçeveleri *The Handmaid's Tale* üzerine uygularken, kadın yaşamının belli güçler tarafından kontrolünün ne denli yaygın ve yıkıcı olduğu görülmüştür.
- Dilin belli otoriteler tarafından kontrolü kadın zulmüne katkıda bulunur, rejimin ideolojik temellerini artırır ve kimliksizleştirme ile etkisini pekiştirir.
- Bu makale distopik bir dünyada fiziksel ve sosyal sınıf farklılıkları gibi faktörleri göz önünde bulundurarak kadınların deneyimlerinin 'gerçek' dünya ile kesişimselliğini araştırmıştır.

Öz: Bu makalede Michel Foucault'un disiplin, biyo-iktidar ve biyopolitika kavramları dikkate alınarak, Atwood'un kadınların giderek artan ve daha da artacak olan tutsaklığına dair öngörülerini desteklerken, gelecekte aile biriminin baskıcı bir rejim ve neo-muhafazakâr ideolojinin kontrolü altında, güç ilişkileri tarafından parçalanacağı savı da romandan ilgili örnekler vererek tartışacağım. Tüm dünyada yükselen neoliberal ve neo-muhafazakâr ideolojiyle birlikte, insanlar 21. yüzyılda parlak gelecek umutlarını kaybetmeye başladılar ve sözüm ona cam bir fanusun ruhlarına geçirildiğini tüm zerrelereyle hissetmeye başladılar. Margaret Atwood, 1985 yılında yazdığı *Damızlık Kızın Öyküsü* ile feminist distopyalar için bayrağı göndere çekti. Totaliter bir rejim tarafından yönetilen Gilead adlı ülkede, kadınlar belirli aşağı görevleri yapan köleler olarak kabul edilmekte ve Komutanlar için sağlıklı üstün bebekler doğurmak amacıyla var olmaktadır. Atwood, bu distopik dünyayı yaratırken toplumda deformasyona vurgu yapar ve kadınların nesneleştirildiği, marjinalleştirildiği bir hiyerarşi sistemi kurar. Bu şekilde patriarkal bir toplumun nasıl şekillendiğini okuyucuya kurmaca üzerinden gösterip, tüm kurumları kendi özellerinde eleştirir. *Damızlık Kızın Öyküsü*, feminist distopya edebiyatının önemli bir örneği olarak kadınların gelecekteki özgürlük mücadelesini ve maruz kaldıkları baskıları titizlikle ele alıp, gözler önüne serer. Atwood'un bu romanı, çağımızın politik ve toplumsal sorunlarına ayna tutarak, okuyucuları düşündürmeye ve geleceği distopik bir evren özelinde sorgulamaya yönlendirir.

Anahtar Kelimeler: Distopya, Totaliter Söylem, Bio-politika, Bioiktidar, *Damızlık Kızın Öyküsü*, Margaret Atwood.

Genişletilmiş Özet

Damızlık Kızın Öyküsü, çağdaş toplumdaki feminist eleştirileri ve toplumsal yapıların gelecekteki potansiyel tehlikelerini derinlemesine ele alan bir eserdir. Distopik bir roman kaleme alırken, Atwood toplumdaki çarpıklığı vurgulayarak Gilead'da kadınların nesneleştirildiği ve marjinalleştirildiği bir hiyerarşiyi sıkı sıkıya eleştirir. Bu makalede Atwood'un distopik vizyonu, mevcut toplumsal eğilimleri analiz ederken Foucault'nun teorileriyle birleştirilerek feminist bir perspektif sunmaktadır. Roman, baskıcı rejimlerin kadın bedenini kontrol etme ve kadınları sadece üreme araçları olarak görmeye yönelik çabalarını ele alırken, toplumdaki güç ilişkilerini de derinden sorgulamaktadır. Atwood'un romanı, güç ve direniş arasındaki karmaşık ilişkiyi incelerken gelecekteki olası senaryoların üzerine de düşündürmektedir.

Kadın karakterlerin yaşadığı acı dolu deneyimler, okuyucuya toplumdaki patriyarkal yapıların ve cinsiyet temelli baskıların etkisini gösterir. Roman, kadınların sessizliğe itilmesi ve

güçsüzleştirilmesi gibi konulara dikkat çekerken aynı zamanda direniş, dayanışma ve umut gibi görkemli temaları da ele alır. Atwood'un eseri, güç ve direniş arasındaki karmaşık ilişkiyi de inceler. Roman, toplumda güçlü ve baskıcı bir rejim altında yaşayan kadınların yaşadığı zorlukları gözler önüne sererken aynı zamanda insanın direnme ve özgürlük arayışındaki kararlılığını da vurgular. *Damızlık Kızın Öyküsü*, okuyuculara gelecekteki olası senaryolar üzerine düşünme fırsatı sunar. Atwood'un distopik dünyası, günümüz toplumsal sorunlarına bir ayna tutarken Foucault'nun güç ve kontrol mekanizmalarıyla birleştirilen feminist bir bakış açısıyla toplumsal değişimi, yönetimsel politikaları, kadınların biopolitikalar sonucu nasıl metalaştığı gerçeğini sorgular. Roman, insan hakları, cinsiyet eşitliği ve özgürlük gibi konuları ele alırken okuyucuyu toplumsal yapıları sorgulamaya ve gelecekteki olası tehlikelere karşı dikkatli olmaya da çağırır.

Foucault'a göre biyo-iktidar, bireysel bedenleri kontrol etmekten çok, nüfusları yönetmek ve kontrol etmekle ilgilidir. Çeşitli teknikler ve teknolojiler aracılığıyla, insan yaşamını nüfus düzeyinde yönetmeyi ve düzenlemeyi içerir. Biyo-iktidarın temel mekanizmaları olarak beden disiplini ve nüfus kontrolü, Foucault'a göre biyo-iktidarın etkilediği iki temel mekanizmadır. Bireysel bedenler üzerinde kontrolün sağlanması, onları itaatkâr ve üretken hale getirmek için yapılan eylemler olarak beden disiplini olarak adlandırılır. Bu, okullar, işyerleri ve hapishaneler gibi çeşitli kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilir, bu kurumlar insanların davranışlarını, tercihlerini ve yeteneklerini şekillendirir ve düzenler. Öte yandan, nüfus düzenlemesi, daha büyük sosyal grupların kontrolünü ve genel refahlarının artırılmasını içerir. Bu, kamu sağlığı düzenlemelerinin oluşturulması, nüfus yönetimi ve bir toplumun üretim potansiyelinin teşvik edilmesi gibi alanlarda gözlemlenebilir. Foucault, bio-iktidar kavramıyla düzenin gün yüzü görmemiş, karanlık yönlerine dikkat çekmektedir. Bunlar arasında insanların metalaştırılması, cinselliğin denetlenmesi ve kimin yaşayıp kimin öleceğine karar veren bir biyopolitikanın yükselişi bulunur. Sonuç olarak, fiziksel gücün emek gücüne dönüştürülmesi, gücün uygulanmasında önemli bir yön olsa da Foucault'un biyo-iktidar kavramı, bireysel ve toplumsal düzeyde yaşamın yönetimi ve nüfus kontrolünü de içeren daha geniş bir güç ilişkileri anlayışını ifade eder.

Bu makalede, birçok eleştirmen tarafından cinsiyet kavramına eşit mesafede durduğu için eleştirilen Michel Foucault'un biyo-iktidar ve biyopolitika kavramlarını göz önünde bulundurarak, Atwood'un mevcut neocon anlayışın neticesi olarak, kadınlara karşı giderek artacağını öngördüğü sosyal, politik ve psikolojik tutsaklığa dair fikirlerinin, romandan örneklerle tartışılması hedeflenir. Toplumun en küçük yapı taşı olan aile biriminin baskıcı bir rejim ve neo-muhafazakâr ideolojinin kontrolü altında güç ilişkileri tarafından parçalanacağını savunan Atwood kurduğu distopik evrende okuyucuya bu savını kanıtlamayı adeta kendine şiar edinir. *Damızlık Kızın Öyküsü*, romanı günümüzdeki toplumsal ve politik eğilimleri eleştirel bir şekilde inceleyerek kadınların

gelecekteki statüsü ve özgürlüğü konusunda önemli bir uyarı niteliği taşımaktadır. Bu çalışmada, Atwood'un tahminlerini desteklemek için romanın çeşitli bölümlerinden alıntılar kullanılacak ve Foucault'nun kavramlarına dayanarak betimsel içerik analizi sunulacak. Bu analiz, toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenmesi ve kadınların güçlendirilmesi konusundaki önemli tartışmalara ışık tutmayı amaçlar.

Introduction

In his writings, the terms “biopower” and “biopolitics” were first used by the well-known French philosopher and social theorist Michel Foucault. Since then, these terms have become crucial in discussions concerning the relationship between power, politics, and human life. These ideas, which he initially presented in 1976 lectures at the Collège de France, are especially appropriate when studying societal control, governmentality, and the regulation of populations.

The term “biopower” describes the methods by which governmental entities wield authority over people and populations, including the use of direct coercion and force and strategies and mechanisms that control and manage the course of living things. It involves regulating aspects of human biology, such as birth, death, reproduction, and health, in order to improve and run society. With the aim of influencing individual behaviour and population dynamics, Foucault claims that biopower uses both disciplinary and regulatory methods.

On the other side, biopolitics examines how political authority and biological realities of existence intertwine. It includes the methods used by authorities to make choices and put laws into place that influence the population's health, welfare, and procreation. Biopolitics is the study of how the state manages life, including how to govern people and individual bodies through social programs, public health regulations, and immigration laws. These ideas take on a new level of intrigue when analyzing literary works because they offer a critical lens for examining how stories reflect and oppose the power relationships and governing factors that influence the lives of characters and society.

The Handmaid's Tale, by Margaret Atwood, is one of these ground-breaking dystopias. It explores the core ideologies of the religious right wings and seeks to critique them by demonstrating their implausibility. Although dystopias are rarely meant to be precise predictions of the future, Atwood's writing manages to give readers a sense of belief in a chaotic, depressing, and blatantly patriarchal future. Atwood paints a dreadful picture of a society run by an authoritarian ruler in *The Handmaid's Tale*, where power struggles rip the American family apart. This depiction has its roots in the neoconservative worldview that has ruled the world for decades; Atwood examines this issue through her vivid story. Atwood develops a persuasive case exposing

these beliefs' perilous effects on individual autonomy and social well-being by drawing on Michel Foucault's ideas, particularly those of disciplinary authority, bio-power, and biopolitics. In Foucault's view, disciplinary authority functions through monitoring and control to shape people's behaviour and enforce conformity. Women's bodies are exploited in the world of Gilead, reduced to serving only as a means of reproduction and subjugated to a rigid biopower regime. The state determines who is allowed to procreate, which also maintains a repressive patriarchal order by a system of Handmaids.

In the novel, the state's extensive control over women's lives, including their physical and emotional health, is illustrative of biopolitics. As a result of the state's determination to control every area of women's lives, they are constantly watched over and have limited movement. The harsh laws and norms enforced on women, notably the Handmaids, who are treated as nothing more than reproductive machines in *The Handmaid's Tale*, exemplify this type of dominance. Every step they make is scrutinized, and any deviation from the rules is immediately sanctioned, showing how far disciplinary authority can enter and stifle individual freedom. The authoritarian regime in the dystopian world portrayed in the book uses biopower to control female bodies and restrict fertility. With their designated Commanders, handmaids are forced into ritualized sexual interactions where their only duty is reproduction. This degrading exploitation is similar to Foucault's idea of biopower, which holds that the state has control over the bodies and reproductive systems of the populace and reduces people to nothing more than manipulable objects. Moreover, Atwood incorporates the concept of biopolitics into her critique of the neoconservative ideology. Biopolitics examines the intersection of power and biological life, focusing on how governments and institutions manage and govern populations' health, well-being, and survival. In *The Handmaid's Tale*, the ruling regime exploits biopolitical control by dictating who can bear children and under what circumstances, effectively regulating the future of the population. By emphasizing the dangerous consequences of such authority, Atwood underscores the risks inherent in allowing ideologies that prioritize power and control over individual agency to dominate society. Atwood depicts a community in the future that is tainted by the extreme expressions of the religious right wings' views and the neoconservative ideology in a realistic and horrifying manner. The cautionary novel *The Handmaid's Tale* challenges readers to consider the effects of society's decisions and the significance of preserving individual liberties. Atwood encourages readers to critically assess their surroundings and work for a future that values human decency, equality, and autonomy by emphasizing and exaggerating certain tendencies. The complex interplay of power, ideology, and individual agency in a dystopian world will be put at the forefront through content analysis. The concepts of Foucault will be analyzed with pertinent references to the novel, and the

insight of Atwood about the near future of societies and women under the neoconservative regimes will be shed light on.

Foucault's biopolitics and biopower concepts, and Gilead's folk

With the momentum of capitalism, governments' discourse of repression ultimately resulted in the predominant standards and according to Foucault, the establishment of contemporary systems like liberalism and neoliberalism, which put an emphasis on population management rather than individual repression, is directly related to the development of biopower and biopolitics. Biopower and biopolitics represent a wide range of parts, from how power is exercised, including punishment and discipline, to controlling and regulating life.

The concept of biopolitics by Michel Foucault refers to how power is applied over bodies and populations to operate and control life. In Gilead, the regime utilizes biopolitical control over the bodies of the handmaids, using them for reproductive purposes in a society where birth rates have declined due to chemical leaks. The lines indicate the catastrophe of destruction;

Stillbirths, miscarriages, and genetic deformities were widespread and on the increase, and this trend has been linked to the various nuclear-plant accidents, shut down and incidents of sabotage that characterized the period, as well as to leakages from chemical and biological-warfare stockpiles and toxic-waste disposal sites...(Atwood, 1997: 316-317).

Sex is just a tool to produce a healthy generation for the Gilead regime's welfare. The novel illustrates how power can be applied through the control of reproduction and the regulation of bodies, and how this can lead to the oppression and subjugation of individuals and groups. The government has started to raise its supremacy over women and make them think that having sex is a duty or a mission to be fulfilled. The Gilead government views sex as little more than a tool for reproduction. Indoctrinated with the idea that having sex is not a question of personal choice or pleasure but rather a responsibility or mission to carry out, the government consistently exerts its dominance over women. The regime further reduces women's autonomy and agency by portraying sex as a primarily reproductive act, turning them into just reproductive vessels. The idea that women's bodies are subject to control and exploitation by the governing powers is reinforced by this instrumentalization of sex, which highlights the oppressive nature of the government. In Gilead, only married couples are free to have sex, but the other members of society can be sentenced to death if they attempt to do it and the government itself controls this act. As Foucault (1990) argues in *The History of Sexuality*, marriage as a social institution has taken the sexual discourse as its sole property. It has total control over what is and is not said about sexuality.

Those who hold power condemn sex for pleasure as they regard it as a pointless waste of energy and time, and this is precisely what Foucault argues in his hypothesis.

According to Foucault, bio-power has been an indispensable element of governments. Because, with the everlasting production process, the physical strength possessed by the human body is transformed into labour power and used as production power for the welfare of the future of the country. The idea of bio-power also describes how contemporary cultures utilize control over people and populations. The methods in which power is exercised over the biological components of human life, such as birth and death rates, health, and population control. (Foucault, 1990, p.141)

The government of Gilead has the right to ban or set sex free, and the interaction between two lovers is controlled, prohibited, or proscribed by the laws. This proves that sexuality has been used as a discourse to direct people; for Foucault, those who have the power can control the sermon, and in a totalitarian regime, if women do not internalize the new normal, then they may face punishment., and due to the innate imposition of women, they have been exposed to various insults, degradation, and humiliation which have been swept under the carpet for ages by the opposite sex. In Gilead, creating a submissive mass by using women as objects is one of the most prominent policies of the government. The manipulation of sexuality has been used as an instrument to establish oppressive regimes, and women's social and political status in society have been degraded considerably by giving reasons from religious precedents. As the system is constructed with the aim of suppressing women and maximizing taking benefits from them, they are regarded as objects to use, and when men are done, these doll-like women are put aside. For example, if a woman resists or rebels against the regime, her disloyalty will lead to severe consequences. These kinds of women are called 'Unwomen' and are those who work in colonies where radioactive and toxic air poses a constant hazard. In Gilead culture, there is a continuous and terrifying prospect of being taken to "The Colonies". "Unwomen" are exiled to these inhumane Colonies. Cora, who plays the role of Martha at the Waterfords' home, the family to which the main character Offred is sent as a Handmaid, mentions, "they starve to death, and Lord knows what all"(Atwood, p.20). From conception to death, the regime's control over women's lives in Gilead is demonstrative of biopolitics. The state decides who can reproduce, how many children they should have, and what happens to those who rebel or are thought worthless. People are classified and subject to control across the entire society according to how functional they are in some way.

The power elites have what they want from women in various situations, and for Foucault, sexuality is an excellent mechanism through which the government controls its citizens since, to

keep one side robust, they have to create an opposing side. Stepping over the submissive and weak parties, the regime keeps the system going, and by spreading their discourse through various institutions, surveillance, and statistics, they secure their positions. They have a policy; the more obedient, passive vassals they create in society with oppression, fascism, and radicalism, the longer they rule the country. Actually, one of the fundamental differences between biopower and other types of power, like sovereign or disciplinary power, according to Michel Foucault, is how it functions. It does not rely on physical force or direct imposition in the same manner. Instead, the internalization of norms and values that everybody, including women, chooses to accept and embody voluntarily defines biopower. This internalization is a more manipulative and deceptive type of control. In essence, a forced atmosphere where women are conditioned to accept their low status is produced by a mixture of religious indoctrination, governmental propaganda, fear tactics, peer pressure, isolation, and the absence of practical alternatives. It becomes challenging for them to escape the bonds of their subjection because they absorb the repressive narratives and start to see their duties as necessary, if not virtuous, for the sake of the greater good.

The totalitarian regime's apparatuses are passivity and obedience among the citizens of Gilead. In the Republic of Gilead, the government's goal is to have complete control over society (especially women) and to have it internalized. Through brainwashing and rigorous surveillance, they try to establish never-ending authority. These activities are being carried out by security forces such as the Angels, which means the army, the Eyes, which refers to invisible police forces around, and the Guardians. These names are rich in symbolism and have a more profound significance to illustrate, Angels demonstrate how effectively the administration has appropriated and distorted spiritual and religious symbolism to support its tyrannical activities. For Eyes, the secret police, it can be interpreted that there is no escape from inspection, and it indicates an environment of fear and self-censorship. The Guardians employ military force that enforces oppression and restrictions; however, the term digresses the folk about their ultimate purpose as if it is not to maintain power and control over the nation. With these kinds of parties, the power elites create a dystopic, chaotic, distorted environment in which people are always on a knife edge.

As Foucault mentions, governments create some mechanisms, and there is a significant activation and spread of the disciplinary corpus as a result of these security systems. Throughout the centuries, people have suffered under oppressive regimes that have been mainly implemented through fanatic religious groups, and due to their fundamentalist arguments, women have been treated as others. To ensure this security, one must, for instance, make use of a wide range of techniques for monitoring people, diagnosing who they are, categorizing their mental structure, determining their unique pathology, etc.; in other words, one must make use of a wide range of

disciplinary series that proliferates under security mechanisms and is required to make them function (Foucault, et al, 2007, p.22).

As Foucault says, in *The Handmaid's Tale*, the country is interlaced by surveillance cameras; every street, road, circus, and open-air space is full of inspection agents. Citizens have become skeptical about what they see around them. Once, the protagonist of the novel, Offred, who is one of those handmaids, meets a guy who is smoking, and he starts whistling and winks her even in such a normal situation, she questions his status and mental health. And she thinks she has been going under a test or that guy is an Eye (Atwood, 2017, p.27). This institutional oppression on people is so powerful that the members of society have become cynical and doubtful about other people.

With the aim of maintaining the future of Gilead, they have some institutions like Red Center in which women are systematically taught that they are the possessions of the government. As Mirayzee (2019) mentions in his article, apart from the radical sexual applications or the widespread discourse of the government, “The Handmaids’ clothes, for instance, could be associated with the clothes a woman wears in some extremist groups of the Islamic religion. The fact that women in the novel are not permitted to abort recalls the reader of the Protestants or the Catholics that did not endure it” (p.115). They recite some sentences from the Bible three times, declaring their loyalty to their Commander by saying “according to her ability, to each according to his needs” (Atwood, 2007, p.127). The government has its bases on religion, and all those applications should follow the Bible’s verses. In a way, the government grades itself as the owner of the holy book and instills that very idea in the Handmaids’ subconscious on purpose. As Nongjai (2013) claims in her article, Atwood aimed to depict “the politics of a government that claims to take the Book of Genesis at its word, and its demonic treatment of female subjects. It is true that patriarchal Gilead refers to the text of the Bible to fit their political, social, and sexual goals” in her novel. (p.181). Using religion as an instrument for ruling people and fulfilling their minds with coined phrases by the members of governmental institutions are the ways that the power elites follow. The Aunts always try to indoctrinate the Handmaids by saying, “You must cultivate poverty of spirit. Blessed are the meek” (Atwood, p.74). The members of political institutions successfully manipulated religious ideas and spread precisely designed terms to change the minds of the populace. By fostering a sense of loyalty and compliance among the public, this tactic enables the ruling regime to keep its hold on power. The ruling class strengthens its grasp on power and ensures the survival of its oppressive system by using religion as a tool of control.

Having religion as a medium, the government makes women associate themselves with holy characters from the sacred book, and these women were the ones who sacrificed themselves for the sake of their targets. As these women have no right to read the holy books in their original form but the adapted version of the regime, they can't oppose them with a reason, but they are forced to succumb.

After a substantial amount of time, the systematic intimidation policy over the citizens results in their resignation to nothingness; they begin to think that the outer world is fearsome, and Offred admits this: "We were losing the taste for freedom, already we were finding these walls secure. In the upper reaches of the atmosphere, you'd come apart, you'd vaporize, there would be no pressure holding you together" (Atwood, 2017, p.143). The second choice is no longer valid; they bow to the inevitable and the authority, tearing them apart each day. Women's subjugation level is increasing as the days go by, and they know that Gilead is an open-air prison, and the walls of the country are their gravestones as they are living dead.

Female identity and subjugation of women in the novel

Disciplinary power, oppression, and surveillance of the government and the regime are so mighty that they are oscillating like a pendulum over the nation. The emphasis is so visible that no matter where people go or what they do, the forces are there like a black Sun sending its morbid rays to Gilead; there is no way to escape. Aunt Lydia creates a climate of fear by saying "Freedom to and freedom from. In the days of anarchy, it was freedom to. Now you are being given freedom from" (Atwood, 2017, p.34).

Considering the brooding approach of the regime, it is not inapprehensible that handmaids are branded with tattoos that can be applied to animals or goods only; unfortunately, this act limits their freedom and reminds them where they belong and who they really have to be. They do not have control over their bodies. The regime 'governs' its citizens' bodies as well. The reader learns the existence of tattoos with Offred's lines: "I cannot avoid seeing, now, the small tattoo on my ankle. Four digits and an eye, a passport in reverse" (Atwood, p.75). This inhumane application is made to guarantee that handmaids stay where they are and serve their Commanders throughout their lives.

Under these conditions, as usual, women are those who are exposed to distortion, and what Atwood criticizes is not only the society in Gilead but also other societies that have the patriarchal mentality have the same approach of blaming women for every potential fault and the roles of them have been decided by sick minded and blinkered men.

Women have vital roles in Gilead, such as wives, aunts, Marthas, and handmaids. Through these roles that are represented by different colored clothes, they serve Gilead and their commanders, but these so-called titles cover their subjugation. As Atwood mentions in the introduction part of *The Handmaid's Tale*:

The modesty costumes worn by the women of Gilead are derived from Western religious iconography — the Wives wear the blue of purity, from the Virgin Mary; the Handmaids wear red, from the blood of parturition, but also from Mary Magdalene.... The wives of men lower in the social scale are called Econowives, and wear stripes.... Many totalitarianism have used clothing, both forbidden and enforced, to identify and control people — think of yellow stars and Roman purple — and many have ruled behind a religious front. (Atwood, p.8)

Each and every woman has been insulted via their clothing and position in society. Handmaids wear red, and according to Minna Ristolainen, Offred is the embodiment of the Madonna and the Whore, two myths about women, in one person. She is giving herself up to accomplish a greater good and has children who will belong to a better social level. The handmaids are expected to be pure and holy, but their captors see them as lusty, sinful characters who take advantage of their position covertly. (2017, p.20) The author depicts a future society in which women's attire serves as a physical depiction of the duties and statuses to which they are assigned. Except for the Handmaids, whose crimson clothing may easily be distinguishable, women in various social ranks are forced to wear particular colors. The highest-ranking women, known as Wives, dress in blue, while Marthas, who are in charge of childcare and education, dress in dull green. The social hierarchy is reinforced by this color-coded system, which also clearly separates the various responsibilities played by women. Conversely, men are not subject to such overt categorization and instead always dress in black, a hue that denotes respect, power, and authority. Women go by the names of their duties or the commanders for whom they perform services instead of having distinct names. Women are reduced to interchangeable objects because of the lack of personal identity; they resemble computerized figures devoid of agency or individuality. Women's lack of uniqueness creates a sense of dehumanization and strengthens the authoritarian regime's control. The constant feeling of rot and decay that permeates *The Handmaid's Tale* society is a metaphor for the moral and social decline that the tyrannical rule causes. The lack of identity converts women into robot-like figures. The rottenness and decay surround society like fog; the government sets rules according to its radical religious concerns, but as people are under total oppression, the meaningless hierarchy among them causes a great depression, despair, and gloom. The regime's enforced empty order worsens the oppressive circumstances, causing a pervasive sense of helplessness and emotional upheaval among the citizenries. Atwood expertly captures the

catastrophic effect of an authoritarian rule on individual identity and communal cohesion by painstakingly describing dress choices, naming conventions, and the general aura of decay. The degenerating society serves as a potent visual metaphor for the effects of authoritarian control. At the same time, the symbolic use of color and the rejection of personal names underscore the dehumanization that women face. By focusing on these issues, Atwood encourages readers to consider the value of personal choice, freedom of speech, and upholding human dignity in society.

Women are decreased to being objects, as reading and writing are expurgatory activities for them. Handmaids are regarded as “two-legged wombs, ... sacred vessels, ambulatory chalices” (Atwood, p.146), and their human rights and freedom, such as drinking, smoking, wandering freely, and expressing ideas, are restricted. No woman can enter the realm of males since they are bound to do only one thing. Each woman has secondary duties in this regime. If a woman is a Martha, she is just allowed to do cleaning and housework, or if a woman is among the Wives, she rears children and keeps company. Jezebels engage in non-reproductive sex issues, and Aunts educate Handmaids whose only mission is to bear a healthy baby. Unsurprisingly, Princess Jezebel, associated with wickedness in the holy book, is used. The Bible for Jezebel says, “She misleads my servants into sexual immorality and the eating of food sacrificed to idols” (English Standard Version Bible, 2008, Revelation. 2:20).

Biopolitics encompasses policies and regulations used to shape the health of society, control over the population, and biological norms; however, the family institution has also been destroyed and distorted in *The Handmaid's Tale*. To fulfill her ‘sole mission,’ Offred is made to go through the humiliating Ceremony every month, in which Fred, the commander, rapes her in front of his wife. Serena Joy holds her hands while his husband and Offred are having sex. Although the ritual’s only purpose is reproduction, from Serena Joy’s perspective, bearing her husband rape a woman in front of her must be regarded as a Ceremony, and like a machine, she should actively be a part of this ritual, ignoring her womanly feelings. The regime strictly defines and controls these women’s relationships with one another, and in a symbolic way, the reproductive woman serves as the other woman's womb, so it is possible to interpret both women’s bodies through their organs.

Spending time together with Commanders or any men outside the house is forbidden for handmaids, but Offred and the Commander go to the Jezebel’s Hotel, a place where sex slaves are employed, and outside of their authorized mating rituals, Offred and the Commander engage in sexual relationships many times. Although she has no feelings for him, she prefers to be with him “to fill the time, at night instead of sitting alone in her room” and accompanying him, being “no

longer merely a usable body'' for him, gives a bang to her (Atwood, 2017, p.172). People also do not blame the regime itself in an implausible way because of the chaotic, extreme atmosphere it has created, that very rule makes women become the spy or the enemy of other women.

Women have no identity, no name, and they breathe and do what is imposed on them to do. What was kept in Pandora's box was hope, but unfortunately, after Moira, who is a close friend of the protagonist Offred, hangs herself, Offred succumbs and becomes the person that the government has tried to convert her into. She has lost her hopes of being free again as Moira has been a role model for her. Moira was the symbol of resistance; she was carrying the banner of dreams for sovereignty for women. With the death of the one she associates herself with, Offred leaves her to fight, beliefs, and freedom dreams behind and becomes a cog in the wheel of the regime. With no hope for gaining her identity again, she confesses that

everything they taught at the Red Center, everything I've resisted, comes flooding in. I don't want pain...I don't want to be a wingless angel. I want to keep on living, in any form. I resign my body freely, to the use of others. They can do what they like with me. I am abject. I feel, for the first time, their true power. (Atwood, 2017, p.298)

She has displayed a passive resistance to what she rejects in Gilead, but Moira's death is the turning point of her life, and the sole option is to obey the strict rules set by the government. The degrading roles imposed by the power elites leave no room for questioning, analyzing, and pondering for women. They are positioned as the silent victims of the so-called mass murder the regime keeps their mute scream volume down.

Conclusion

The Handmaid's Tale is a fascinating, vivid examination of the threats posed by patriarchal cultures that try to oppress and control women's lives through bio-power applications and biopolitics. The novel highlights the oppressive nature of a society that prioritizes the state's power over its citizens' autonomy and agency. It is set in a dystopian future when women are reduced to reproductive vessels.

According to Michel Foucault, "biopower" is the government's power over the populations and bodies of its citizens. This idea is taken to the limit in *The Handmaid's Tale*, where the ruling Gilead regime gradually deprives women of their identities, rights, and autonomy over their bodies. The concepts of biopolitics and biopower are complicatedly entwined. Biopolitics refers to the political control of life itself. A severe social structure and rigid laws governing sexuality and reproduction are only two of Gilead's authoritarian government's many tools to exert biopolitical control.

In the book, the interwoven ideas of biopolitics and biopower, which comprise political control over life, play a multifaceted role. Gilead's government uses various authoritarian tactics, such as harsh sexual and reproductive laws, to impose biopolitical control. The state manipulates life's very fabric by setting rules on how women should become pregnant and give birth, turning them into tools for advancing its political goal. By using these methods, the state not only subjugates individual bodies but also plays with the basic fabric of human existence, turning people into nothing more than reproductive tools.

"The Handmaid's Tale" delivers a powerful indictment of the dangers inherent in society that place a premium on control above individual autonomy and bodily integrity via the prism of biopower and biopolitics. Atwood's portrayal of the repressive Gilead government serves as a sharp warning against the loss of individual liberties and the disastrous effects of women's servitude.

The novel serves as a warning about tyranny, religious extremism, and the reduction of personal freedoms taking root in a neoconservative society. By foreseeing the neoconservative ideology's inevitable rise in America, Margaret Atwood has given a new impulse toward dystopian novels. By referencing the ideas of biopower and biopolitics, Atwood emphasizes the value of preserving individual autonomy and opposing policies that aim to exert control over people's lives and bodies. Through its thought-provoking narrative, the book challenges readers' critical thinking about the effects of such power systems and the importance of preserving equality, freedom, and human dignity in society. *The Handmaid's Tale* is a potent literary analysis of the dangers of patriarchal civilizations and their attempts to repress and govern women's lives with biopower and biopolitics. The dystopian future depicted in the book emphasizes how repressive society can be when it prioritizes state authority above individual agency and reduces women to nothing more than reproductive objects.

References

- Atwood, M. (2017). *The handmaid's tale*. Penguin Random House. UK: Vintage Classics.
- Foucault M. & Hurley R. J. (1990). *The history of sexuality. volume 1 an introduction* (Vintage Books). Vintage.
- Foucault M., Senellart M., Ewald François & Fontana A. (2007). *Security territory population: lectures at the collège de France 1977-78*. Palgrave Macmillan: République Française.
- The ESV Study Bible: English standard version. (2008). Crossway Bibles.

Mirzayee, M. (2019). Female Identity in the Handmaid's Tale. *World Scientific News* 114-123.
https://www.academia.edu/70638017/Female_Identity_in_the_Handmaids_Tale_by_Margaret_Atwood.

Nongjai, M. (2013). Gender Politics in Margaret Atwood's Novel *The Handmaid's Tale*.
Research Scholar, I (II) 179-193.
https://www.academia.edu/72629784/Gender_Politics_in_Margaret_Atwoods_Novel_the_Handmaids_Tale.

Ristolainen, Minna (2017). Colour as a narrative tool in Margaret Atwood's *The Handmaid's Tale* and TV adaptation. Tampere University. Faculty of Communication Sciences. Comparative Literature.

https://www.academia.edu/35770257/Colour_as_narrative_tool_in_Margaret_Atwoods_the_Handmaids_Tale_and_TV_adaptation.

Being a Male Preschool Teacher in Türkiye: From the Perspective of Teachers, Mothers, and Children

Okul Öncesi Eğitimde Erkek Öğretmenlere Bakış: Öğretmen, Anne ve Çocuk Gözünden

Nevra Atış Akyol* Arzu Okur# Selda Ata Doğan^Ω Cansu Yıldız Taşdemir^Θ

Highlights:

- Male preschool teachers prefer to become preschool teachers because they think they will find a job easily.
  - According to the opinions of both male and female preschool teachers, it is thought that male teachers can provide more discipline on children.
  - Mothers were prejudiced against male preschool teachers when schools first opened.
  - Children's feelings and thoughts towards male preschool teachers are positive.
  - Teachers and mothers think that preschool is generalized as a female profession.
-

Abstract: This study aims at investigate the views of teachers, mothers, and children about male preschool teachers. The phenomenology, one of the qualitative research designs, is used. Study group consists of six preschool teachers (three females and three males) and 12 children and their mothers selected from the classes of these teachers by using the purposeful sampling method. Data are collected through interviews with these groups and analyzed with content analysis. Children are also requested to make a drawing that reflects their thoughts about their teachers. During research, it is determined that male teachers prefer this profession with the idea of finding a job easily. Being a male preschool teacher is evaluated by both gender of teachers as an advantage in providing discipline to children. According to the male preschool teachers, the disadvantages working in this position are that parents do not consider preschools as educational institutions, difficulty in communicating with mothers, and the risk of abuse. In the study, it is determined that some mothers are prejudiced against male teachers at the beginning of the term, this prejudice decreases during the term, and all of the children have positive thoughts and feelings about their teachers. As a result of the research, it is concluded that all of the teachers and most of the mothers believe that preschool teaching is generalized as a female profession, but they believe that it should not be generalized in this way.

Keywords: Male Preschool Teacher, Female Preschool Teacher, Mothers, Preschool Children, Preschool Education.

---

* Assoc. Prof., Ankara University, Faculty of Educational Sciences, Türkiye, nevrarven@gmail.com,

ORCID: 0000-0003-4697-847X.

Preschool Teacher, Ministry of National Education, Türkiye, arzuokur02@gmail.com,

ORCID: 0000-0003-1553-2686.

^Ω Corresponding Author, Res. Assist., Hacettepe University, Faculty of Education, Türkiye, slda.ata@gmail.com,

ORCID: 0000-0002-3438-5792.

^Θ Assist., Prof., University of Health Sciences, Gülhane Faculty of Health Sciences, Türkiye, cytasdemir@gmail.com,

ORCID: 0000-0003-0638-3826.

Öne Çıkanlar:

- Erkek okul öncesi öğretmenleri kolay iş bulacaklarını düşündüklerinden dolayı okul öncesi öğretmeni olmayı tercih etmektedir.
  - Hem erkek hem de kadın okul öncesi öğretmenlerinin görüşlerine göre erkek öğretmenlerin çocuklar üzerinde daha çok disiplin sağlayabildiği düşünülmektedir.
  - Anneler, okulların açıldığı ilk zamanlarda erkek okul öncesi öğretmenlerine karşı önyargılıdır.
  - Erkek okul öncesi öğretmenlerine yönelik çocukların duyu ve düşünceleri olumludur.
  - Öğretmenler ve anneler okul öncesi öğretmenliğinkadın olarak genellendiğini düşünmektedir.
-

Öz: Araştırmanın amacı, okul öncesi eğitimde erkek öğretmenlere ilişkin öğretmenlerin, annelerin ve çocukların görüşlerinin incelenmesidir. Araştırma nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseninde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu 3 kadın, 3 erkek toplam altı okul öncesi öğretmeni ve bu öğretmenlerin sınıflarından amaçlı örneklem yoluyla seçilmiş toplam 12 çocuk ve çocukların anneleri oluşturmaktadır. Veriler; öğretmenler, anneler ve çocuklarla gerçekleştirilen görüşmelerle toplanmış ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Ayrıca çocuklardan, görüşlerini daha iyi ortaya çıkarmak adına öğretmenleriyle olan ilişkilerini anlatan bir resim çizmeleri istenmiştir. Araştırmada, erkek öğretmenlerin tamamının kolay iş bulma düşüncesiyle bu mesleği tercih ettikleri tespit edilmiştir. Hem erkek hem kadın öğretmenler tarafından erkek okul öncesi öğretmeni olmak, çocuklar üzerinde disiplin sağlama konusunda bir avantaj olarak değerlendirilmiştir. Erkek öğretmenlere göre ebeveynlerin anaokulunu bir eğitim kurumu olarak görmemesi, annelerle iletişime geçme zorluğu ve istismar riski gibi durumlar bu meslekte erkek olmanın dezavantajları olarak belirlenmiştir. Araştırmada bazı annelerin dönem başında erkek öğretmenlere karşı ön yargılı olduğu, dönem içerisinde bu ön yargının azaldığı, çocukların ise tamamının öğretmenleriyle ilgili olumlu düşünce ve duygulara sahip oldukları tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin tamamının ve annelerin çoğunun okul öncesi öğretmenliğinin bir kadın mesleği olarak genellendiğini düşündükleri, ancak genellenmemesi gerektiğine inandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erkek Okul Öncesi Öğretmeni, Kadın Okul Öncesi Öğretmeni, Anneler, Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklar, Okul Öncesi Eğitim.

Genişletilmiş Özet

Günümüz çalışma hayatında, pek çok meslekte hem kadınlar hem de erkekler görev almaktadır. Ancak hâlâ kadın veya erkeklerin yoğunluklu olarak tercih ettiği bazı meslek grupları bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye’de 30 yıldan fazla bir geçmişe sahip olan okul öncesi öğretmenliği mesleği kadınların ağırlıklı olarak yer aldığı bir meslektir (Demirkasımoğlu ve Taşkın 2019). 2006-2007 öğretim yıllarının verilerine bakıldığında, Türkiye’deki resmî kurumlarda okul öncesi öğretmeni olarak çalışan toplam 24775 kişinin 23594’ünün kadın, 1181’inin ise erkek olduğu görülmektedir (MEB, 2007). Başka bir ifadeyle, erkek okul öncesi öğretmenlerinin toplam okul öncesi öğretmeni sayısına oranı yalnızca %4,76’dır. 2021-2022 öğretim yılında ise okul öncesi öğretmeni olarak çalışan toplam 79952 kişinin 74335’inin kadın, 5617’sinin erkek olduğu dikkat çekmektedir. Erkeklerin toplam öğretmen sayısına oranı ise %7,03’dir (MEB, 2022). Bu veriler, yıllar içerisinde erkek okul öncesi öğretmeni sayısında

artış olduğunu, ancak okul öncesi öğretmenliğinin hala çoğunlukla kadınların görev yaptığı bir meslek olduğunu göstermektedir.

Yaşamın kritik yılları olarak bilinen okul öncesi eğitim döneminde çocukların ilk öğretmenleri olan okul öncesi öğretmenleri, öğretmenlik mesleğindeki diğer branşlarda olduğu gibi hem kadınların hem de erkeklerin başarı ile yapabilecekleri bir meslektir. Bu konuda kadın öğretmenler de söz konusu mesleğin cinsiyet rollerinden arındırılması gerektiğini düşünmekte ve çocukların sosyal duygusal gelişimi için erkek öğretmenlerin de okul öncesi eğitime dahil olması gerektiğini, iyi bir öğretmen olmanın erkek öğretmen olmaktan daha önemli olduğunu ve toplumdaki öğretmen cinsiyetine yönelik ön yargıların azalması gerektiğini belirtmektedir (Sak vd., 2012). Erkek öğretmenlerle yapılan ulusal ve uluslararası çalışmaların sonuçları da kadın öğretmenlerin görüşleriyle paralellik göstermektedir (Anlıak, 2004; Bullough Jr, 2015; Demirtaş vd., 2014; Tsigra, 2010).

Çocuğun okul öncesi eğitime başlaması genellikle ailelerin çocuğun sorumluluğunu ilk kez yabancı birine bırakacakları anlamına gelmektedir (Gullo ve Hughes, 2011). Annelerin bu konuda daha az zorlanmasında ve endişe duymamasında en büyük rol, okul öncesi öğretmenlerine düşmektedir. Ancak önceki çalışmalar incelendiğinde öğretmenin tavrı ve tutumu dışında bazı anneler için öğretmenin cinsiyetinin de bu endişenin daha az ya da daha çok olmasında etkili olabileceği anlaşılmıştır (Cameron, 2001; Er ve Ergen; 2020; Gülçiçek, 2017). Bu bağlamda, okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyetlerinin annelerin algılarını nasıl şekillendirdiğinin araştırılması önem taşımaktadır. Bununla birlikte, alan yazınındaki konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde çalışma gruplarının ebeveynler (Gülçiçek, 2017; Sak, 2005; Yağbasan ve Aksoy, 2016), öğretmen adayları (Amosun vd., 2021; Haskan Avcı vd., 2019; Sak vd., 2012), öğretmenler (Amosun vd., 2021; Bullough Jr, 2015; Demirtaş vd., 2014; Er ve Ergen, 2020; Yalçın vd., 2017) ve çocuklardan (Sak vd., 2015; Sumsion, 2005) oluştuğu; okul öncesi öğretmenleri, ebeveynler ve çocukların görüşlerini bir arada ele alan çalışmalara rastlanmadığı görülmüştür. Bu çalışma erkek okul öncesi öğretmenlerine yönelik görüşleri hem öğretmen hem anne hem de çocuk gözünden inceleyeceği için farklılaşmaktadır. Önceki çalışmaların ışığında, bu çalışma nelerin değişip değişmediğini, özellikle erkek okul öncesi öğretmenleriyle ilgili en çok hangi fikirlerin, hangi yargıların dile getirildiğini tespit etme konusunda önem taşımaktadır. Bu araştırma, eğer erkek okul öncesi öğretmenleri ile ilgili olumsuz kalıp yargılar varsa bu yargılar nasıl değiştirilebilir ve erkekler genel olarak çocuk eğitimine nasıl daha fazla dâhil edilebilir gibi soruların cevaplanmasına yönelik çalışmalara katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, geleneksel erkeklik normları çerçevesinden okul öncesi eğitimde erkek öğretmenlere ilişkin öğretmenlerin, annelerin ve çocukların görüşlerinin incelenmesidir. Araştırmanın problemini

“Okul öncesi öğretmenlerinin, annelerin ve çocukların erkek okul öncesi öğretmenlerine yönelik görüşleri nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır.

Araştırma, nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseninde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yoluyla seçilmiştir. Çalışmada öğretmenlerin, annelerin ve çocukların erkek okul öncesi öğretmenlerine yönelik görüşleri ele alınmış, ayrıca çocukların görüşlerini daha iyi ortaya çıkarmak adına çocuklardan öğretmenleriyle olan ilişkilerini anlatan bir resim çizmeleri istenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu hepsi devlet okullarında çalışan üç kadın, üç erkek okul öncesi öğretmeni ve bu öğretmenlerin sınıflarından amaçlı örnekleme yoluyla seçilmiş ikişer çocuk ve seçilen bu çocukların anneleri oluşturmaktadır. Toplamda altı okul öncesi öğretmeni, 12 anne ve 12 çocukla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri, uzman görüşüne başvurularak hazırlanmış sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmış, içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Araştırmada, erkek öğretmenlerinin tamamının kolay iş bulma düşüncesiyle bu mesleği tercih ettikleri tespit edilmiştir. Hem erkek hem kadın öğretmenler tarafından erkek okul öncesi öğretmeni olmak, çocuklar üzerinde disiplin sağlama konusunda bir avantaj olarak değerlendirilmiştir. Erkek öğretmenlere göre ebeveynlerin anaokulunu bir eğitim kurumu olarak görmemesi, kadın ebeveynlerle iletişime geçme zorluğu ve istismar riski gibi durumlar bu meslekte erkek olmanın dezavantajları olarak belirlenmiştir. Araştırmada bazı ebeveynlerin dönem başında erkek öğretmenlere karşı ön yargılı olduğu, dönem içerisinde bu ön yargının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bazı annelerin özellikle istismar riskinden çekindikleri için kadın öğretmen istedikleri, öğretmenin cinsiyeti konusunda ayırım yapmayan annelerin ise cinsiyetten ziyade öğretmenin kişilik ve mesleki özelliklerinin daha önemli olduğunu düşündükleri bulunmuştur. Öğretmenlerin tamamı ve annelerin çoğu, okul öncesi öğretmenliğinin bir kadın mesleği olarak genellendiğini düşünmekte, ancak genellenmemesi gerektiğine inanmaktadırlar. Araştırmada çocukların ise tamamının öğretmenleriyle ilgili olumlu düşünce ve duygulara sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Erkek öğretmenin sınıfındaki çocuklar öğretmenini sevme sebeplerini öğretmenle etkinlik yapmak, oyun oynamak ve öğretmeni baba gibi görmek nedenleriyle açıklamışlardır. Kadın öğretmenlerin sınıflarındaki çocukların çoğunun, öğretmenlerinin erkek olması durumunda da bir sorun olmayacağını ifade ettiği, iki çocuğun ise durumdan hoşnut olmayacakları belirlenmiştir. Bu çalışmada da iki çocuk haricinde, çocuklar için öğretmenin cinsiyetinden ziyade sınıftaki rolünün daha önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocuklar küçük yaşlardan itibaren çocuk eğitiminde yalnızca kadınları görürlerse, çocuk eğitiminin kadınlara özgü bir meslek olduğunu düşüneceklerdir. Okul öncesi eğitim kurumlarında erkek öğretmenlerin bulunması, çocukların, çocuk eğitimini kadınlara özgü bir iş olarak algılamalarını engelleyecektir

(Sak vd., 2015). Çocukların belirli meslekleri bir cinsiyet ile özdeşleştirmemeleri ve kadın-erkek rollerini eşitlikçi bir temelde özümsemeleri gerekmektedir. Bu sebeple erkeklerin ve kadınların bütün meslekleri yapabileceğine dair örnekler ihtiyacı vardır.

Introduction

In today's working life, women and men work together in many professions. However, there are still some professional groups that are predominantly preferred by women or men. For instance, the preschool teaching profession, which has a history of more than 30 years in Turkey, is a profession in which women are predominantly involved (Demirkasımoğlu & Taşkın, 2019). Based on the data for the 2006-2007 academic year, it was seen that 23594 of the 24775 preschool teachers in official institutions in Turkey were female and only 1181 were male (MEB, 2007). In other words, the ratio of male preschool teachers to the total number of preschool teachers was 4.76%. Based on the data for the 2021-2022 academic year, it was striking that 79952 of the 74335 preschool teachers in official institutions in Turkey were female and only 1181 were male. The ratio of male preschool teachers to the total number of preschool teachers was 7.03% (MEB, 2022). These data demonstrate that the number of male preschool teachers has increased over the years, but preschool teaching is still a profession mostly preferred by female preschool teachers.

The quantity of men in early childhood services contributes to or challenges prevailing ideologies about gender roles and relationships in society. For example, societies in which male-female teachers are quantitatively balanced can be seen as a reflection of gender equality discourse, which includes equal sharing of childcare between men and women (Sumsion, 2005). Not only in Turkey but also in many countries in general, women constitute most of the education and training field (Drudy, 2008; Peeters et al., 2015). The fact that the person who takes care of the education of children in the home is mostly the mother brings the mother to mind when it comes to education responsibility in public spaces and the duty of education and teaching is left to women. The search for maternal love and maternal attention, especially in younger age groups, explains the structuring of this field as a feminine field (Eagly & Crowley, 1986; Kılıç, 2019). The reason why the mother comes to mind when it comes to education responsibility in public spaces is related to the roles attributed to women in society, and therefore to the gender roles attributed to men. Men are socialized with the expectation of conforming to masculine norms that are called traditional masculinity: tough, aggressive, competitive, dominant, independent, emotionally neutral, self-confident, and control-oriented (Feder et al. 2010; Kantar & Yalçın, 2023). Although masculinity differs from group to group and culture to culture, some studies reveal that norms such as status, sense of responsibility, and power are adopted by men from all groups at different levels (Kantar

& Yalçın, 2023; Sancar, 2016). Therefore, traditional gender roles attributed to men cause them to encounter stereotypes that correspond to gender roles while performing their professional lives. In a study conducted to investigate the opinions of teachers, the participants reported that teaching is a profession appealing more to women because teaching should have features such as motherhood and domesticity, and the expectations of parents from the teachers are also in this direction (Gamble & Wilkins, 1997). Similar results are revealed in a study investigating the views of preschool teachers about teacher gender in preschool education. One of two female teachers and two of three male teachers report that the preschool teachers should be female teachers as young children need compassion and protection and women will provide these better due to their nature (Yalçın et al., 2017). As can be seen, the findings of the studies on this subject emphasize that gender stereotypes are effective on the perceptions of teachers whether they are suitable for the profession rather than their professional competencies. The fact that women are seen as innate teachers and the fact that men are traditionally less directed to the fields dominated by women are among the possible reasons for the current situation. This can be called a vicious cycle. Preschool teaching, which is considered to be a profession suitable for women, will continue as a profession dominated by women unless it is preferred by men. The fact that men undertook a very limited number of duties in preschool education and most of the preschool teachers are female teachers generalizes this profession as a female profession more dominant (Anliak, 2004).

The preschool education period is known as the critical years of life. Preschool teachers are the first teachers of children in this period and preschool teaching is a profession that both women and men can successfully do, as in other branches of the teaching profession. Female teachers believe that the profession in question should be purified from gender roles. Female teachers also report that male teachers should be included in preschool education for the social and emotional development of children, being a good teacher is more important than being a male teacher, and prejudices about the gender of teachers in society should be eliminated (Sak et al., 2012). In the literature review, it is determined that the opinions of male teachers are parallel with these findings. In a study, a male teacher working in the Head Start class reports that his primary responsibility is to be an effective educator and he does not aim to be a father figure in the eyes of children, but some of the children need it to develop socially and emotionally as there is no male role model in their life (Bullough Jr, 2015). Similarly, in a study conducted by Tsigra (2010), it is reported that male teachers could compensate for the emotional gap of children observed due to reasons such as long working hours of fathers or divorce cases by serving as male teacher role models. Therefore, it can be interpreted that children need not only the mother model but also the father model even when it comes to emotional development such as maternal affection and being a role model rather

than teaching professional competencies. In summary, preschool education is a field that needs both male and female teachers.

Starting preschool education usually means that families will leave the responsibility of the child to a stranger for the first time (Gullo & Hughes, 2011). Preschool teachers have the biggest role in helping mothers to have less difficulty and not to worry in this regard (Eagly & Crowley, 1986). However, it is understood in previous studies that the gender of the teacher may also be effective in this anxiety being less or more for some mothers as well as the teacher's attitudes and behaviors (Cameron, 2001; Er & Ergen, 2020; Gülçiçek, 2017). In this regard, it is important to investigate how the gender of preschool teachers shapes the perceptions of mothers. In the studies on this subject in the literature, the study groups include parents (Gülçiçek, 2017; Sak, 2005; Yağbasan & Aksoy, 2016), pre-service teachers (Amosun et al., 2021; Haskan Avcı et al., 2019; Sak et al., 2012;), teachers (Amosun et al., 2021; Bullough Jr, 2015; Demirtaş et al., 2014; Er & Ergen, 2020; Yalçın et al., 2017), and children (Sak et al., 2015; Sumsion, 2005). There have been no studies addressing the views of preschool teachers, parents, and children together. This study differs from the other studies in the literature as it investigates the views of teachers, mothers, and children on male preschool teachers in the context of traditional masculinity roles. In light of previous studies, this study is important in determining what has changed and what has not changed by especially revealing which ideas and judgments about male preschool teachers are expressed the most. This study will contribute to the studies by answering questions such as how judgments can be changed if there are negative judgments about male preschool teachers and how male teachers be included more in child education in general.

In this regard, this study aims to investigate the views of teachers, mothers, and children about male preschool teachers within the framework of traditional masculinity norms. The research problem of this study is as follows: What are the views of preschool teachers, mothers, and children on male preschool teachers? The following questions have been adopted in line with the sub-problems of this study:

- What are the reasons for male preschool teachers to choose this profession?
- What are the advantages and disadvantages of the profession according to male preschool teachers?
- According to male preschool teachers, what are the views of school administrators, female teachers, mothers, and children on male preschool teachers?
- What are the views of male preschool teachers about the generalization in the preschool teaching profession (predominantly consisting of female teachers)?

- What are the views of female preschool teachers about the advantages and disadvantages of male teachers in the profession?
- What are the views of female preschool teachers about the generalization in the preschool teaching profession (predominantly consisting of female teachers)?
- What are the expectations and the reasons for the expectations of the mothers regarding the gender of their children's preschool teachers?
- What are the views of mothers about their children's preschool teachers?
- What are the views of mothers about the generalization in the preschool teaching profession (predominantly consisting of female teachers)?
- What are the expectations and the reasons for the expectations of the children regarding the gender of their preschool teacher?
- What are the views of children about their teachers?

Method

Research Model

This study investigates the views of teachers, mothers, and children about male preschool teachers and is designed as a qualitative study. Phenomenology, one of the qualitative research designs, is used in this study. In phenomenological studies, data sources are individuals or groups that experience the focused phenomena and can demonstrate these phenomena. Interviews are held to reveal the experiences related to these phenomena and the meanings of these phenomena (Büyüköztürk et al., 2018, p.22). In this study, data are collected through semi-structured interviews with teachers, mothers, and children. Semi-structured interviews are data collection tools that allow both fixed-choice and in-depth questions (Büyüköztürk et al., 2018, p.159). Content analysis technique is used in the analysis of qualitative data collected with a semi-structured interview form. In content analysis, it is necessary to gather similar data within the framework of certain concepts and themes and to interpret them logically and systematically (Yıldırım & Şimşek, 2013, p.259).

Study Group

The study group is selected by using the purposeful sampling method. Purposeful sampling is used when one or more special cases that meet certain criteria or have certain characteristics are desired to be studied (Büyüköztürk et al., 2018, p.92). In this study, the views of teachers, mothers, and children about male preschool teachers are addressed. A purposive sampling method is preferred as there should be teachers of both genders. The study group consists of three female and three male preschool teachers working in public preschools, two children each selected through purposive sampling from the classrooms of these teachers, and the mothers of these

children. A total of six preschool teachers, 12 mothers, and 12 children were interviewed. The demographic characteristics of the preschool teachers included in the study are presented in Table 1.

Table 1.

Demographic Characteristics of the Preschool Teachers Include in the Study Group

Participant code	Gender	Age	Educational background	Professional experience (years)	Institution
MT1	Male	30	Bachelor's degree	7	City center -Nursery class affiliated with primary school
MT2	Male	34	Bachelor's degree	11	City center - Independent preschool
MT3	Male	28	Bachelor's degree	2	Village - Nursery class affiliated with primary school
FT1	Female	34	Bachelor's degree	10	City center - Independent preschool
FT2	Female	32	Bachelor's degree	10	City center - Independent preschool
FT3	Female	34	Bachelor's degree	11	City center - Independent preschool

MT: male teacher, FT: female teacher

As seen in the table, there are three female and three male preschool teachers (a total of six preschool teachers). All the preschool teachers work in public schools. Teachers are between the ages of 28-34. One teacher has two years, one teacher has seven years, two teachers have 10 years, and two teachers have 11 years of professional experience. Four of the teachers work in independent preschools in the city center, one in a nursery class affiliated with a primary school in the city center, and one in a nursery class affiliated with a primary school in the village.

The demographic characteristics of the mothers included in the study group are presented in Table 2.

Table 2.

Demographic Characteristics of the Mothers Include in the Study Group

Participant code	Age	Educational background	Profession
MTM1	36	Bachelor's degree	Housewife
MTM2	36	Elementary school	Housewife
MTM3	33	High school	Housewife
MTM4	43	Primary school	Artisan
MTM5	32	bachelor's degree	Teacher
MTM6	25	High school	Housewife
FTM1	33	High school	Housewife
FTM2	33	Master's degree	Postgraduate
FTM3	41	Bachelor's degree	Teacher
FTM4	32	Master's degree	Nurse
FTM5	36	High school	Housewife
FTM6	37	High school	Housewife

MTM: mother in male teacher's class, FTM: mother in female teacher's class

The ages of the 12 mothers participating in this study range from 25 to 43. Five of the mothers are high school graduates, three of the mothers are undergraduates, two of the mothers have bachelor's degrees, one of the mothers is a middle school graduate, and one of the mothers is a primary school graduate. More than half of the mothers are housewives, and the others are engaged in various professions. The children of six of the mothers receive education in the classes of female preschool teachers while the children of six of the mothers receive education in the classes of male preschool teachers.

The demographic characteristics of the children participating in this study are presented in Table 3.

Table 3.
Demographic Characteristics of the Children Include in the Study Group

Participant code	Age	Child's gender
MTC1	5	Female
MTC2	5	Male
MTC3	5	Male
MTC4	5	Female
MTC5	5	Female
MTC6	5	Male
FTC1	5	Male
FTC2	5	Female
FTC3	5	Male
FTC4	5	Male
FTC5	5	Female
FTC6	5	Male

MTC: children in male teacher's class, FTC: children in female teacher's class

As seen in Table 3, there are 12 children in this study and all these children are five years old. Five of the children are female and seven of the children are male. Six of the children receive education in the classes of male preschool teachers and six of the children receive education in the classes of female preschool teachers.

Data Collection Tool and Data Collection Process

The data are collected by using a semi-structured interview form consisting of questions prepared in line with the opinions of experts in preschool education. The ethics committee approval number (E-60263016-050.06.04-112618) is obtained for the study before collecting the data. The participants are determined based on the voluntary participation principle. Voluntary participants are included in the study after they are informed about the subject and content of the study. Before the interviews, all participants are informed about the study. Written and verbal consent is obtained again by reminding the participants that they will be audio-recorded. Considering the interviews with children, parental consent, and verbal consent of children are obtained. During the interviews, eight open-ended questions were asked to male teachers, and three open-ended questions were

asked to the female teachers and mothers. The interviewed children are asked two open-ended questions. The children are also asked to make a drawing to describe their relationship with their teachers to reveal their views better. In this study, interviews with teachers and children are made face-to-face in a suitable room of the institution they work while the interviews with mothers are conducted over the phone. All interviews have been recorded using a voice recorder. On the other hand, the interviews with the parents were made over the phone and these interviews were also recorded with a voice recorder. The interviews have been lasted approximately 20-25 minutes.

Data Analysis

The interviews conducted by the researchers are transcribed and content analysis is conducted. To protect the privacy of the participants, code names are given to teachers as MT (male teacher) and FT (female teacher) for teachers, MTM (mother in male teacher's class) and FTM (mother in female teacher's class) for mothers, and MTC (children in male teacher's class) and FTC (children in female teacher's class).

Credibility and Ethics

To ensure reliability and validity, each stage of the study is explained in detail, direct quotations from the views of the participants are included, and the drawings of the children are presented.

Findings

Findings on the Views of Male Preschool Teachers

Findings on the Reasons Why Male Preschool Teachers Prefer the Preschool Teaching Profession

Three male preschool teachers participating in the study report that they prefer this profession because they believe that they can find a job easily. In addition, one of the teachers emphasizes that he prefers this profession because he believes that he could get on well with children.

The reasons why male preschool teachers prefer this profession:

“We need lower scores from the Public Personnel Selection Exam to get appointed.” (MT1)

“We thought we would get appointed easily after college.” (MT2)

“I thought it would be easy for me to find a job. I have chosen this profession because I know that I can get on well with children.” (MT3)

Findings on Male Preschool Teachers' Views on the Advantages and Disadvantages of the Profession

All the male teachers participating in the study (n=3) report that they can establish better authority over children as an advantage of the profession. One of the teachers reports that a male teacher is an advantage for children who cannot spend much time with their fathers.

Advantages of the profession according to male preschool teachers:

“We can provide better authority.” (MT1)

“Children are more meticulous when the teacher is male. Male teachers are more prescriptive and more disciplined. The fact that the teacher is male is compensation for the children who do not spend much time with their fathers.” (MT2)

Male teachers report that establishing too much authority, parents' not seeing the nursery class as an educational institution, male teachers' difficulty in communicating with female parents, lack of school-family cooperation, and the risk of abuse are among the disadvantages of this profession.

Disadvantages of the profession according to male preschool teachers:

“The disadvantage is that parents do not consider ‘nursery class’ as a place to receive an education.” (MT2)

“Thinking that it will not be welcome, I cannot communicate with mothers in the village as I'm a male teacher. I cannot provide school-family cooperation.” (MT3)

“The disadvantage is that I hesitate to physically touch children. I always keep the door of the classroom open. I am afraid of being misunderstood because of abuses.” (MT3)

Findings on the Views of School Administrators, Female Teachers, Mothers, and Children on Male Preschool Teachers (According to Male Preschool Teachers)

Male teachers report that they don't encounter a negative view from school administrators and their female colleagues, and they are only surprised because some administrators have not met a male preschool teacher before. However, they believe that parents are prejudiced against them, especially at the beginning of the semester, and this prejudice has decreased during the semester. Two teachers report that some parents don't want to enroll their children in the male teacher's class at the beginning of the semester. All the male teachers participating in this study reported that the children were afraid of them at first. Teachers believe that children are afraid of them because of their gender and that children in the class of female teachers are not so afraid.

According to male preschool teachers, the views of school administrators, female teachers, mothers, and children on male preschool teachers:

“I find the point of view of our school administrators positive; I can feel that they trust me. I don't have any problems with female teachers either... I don't hear any comments like he cannot make it, or he is not making it. However, it is not the same with the parents at the beginning of the semester. Although there are more enrolled children for other teachers (female), there are only two or three enrolled children for me. Later, the perspectives of parents have changed. The parents heard that I am good and have started to enroll their children in my classes. Children are more afraid of male teachers.” (MT1)

“Primary school administrators are surprised when they see male preschool teachers. In nursery class, the other teachers are not surprised because we share the same branch. As female preschool teachers see us in the faculty, they are used to seeing male preschool teachers. I don't have any negative experiences with them. Some of the parents thought that we couldn't make it. There were parents with sexist perspectives. Some parents think that things will be different if their children are enrolled in the class of a male teacher. But over time, prejudices are broken. Since the authority figure is male, the children are afraid of male preschool teachers. Since women have a more maternal approach, the children are not embarrassed in front of female teachers.” (MT2)

“School administrators and female teachers don't have a negative attitude because our male vice school principal is also a preschool teacher. I recognize a different and negative view of only one of my parents. I sense something like that. The female children in my class are shier than the male children in the first weeks. They have been crying.” (MT3)

Findings on Male Preschool Teachers' Views on the Generalization in the Preschool Teaching Profession (Predominantly Consisting of Female Teachers)

All the male teachers report that preschool teaching is generalized as a female profession, but it should not be generalized this way. Male teachers also have reported that this generalization is made because the Turkish name of the school or class is derived from the 'mother' word. One of the teachers has reported that he likes to be a minority in the profession and is happy when people are surprised.

The views of male preschool teachers about the generalization of the preschool teaching profession (predominantly consisting of female teachers) are as follows:

“Yes, there is a generalization. It was emphasized in the faculty that it was the 'main' (basic) class (instead of the 'mother' word) Men who are suitable for the profession should practice this profession.” (MT1)

“There is a generalization due to the Turkish name of these classes/schools. Parents’ approaches to the class and preschool teachers are different.” (MT2)

“Both men and women can practice this profession.” (MT3)

Findings on the Views of Female Preschool Teachers

Findings on Female Preschool Teachers’ Views on the Advantages and Disadvantages of Male Preschool Teachers in the Profession

All the female teachers participating in this study (n=3) believe that the most important advantage of male teachers in this profession is to provide better discipline. Considering the disadvantages, female preschool teachers have reported that male teachers have difficulties in understanding children, have problems solving problems and communicating with children, have difficulties communicating with mothers, and face the risk of abuse.

The views of female preschool teachers on the advantages and disadvantages of male preschool teachers in the profession:

“Women can act more emotionally when their motherhood comes to the fore. Male teachers can provide better discipline; this may be an advantage.” (FT1)

“As a disadvantage, male preschool teachers may not lower themselves to the child’s level because they are inherently more reserved in expressing their feelings.” (FT2)

“Male preschool teachers are perceived differently by the interns because there are always female teachers in the school environment. Under the control of male teachers, children adapt more easily and become disciplined. Mothers may have difficulty approaching male teachers and talking about themselves and their children. Since we are in close contact with the children, this can be misunderstood by the parents and put the teacher in a difficult position.” (FT3)

Findings on Female Preschool Teachers’ Views on the Generalization in the Preschool Teaching Profession (Predominantly Consisting of Female Teachers)

All the female teachers interviewed have reported that preschool teaching is generalized as a profession predominantly consisting of female teachers, but it should not be generalized this way. One of the teachers has emphasized that there is a general perception in society that the mother takes care of the children.

The views of female preschool teachers about the generalization of the preschool teaching profession (predominantly consisting of female teachers) are as follows:

“Anyone who has good communication with children can practice this profession, whether male or female.” (FT1)

“In this profession, it is necessary for the teacher to be warm-blooded, loving, and compassionate. If a male teacher has these characteristics, he can practice this profession, too.” (FT2)

“Due to cultural influences, there is a perception that the mother takes care of children, and the female teacher takes care of the students. There is a generalization that it is the duty of female teachers and preschool teaching profession belong to the female teachers, especially if it is a nursery class.” (FT3)

Findings on Mothers' Views on Preschool Teachers

Findings on the Expectations and the Reasons for the Expectations of the Mothers Regarding the Gender of Their Children's Preschool Teachers

Half of the mothers (n=3) whose children are enrolled in the class of a male preschool teacher have reported that they want the preschool teacher to be a female teacher before their children start school, while two mothers have reported that they have no expectations about the gender of the teacher, and one mother wanted the preschool teacher to be a male teacher. The mothers who want the preschool teacher to be a female teacher report that their children can communicate more easily with female teachers, female teachers have maternal instincts, and female teachers are more friendly and more compassionate. The mother, who wants the preschool teacher to be a male teacher, reports that she especially wants a male preschool teacher as she heard that he is very good in his profession.

Half of the mothers whose children are enrolled in the class of a female preschool teacher (n=3) have reported that they want their child's teacher to be a female teacher, while the other half (n=3) have reported that they do not have any expectations. Two mothers who want to have female preschool teachers for their children have reported that they prefer a female teacher especially because they are afraid of the risk of abuse. The mothers (n=3) who do not have any expectations about the gender of the teacher believe that the personality and professional characteristics of the teacher are more important than the gender.

The expectations and the reasons for the expectations of the mothers regarding the gender of their children's preschool teacher are as follows:

“I want the preschool teacher of my child to be male because I heard this teacher is very good.” (MTM1)

“I want a female teacher because women have a maternal instinct.” (MTM5)

“Gender doesn’t matter, it’s enough if the preschool teachers have characteristics such as understanding, constructive, solution-oriented, and loving.” (FTM2)

“As I have two daughters, I want a female teacher. After all, we all know the things happening in our country. I want a female teacher because I am afraid of the risk of abuse. I even wish all teachers were women.” (FTM5)

Findings on the Views of Mothers Whose Children Are Studying in The Classroom of a Male Preschool Teacher About the Teacher During the Learning Process

Most of the mothers (n=4) participating in this study report that they are satisfied with their teachers, their children go to school with pleasure, and they have positive perceptions in general. Although one of the mothers reports that she does not want to send her child after learning that the preschool teacher is a male teacher and even thought about changing her child’s class at the beginning of the semester, one of the mothers reports that she is happy after learning that the preschool teacher is a male teacher as the parents are too familiar with the female teachers and, therefore, she thinks that the female teacher discriminates among the children.

The views of mothers whose children are studying in the classroom of a male preschool teacher about the teacher during the learning process are as follows:

“At the beginning, I thought he was a good teacher and I still think so.” (MTM1)

“I had difficulties with female teachers in my other children before. The parents are too familiar with the female teachers. Female teachers discriminate against children. Now, no one can be too familiar with our teacher.” (MTM4)

“I think that a male teacher would not be concerned. I have fears that a male teacher cannot do as much as a female teacher. But I have changed my mind, a male teacher can be a preschool teacher too.” (MTM6)

Findings on the Views of Mothers Whose Children Are Studying in the Classroom of a Female Preschool Teacher About the Male Preschool Teachers

Most of the mothers (n=4) report that their views will not change, and they will not be prejudiced even if their children are in a male teacher’s class. Two of the mothers report that they will be uneasy and will have difficulty trusting because of the risk of abuse. A mother, who reports that her views will not change, expresses that she will be uneasy if she has a daughter (but she does not feel uneasy now because she has a son).

The views of mothers whose children are studying in the classroom of a female preschool teacher about male preschool teachers are as follows:

“My views will not change. If we are in harmony with the teacher and I believe that my child will be happy, I would like my child to study with a male teacher without worrying.” (FTM1)

“There would be no difference. However, if I had a daughter instead of a son, I would be worried about having a male teacher. At this age, the child does not fully know the privacy education and may not be able to distinguish between good and malicious touch.” (FTM2)

“I would have been more anxious if my child had been with a male teacher. I would try to get information about the teacher from the others. I would try to understand his way of speaking and his approach.” (FTM5)

“If my child was in a male teacher’s class, I would hesitate a little. I could not trust and I would get worried. Because of the risk of sexual abuse, I couldn’t trust. I would doubt and I couldn’t be comfortable.” (FTM6)

Findings on the Views of Mothers on the Generalization of Preschool Teaching as a Female Profession

All the mothers (n=12) believe that the preschool teaching profession is generalized as a female profession. Although 11 of the mothers interviewed report that preschool teaching should not be generalized as a female profession, one mother who has a child in a female teacher’s class believes that this profession should be generalized as a female profession because preschool teaching suits female teachers more. In addition to these, a mother who has a child in a male teacher’s class reports that she considers preschool teaching as a female profession before enrolling her child in a male teacher’s class.

The views of mothers on the generalization of preschool teaching as a female profession are as follows:

“It doesn’t matter; a teacher is always a teacher. Some of the parents have asked whether there is a male preschool teacher or not. They do not want to enroll their children. They should not make something up for everyone. For instance, blue should not be exclusively for men and pink should not be exclusively for girls.” (MTM4)

“I was one of those who made this generalization. After this teacher, I changed my mind.” (MTM6)

“I attribute preschool teaching more to female teachers. I wish it continues this way. It should be generalized.” (FTM5)

“I have never seen a male preschool teacher. It would be better if there were male preschool teachers. It shouldn’t be generalized. This generalization should change. Men can work in this field as well as in any field in the world. If there were cameras in the classrooms, parents would be more comfortable and make observations.” (FTM6)

Findings on Children’s Views on Preschool Teachers

Findings on the Expectations and the Reasons for the Expectations of the Children Regarding the Gender of Their Preschool Teachers

Half of the children in the study group studying in the classes of male teachers (n=3) thought that their preschool teachers would be female before school started, while the other half (n=3) thought that their preschool teachers would be male. Considering the reasons for the expectations of the children regarding the gender of their teachers, two of the children report that they expect male teachers because they are also male while two of the children (a female and a male) report that they expect a female teacher as they have female nursery class teachers.

Half of the children studying in the classes of male teachers (n=5) thought that their preschool teachers would be female before school started, while one of the children expected a male preschool teacher. It has been reported that the children expect female preschool teachers as they have female nursery class teachers (n=2), they love female teachers (n=1), and female teachers are beautiful (n=1). Moreover, one of the children expects a male teacher as he wants to be a teacher too.

The expectations and the reasons for the expectations of the children regarding the gender of their preschool teacher are as follows:

“I think my preschool teacher will be a male teacher. This is because I am also a male.” (MTC2)

“I think my preschool teacher will be a female teacher. This is because nursery class teachers are female, and other teachers are male.” (MTC5)

“I think my preschool teacher will be a male teacher. This is because I want to be a teacher too.” (FTC4)

“I think my preschool teacher will be a female teacher because women are so beautiful.” (FTC5)

The Views of the Children in the Classes of Male Teachers on Their Teachers

All the children (n=6) who are enrolled in the classes of male teachers report that they love their teachers very much. The reasons why children love their teachers are determined as doing

activities with the teacher (n=3), playing (n=1), chatting (n=1), having a good time (n=1), and seeing the teacher as a father (n=1).

The views of the children in the classes of male teachers on their teachers and the reasons for these views are as follows:

“I have a nice teacher. We perform activities and we have a good day.” (MTC2)

“I consider my teacher my father. I like performing activities and playing with him.” (MTC3)

The Views of the Children in the Classes of Female Teachers on the Assumption of Being in the Classes of Male Teachers

Although four of the children in the classes of female teachers report that there will be no problem even if the teacher is male and they will love their teacher, two of the children report that they may feel bad. One of the children reports that he/she will feel bad because he/she is afraid of males. Another child reports that he/she will feel bad as he/she believes that male teachers make them perform difficult activities.

The views of the children in the classes of female teachers on the assumption of being in the classes of male teachers are as follows:

“...I mean, I would feel good, teachers are always loved.” (FTC6)

“I would feel very bad. This is because I am very afraid of men.” (FTC2)

“I would think of difficult activities, homework, etc. Men would make use perform difficult activities done.” (FTC3)

Some Drawings Made by Children About Their Relationship with Their Teachers

To understand the views of the children about their teachers and their relationships with them more clearly, they are asked to make a drawing and explain it. Considering the drawings of the children, it is determined that the children have positive views and feelings about their teachers in parallel with the interviews.

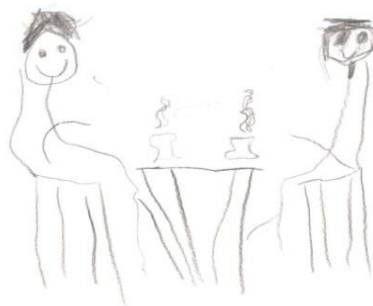
The Drawings Made by Children About Their Relationship with Their Male Teachers

“My teacher, me, my teacher’s child, and his wife. We went to the pool together.” (MTC1)

“There are raindrops, sun, clouds, and a rainbow. My teacher and I are holding hands, watching the rain.” (MTC2)

“We perform an activity with my teacher. Then, we sit down and drink tea.” (MTC3)

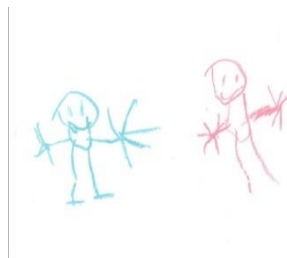
The Drawings Made by Children About Their Relationship with Their Female Teachers

“We go out with my teacher and get some air. We see the rainbow and feel happy. We see the flowers and the seeds blooming. We see the sun; we see the clouds. We also see my teacher’s house.” (FTC2)

“I went on a trip with my teacher. We play ball together. We walk around together.” (FTC5)

“This is my teacher, and this is me. I mean, all my friends got sick, and I was the only one who came to school. We played games and performed activities with my teacher.” (FTC6)

Discussion, Conclusion, and Recommendations

As a result of this study, it is determined that all the male teachers participating in this study prefer the preschool teaching profession as they believe they will find a job easily. Considering the other studies in the literature in parallel with the results of this study, finding a job and being appointed easily is one of the reasons why preschool teachers and teacher candidates prefer preschool teaching (Buldur et al., 2021; Karademir & Yılmaz, 2020). In the national education statistics report published by the Ministry of National Education in 2022, net enrollment rates by

academic year and age groups were 11.74% for 3-year-olds, 33.56% for 4-year-olds, and 67.17% for 5-year-olds in the 2015-2016 academic year while these rates were %11.45 for 3-year-olds, 29.77% for 4-year-olds, and 83.41% for 5-year-olds (MEB, 2022). In the related report, it was determined that the rate of schooling (especially considering the 5-year-olds) increased every year, except for the 2020-2021 academic year when the COVID pandemic was experienced. Therefore, in line with the increasing need for preschool teaching, it can be interpreted that preschool teaching is one of the branches with the highest quota for teacher appointments. In this study, it is concluded that male teachers prefer this branch due to their concerns about finding a job.

Both female and male teachers participating in this study report that the biggest advantage of male preschool teachers is to provide better discipline. One of the male teachers reports that male teachers are an advantage for children who cannot spend enough time with their fathers. According to the male teachers participating in the study, the disadvantages of the profession are that some mothers do not regard the nursery class as an educational institution and are afraid of being misunderstood due to the risk of abuse. A male teacher reports that he has difficulty communicating with the mothers as he is afraid of being misunderstood and that he cannot establish school-family cooperation. Similar to the views of male teachers, the female teachers participating in this study report that misunderstandings due to the risk of abuse and communicating with mothers can be a disadvantage for male teachers. In addition to these, some female teachers report that male teachers have difficulties in understanding children, and they might have problems solving problems and communicating with children. It is considered that the traditional gender expectation underlies this perception. In the traditional perception of gender, personality traits such as liking to serve others, being compassionate, loving children, and being dependent are attributed to women; traits such as leadership, aggressiveness, ambition, and competitiveness are attributed to men (Fine, 2011). Demirtaş et al. (2014) conducted a study with teachers and administrators. In parallel with the results of that study, the participants reported that a male preschool teacher could represent the father figure but could not reflect the love and compassion as much as a preschool teacher. Similarly, in another study conducted with teacher candidates, it was determined that preschool teacher candidates generally had a positive approach to this profession, although they had some sexist stereotypes about the profession (Öngören, 2019). In a study conducted by Haskan Avcı et al. (2019), it was determined that male preschool teacher candidates had difficulties in personal relationships and communication due to being in the minority in the classroom, and they faced the reactions of society and faculty members towards gender. As a result of analyzing the international literature, it is revealed that being a male preschool teacher brings some disadvantages. In a study conducted in Nigeria, some male

preschool teachers report that they do not like the way people treat them, although they like working in this field. One of the participants reported that preschool teaching was a profession suitable for females, and he was not proud of practicing this profession as a man although he liked working in this field (Amosun et al., 2021). In a study conducted in Shanghai, male preschool teachers report that female teachers are better at reading stories and teaching songs, and they are uncomfortable reading stories in a childish tone and by using gestures. It is reported that male teachers undertake physical education lessons and distribute tasks according to gender roles while female teachers working in the same school are interested in activities such as reading stories and teaching songs (Yang & McNair, 2017). In line with the results of the previous studies and this specific study, it is concluded that the gender perception that female teachers are more loving and compassionate than male teachers, mothers' inability to communicate comfortably with male teachers due to certain cultural codes, and concerns about abuse constitutes prejudice against male preschool teachers. According to Sumsion (2005), in societies where traditional masculinity norms are dominant, individuals are suspicious of men who prefer to work with younger children instead of entering the higher status and better-paid professions, and they harbor distrust of these men who ignore traditional gender roles and expectations. In addition, the search for maternal love and maternal attention, especially in younger age groups, explains the structuring of this field as a feminine field (Eagly & Crowley, 1986). However, the teaching profession is far beyond gender roles and includes the competencies of content knowledge, field education knowledge, legislative knowledge, planning education and training, creating learning environments, managing the teaching, and learning processes, measurement and evaluation, having national, spiritual, and universal values, approaching students, communication and cooperation, and giving importance to personal and professional development. To reduce this prejudice towards male teachers and to encourage individuals qualified for this profession, this profession should be introduced in detail to the students who will choose an undergraduate program at the end of secondary education, and male students interested in this profession should be encouraged to choose this profession. As the number of male preschool teachers increases, the perception that men can also do this profession can be normalized and the prejudices in question can be reduced.

In this study, it is concluded that male teachers do not encounter a negative point of view from the administrators and their female colleagues. However, it is understood that male teachers encounter a negative point of view from mothers at the beginning of the term, and this prejudice decreases over time. It is reported that children are also more afraid of male teachers, and this is because teachers are male. Supporting the statements of male teachers, some mothers report that they want female teachers for their children at the beginning of the semester because they are afraid

of the risk of abuse, and they think that female teachers have a maternal instinct. The mothers, who do not discriminate between genders, report that the personality and professional characteristics of the teacher are more important. In this study, it is determined that most of the mothers whose children are enrolled in the classes of male teachers have generally positive perceptions about male teachers, but one of the mothers consider changing her child's class.

One of the mothers also reports that she is prejudiced against male teachers and her ideas change after a while. Most of the mothers whose children are enrolled in the classes of female teachers report that their views will not change, and they will not be prejudiced if their children are enrolled in the classes of male teachers. Some of the mothers report that they will have difficulty trusting male teachers because of the risk of abuse. A mother, who reports that she will not be prejudiced if her child's teacher is a male teacher, also reports that she thinks this way as her child is male and that she will be worried about having a male teacher if her child is female. This finding demonstrates that not only the gender of the teachers but also the gender of the children is a factor in the teacher preferences of some mothers. In a study with similar results, it is revealed that parents think that a male teacher cannot practice this profession, they want to enroll their children in another school (class), and they consider whether the male teacher will be harsh with their children and whether he will create school phobia in their children when they first meet a male preschool teacher. However, it is revealed that they embark on the male teachers when their children start to receive education from male preschool teachers and male teachers work very devotedly to make themselves accepted. In this study, it is also concluded that the negative judgments of parents about male preschool teachers decrease as their education levels increase (Sak, 2005). Similarly, in a study conducted by Gülçiçek (2017) to analyze the perceptions of parents about male preschool teachers, it is determined that parents have positive and negative perceptions of their children's male preschool teachers at the beginning of the academic year. Considering the negative perceptions, parents report that they have concerns about male teachers about child abuse, inability to communicate with female children, and inability to deal with children's self-care. In addition, they consider male teachers' not being a mother as a disadvantage. Considering the positive perceptions, parents consider that male teachers have more control over their children and that not being a mother is an advantage for them. The results of this study and other studies in the literature demonstrate that the concept of trust remains at the forefront when it comes to male teachers for parents (Cruz et al., 2021), but the concerns and prejudices of the parents about male teachers at the beginning of the academic year decrease after a while and they embark on the male teachers during the education period. This finding reveals that parents have concerns and prejudices about the gender of the teacher rather than their professional competencies.

It is considered that these prejudices and concerns can be eliminated by including more male teachers at the preschool education level and allowing parents to encounter more examples of good male teachers. In addition, to reduce parents' anxiety about the teacher's gender and to strengthen teacher-parent communication, it is recommended that all teachers, regardless of gender, organize activities and meetings to meet parents and children before the semester starts. Thus, it is considered that teachers can share their professional perspectives with parents and make it easier for them to realize that teaching is a profession beyond gender. However, the parent group of this study is limited to mothers. It is recommended that future studies include fathers, examining fathers' views in detail, and comparing parents' perceptions of female and male preschool teachers.

All the teachers and mothers interviewed in the study believe that preschool teaching is generalized as a female profession. This finding is in parallel with the results of the study conducted by Yağbasan and Aksoy (2016). In that study, it is concluded that preschool teaching is attributed to a certain gender, firstly and dominantly “female” teachers come to mind when talking about preschool teaching, the gender of the preschool teacher is important for parents, preschool teachers should be female, and female preschool teachers have been an important factor in these perceptions since the establishment of nursery classes (Yağbasan & Aksoy, 2016). In this study, all teachers, and mothers (except for one of the mothers) report that preschool teaching should not be generalized as a female profession although mothers and teachers believe that it is generalized as a female profession. One of the female teachers reports that the perception that mothers take care of children, and female teachers take care of students as well as the cultural influences support this generalization. Most of the participants believe that everyone suitable for the profession, regardless of gender, can perform this profession. In a study conducted by Cameron (2001), it is concluded that preschool teaching is regarded as childcare and nutrition by parents and that female teachers are more suitable for this profession. In this regard, the results of this study are in parallel with the results of the abovementioned study. Today, as can be understood from the views of the participants, this perception is gradually being broken, and both genders are considered to be suitable for this profession although the generalization as a female profession continues.

Half of the children, who participate in this study and are enrolled in the classes of male teachers, report that they think their preschool teacher will be a female teacher and the other half think their preschool teacher will be a male teacher. Two of the children report that they expect a male teacher as they are male while the other two report that they expect a female teacher as their nursery class teacher is female. Most of the children enrolled in the class with a female teacher report that they think they will have a female teacher. Based on this finding, it is interpreted that the preschool teaching profession is generalized as a female profession not only by adults but also

by children. Children express their reasons for wanting female teachers as having had female nursery class teachers, their love for women, and women's being very beautiful. One of the male children, on the other hand, reports that he thinks he will have a male teacher because he wants to be a teacher too. It can be interpreted that some of the male children want to identify themselves with the male teachers. In early childhood, children tend to identify with adults of their gender and often choose playmates from children of their gender (Aubry et al., 2003; Bee & Boyd, 2010). Therefore, it can be interpreted that children need both male and female role models during the preschool education period. In a study conducted by Su (2017) with families in China and Taiwan, it is concluded that the presence of both male and female teachers in preschool education will affect children positively as children need both male and female role models. This result is in parallel with the results of this study.

All the children report that they love their teachers. The drawings made by the children also support the interviews and it is determined that the children have positive thoughts and feelings about their teachers. The children enrolled in the classes of male teachers express their reasons for loving their teachers as performing activities with the teachers, playing together, chatting, having a good time, and seeing the teacher as a father. Most of the children in the classes with female teachers report that there will be no problem if their teacher is male and that they will continue to love their teacher while one of the children reports that he/she will feel bad because he/she is afraid of men and the other believes that male teachers will make them perform difficult activities. In a study conducted with male teachers in early childhood education in Australia, the gender factor is not prominent in children's drawings of their teachers. It is determined that the focus of children is not on the gender role of their teacher, but on the role of the teacher (Sumsion, 2005). In this study, it is concluded except for two children that the role of the teacher in the classroom is more important for children than gender. If children see only female teachers in early childhood education from a young age, they will think that early childhood education is a profession specific to women. The presence of male teachers in preschool education institutions will prevent children from perceiving early childhood education as a profession specific to women (Sak et al., 2015). Children should not identify certain professions with gender and should assimilate the roles of men and women on an egalitarian basis. Therefore, there is a need for examples of cases where men and women can do all professions.

Ethical Statement

This research was ethically reviewed by Sivas Cumhuriyet University/Scientific Research and Publication Ethics Social and Human Sciences Committee and was approved ethically with the approval number E-60263016-050.06.04-112618 on 29 December 2021.

References

- Amosun, M., Ogunniyi, L., & Ogunbiyi, F. (2021). Attitude of male inservice and preservice early childhood teachers towards working in preschool centers in Ibadan, Nigeria. *International Journal of Emerging Issues in Early Childhood Education*, 3(2), 48-56. <https://doi.org/10.31098/ijeiece.v3i2.536>.
- Anlıak, Ş. (2004). The importance of father and male teacher in child's life in the period of preschool. *Ege Journal of Education*, 5(1), 25-33.
- Aubry, S., Ruble, D. N., & Silverman, L. B. (2003). The role of gender knowledge in children's gender-typed preferences. In L. Balter & C. S. Tamis-LeMonda (Eds.), *Child Psychology: A Handbook of Contemporary Issues* (pp. 363-390). Psychology Press.
- Bee, H., & Boyd, D. (2010). *The developing child*. Pearson Education.
- Buldur, A., Keskin, M. E., & Börekçi, E. (2021). Career choice reasons of pre-school teacher candidates: Intrinsic and extrinsic factors. *Journal of Research in Education and Society*, 8(1), 167-178. <https://doi.org/10.51725/etad.906161>.
- Bullough Jr, R. V. (2015). Differences? Similarities? Male teacher, female teacher: An instrumental case study of teaching in a Head Start classroom. *Teaching and Teacher Education*, 47(1), 13-21. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2014.12.001>.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Publishing.
- Cameron, C. (2001). Promise or problem? A review of the literature on men working in early childhood services. *Gender, Work & Organization*, 8(4), 430-453. <https://doi.org/10.1111/1468-0432.00140>.
- Cruz, A., Hugo, A., & Ruiz-Ruiz, M. F. (2021). Parents' perceptions on male teachers in Peruvian preschool education. *Revista Electrónica Educare*, 25(3), 605-623. <https://dx.doi.org/10.15359/ree.25-3.33>.

- Demirkasımoğlu, N., & Taşkın, P. (2019). The career journey of the first male preschool teacher in Turkey: An optimistic perspective to a female dominated occupation. *Journal of Qualitative Research in Education*, 7(1), 420-437. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.7c1s.19m>.
- Demirtaş, H., Demir, H. C., & Demir, M. (2014). Perceptions about male preschool teachers in Turkey. *International Journal of Early Childhood Education Research*, 3(7), 60-95.
- Drudy, S. (2008). Gender balance/gender bias: The teaching profession and the impact of feminisation. *Gender and Education*, 20(4), 309-323. <https://doi.org/10.1080/09540250802190156>.
- Eagly, A. H., & Crowley, M. (1986). Gender and helping behavior: A meta-analytic review of the social psychological literature. *Psychological Bulletin*, 100(3), 283-308. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.100.3.283>.
- Er, A., & Ergen, H. (2020). Professional problems encountered by male preschool teachers. *IBAD Journal of Social Sciences, Special Issue*, 359-383. <https://doi.org/10.21733/ibad.797966>.
- Feder, J., Levant, R. F., & Dean, J. (2010). Boys and violence: A gender-informed analysis. *Psychology of Violence*, 1(S), 3-12. <https://doi.org/10.1037/2152-0828.1.S.3>.
- Fine, C. (2011). *Toplumsal cinsiyet yanılsaması*. Sel Publications.
- Gamble, R. J., & Wilkins, J. (1997). Beyond tradition: Where are the men in elementary education? *Contemporary Education*, 68(3), 187.
- Gullo, D. F., & Hughes, K. (2011). Reclaiming kindergarten: Part II: Questions about policy. *Early Childhood Education Journal*, 38(6), 393-397. <https://doi.org/10.1007/s10643-010-0430-0>.
- Gülçiçek, T. (2017). *Investigation of parents' perceptions of male early childhood teachers* [Master's thesis]. Middle East Technical University, Ankara.
- Haskan Avcı, Ö., Karababa, A., & Zencir, T. (2019). Male pre-school teacher candidates in the context of gender: Perceived challenges and future concerns. *Hacettepe University Journal of Education*, 34(4), 1092-1106. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2018046235>
- Kantar, A., & Yalçın, İ. (2023). Masculinity and seeking psychological help: A review based on social identity theory. *Current Approaches in Psychiatry*, 15(4), 677-686. <https://doi.org/10.18863/pgy.1227948>.
- Karademir, A., & Yılmaz, H. B. (2020). Reasons and opinions of the students who have received preschool teacher education as a second university. *Journal of Bayburt Education Faculty*, 15(30), 363-384. <https://doi.org/10.35675/befdergi.734962>.

- Kılıç, S. (2019). *Gendered choice of profession in the context of hegemonic masculinity: The views of male preschool teachers* [Master's thesis]. Ondokuz Mayıs University, Samsun.
- MEB (2007). *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2006-2007*. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_12/06020711_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2006_2007.pdf.
- MEB (2022). *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021-2022*. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/15142558_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2021_2022.pdf.
- Öngören, S. (2019). Teacher candidates' views on preschool teaching according to social gender perceptions. *OPUS International Journal of Society Researches*, 11(18), 1773-1796. <https://doi.org/10.26466/opus.516102>.
- Peeters, J., Rohrmann, T., & Emilsen, K. (2015). Gender balance in ECEC: Why is there so little progress? *European Early Childhood Education Research Journal*, 23(3), 302-314. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2015.1043805>.
- Sak, R. (2005). *Erkek okul öncesi öğretmenlerinin göreve başladıklarında karşılaştıkları durumlar ve bu öğretmenlerin velilerinin erkek okul öncesi öğretmenleri hakkındaki görüşleri* [Master's thesis]. Gazi University, Ankara.
- Sak R., Kızılkaya, G., Yılmaz, Y., & Dereli, M. (2015). Children's perspective: Male and female preschool teachers. *Sakarya University Journal of Education Faculty*, 29, 142-162.
- Sak, R., Sahin, I. T., & Sahin, B. K. (2012). Views of female preschool pre-service teachers about male teaching colleagues. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 47, 586-593. <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.700>.
- Sancar, S. (2016). *Erkeklik: İmkânsız iktidar*. Metis Yayınları.
- Su, D. C. C. (2017). *Myths or facts about preschool and kindergarten male teachers: Perceptions from Chinese and Taiwanese parents* [Doctoral dissertation]. Azusa Pacific University.
- Sumsion, J. (2005). Male teachers in early childhood education: Issues and case study. *Early Childhood Research Quarterly*, 20(1), 109-123. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2005.01.001>.
- Tsigra, M. (2010). Male teachers and children's gender construction in preschool education. *26th OMEP International Conference*, Gothenburg, Sweden.
- Yağbasan, M., & Aksoy, G. P. (2016). The parent's perspective towards the male kindergarten teachers (A case Study in Elazığ). *Turkish Journal of Educational Studies*, 3(3), 85-113.

- Yalçın, M., Yalçın, F. A., & Macun, B. (2017). Preschool teachers' views about gender of teacher in pre-school education. *Journal of Bayburt Education Faculty* 12(24), 693-710.
- Yang, Y., & McNair, D. E. (2017). Male teachers in Shanghai public kindergartens: A phenomenological study. *Gender and Education*, 31(2), 274-291. <https://doi.org/10.1080/09540253.2017.1332339>.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Publishing.

Rahatlatıcı Kadınlar Uygulamasının Sanata Yansıması

Reflection of the Comfort Women on Art

Uğur Günay Yavuz* Ahmet Sait Yıldız**

Öne Çıkanlar:

- Rahatlatıcı Kadınlar 1991 yılı öncesi kısıtlı bir kesimin bilgi sahibi olduğu bir konudur.
- Hayatta kalan kadınların anlatımları ile sanat için de bir tema haline gelmiştir.
- Bu sayede konu unutulmamış ve yaşatılanlar hakkında daha çok sayıda kişi bilgi sahibi olmuştur. Evrensel bir dil olan sanat aracılığı ile yaşatılanların bilinirliğine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Öz: Bu çalışma insanlık suçlarından biri olan kadının cinsel köle olarak kullanılması konusuna odaklanmaktadır. Örneklem olarak 1937 ve 1945 yılları arasında Japonya İmparatorluğu'nun askeri personelinin cinsel olarak tatmin olmasını sağlamak ve cinsel yolla bulaşan hastalıklardan etkilenmelerini, işgal bölgelerinde tecavüz etmeleri sonucu yerel halkla yaşanabilecek olumsuzlukları engellemek amacıyla kurguladığı cinsel köle merkezleri olan istasyonlar ve rahatlatıcı, teselli kadınları uygulaması olarak adlandırdıkları cinsel kölelik sistemi seçilmiştir. Evlerinden, ailelerinden ve ülkelerinden koparılan kadınların hayatları savaş sona erdikten sonra bile asla aynı olamamıştır. Savaşın sona ermesinden 46 yıl sonra yaşadıklarını paylaşan ilk kadın ile yok sayılan gerçekler ortaya teker teker dökülmeye başlamıştır. Bu uygulamanın gerek bu istasyonlarda kalan kadınlar, gerekse sanatçılar tarafından üretilen eserler aracılığı ile yansıtılması farklı sanat disiplinlerinden örnekler üzerinden ele alınmıştır. Sonuç olarak günümüz dünyasında sanatın evrenselliği, dünyanın bir başka noktasında çocuk yaşta kadınlara yaşatılanların sadece mağdur edilen kadınların ülkelerinde değil, tüm dünya genelinde insanları bilgilendirme, bilinç oluşturma ve kamuoyu yaratma noktasında önemi ve gücüne bu örnek uygulama üzerinden dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cinsel Kölelik, Rahatlatıcı Kadınlar, Sanat.

Highlights:

- Comfort Women is a subject that only a limited number of people knew about before 1991.
- It has also become a theme for art through the narratives of women survivors.
- In this way, the subject has not been forgotten and more people have been informed about what was kept alive. It is aimed to contribute to the awareness of the survivors through art, which is a universal language.

Abstract: This study focuses on the use of women as sexual slaves, which is one of the crimes against humanity. The practice of comfort women is selected as an example. This is the sexual slavery system that

*Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Fotoğraf Bölümü. ugurgunay@gmail.com.

ORCID: 0000-0002-3111-8277.

**Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Fotoğraf Bölümü. ahmetsaityildiz@akdeniz.edu.tr.

ORCID: 0000-0002-3287-2108.

operated between 1937 and 1945 and built by the Empire of Japan to provide sexual services to military personnel and prevent them from being affected by sexually transmitted diseases, and the negativities that may be experienced with the local people as a result of rape in the occupied areas. The lives of women who were taken from their homes, families and countries were never the same even after the war ended. With the first woman to share her experiences 46 years after the end of the war, the ignored facts started to come out one by one. The reflection of this practice through the works produced by both the women staying at these stations and the artists are discussed through examples from different art disciplines. As a result, the universality of art in today's world, the importance and power of what was experienced to women as children in another part of the world in terms of informing people, creating awareness, and creating public opinion, not only in the countries of the women who were victimized, but all over the world, has been drawn attention through this exemplary application.

Keywords: Sexual Slavery, Comfort Women, Art.

Summary

One of the biggest crimes against humanity committed in wars throughout history is sexual rape and the use of women as slaves and concubines, in which the heaviest form of physical and emotional violence is applied on a massive scale. This crime, which was also committed by ISIS in the recent past, has also been organized by states in the history of the world and has been committed by the state. Stations, which are sexual slave centers, and the practice of comforting women, which were established by the Empire of Japan before and during World War II in order to provide sexual services to their military personnel and prevent them from being affected by sexually transmitted diseases, and the negativities that may be experienced with the local people as a result of their rape in the occupied areas, is one of them. The facts that were ignored after the child age women who were forcibly taken from their families, abducted, deceived by false promises and left to their fate after the war, and the fact that one of the Korean woman Kim Hak-Sun told what they had lived through, were revealed with documents by scientists. However, even though the expectation of justice has passed for many years, it continues to cause a diplomatic crisis between Japan and other victims' countries like Korea, China and Philippines. Attempts have been made to prevent the exhibition of works of art produced on the axis of this subject in exhibitions held in countries all over the world. The fact that there is no official initiative that satisfies women yet further prolongs this system. On the other hand, the sculptures, which were the designs of the artists on this subject, were tried to be removed, while these attempts were unsuccessful in countries such as Korea, Germany, America, and Korea, the statue was taken back from its place in the Philippines. It is not possible for art not to be affected by social events, at this point, there are works of artists from all over the world in many different disciplines, which are

about the women who are victims of this system and what is happened to them after the end of war. It was 46 years after the end of this practice that women who were used as sexual slaves told about her experiences within the scope of this system. They expressed themselves and their experiences both orally, in writing or through their artistic productions like paintings. Within the scope of this research, it is aimed to review the literature on the subject and then to reveal examples from different disciplines from the artists who deal with this subject in their artistic productions. In the selection of the sample, it was important that the works reflect different perspectives from each other. Artistic productions with the theme of the system of the comfort women, which is the practice of sexual violence against women in the war, have become symbols and icons in a sense, it has been seen that it makes an important contribution to informing future generations, preventing them from being forgotten.

Giriş

Kadınların fuhuşa zorlanmaları Japon İmparatorluğu'nun geçmişinde, dönem dönem şartlarını ve koşullarını düzenleyici kanunlar çıkartılması ile uygulanmıştır... Diğerlerini kendinden aşağı gören ultra milliyetçi algı Doğu Asya'da işgal edilen bölgelerde “diğerleri”nin kendi askerlerinin temel ihtiyaçlarını karşılamakta kullanılmaları, herhangi bir ahlaki süzgece takılmamıştır (Polat, 2011: 68). Ülkeye hakim olan yükselen milliyetçilik ideolojisi ve militarizm etkisindeki sömürgeci politika, alınan her kararda etkili olmuş, Nanking Katliamı bu anlamda dönüm noktası olmuştur.

Japon ordusu 13 Aralık'ta Çin'in o dönemin başkenti olan Nanking'e girmiştir. Altı hafta süren çatışmalarda teslim olan asker ve sivil erkek tutsaklar diri diri yakılarak, süngüyle parçalanarak, kadınlara ise tecavüz edilerek benzer şekillerde öldürülmüş veya kendileri hayatlarına son vermişlerdir. Hayatını kaybeden kişi sayısı pek çok kaynakta farklı olmakla birlikte Çinli kaynaklar 430 bin, Japon askeri kaynakları ise 3 bin, Uzakdoğu Savaş Mahkemesi kayıtlarına göre ise 200 bin (Gzt, 2016) olarak belirtilmektedir. Nanking katliamı insanlık tarihindeki en şiddetli katliamlardan biri olmuştur.

Nanking Katliamı'nda yer alan eski bir asker Takokoro Kozo “En çok kadınlar acı çekmişti. Ne kadar genç ya da yaşlı oldukları fark etmedi, hiçbiri tecavüzdten kaçamadı. Kömür kamyonları ile sokaklardan ve yakındaki köylerden kadınları topluyor, daha sonra her birini 15-20 askerin istismarına ve şiddetine bırakıyorduk...Tecavüzdten sonra onları öldürürdük. Kaçmaya başladıklarında önce izin verirdik, sonra sırtlarından kurşunla vururduk. Belki de ona tecavüz ederken onu bir kadın olarak görüyorduk, ama öldürürken bir domuzdan farksız oluyorlardı.” (akt.: Filiz, 2019: 34).

Bu katliam hakkında araştırma yapan ve Nanking Tecavüzü kitabını yazan Iris Chang'e göre: Japon ordusu tarafından tecavüz yasa dışı ilan edilmesine rağmen, tecavüz Japon kültürünün ve inançlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiş, bakire kızlara tecavüz etmenin askerleri savaşta daha güçlü kılacağı inancıyla kasık kollarının kesilerek konduğu kolyeler askerler tarafından takılmaktadır (Chang, 1997: 94). Nanking katliamında askerlerin kitlesel tecavüzü sonrasında Japon ordusunun sivil halka yaklaşımının, ordunun geleceği için tehdit oluşturacak düzeye varmış olması düşüncesi, Japon İmparatorluğu'nun uluslararası platformda itibarını zedelemiş olması sonrası, imparatorluğun bir anlamda negatif imajını düzeltme ve tekrar aynı şeylerin yaşanmasını engelleme amacıyla askeri genelevler kurulması yoluna gidilmiştir.

Rahatlatıcı Kadınlar Uygulaması

Japonca rahatlık ve teselli anlamına gelen “i-an” kadın “fu” birleşiminden oluşan ianfu kelimesinden türetilen, İngilizce comfort women, Türkçe’de ise “rahatlatıcı kadınlar” veya “teselli kadınları” olarak kullanılmaktadır. Savaş sonrası hayatta kalmayı başaran mağdur kadınlar, kendilerine “comfort women” yani “rahatlatıcı kadın” olarak hitap edilmesinden rahatsızlık duymaları nedeniyle, Korece’de büyükanne anlamına gelen ve daha samimi bir ifade olan “Halmoni” olarak anılmayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir (Bradley, 2021). Filipinler’in resmi dili olan Tagalogca’da ise halk tarafından büyükanne anlamına gelen “Lola” ve “Lolas” kelimeleri kullanarak hitap edilmektedir (McCarthy, 2020).

İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında Japon ordusu askerlerinin cinsel ihtiyaçlarını karşılamak, bulaşıcı hastalıklara yakalanmalarını bu nedenle de pahalı ve uzun tedavi süreci ile savaşamaması durumunda işgücü kaybı yaşanması endişesi, İmparatorluğu tedbir alma yoluna sevk etmiştir. Aynı zamanda da geçmişte yaşanadığı gibi işgal edilen bölgelerde askerlerin yerel halktan kişilere tecavüz etmeleri durumunda olabilecek olumsuzlukları engellemek amacıyla kurulan genelevlerde kadınlar cinsel köle olarak zorla tutulmuşlardır. Ailelerinden koparılarak cinsel ilişkiye zorlandıkları, tecavüz edildikleri ve alıkondukları yerler ise konfor istasyonları veya rahatlama merkezleri olarak adlandırılmaktadır. Özellikle askerler için rahatlama ve teselli gibi olumlu anlama sahip kelimeler kullanılarak adlandırılan sistemin, kadınlar için insanlık dışı ve acı verici oluşu noktası da büyük bir tezat oluşturmaktadır.

1932 yılında Şanghai’da ilk genelev kurulmuş, bölgede askerlerin tecavüz ettiğine dair Japon komutanlara 223 şikayet iletilmiş (Kwon, 2018:56) askerlerin yoğun ilgisi ve talebi üzerine bu merkezlerin sayılarının arttırılması kararı alınmıştır. İstasyonların kimisi Japon askerleri kimisi siviller tarafından işletilmiş, bazıları sadece üst düzey askerlere, bazıları tüm askerlere, diğerleri de hem askerlere hem de sivillere açık olarak planlanmıştır.

Merkezlere sadece Japon kadınların getirilmesi uygulaması ilerleyen süreçte değiştirilmiş, seks işçisi olmayan Japon kadınların cephelere gönderilmesinin kendi vatandaşları üzerinde ciddi olumsuz tepkilere yol açabileceği, askerlerin kendi kız kardeşlerinin, eşlerinin de bu şekilde kullanılabilir olabileceği düşüncesiyle askerlerin sadakatini sarsabileceği endişesi oluşmuştur. İşgal edilen veya savaşılan Kore, Çin, Filipinler, Vietnam, Tayland, Tayvan, Singapur, Myanmar, Endonezya, Malezya veya kolonyal olan İngiltere, Fransa, Hollanda Doğu Hint Adaları, Belçika gibi ülkelerden çocuk yaştaki kadınlar cinsel köle olarak kullanılmıştır. Kadınlar kimi zaman yüksek maaşlı bir iş, eğitim fırsatı, yurtdışına seyahat gibi sahte vaatler sunularak kandırılmaları nedeniyle, kendi istekleri ile kimi zaman ise zor kullanılarak, ailelerinin yanından kaçırılmıştır. Özel olarak hazırlanan askeri seyahat belgesi aracılığı ile pasaport veya benzeri belgeye ihtiyaç duyulmadan askeri araçlarla ve gemilerle kolonilere ve işgal altındaki bölgelere getirilmiş, savaşan birliklerde askerler için istasyonlar inşa edilmiştir. Çin’de 280, Güney Asya’da 100, Güneybatı Pasifik’te 10, Kuzey Pasifik’te 10 istasyon kurulmuştur (Filiz, 2019: 46).

İstasyonlara getirilen tüm kadınlar askeri malzeme olarak görülmüş (Karapınar, 2019: 94) fiziksel, cinsel ve psikolojik istismarla dolu bir süreç yaşatılmıştır. Yıllar içinde bu merkezlere getirilen kadınların yaşları 10 ile 65 arasında değişiklik göstermiştir (Filiz, 2019: 44). Farklı rütbelerdeki askerlere ayrı zaman dilimleri ayarlaması yapılarak istasyonlardaki kadınların askerlere gece gündüz demeden 24 saat hizmet vermesi sağlanmıştır (akt.: Filiz, 2019: 48).

Bir genelev niteliği taşısa da kadınlar zorla buralarda tutulmuş onlar için adeta bir hapisane olmuş ve yine cinsel ilişkilere girmeleri konusunda zorlanmış, şiddet uygulanmıştır. Merkezlerde kadınların anadillerini konuşmaları yasaklanmış, hepsine yeni isim ve numaralar verilmiştir. Cinsel yolla bulaşan hastalıkların askerler arasında yayılmasını ve iş gücü kaybının önüne geçmek amacıyla, süregelen hamileliklere müdahale edilmesi için kadınlar düzenli aralıklarla askeri doktorlar tarafından kontrol edilmiştir. Yoshiaki Yoshimi, “Comfort Women” adlı kitabında konfor merkezindeki kadınların sağlık durumlarını şöyle ifade etmiştir: “Kadınlar sağlıklı bir halde, tüberküloza ve zührevi hastalıklara yakalandılar ve bunun için yeterli tedaviyi alamadılar. Bedenen sakat, ruhen yıkık bir şekilde ölümlerini bekliyorlardı.” (akt.: Karadağ, 2019: 23). Bu süreci yaşayan kadınların, sadece %25’inin savaş sonrası hayatta kaldığı tahmin edilmektedir (Bradley, 2021).

İstasyonlarda tutulan kadınlardan Filipinli Maria Rosa Henson, Bir Filipinlinin Japon Ordusu Altında Fuhuş ve Kölelik Hikayesi, Rahatlatıcı Kadın adlı kitabında yaşadıklarını şöyle anlatmıştır:

“On iki asker tarafından tecavüze uğradıktan sonra dinlenmem için yarım saat izin verildi. Bunu on iki asker daha takip etti. Hepsi kapıda dizilip sıralarını beklediler. Çok kanamam vardı ve acı çekiyordum, yerimden kalkamıyordum. Ertesi sabah ayağa kalkacak gücüm yoktu. Yemek yiyemiyordum. Çok acı çekiyordum ağladım, annemi istiyorum diye ağladım. Öldürülme korkusu yüzünden askerlere direnemiyordum. Başka ne yapabiliirdim ki? Her gün, 14:00’den 22:00’ye kadar askerler benim ve diğer altı kadının kapısının önünde sıraya diziliyorlardı. Her tecavüzden sonra kendimi temizleme fırsatım bile olmuyordu. Günün sonunda yapabildiğim tek şey gözlerimi kapatıp ağlamaktı” (akt.: Filiz, 2019: 48).

Savaş Sonrası İstasyonlardaki Kadınlar

6-9 Ağustos 1945’te Hiroşima ve Nagazaki’ye atılan atom bombası sonrası 15 Ağustos’ta ilan edilen ve 2 Eylül’de resmi olarak imzalanan anlaşma ile Japonya’nın yönetimi Amerikalı General Douglas MacArthur’a devredilmiş, Amerikan askerinin yanı sıra Müttefik Kuvvetler olarak Avustralya, Yeni Zelanda, İngiliz ve Hint askerleri Japonya’ya gelmişlerdir. Japon ordusu savaş sonunda Konfor merkezleri ve içerisinde hizmet vermeye zorladıkları kadınlarla ilgili kanıt olabilecek birçok belgeyi imha etmiş, kadınların büyük bir kısmı öldürülmüştür. 1992’de Chuo Üniversitesi Tarih Profesörü Yoshiaki Yoshimi tarafından Ulusal Savunma Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi’nde ortaya çıkarılan belgeler, bu sistemin işleme şeklini ortaya koymuştur. “Askeriye Konfor Merkezlerinde Çalışacak Kadınların İstihdamına İlişkin Hususlar” başlıklı yazı, 4 Mart 1938’de Japon Savaş Bakanlığı’ndan bir emir subayı tarafından Kuzey Çin Bölge Ordusu Genelkurmay Başkanlarına ve Orta Çin Sefer Kuvvetlerine gönderilmiştir. Bu belge, denetimsiz işverenlerin neden olduğu sosyal problemleri ele almaktadır ve şöyle yazmaktadır: “Size, bu görevi ordunun onurunu korumak ve sosyal problemleri önlemek adına tüm saygınlığımızla gerçekleştirmenizin (Savaş Bakanlığı tarafından) emredildiğini bildiriyorum.” (aktaran Karadağ, 2019:9) Bu askeri belgeler ile Japon ordusunun, merkezlerin kuruluş ve işletmesindeki rolü inkar edilemez hale gelmiş ve bu belgeler 11 Ocak 1992’de gazetelerde yayınlanmıştır.

1945 yılında Japonya’nın savaşı kaybedip geri çekilmeye başlaması ile merkezler kapatılmış, kadınların bir kısmı öldürülmüş, diğerleri ise kendi kaderlerine terk edilmiştir. Bazıları ülkelerine ve evlerine dönmeyi başarırken bazıları ise Japon ordusu tarafından getirildikleri ülkede kalmış, ailesinin yanına, ait olduğu topraklara dönememiştir. Hayatta kalmayı başaran kadınlardan birçoğu, merkezlerde yaşatılanların ailesine ve kendisine utanç getireceğini, toplum tarafından dışlanmasına neden olacağı, hayatlarında büyük bir leke olarak kalacağına inanarak geçmişlerini gizli tutma, sessiz kalma kararı almıştır. Kadınlar geriye kalan hayatlarını, yaşadıkları psikolojik ve fiziksel şiddetin etkisiyle aldıkları hasarla geçirmek durumunda kalmıştır.

1964 yılında Japon gazeteci Kakou Senda'nın "Japonya'nın Savaş Tarihi" kitabının araştırma sürecinde savaş döneminde çekilen fotoğrafları incelerken Japon askerlerin yanında yer alan kadınların başlarının üzerindeki sepet dikkatini çekmiştir. Korelilerin eşya taşırken bu şekilde taşıdıkları bilgisinden araştırmasını derinleştirmiş sonucunda da üstü örtünen gerçeklere ulaşmıştır. Ardından söz konusu uygulama ve istasyonlar hakkında 1973 yılında yayınlanan "Military Comfort Women" isimli kitabını yazmıştır (Karadağ, 2019: 35). Kitap, uygulamanın ayrıntılarının ortaya çıkmasında önemli bir dönüm noktası olmuş, aynı zamanda da kitaptan yola çıkılarak 1974 yılında Ryuichi Takamori Military Comfort Woman filmi çekmiştir.

14 Ağustos 1991'de o zaman 67 yaşındaki Güney Koreli Kim Hak-Sun yaşatılanları ilk kez yüksek sesle halka açık bir ortamda ifade etmiştir. Sun'un sessizlerin sesi olarak yapmış olduğu açıklama sonrasında Japon askeri cinsel kölelik sistemi ve bu sistemin canlı tanıkları teker teker yaşadıklarını tüm cesaretleri ile paylaşmaya başlamıştır. Sun'un açıklaması bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Ardından teker teker açıklamalar gelmiştir ve ilk etapta üç kadın açıklamış, aynı yıl 35 kadın Tokyo Bölge Mahkemesi'ne başvurmuş, ancak 1965 yılında Güney Kore ve Japonya arasında imzalanan temel ilişkilere dair Anlaşmanın bu tazminatı sağladığına karar verilmiştir (Filiz, 2019: 72).

1992 yılında Dongwoo Hahm McLean'ın Virginia Büyük Washington Kore Birleşik Metodist Kilisesi'nde açıklamasının hemen ardından Amerika'daki ilk rahatlatıcı kadınların haklarını savunan örgüt olan Washington Rahat Kadın Sorunları Koalisyonu kurulmuştur. Film gösteriminden, sergiye ve söyleşilere kadar pek çok etkinlik, aynı zamanda da protesto yürüyüşleri düzenleyerek yaşatılanlar hakkında toplumu bilgilendirme ve mağdur edilen kadınlarla dayanışma yolunda çalışmalar yapılmaktadır. 2015 yılında Japonya Başbakanı Shinzo Abe'nin geliş tarihinde miting düzenlenmiş, Japonya'nın cinsel köleliğe zorladığı için kadınlardan özür dilemesinin gerektiği yönünde çağrı yapmış, ancak sonuç elde edilememiştir (Constante, 2017).

1996 yılında Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddet Özel Raportörü R. Coomaraswamy'nin yazdığı raporda kadınlara tazminat ödenmesi yer almış, 1998'de yazılan raporda ise faillerin cezalandırılması önerilmiş, cezalandırılmaması durumunda yeniden benzer olayların yaşanabileceği riski olduğu ifade edilmiştir (Kaya ve Göral, 2018:36). Konu hakkında uluslararası düzeyde bu gelişmeler ve mağdurların açıklamaları sonrası Japonya 4 Ağustos 1993'te Japon hükümet sözcüsü Yohei Kono'nun adını taşıyan Kono Bildirisi adını atmak durumunda kalmıştır. Bu bildiri:

... Bu o dönemde askerin de devreye girmesiyle birçok kadının namus ve haysiyetini ciddi şekilde zedeleyen bir meseledir. Japonya hükümeti bu vesileyle büyük acılar yaşayan ve onarılamaz fiziksel

ve zihinsel yaralar alan herkese içten özürlerini ve pişmanlıklarını bir kez daha iletmek istiyor... (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 1993) sözlerine yer verilmiştir.

Rapor ile Japon hükümeti mağdur edilen kadınların kendi istekleri dışında ikna, zorlama vb. yollarla alı konulduğunu kabul etmiş ve pişmanlığını dile getirmiş, ancak savaş suçu kurbanları olarak tanımayı ve resmi özür dileme ve tazminat talebini reddetmiştir. 1995 yılında hayatta kalanların sayısı her geçen gün azalan kadınlar için maddi tazminat amacıyla Asyalı Kadınlar Fonu oluşturulmuştur. Japon halkının bağışlarından oluşan fonu bazı kadınlar kabul ederken, bazıları ise bunun resmi kanallardan ödenmesi gereken tazminat sağlamaktan kaçınma, üzerini örtme girişimi olarak nitelendirmiş, reddetmiş, haklarını aramak için mücadele yolunu tercih etmiş (Kaya ve Göral, 2018:36) ve fon 2007 yılında sonlandırılmıştır.

1992'de sivil toplum kuruluşları aracılığı ile toplanan fonlar ile Seul'de Gwangju'da Paylaşım Evi (The House of Sharing) askeri cinsel köleliği yaşayan kadınlar için bakım evi ve huzur evi olarak kurulmuştur. Burası aynı zamanda konuyla ilgili belge ve kayıtların, fotoğraf ve videoların sergilendiği bir müze özelliği de göstermektedir. Ayrıca 1998'de açılan Japon Ordusu Cinsel Köleliği Müzesi de burada yer almaktadır.

1998 yılında Seul'de düzenlenen Asyalı Kadınlar Dayanışma Konferansı'nda görüşülen öneri neticesinde çalışmalara başlanan Güney ve Kuzey Kore, Çin, Tayvan, Filipinler ve Endonezya gibi mağdurların ülkelerinin yanı sıra farklı ülkelerden sivil toplum kuruluşlarından oluşturulan danışma kurulu ve savcılardan oluşan mahkeme 2000 yılında Japon ordusunda cinsel kölelik üzerine Uluslararası Savaş Suçları Kadın Mahkemesi adıyla kurulmuştur. Beş gün süren mahkemede Kuzey ve Güney Kore, Filipinler, Çin, Tayvan, Endonezya, Doğu Timor, Malezya ve Japon 35 kadın ve 2 eski asker ifade vermiştir (Kaya ve Göral, 2018: 35). Mahkeme sürecinde protestolar, sergiler düzenlenerek konu hakkında bilgi sahibi olunması sağlanmış ve kamuoyunun dikkati çekilmiştir. Japon hükümeti mahkemeye katılmamış, mahkeme heyeti Japon İmparatorluğu'nun savaş suçu ve insanlığa karşı suç işlediğine, diğer üst düzey askeri görevlilerin ve savaş sonrası göreve gelen Japon hükümetlerinin ihmalkar davrandığı, bugüne kadar ne bu sorumluluğu kabul etmek ne de mağdurlardan özür dileyerek yaşadıkları zararı tazmin etme yoluna gitmedikleri için sorumlu olduklarına hükmetmiştir (Kaya ve Göral, 2018: 36). Tokyo Askeri Mahkemesi'nin yapamadığını Kadın Mahkemesi yapmış, Japon devletinin sorumlu olduğunu açık net ortaya koymuştur. Hukuki bir yaptırım gücü olmamasına rağmen mahkeme Japon devletinin resmi merciler aracılığı ile özür dilemesi, hayatta kalan kadınlara tazminat ödenmesi, bu uygulamanın ayrıntılı bir şekilde araştırılması için Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun

kurulmasını önermiştir. Bu mahkeme kayıtları 2005 yılında Tokyo'da açılan Savaş ve Barış üzerine Kadın Müzesinde sergilenmektedir.

2007 yılında Japonya'nın Savaş Sorumluluğu Araştırma ve Dökümantasyon Merkezi (JWRC) yaklaşık yirmi yıllık araştırmalarına dayalı olarak bir rapor yayınlamıştır. Bu rapora göre Japonya ordusu ve donanması rahatlatıcı kadın sistemini kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yaratmıştır. Konfor istasyonlarının ne zaman, nerede ve nasıl kurulacağına karar vermiş ve bu kararları uygulamıştır. Binalar sağlamış, kontrol etmiş, kadınların o merkezlere getirilmesini sağlamış ve bu kadınların zorlandığı koşulları farkında olarak sürdürmüştür. Japon askeri teselli kadın sistemi eksiksiz ve açık bir biçimde gerçek anlamda cinsel köleliktir (Qui, Zu ve Chen, 2013: 22).

Sanat ve Toplum İlişkisi

Sanat; insanlık tarihi boyunca var olmuş, tanımı da dönemsel olarak değişiklik göstermekle birlikte kişilerin duygu ve düşüncelerini, dünyayı ve yaşadıklarını nasıl algıladıklarını yansıttıkları, kendilerini ifade etme yollarından biri, bir dışavurum yöntemi olarak tanımlamak mümkündür. Mağara duvarlarından bugüne en temel olarak resim, heykel gibi plastik sanatlar, şiir, roman gibi yazın türleri ile edebi sanatlar, tiyatro, dans ile sahne sanatları, müzik ile işitsel sanatlar, sinema, video ve fotoğrafla görsel sanatların yanında yeni medya, dijital sanatlar gibi disiplinlerarası yaklaşım ile disiplinlerin kendine özgü sınırlarını zorlamakta ve birbirlerini desteklemekte aynı zamanda da beslemektedir.

Sanat, yaratıldığı coğrafyada yaşanan savaş, din ve kültürel faktörlerden etkilenmekte, değişim ve gelişim göstermektedir. Sanatçılar için ele aldıkları konular da dönemsel bazda değişiklik göstermekte olup, mitolojik, dini figürler, doğa olayları veya dönemin önemli karakterlerinin suretleri zaman içinde yerini, gündelik hayata bırakmıştır. Sanatçılar sadece güzeli yakalamanın ve yaratmanın ötesine geçmiş, toplumsal olarak çevre, etnik, siyasi ve ideolojik görüş, cinsel yönelimleri sanatlarına konu edinmiştir. Ken Baynes'e göre sanat toplumun içinde doğar (Baynes, 1981: 18). Sanatsal eserin yaratıcısı olan sanatçının da toplumun bir parçası olmasından dolayı o toplumdaki etkilenmemesi, mümkün değildir. Her sanatçı eserine doğrudan odak noktasına alarak yansıtmaya da toplumsal ve kültürel izler eserlerde bulunabilmektedir.

Sanatçının kendisini, sanatı ile bireysel olarak ifade etmesinde daha kişisel bir araç olarak görebildiği gibi, aynı zamanda da sanatçının daha toplumsal konulara bireysel olarak bakış açısını yansıtan sanatsal üretimde bulunması mümkündür. Sanatçıların bireysel olabildiği gibi yaşanan toplumsal travmalar da sanatta yer bulmaktadır.

20. yüzyılda Endüstri Çağının toplumu bilinçlendirerek her alanda varlığını duyurmasıyla sanat, toplum gerçeğini yansıtmak değil, bu gerçeğe yön vermek, toplum sorunlarını çözümlenmek noktasına gelmiştir (İpşiroğlu, 1993: 21). Toplumun bir parçası olan sanatçının toplumsal sorunlar da sanatının bir parçası olabilmektedir. Sanatçı içinde yaşadığı, kendisi de bir parçası olduğu toplumdaki etkilenirken, o toplumu yansıtırken, aynı zamanda da o toplumu bilgilendirmekte, etkilemekte, yönlendirmektedir. Özetle sanatçı ve sanat eseri, diğer tarafta ise toplum arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusu olmaktadır. Toplumsal aktivizm ve sanat da bu etkileşimde en temel roledir. Sanat, kişilerin olaylara bambaşka bir bakış açısı ile bakabilmesine olanak sağlamaktadır.

Sanatın toplum üzerindeki etkisi siyasiler tarafından propaganda amaçlı kullanılmasını da beraberinde getirmektedir. Bazı sanatçıların örtülü veya açıklıkla paylaşmakta oldukları siyasi veya ideolojik görüşleri, eleştirileri sanatlarına da yansıyabilmektedir.

Sanat günümüz dünyasında sadece üretilmiş olduğu toplum sınırları içerisinde değil, sınırlar ötesi bir güce ve etkiye sahip konumdadır. Elbette bu güç zaman zaman sanatın konu olarak seçimi bağlamında siyasi otorite tarafından kontrol edilmek istenmekte ve bu anlamda sansür uygulanmaya ve yaptırımlar dayatılma yoluna gidilmektedir. Ancak bu süreç günümüzde değişim göstermekte, söz konusu sansür girişimi çok kısa süre içinde duyulabilekte, ardından oluşan kamuoyu baskısı ile hedeflenenin tam tersi bir sonuç ortaya çıkabilmektedir. Bu uygulamayı konu alan sanatsal eserlere Japonya hükümeti tarafından uygulanan sansür girişimleri de bu noktada incelemeye değer niteliktedir.

Rahatlatıcı Kadınlar Uygulamasının Sanata Yansıması

1991 yılı öncesinde çok kısıtlı bir kesim tarafından bilgi sahibi olunan bir konuyken, başta Kim Hak-Sun ve ardından diğer hayatta kalan kadınların anlatımları sonrasında konu, hakkında araştırmalar yapılan, kitaplar ve tezler yazılan, filmler ve belgeseller çekilen hale gelmiştir. Bu uygulamada cinsel köle olarak kullanılan kadınların duygusal yaralarını sarma noktasında iyileşme sürecinde sanat önemli yer tutmaktadır.

Sanatın rehabilite edici özelliği ve sanatla terapinin gerek fiziksel gerekse psikolojik rahatsızlıklarda ilerleme kaydetme noktasında önemli kazanımlar sağladığı bilinmektedir. Kişilerin sanatsal yaratımında bilinçaltı çok etkin bir rol üstlenmektedir. Yaşananlar sonucunda bilinçaltına itilenler, kişilerin kendilerini keşfetmeleri, ifade etmeleri, iç çatışmalarını dışa vurmalarını ve iyileşmelerine sanat katkı sağlamaktadır. Bu sayede hem kendileri ile hem de etraflarındaki kişilerle iletişim kurmakta ve acılarına, duygularına dair paylaşımında bulunmaktadır.

Kendini keşfetme, ifade etme, yansıtma ve iyileştirme aracı olarak sanat dallarından birinin kullanılması sonucunda bireyler duygularını sanatsal yaratım aracılığı ile yansıtmakta, diğer kişilere aktarmaktadır. Bu sayede duygularını sözlü olarak ifade etmekte zorluk çeken veya deneyimlerini açıklamakta zorlanan bireyler için özellikle duygusal farkındalık sağlamada ve duygularını dışavurmayı, duygularına farklı bakış açısıyla bakmayı sağlamaktadır. Anılar, duygular, düşünceler, deneyimler ve kişisel çağrışımların yansıtılması olan sanatsal üretimlerdeki sembolik unsurlar ve görsel metaforlar aracılığı ile kişiler hem kendi hikayelerini anlatabilmekte hem başkalarının hikayelerde kendini bulabilmekte hem de kendinde baskılanmış olanı keşfederek iyileşebilmektedir.

İstasyonlarda tutulan ve geçmişte kendilerine çizilen kadere itaat etmesi beklenen kadınların, artık sanatsal üretimleri aracılığı ile içlerinden gelen sesi susturmak veya bastırmak değil, haykırmak ve bu sayede arınmaları sağlanmaktadır. Ailelerinin yanından alınmaları, yaşadıkları cinsel şiddet ve yanındakilerin ölümlerine şahit oldukları gibi kaldırılması çok zor olan acılarla ve travmalarla karşılaşan kadınlar, süreçte iyileşme adına sanatsal üretimler ile anlatma yolunu, ifade edebilme becerilerini genişleterek ve daha etkili yansıtma yöntemleri bularak ortaya koymuştur. Bu şekilde ifade etmenin kelimelerin ötesinde bir anlatıma yol açması kaçınılmazdır.

Görsel 1.

Duk-Kyoung Kang, Stolen Chastity (Çalınan Masumiyet), 1995.

Görsel 2.

Soonn duk-Kim, Taken away (Götürülen), 1995.

Görsel 3.

Maria Rosa Henson, Comfort women kitabı, 1992.

Kadınların yazmış oldukları kitaplar basılmış, yapmış oldukları resimler de sergilerde izleyicilerle buluşarak sadece kendi zihinlerinde yer alan yaşanmışlıkların, herkese ulaşması sağlanmıştır. Duk-Kyoung Kang, Stolen Chastity (Çalınan Masumiyet) adlı resminde askeri güçlü kökleri ile bir kiraz ağacı formunda göstermiş, masumiyetinin elinden alışımtı utançla yüzünü kapatırken kendisi gibi mağdur edilen diğer kadınların da kemikleri ile betimlemiştir. Soonn duk-

Kim'in, *Taken away*, (Götürülen) adlı resminde askerin onu kolundan tutarak çiçeklerle dolu hayatından, köklerinden koparması çarpıcı bir şekilde betimlenmiştir.

1992'de Maria Rosa Luna Henson hikayesini anlatan ilk Filipinli kadın olmuştur ve Henson aynı yıl *Bir Filipinlinin Japon Ordusu Altında Fuhuş ve Kölelik Hikayesi*, *Rahatlatıcı Kadın* adlı kitabı yazmıştır. 1943 yılında 15 yaşındayken Filipinlerin işgali sürecinde Japon askerleri tarafından kaçırılarak cinsel köle olma ve savaş sonrası ayakta kalma sürecinde yaşatılanları paylaşmıştır. Filipinli *Rahatlatıcı Kadınlar Gücü* adlı grubun radyo programından rahatlatıcı kadınlara ulaşmak adına yapmış oldukları: “Utanma, seks kölesi olmak senin suçun değil. Japon İmparatorluk Ordusu'nun suçudur. Ayağa kalkın ve haklarınız için savaşın.” çağrısı ile hayata bakışının değiştiğini ve konuşmaya, sonrasında da yazmaya karar verdiğini kitabında anlatmıştır (Henson, 1992).

Diğer taraftan da sanatçıların sanatsal üretimlerinde konu olarak bu uygulamayı ve kadınların yaşadıklarını ele alma örneklerine rastlanmaktadır. Yae-Jin Ha sanatın, rahatlatıcı kadın aktivizmini, bugününü ve geleceğini keşfetmek için bir geçit olarak kullanıldığını ifade etmektedir (2014: 12). Üretilen sanat eserleri aracılığı ile konu sadece doğrudan taraflar veya mağdur edilen kişiler ve aileleri değil, küresel bir bağlama oturmuş, insanlık bu uygulama hakkında bilgi sahibi olmuş ardından da konuşulur ve tartışılır hale gelmiştir. Susturulan kadınların sesi olan sanat yapıtlarının sanatçıları, ulus ötesi bir nitelik göstermektedir. Sadece bu sistemde evlerinden, ülkelerinden koparılan kadınların ülkelerinden sanatçıları değil, tüm dünya üzerinden sanatçıların üretimde bulunması ve ürettikleri yapıtların da dünya genelinde farklı farklı yerlerde sergilenmesi, gösterilmesi de büyük önem taşımaktadır. Onların hikayelerini kendilerinden sonra gelecek olan nesile ve tüm dünya ülkelerindeki kişilere ulaştırma ve onlara da bu hikayeleri anlatma niteliği de çok değerlidir. Bu sayede pek çoğu hayatını kaybeden kadınlar ölümsüz bir nitelik kazanmış, onlara yaşatılanlar neticesinde değişen hayatları bilinir olmuş, bu eserler kadınların mücadelelerinin bir sembolü niteliği kazanmıştır.

Sanat eserinin ifade etme ve üretirken-deneyimlerken iyileştirme gücüne ek olarak zamandan ve mekandan bağımsız birliktelik yaratabilme gücü rahatlatıcı kadınlar konusunda da gerçekleşmiştir. Vietnamlı barış aktivisti Thích Nhât Hanh'un “Bir başkasının acısını anlamak, o kişiye verebileceğiniz en büyük hediyedir. Anlamazsanız, sevemezsiniz...” (Hanh, 2014) sözü, hayatlarından koparılan kadınları anlama, haksızlığa karşı gelme, mücadeleye dahil olma gibi pek çok motivasyonun yanı sıra sadece kendiliği ile mağdurların yanında olabilme imkanı verebilmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

Ancak Japonya Hükümetinin kabullenmek istemediği geçmişindeki gerçeklerin konuşulması, sanat aracılığıyla yüzleşmesi de kolay olmamış, yoğun sansür, yasak ve engelleme girişimleri ilk günden bugüne devam etmektedir. Bu noktada en yoğun sansür kamusal mekanda yer alan ve galerilerde sergilenen heykellere yönelik olmuştur. Heykellerin yer aldığı sergilerin açılması engellenmeye çalışılmış, aynı şekilde heykellerin kamusal mekanlarda sergilenmesi noktasında da dünyanın farklı yerlerinde diplomatik girişimlerde bulunulmuş, bunlardan bir kısmı Filipinler’de olduğu gibi başarılı olmuş, heykeller buldukları yerden kaldırılmıştır. Bunun yanı sıra muhafazakâr Japonlar tarafından da hukuki girişimlerde bulunulmuş ancak pek çok yerde de heykeller tüm girişimlere rağmen kaldırılmamış ve yerleştirildikleri yerde bulunmaya devam etmektedir. Bu heykelleri kaldırmaya dair girişimlerin sonuçsuz kalmasının en önemli nedeni kamuoyu baskısı olmuştur. 1992 yılından itibaren her Çarşamba Seul’deki Japon Büyükelçiliği önünde düzenlenen anma törenlerinde, protesto toplantılarında heykeller büyük önem taşımaktadır. Toplanmalar heykellerin bulunduğu yerlerde gerçekleştirilmekte katılımcılar heykellerle etkileşime geçmekte, bu şekilde sanki fiziksel olarak kadınların varlıklarının bir kanıtı olarak görülmesini sağlamaktadır. Heykellerdeki kadınların yanına oturan, sarılan kişilerin yanı sıra çiçekler bırakılmakta, giysiler giydirilmekte, şemsiye, atkı, bere vb. aksesuarlar takılmaktadır. Bu sayede kişiler bu heykellerdeki kişileri de hikayelerini de sahiplenmiş, kişiselleştirmiş ve onların yanında olarak onların sesi olmaya, onlar yerine konuşmaya ve yaşatılanları haykırma yoluna girmiştir. Heykeller toplanan kalabalıklarda sinerji yaratılmasında, uğramış oldukları haksızlıklara karşı mücadelede önemli, güçlü ve etkin role sahip olmaktadır. Japonya hükümetinin tüm tepkisine ve diplomatik kanallardan engelleme çabalarına rağmen sayıları artarak yeni heykeller dikilmeye devam etmekte, halkın yoğun ilgisi ile karşılanmakta özellikle anma törenlerinde mücadeleyi canlı tutan bir güç olma özelliği göstermektedir.

Seul’deki Savaş ve Kadınların İnsan Hakları Müzesi 2003 yılında yapımına başlanmış ve 9 yıl sonra 5 Mayıs 2012 tarihinde tamamlanabilmiştir. Konuya dair arşiv malzemelerinin sistematik olarak toplanması ve korunması, konu ve hareket hakkında farkındalık yaratmak, etkinlikler yoluyla hareketin ruhunun korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Dünya genelinde diğer arşivlerle dayanışma ve işbirliği, gelecek nesillerin eğitimi amacıyla kurulmuştur. Aynı zamanda uygulama hakkında yapılan heykel, duvar resmi ve yerleştirmelerin yanı sıra belgeler ve fotoğraflar da sergilenmekte, insan hakları konusunda eğitimler verilmekte, etkinlikler ve sergiler düzenlenmektedir.

Heykel Sanatında Rahatlatıcı Kadınlar

Kore, Almanya, Amerika gibi dünyanın bambaşka noktalarında yapılan rahatlatıcı kadınlar sisteminde yer almış olan kadınları sembolize eden heykeller aracılığı ile bu uygulamaya dikkat çekilmektedir. Bunlardan bir kısmında genç yaşta kadın cinsel köleler betimlenirken bazılarında ise Fairfax Virginia’da olduğu gibi kelebek figürünün kullanıldığı görülmektedir.

Bu konuyu ele alan sanat eserleri arasında çok ses getiren ve aynı zamanda da beraberinde sansür uygulanan heykeller olmuştur. Japonya’nın Nagoya kentinde düzenlenen 2019 Aichi Trienali’nde Japonya’da sansürlenene ve sergilenmesi yasaklanan eserlerin yer aldığı, “İfade Özgürlüğünden Sonra” adlı sergi, gelen tepkiler ve yapılan protestolar gerekçe gösterilerek açılışı önce ertelenmiş, daha sonra güvenlik önlemleri alınarak açıldıktan üç gün sonra Güney Koreli sanatçı Kim-Seo-kyong ve Kim Eun-sung’un imzasını taşıyan Girl of Peace (Barış Kızı) heykeli nedeniyle kapanmıştır.

Kim Seo-Kyung ve Kim Eun-Sung

Güney Koreli heykeltıraş çiftin Girl of Peace (Barış Kızı) adlı çalışmalarının, ilki 2011 yılında Seul’deki Japonya Büyükelçiliği önüne 1000. Çarşamba Mitinginde dikilmiş, sonrasında da heykelin yaklaşık yüz adet versiyonu üretilmiştir, heykel genel hatlarıyla aynı olup yerleştirileceği yere göre ufak değişiklikler göstermektedir. Heykellerin büyük kısmı Güney Kore’de bulunurken diğerleri tüm dünya genelinde Amerika, Almanya, Avustralya gibi farklı ülkelerde park ve sokaklar gibi kamusal alanlarda yer almaktadır.

Heykelin ilk tasarımında genç kız ellerini yumruk şeklinde sıkmış, omuzunda küçük bir kuş ve yanında boş bir sandalye ile birlikte dir. Heykelin bir başka versiyonu biri Koreli ve ikincisi Çinli olmak üzere yan yana sandalyelerde oturan iki genç kızın ve yanlarında yer alan boş sandalye ile tasvir edilmiştir. 2015 yılında Abe Shinzo ve Güney Kore hükümeti ile yapılan görüşmelerde bu heykelin kaldırılması yine pazarlık konusu haline gelmiştir. Kore’ye yapılacak ödeme karşılığında uluslararası düzeyde Japonya’yı suçlamaktan ve eleştirmekten vazgeçeceğini, bu heykeli kaldıracağını açıklamıştır. Ancak kamuoyu baskısı nedeniyle heykel kaldırılmamıştır.

Görsel 4-5-6.

Kim Seo-Kyung ve Kim Eun-Sung, Girl of Peace (Barış Kızı).

Heykel 2020 yılında Berlin’de Birkenstrasse ve Bremerstrasse köşesine yerleştirilmiştir. sadece üç gün sonra Japonya dışişleri bakanı Motegi Toshimitsu Alman mevkidaşı Heiko Maas ile görüşmüş, heykelin kaldırılmasını talep etmiştir. Bu girişim sonrası heykelin onayı iptal edilmiştir. Ancak aktivistlerin vatandaşların tepkisi neticesinde heykel kaldırılmamış, Japon hükümeti büyükelçisini bir süre çağırarak bu gelişmeye tepkisini göstermiştir.

Seul’de 2017 yılında 5. Uluslararası Rahatlatıcı Kadınları Anma Günü kapsamında 151 numaralı otobüs koltuğuna heykellerden biri yerleştirilmiştir. Bronz heykel boyanarak ten rengi ve yerel giysileriyle koltukta oturan bir genç kadın izlenimi yaratılmıştır. Heykeltraş çift II. Dünya Savaşı sürecinde kadınlara yaşatılanlara sanatlarına konu edindikleri gibi Vietnam Savaşı sırasında Güney Kore müdahalesi ile öldürülen siviller için de Vietnam Pieta adlı heykel çalışması yapmıştır.

Jonas Roces

8 Aralık 2017 tarihinde Filipinler Japon Büyükelçiliğinin yer aldığı Manila Körfezi’nde Roxas Bulvarı’na yerleştirilen 2.5 metre uzunluğundaki bronz Lola adlı heykelle “Bu anıt Japon işgali sırasında (1942-1945) taciz mağduru olan Filipinliler için bir anıttır.” yazılmıştır. Beş ay sonra bulunduğu yerde düzenlemeler yapılacağı gerekçesiyle yerinden kaldırılan ve sanatçıya iade edilen heykelle ilgili olarak Filipinler Devlet Başkanı Rodrigo Duterte Japonların heykelin kaldırılmasını talep etmediğini, heykelden pişmanlık duyulması nedeniyle kaldırıldığını açıklamıştır (McCarthy, 2020).

Görsel 7.
onas Roces, Lola, 2017.

Heykelde kaldırılma anında hasar oluşmuş, 2019 yılında kaldırılmış olduğu sanatçının atölyesinin bahçesinden çalınmış ve bir daha bulunamamıştır. Heykelde geleneksel giysileri ile gözleri bağlanmış Filipinli genç bir kadın tasvir edilmiştir.

Steven Whyte

2017’de San Francisco’daki St. Mary’s Meydanında sergilenen Steven Whyte’in bronzdan yapılmış olan Women’s Column of Strength (Kadınlar Güç Sütunu) heykeli, Kore, Çin ve Filipinler’den el ele tutuşmuş üç genç kadının üzerinde olduğu bir sütun ve yaşlı bir kadından oluşmaktadır. Bu heykelin dikilmesi sonrası San Francisco ile kardeş şehir olan Osaka Belediye Başkanı Hirofumi Yoshimura bu heykelin son derece üzücü olduğunu, güven duygusunun sarsıldığını değerlendirmiş ve kardeş şehir ilişkisinin sonlandırılacağı açıklamasını yapmıştır (Constante, 2017) ve sonrasında 2018 yılı itibarı ile Osaka ve San Francisco arasında 60 yıldır süren kardeş şehir anlaşması sonlandırılmıştır.

Görsel 8.
Steven Whyte’in Women’s Column of Strength, (Kadınlar Güç Sütunu), 2017.

Heykel, bu sistemin mağduru olan Kore, Çin ve Filipinler’den üç genç kadının sırt sırta vererek birbirlerinden destek alarak ve el ele tutuşarak özellikle kadınlar arasında yan yana ve dimdik durarak kader birliği, dayanışma duygusunu çok etkili bir şekilde göstermektedir. Yaşlı olan diğer kadın Kim Hak-Sun ise ilk kez yaşananları anlatan kadın olarak yer almaktadır.

Resim Sanatında Rahatlatıcı Kadınlar

Resim sanatı aracılığı ile konuyu ele alan sanatçılar gerek portreler aracılığı ile kadınların yüzlerine odaklanmış, gerekse onların yaşamış oldukları hayatları betimlemiştir. Sanatçıların resimlerinin yer aldığı sergiler bireysel olduğu gibi grup sergilerinde de yer almıştır.

Hung Liu Estate

Çinli sanatçı, ülkesinin tarihinden gerçekliği yansıtan, belgeleyen fotoğraflardan yararlanarak resimler yapmış, ülke tarihinde yaşananları kendi sanatsal bakış açısıyla yansıttığı resimleriyle başta Amerika'daki pek çok müze ve galeride olmak üzere dünya genelinde sergiler açmıştır.

Görsel 9-10.

Hung Liu Estate, Comfort Women, 2001.

2003 yılında gerçekleştirdiği “Garip Meyve Kadınları” (Strange Fruits) sergisinde yapmış olduğu resimlerinde mağdur edilen kadınlara kelebek ve çiçek öğeleri eklemiştir.

Dewi Candraningrum

Endonezyalı aktivist ressam Candraningrum, özellikle cinsel şiddet mağduru kadınları sanatında konu olarak ele almakta, bu amaçla çeşitli etkinliklere konuşmacı olarak da katılmaktadır. 2017 yılında açmış olduğu “Merhamet Belgesi” (Document of Compassion) sergisinde bu konuyu ele almış, 24 resminin yanı sıra yapmış olduğu portrelerin yer aldığı fularlar da sergide yer almış ve daha sonra satışa sunulmuştur. “Ibu Bumi'nin yüzleri ile tanışın” başlıklı bir dizi seminer de düzenlemiş ve resimlerini yapmış olduğu cinsel köle olan kadınları ve yaşadıklarını konuşulur kılmıştır.

Görsel 11-12-13.

Dewi Candraningrum, 2017.

Candraningrum, Ianfu projesi için Endonezyalı rahatlatıcı kadınlar ile görüştüğünü, unutulmasınlar diye portrelerini yapmaya kendisini adadığını ve yakında öleceklerini, Japon hükümetinden hiçbir zaman adalet, resmi bir özür veya tazminat alamadıklarını, bu resimler aracılığı ile gelecek nesiller için yaşayan bir hatıra olmasını umduğunu (Paul, 2019) ifade etmektedir.

Fotoğraf Sanatında Rahatlatıcı Kadınlar

Fotoğraf alanında hayatta kalan çok az sayıdaki sistem mağduru kadınların portrelerinin ve hayatlarının yansıtıldığı seriler üretilmiştir. Diğer disiplinlerden farklı olarak yoğun bir araştırma ve çekim sürecinin gerekmesi nedeniyle uzun soluklu projeler üretilmiş ve sonucunda kitaplaştırılmış veya sergiler açılmıştır.

Jan Banning

Hollandalı fotoğrafçı Banning gazeteci, antropolog Hilde Janssen ile iki yıl süresince Endonezya’da araştırmalar yapmıştır. Ulaşılan 18 kadın ile görüşmeler sonucunda çekilen portre fotoğrafları ve hikayeleri kitaplaştırılmış ve 2010 yılında Troostmeisjes adıyla yayınlanmıştır. Banning’in kitabı 2015 yılında Japonca da basılmıştır.

Görsel 14-15-16.

Jan Banning, Troostmeisjes 2010.

Banning, savaşın izlerini, adalet sistemlerini, sosyal politika yaklaşımlarını sorgulayan projelere imza atmaktadır.

Ahn Se-hong

Japon ve Güney Kore asıllı fotoğrafçı, 1996 yılında başladığı Çin’de yaşayan Koreli kadınlar ile başlayan ve ardından Filipinler, Endonezya ve Doğu Timor’da mağdur edilen kadınları fotoğraflamıştır.

Görsel 17-18.

Ahn Se-hong, 1996.

Fotoğrafçının 2012 yılında Nikon sponsorluğunda Tokyo ve Osaka’daki showroom’larında açacağı sergisi, son anda sergiyle ilgili protestolar ve şirketin serginin açılması halinde mali kayıplar yaşayacağı endişesi nedeni ile iptal edilmiştir. Nikon’a açtığı davayı 2015 yılında kazanmış, Tokyo Bölge Mahkemesi Nikon’un fotoğrafçıya 1.1 milyon Yen tazminat ödemesi gerektiğine karar vermiştir (Zhang, 2015). Se-hong 2017 yılında Tokyo’nun Shinjuku bölgesindeki Kagurazaka’da “Katman Katman”, 2018 yılında ise “Silinemeyen İzler” sergisinde, 75 kadının 90 fotoğrafını sergilemiştir.

Cheryl Diaz Meyer

Filipinler doğumlu olan ve 13 yaşından itibaren Amerika’da yaşayan bağımsız foto muhabir olarak çalışan Meyer, 2004 yılında Irak Savaşı fotoğrafları ile haber fotoğrafçılığı alanında Pulitzer ödülü gibi pek çok savaş bölgesinden fotoğrafları ile prestijli ödüller kazanmıştır. Özellikle dünyanın dört bir yanında kadınların yaşamak zorunda bırakıldığı sıkıntılar üzerinde çalışan fotoğrafçı, Afganistan, Irak, Endonezya, Guatemala gibi çatışma bölgelerinde sivil halkın yaşam koşullarını fotoğraflamıştır.

Görsel 19-20-21.

Cheryl Diaz Meyer

Filipinler’de hayatta kalan cinsel köle kadınlar ve onların bugünkü yaşamlarını belgelemiştir. Muhabir Julie McCarthy ile birlikte Pulitzer Kriz Raporlama Merkezi’nin desteği ile gerçekleştirdiği “Lolas: Kölelikten kurtulanlar” (Lolas: Survivors of Enslavement) projesi ile pek çok ödül almış ve fotoğraflarının yer aldığı kitabı basılmıştır.

Sahne Sanatlarında Rahatlatıcı Kadınlar

Dwi Surni Cahyaningsingsih

Dance Soul and Calm stüdyosu dansçıları Uluslararası Ianfu günü olan 14 Ağustos 2017’de Arena Tiyatrosu Central Java Cultural Park’ta Dwi Surni Cahyaningsingsih’in hazırladığı koreografi ile Dark Portrait of Javanese Women adlı dans gösterisi düzenlemiştir.

Görsel 22-23.

Dwi Surni Cahyaningsingsih.

Dört dansçının geleneksel giysiler ile gerçekleştirdiği performans ile Endonezyalı cinsel köle olan kadınlar ve yaşadıkları acılar evlerinden koparılmalarından öldürülmelerine kadar etkileyici bir performans aracılığı ile anlatılmıştır.

Sinemada Rahatlatıcı Kadınlar

Bu noktada farklı yaklaşım ve teknik uygulamalar aracılığı ile rahatlatıcı kadınlar uygulaması ve kadınların hikayeleri sinemasal dille anlatılmıştır. Animasyon, uzun metrajlı film, televizyon dizisi veya belgesel yaklaşımı ile üretilen yapımlarda ortak tema; kadınlar ve onların

yaşadıkları süreç üzerine kurulmuştur. Özellikle Kore televizyonlarında 1991’de Eyes of Dawn ve 2015’te Snowy Road adlı diziler de bu anlamda örnek olarak verilebilecek iki önemli yapımdır.

Kim Jun-ki

2011 yılında Kim Jun-ki’nin senaryosunu yazdığı ve yönettiği So-nyeo-i-ya-gi, Herstory animasyon filmde Koreli Chung Seo-woon’un, Java adasından alınarak değiştirilen hayatından yola çıkılarak hazırlanmıştır. 11 dakikalık filmde, Seo-woon’un yaşadıklarını yine kendi sesinden anlatmaktadır.

Görsel 24-25.
Kim Jun-ki, 2011.

Christopher HK Lee

Lee ve Harvard, California, Berkeley ve Nebraska Üniversitelerinden 14 üniversite öğrencisinden oluşan ekibi, Güney Kore’deki kadınlar ile yapılan görüşmeler üzerinden uygulamayı The Last Tear (Son Gözyaşı) belgeselinde anlatmıştır. Lee amacının köklerine, mirasına, tarihine sahip çıkmak olduğunu, geleceğin temelini bu şekilde kurulacağına inandığını, Halmonileri ve hikayelerini tanıyarak ve aynı zamanda onlara konuyu kapatma sansı vermeyi istediğini (Han, 2015) ifade etmiştir. Belgesel, Güney Kore’nin Japon emperyalizminden kurtuluşunun 70’nci yıldönümü olan 15 Ağustos 2015’te Washington ve Seul’de gösterilmiştir.

Görsel 26.
Christopher HK Lee, The Last Tear

Cho Jung-lae

House of Sharing yani Paylaşım Evi'nde kalan Kang Il-chul'un sanatla terapi seansı sırasında yapmış olduğu askerler tarafından toplu olarak öldürülen ve açılan bir çukurda yakılan kadınları gösterdiği "Burning Ladies" (Yanan Kadınlar) resminden ve anlattıklarından yola çıkarak çekilmiştir. Yönetmenliğini Cho Jung-lae'nin yaptığı Spirits Homecoming filminde Koreli 14 ve 15 yaşlarındaki iki çocuğun askerler tarafından kaçırlması ve sonrasında yaşadıkları, şahit oldukları anlatılmaktadır.

Görsel 27.

Kang Il-chul, Burning Ladies (Yanan Kadınlar) resmi, 1995.

Görsel 28.

Cho Jung-lae, Spirits Homecoming filminden bir sahne, 2016.

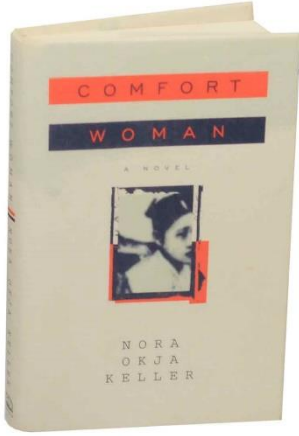
Film, ele aldığı konu nedeniyle yapımcı ve sponsor bulamamış, 75 bin kişinin bağışlarından oluşturulan bir bütçe ile çekilmiştir. Gösterime girdiği andan itibaren büyük ilgi görmüş, ilk 5 günde bir milyondan fazla sayıda kişi tarafından izlenmiştir (Soo ve Hee, 2016).

Rahatlatıcı Kadınlar Uygulaması Hakkında Yazılan Kitaplar

Uygulamayı pek çok yazar konu olarak ele almaktadır. Gerek geniş kapsamlı bir araştırma veya doğrudan bu süreci yaşayan bir kişinin anıları üzerinden paylaşımları, gerekse roman veya şiir aracılığı ile bu uygulama ve kadınlara yaşatılanlar yazın dünyasında okurlarla buluşmaktadır.

Nora Okja Keller

Alman babası Koreli annesi olan ve Hawaii'de büyüyen, psikoloji eğitimi alan yazar Keller, 1997 yılında yazmış olduğu ilk romanı Comfort Woman'da rahatlatıcı kadınları konu olarak ele almıştır. Savaşın kadınlar üzerindeki dehşeti, Japonların bu uygulamaları ile bir kadının ve kendinden sonra kızının da hayatındaki geniş kapsamlı yıkıcı etkisi anlatılmıştır.

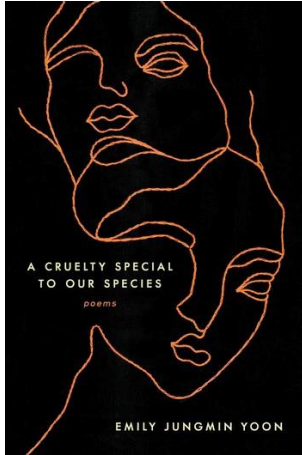

Görsel 29.

Nora Okja Keller, *Comfort Woman*, 1997.

Emily Jungmin Yoon

Koreli Yoon 2018 yılında yayınlanan *A Cruelty Special To Our Species* (Türümüze Özel Bir Zulüm) adlı şiir kitabında, savaşın vahşi yüzünü, yaşamları ve bedenleri sömürülen rahatlatıcı kadın uygulamasındaki kadınların hikayelerini anlatmıştır.

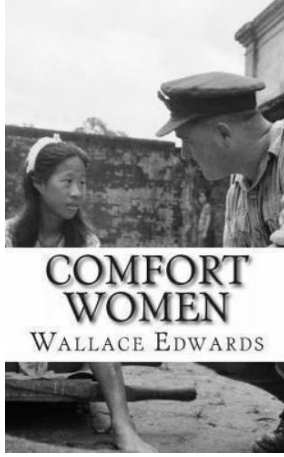

Görsel 30.

Emily Jungmin Yoon, *A Cruelty Special to Our Species* (Türümüze Özel Bir Zulüm)

Wallace Edwards

2013 yılında yayınlanan Edwards'ın *Comfort Women* kitabı ile bu uygulama ayrıntılı olarak açıklanmakta ve savaş sonrası bu merkezlerin kapatılmasından yıllar sonra kadınların maruz kaldıkları ve Japonya'dan talep edilen özür ve tazminat sürecini anlatmıştır.

Görsel 31.

Wallace Edwards, Comfort Women, 2013.

Sonuç

Her ne gerekçeyle başlamış olursa olsun savaştan en büyük zararı her zaman sivil halk, en çok da kadın ve çocuklar görmektedir. Toplama kampları ve atom bombalarıyla II. Dünya Savaşı'nı dünya genelinde en yıkıcı ve trajik olayların yaşandığı, dünya çapında yaklaşık 55 milyon kişinin ölümüyle sonuçlanmış, en büyük savaş olarak nitelendirmek mümkündür. Cinsel saldırı, savaşların siviller üzerindeki en korkunç uygulamalarından biridir. Savaşlarda sistematik tecavüz zaman zaman askeri stratejinin bir parçası olarak görülmüş ve uygulanmıştır. Bunlardan biri de Japonya İmparatorluğu tarafından kurulan rahatlatıcı kadın adı verilen uygulamadır.

1932 ile 1945 yılları arasında Çin ve Kore başta olmak üzere diğer işgal edilen ülkelerden getirilen ve kendi rızası dışında tutulan çocuk yaşta 200 binden fazla kadın, günde sayıları 5 ile 60 arasında değişen askerlerin tecavüzüne uğramıştır. Pek çoğu düzensiz beslenme, yakalandıkları cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve gördükleri şiddet nedeniyle hayatını kaybetmiş, öldürülmüş veya fırsat buldukları anda hayatlarına son vermeyi tercih etme durumunda kalmıştır. Savaş sonrasında kadınların pek çoğu ise askerler tarafından öldürülmüş, kimisi ülkesine dönmüş, kimisi dönmekten utanç duymuş ve götürüldükleri yerde kalmıştır.

Margaret D. Stetz ve Bonnie B. C. Oh'a göre bu kadınlar değersiz görüldükleri için istasyonlara kapatılıp tecavüze uğramışlar ve sonrasında tecavüze uğradıkları için bir kez daha değersiz görülmüşlerdir (2015:17). Kadınlar hissettikleri utanç duygusu nedeniyle yaşadıklarını paylaşmaktan kaçınmıştır. Koreli Kim Hak-Sun 1991 yılında ilk kez yaşadıklarını halka açık alanda ilan etmiştir. Cinsel, fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalan kadınlardan ilk kez kendisini ifade eden Sun'un 46 yıllık sessizliğin sonunda kendisine yaşatılanları haykırması ve sonrasında pek çok kişinin konu hakkında ilk kez haberdar olması nedeniyle bu uygulamanın bilinirliği noktasında bir dönüm noktası niteliğindedir. Ardından kendisi ile aynı kader yaşatılan pek çok kadın açıklama yapmıştır. Savaş sonunda Japonya'nın askeri belgeleri imha etmesi, konuya dair

elde belge olmaması nedeniyle çok bilinmeyen ve konuşulmayan bu konunun doğrudan muhatapları tarafından tanıklıklarıyla ortaya dökülmesi sonrası, inkar edilemez konuma gelmiştir.

Bu uygulama Japonya'da halen çok tartışılan bir konudur. Muhafazakar kesim kadınların cinsel köleliğe zorlandıklarına dair bir kanıt olmadığını, resmi özür dilenmemesi gerektiğini söylerken, diğer kesim ise bu uygulama mağdurlarından resmi bir makam tarafından özür dilenmesi ve tazminat ödenerek ülkenin bu uyguladığı haksızlığı kabul ederek yasa çıkarması gerektiğini savunmaktadır. İstasyonlarda zorla tutulan sistematik tecavüz, aşağılama ve işkenceye maruz kalan kadınların ortak talebi: Japonya'nın işlemiş olduğu savaş suçlarından yargılanması, resmi olarak özür dilenmesi, devlet tarafından tazminat ödenmesi, tarih kitaplarında yer alması, konunun anlatılması, araştırılması ve tekrar edilmemesi için yaşatılanların asla unutulmaması yönündedir. Japonya, İmparatorluğun geçmişte işgal ettiği ülkelerde sivillere uygulamış olduğu kabul edilemez her türlü tutumla ve sonuçlarıyla aradan geçen yıllara rağmen hala yüzleşmemiş, ancak kadınların talepleri karşılanmamış olsa da konunun yok sayılması, üstünün kapatılması artık mümkün değildir.

Bu noktada bu konuyu ele alan sanat eserlerinin payı çok büyüktür. Gerek birincil kaynak olan mağdur taraf olarak kadınlar gerekse sanatçılar tarafından konu ele alınmaktadır. Yaratılan sanat eserleri rahatlama istasyonları ve cinsel kölelik konusunda yeni nesillerin de bilgi sahibi olmasında ve toplumsal bilinç oluşturulmasında büyük önem taşımaktadır. Küresel bir dayanışma zemini oluşturulmakta, konunun bilinirliği artmakta, kamuoyu baskısı ve toplumsal bellek oluşmasına en önemli katkıyı sağlamaktadır. Bu uygulama ekseninde üretilmiş tüm sanatsal eserler Japon hükümetlerinde tepki uyandırırken, sivil toplum kuruluşları ve insan hakları örgütleri tarafından da desteklenmekte, teşvik edilmektedir. Kamusal alanda görünür olan cinsel şiddet mağdurlarını konu alan sanatsal çalışmalar ile cinsel şiddetin bir suç olduğu konusunda toplumsal farkındalık sağlanmakta, kurbanlar ve yaşadıkları yok sayılmamakta, unutulmamaktadır.

Kaynakça

- Baynes, K. (1981). *Toplumda Sanat*. Karacan Yayınları.
- Bradley, H. (2021). *The House of Sharing: Learn About The Comfort Women In Seoul. The Soul of Seoul*. <https://thesoulofseoul.net/house-of-sharing-seoul-korea/>.
- Chang, I. (1997). *Rape of Nankin: The Forgotten Holocaust of World War II*. Basic Books.
- Constante, A. (2017, 5 Aralık). *Osaka mayor says he will end San Francisco Sister city ties over comfort women statue*. NBC News, <https://www.nbcnews.com/news/asian-america/osaka-mayor-says-he-will-end-san-francisco-sister-city-n826656>.

- Filiz, B. (2019). *Militarizm ve Kadın: İkinci Dünya Savaşı'nın Rahatlatıcı Kadınları*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Hanh, T.N. (2014). Comfort women Wanted: Uncovering Violent Past and Entering New Age of Activism Through Visual Language. *Undergraduate Humanities Forum 2013-2014: Violence*.
- Han, B. (2015, 14 Ağustos). *Comfort women documentary to screen in Washington DC, Seoul on Liberation Day*, The Koea Times, <http://www.koreatimesus.com/comfort-women-documentary-to-screen-in-washington-dc-seoul-on-liberation-day/>.
- İpşiroğlu, N ve M. (1993). *Sanatta Devrim*. Remzi Kitabevi.
- Karadağ, S. (2019). *Japonya Tarafından Askeri Cinsel Köleliğe Zorlanan Kadınlar Comfort Women*, [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Karapınar, C. (2019). The Comfort Women Activism Through The Arts, *Deissenting Voices*, 8(1), 93-109
- Kaya, Ö. ve Görsal, Ö. S. (2018). *Barişti Aramak Hukuku Dönüştürmek: Kadın Mahkemeleri Örneği*. Hakikat Adalet Hafıza Çalışmaları Derneği Yayınları.
- Kwon, H (2018) "Dis/locating Comfort Women Statues: Reflections on Colonialism and Implications for Global Art Education, *Journal of Cultural Research in Art Education*, 35, 55-74.
- McCarthy, J. (2020, 4 Aralık). *Photos: Why These World War II Sex Slaves Are Still Demanding Justice*. NPR. <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2020/12/04/940819094/photos-there-still-is-no-comfort-for-the-comfort-women-of-the-philippines>.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (1993, 4 Ağustos). Ianfu Kankei Chōsa Kekka Happyō ni Kan suru Kōno Naikaku Kanbō Chōkan Danwa [Rahatlatan Kadınlara İlişkin Soruşturma Sonucunun Açıklanması ile İlgili Kabine Genel Sekreteri Kōno'nun Konuşması]. <https://www.mofa.go.jp/mofaj/area/taisen/kono.html>.
- Qui, P. Zu, Z. ve Chen, L. (2013). *Chinese Comfort Women*, UNC Press.
- Paul, J. (2019, 4 Ocak). *Endonezya'nın yaratıcı ruhlarıyla tanışın*. Now. <https://www.nowjakarta.co.id/meet-indonesia-s-creative-souls/>.
- Polat, Y. (2011). *21. Yüzyılda Çin Halk cumhuriyeti Japonya İlişkileri ve Milliyetçilik*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Soo, P. ve Hee, K. (2016, 2 Mart). *A movie made to heal tortured souls of comfort women*. Korea Times. https://www.koreatimes.co.kr/www/art/2023/06/689_199491.html

Stetz, M. D. & Oh, B. B., (2015). *Legacies of the Comfort Women of World War II*, Routledge.

Zhang, M. (2015, 26 Ocak). *Photographer wins suit against Nikon over comfort women exhibition*. Petapixel. <https://petapixel.com/2015/12/26/photographer-wins-suit-against-nikon-over-comfort-women-exhibition/9>.

(2016, 19 Temmuz). *İnsanlık tarihindeki en büyük katliamlar*?. GZT. <https://www.gzt.com/jurnalist/insanlik-tarihindeki-en-buyuk-katliamlar-2496359>.

Görsel Kaynakları

Görsel 1: Duk-Kyoung Kang, *Stolen Chastity (Çalınan Masumiyet)*, 1995,

<https://londonkoreanlinks.net/2008/10/27/the-tears-are-not-dried-out-yet/#jp-carousel-6458>.

Görsel 2: Soonn duk-Kim, *Taken away*, <https://londonkoreanlinks.net/2008/10/27/the-tears-are-not-dried-out-yet/#jp-carousel-6458>.

Görsel 3: Maria Rosa Henson, *Comfort women* kitabı,

<https://rowman.com/ISBN/9781442273566/Comfort-Woman-A-Filipinas-Story-of-Prostitution-and-Slavery-under-the-Japanese-Military-Second-Edition>.

Görsel 4-5: Kim Seo-Kyung ve Kim Eun-Sung, <https://www.koreaboo.com/news/seoul-government-construct-statues-peace-year/>.

Görsel 6: Kim Seo-Kyung ve Kim Eun-Sung,

<https://www.npr.org/sections/parallels/2017/11/13/563838610/comfort-woman-memorial-statues-a-thorn-in-japans-side-now-sit-on-korean-buses>.

Görsel 7: Jonas Roces, *Lola*, 2017 <https://newsinfo.inquirer.net/959509/defend-comfort-women-gabriela-dares-roque>.

Görsel 8: Steven Whyte'ın *Women's Column of Strength*, (*Kadınlar Güç Sütunu*), 2017

<https://www.nbcnews.com/news/asian-america/who-are-comfort-women-why-are-u-s-based-memorials-n997656>.

Görsel 9-10 : Hung Liu Estate, *Comfort Women*, 2001 <http://www.hungliu.com/comfort-women.html>.

Görsel 11: Dewi Candraningrum, 2017 <https://www.nowjakarta.co.id/meet-indonesia-s-creative-souls/>.

Görsel 12: Dewi Candraningrum, 2017

<https://extractingus.org/exhibitions/despiteextractivism1/exhibition/dewicandraningrum/>.

Görsel 13: Dewi Candraningrum tasarımı eşarp takan kadın, 2017

<https://www.thejakartapost.com/academia/2017/08/14/honoring-our-former-military-sex-slaves.html>.

Görsel 14-15-16: Jan Banning, Troostmeisjes 2010,

<https://www.janbanning.com/gallery/comfort-women-1-2-3>.

Görsel 17-18: Ahn Se-hong, 1996 <https://edition.cnn.com/2012/06/05/asia/gallery/japan-comfort-women/index.html>.

Görsel 19-20-21: Cheryl Diaz Meyer, <https://www.ksfr.org/npr-news/2021-09-24/whatever-happened-to-the-ww-ii-sex-slaves-fighting-for-justice>.

Görsel 22-23: Dwi Surni Cahyaningsingsih, <http://repository.isi-ska.ac.id/3002/1/Oktavian%20Khusuma%20Dhewi-Tari.pdf>.

Görsel 24-25: Kim Jun-ki, 2011

<http://kobis.or.kr/common/mast/movie/2012/10/7127721751e74b31aa9481393d4a589b.JPG>.

Görsel 26: Christopher HK Lee, The Last Tear

https://www.imdb.com/title/tt4971062/?ref_=tt_mv_close.

Görsel 27: Kang Il-chul, Burning Ladies resmi,

https://www.koreatimes.co.kr/www/art/2023/06/689_199491.html.

Görsel 28: Cho Jung-lae, Spirits Homecoming filminden bir sahne,

https://www.koreatimes.co.kr/www/art/2023/06/398_199446.html.

Görsel 29: Nora Okja Keller, Comfort Woman, 1997, <https://www.ebay.com/itm/185686194922>

Görsel 30: Emily Jungmin Yoon, A Cruelty Special To Our Species (Türümüze Özel Bir Zulüm)

<https://www.harpercollins.com/products/a-cruelty-special-to-our-species-emily-jungmin-yoon?variant=32122013450274>.

Görsel 31: Wallace Edwards, Comfort Women, 2013

<https://www.abebooks.co.uk/9781490517216/Comfort-Women-History-Japanese-Forced-1490517219/plp>.

Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketlerin Bir Örneği Olarak “Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu”

Perpetual Alimony Victims Platform” as an Example of Anti-Gender Movements

Dilek Keleş*

Öne Çıkanlar:

- Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler yoksulluk nafakası karşıtlarının söylemleri üzerinden tartışılmaktadır.
- Nafaka karşıtları, nafakadan çok toplumsal cinsiyet eşitliğine ve bunu temel alan yasalara karşı çıkmaktadır.
- Nafaka karşıtları, kadın düşmanı, ayrımcı, ötekileştirici ve homofobik söylemlere sahiptir.
- Nafaka karşıtları, kadınları ve toplumun kırılgan kesimlerini ailenin dağılmasından sorumlu tutmaktadır.
- Nafaka karşıtları, kadın düşmanı söylemlerle mağduriyet algısı yaratmaya çalışmaktadır.

Öz: Son dönemlerde, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin yükselişe geçtiğine ve toplumun belli kesimlerinin toplumsal cinsiyet eşitliğinde temellenen yasalara karşı seslerini yükselttiğine şahit olunmaktadır. Bu çerçevede, boşanmayla birlikte yoksulluğa düşen tarafa, kadın-erkek ayrımı gözetmeksizin verilebilen yoksulluk nafakasının, sadece kadınlara verildiği yönünde kamuoyunda yanlış bir algı yaratılmaya çalışıldığı ve bu algı üzerinden bir “mağduriyet” söylemi üretildiği görülmektedir. Fakat dile getirilen söylemlere bakıldığında, temel sorunun mağduriyetten öte toplumsal cinsiyet karşıtlığı olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle bu çalışma, nafaka mağduru olduğunu iddia ederek sosyal medyada örgütlenen yoksulluk nafakası karşıtlarının söylemlerinin, toplumsal cinsiyet karşıtlığında nasıl temellendiğini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın örneklemini sosyal medya platformlarından biri olan Twitter’da örgütlenen “Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu” oluşturmaktadır. Hesabın Mayıs 2022 – Ocak 2023 dönemine ait paylaşımları veri olarak toplanmış, toplanan bu veriler söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Söylem analizi, ideolojilerin yeniden üretiminde önemli rol oynadığı için uygun veri analiz yöntemi olarak düşünülmüştür. Çalışma sonucunda, grup üyelerinin yoksulluk nafakasından çok nafaka ile ilgisi olmayan fakat toplumsal cinsiyet eşitliğinde temellenen konulara karşı söylem ürettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler, Kadın, Nafaka, Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu.

*Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, dk.keles@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1477-9951.

Highlights:

- - Anti-gender movements are discussed through the discourses of the opponents of alimony.
  - - The opponents of alimony oppose gender equality and the laws based on it rather than alimony.
  - - Opponents of alimony have misogynistic, discriminatory, marginalizing and homophobic discourses.
  - - Opponents of alimony blame women and vulnerable segments of society for the breakdown of the family.
  - - Opponents of alimony try to create a perception of victimization through misogynistic discourses
-

Abstract: In recent times, there has been a rise in anti-gender movements and certain segments of society have been raising their voices against laws based on gender equality. Within this framework, there seems to be an attempt to create a misleading perception in public opinion that spousal support, which can be awarded to either party regardless of gender, is only given to women. This perception is being used to construct a narrative of "victimhood." However, upon examining the expressed discourses, it becomes apparent that the fundamental issue goes beyond victimhood and is rooted in opposition to gender. Based on this, this study aims to uncover how the discourses of poverty alimony opponents, who claim to be victims of alimony, organized on social media, are based on opposition to gender equality. The sample of this study is formed by the "Indefinite Alimony Victims Platform," which organizes on the social media platform Twitter. The posts from May 2022 to January 2023 of this account are collected as data and analyzed using discourse analysis method. Discourse analysis has been considered as an appropriate data analysis method since it plays an important role in the reproduction of everyday expressions and ideologies. As a result of the study, it is determined that group members emphasize discourses related to anti-gender rather than alimony.

Keywords: Gender, Anti-Gender Movements, Women, Poverty Alimony, Perpetual Alimony Victims Platform.

Summary

It is seen that anti-gender movements are on the rise both in the world and in Turkey, and the concept of gender is one of the hot-debated issues in Turkey. In this context, it is possible to say that the laws and practices based on gender equality occupy the agenda and certain segments of the society strongly oppose these regulations and practices. Gender, which refers to the cultural, is considered as a challenge to God with the assumption that the differences in the creation of men and women are ignored, and it is claimed that it is aimed to create a genderless society with policies targeting gender equality. In this framework, the concept is made hostile by people or groups who think that the family institution is under threat.

Gender opposition in Turkey has also started to show itself in the debates on alimony since 2016. It is seen that especially men who describe themselves as "victims of alimony" bring the planned change in "poverty alimony" to the agenda again. However, a public perception is created that alimony is only given to women, and a "victim" image is drawn about men who pay alimony over this perception. However, the opponents of alimony attack the rights based on gender equality

and the fragile segments of society, the real problem is not alimony; demonstrates gender bias. It is possible to say that anti-gender movements include attacks against the concept of gender directly and the whole of gender equality policies. Individuals belonging to anti-gender movements, on the other hand, evaluate the concept of gender and the equality policies shaped around it as a whole, and argue that the concept is a foreign, destructive ideology imposed from the outside. Anti-gender movements consist of groups that can mobilize different circles, such as religious networks, respected academics, journalists, broadcasting organizations, anti-immigrant groups, and those who advocate the protection of the family and national culture. Anti-alimony groups in Turkey also have these characteristics; makes similar arguments. From this point of view, this study evaluates the anti-alimony groups organized on social media by claiming to be the victims of alimony as an example of anti-gender movements and aims to reveal how the discourses of the people in these groups are based on anti-genderism.

Unlike the studies on anti-gender movements in the national and international literature, this study dwells upon gender opposition in the axis of "poverty alimony" discussions and groups organized in social media within this framework, and aims to make a small contribution to the literature with this difference in its sample.

The study shows a qualitative feature as it focuses on the discourses of people who claim to be "victims of child support". The universe of the study consists of anti-alimony groups organized under different names in social media. It has been determined that these groups are organized on Facebook, Twitter and Instagram and there are 7 in total. However, the sample of the study consisted of the "Perpetual Alimony Victims Platform" organized on Twitter. This is because the account is one of the two active accounts and the number of followers of the account is higher than the other account at the time of data collection.

Within the scope of the study, data were collected for 9 months from the beginning of May 2022 to the end of January 2023. Although a period of 12 months was targeted at the time of data collection, the content of the tweets changed remarkably due to the earthquake that occurred in Turkey in February 2023; therefore, data collection was terminated during this period. It was determined that a total of 2406 tweets and retweets were shared on the "Perpetual Alimony Victims Platform" for nine months; all of them have been examined.

The data collected within the scope of the study are analyzed by discourse analysis method. Discourse is one of the most important social practices influenced by ideologies, and it affects how we acquire, learn, or change ideologies. Many of our discourses express ideologically based views, especially when speaking as members of groups. Discourse analysis, on the other hand, is the study

of language and aims to reveal the underlying meanings and ideologies of expressions. For this purpose, in this study, themes and discursive strategies of the people who claim to be the victims of child support and their connection with the gender discriminatory view are revealed. . This purpose enables discourse analysis to be chosen as the data analysis method in the study.

In the study, all of the 2046 tweets collected from the Perpetual Alimony Victims Platform are examined and classified thematically. According to this classification, 1010 of the tweets are related to poverty alimony; It has been determined that 1036 tweets are not related to alimony but mostly a discourse against the demands of gender equality and women's rights. Only these 1036 tweets are analyzed in the study, as the Work considers the Platform for Alimony Victims as an example of anti-gender movements.

In tweets, it is seen that a discourse is generally produced over the family institution and it is claimed that family unity is in danger with these discourses. It has been determined that by telling various stories with sexist content in these posts, a prejudiced attitude towards women receiving alimony is displayed and they are accused of being "immoral". In the posts, LGBTIQ+ individuals are expressed as threats to the family institution in Law No. 6284, the Istanbul Convention, and the Civil Code; LGBTIQ+ is described as "deviant" and the Istanbul Convention, which is claimed to legitimize LGBTIQ+ individuals, is targeted despite being repealed. The discourses on the platform account show that; instead of explaining the so-called victimization claim and presenting its justifications, an opposition is carried out by making women hostile and acts against gender equality.

Giriş

Türkiye’de son yılların en çok tartışılan konularından birini toplumsal cinsiyet kavramı oluşturmaktadır. Başta İslamcılar olmak üzere toplumun belli kesimleri tarafından kadın ve erkeklerin yaratılış farklarının yok sayıldığı varsayımıyla tanrıya meydan okuma olarak değerlendirilen toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet eşitliğini hedef alan politikalar, ciddi karşı çıkışların hedefi olmaktadır. Bu politikalarla cinsiyetsiz bir toplum yaratılmak istendiğini¹ iddia

---

¹ Bu çerçevede, 2014-2016 yılları arasında Avrupa Birliği desteği ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ortaöğretim okullarında uygulanan Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP)’ni en çok tepki alan projelerden biri olarak örnek göstermek mümkündür. Bu proje, muhafazakâr kesimler ve iktidarla organik bağları olan çeşitli gazeteler, köşe yazarları, üniversite öğretim elemanları ile dernek ve örgütlerin tepkisini çekmiştir (Kocabay Şener, vd., 2022: 10-11).

eden kişiler, aile kurumunun da tehdit altında olduğunu ileri sürerek kavramı düşmanlaştırmaktadır².

Türkiye’de toplumsal cinsiyet karşıtı söylem ve eylemlerin en çok yükselişe geçtiği konuları ise toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine dayanan İstanbul Sözleşmesi³, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun⁴ ve Medeni Kanun dolayısıyla yoksulluk nafakası oluşturmaktadır. Bu çerçevede özellikle İslamcılar başta olmak üzere toplumsal cinsiyet karşıtlarının, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarının ikinci on yıllık dönemine denk düşen 2010’lu yıllardan itibaren seslerini yükseltmeye başladıkları görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet, özellikle AKP’nin tabanını oluşturan dindar kesimlerin şiddetle karşı çıktığı bir konu olmasına karşın toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen önemli iki gelişmenin de yine AKP iktidarı döneminde gerçekleştiği görülmektedir. 2004 yılında Anayasa’nın 10. maddesine “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” ifadesi eklenmiş, 2011 yılında şiddeti toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayandıran İstanbul Sözleşmesi imzalanmıştır. Buna karşın iktidara geldiği günden bu yana “aileyi güçlendirme” vurgusu yapan AKP, kadını öncelikle aile kurumu dolayısıyla tanımlayan ve bu nedenle onun toplum içindeki konumunu zayıflatan çeşitli tartışma ve uygulamalarla da gündem olmuştur. Bu çerçevede 2004 yılında yeniden ceza yasası kapsamına alınmaya çalışılan ve kadınlar aleyhine işleyeceği aşikâr olan “zina”yı, 2008 yılında Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası’nda yapılan değişiklikle kadınların erkeğe mahkûm edildiği düzenlemeyi, kadından sorumlu bakanlığın kapatılarak yerine aile bakanlığının kurulmasını, 3 çocuk söylemini, 2012 yılında gündeme gelen kürtajı yasaklama ve “aile ombudsmanlığı” girişimlerini, 2015 yılında dini nikâh öncesi resmi nikâh şartının kaldırılmasıyla kız çocuklarının çocuk yaşta evliliğinin önünün açılmasını belli başlı cinsiyetçi politikalar olarak saymak mümkündür. İktidarın bu girişimlerinin muhafazakâr ve dindar kesimlerden destek bulduğu, kadın düşmanı kişileri ya da toplumsal cinsiyet karşıtlarını cesaretlendirdiği şüphesizdir. Bu çerçevede toplumun belli kesimlerinin kadın erkek eşitliğine karşı seslerini yükseltmesiyle, 2016 yılından itibaren kendilerini “nafaka mağduru” olarak niteleyen erkeklerin kampanyası, 2019 yılından itibaren ise İstanbul

² Çeşitli örnek haberler için bkz. <https://www.milligazete.com.tr/makale/istanbul-sozlesmesi-musulman-aileleri-dagitma-projesidir-643289>, <https://www.milligazete.com.tr/makale/istanbul-sozlesmesi-bir-toplumsal-cinnet-projesidir-642780>, <https://t24.com.tr/haber/6284-sayili-kanun-neden-hedefte,1097810>, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ersin-celik/istanbul-sozlesmesindeki-lgbt-kodlari-nelerdi-2057995>.

³ Çalışmada adı kısaca “İstanbul Sözleşmesi” olarak kullanılan “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi”, 11 Mayıs 2011 tarihinde imzaya açılarak 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, 20 Mart 2021 tarih ve 31429 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile feshedilmiştir.

⁴ Kanun, 20 Mart 2012 tarih ve 28239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun, çalışma metni boyunca “6284 Sayılı Kanun” olarak kullanılacaktır.

Sözleşmesi’ne karşı muhalefet başlamıştır. Bugün gelinen noktada ilk olarak kadına yönelik şiddetin önlenmesinde önemli bir kazanım olan İstanbul Sözleşmesi, iktidar partisinin radikal tabanının ve bu tabanın argümanlarını savunan dindar kesimin yoğun muhalefetiyle feshedilmiştir.

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi için taraf olunan uluslararası bir sözleşmeden çekilmek, toplumsal cinsiyet karşıtlarını memnun eden tek gelişme olmadığı gibi iktidar cephesinin de kadın erkek eşitliğini öngören yasalarda yapmak istediği tek değişiklik değildir. Zira İstanbul Sözleşmesi’nin iptalini isteyen dindar kesimlerle İslamcı partilerin, 6284 Sayılı Kanunun iptali ile nafaka ve miras hakkı ile ilgili yasaların değişmesi için Medeni Kanun’da da değişiklik yapılmasını istedikleri, iktidar çevrelerinde de bu konuların bir süredir tartışıldığı medyaya yansdığı şekliyle bilinmektedir⁵. Bu çerçevede, çeşitli mecralarda “süresiz nafaka” olarak da anılan “yoksulluk nafakası”nda⁶ yapılması planlanan değişiklik, nafaka karşıtları tarafından yeniden gündeme taşınmış ve hem yoksulluk nafakası hem de kadın hak ve kazanımları 2023 Genel Seçimleri için oluşturulan ittifakların pazarlık konusu haline getirilmiştir. Bununla birlikte “nafaka mağduru” olduğunu iddia eden kişiler tarafından da yoksulluk nafakasının sadece kadınlara verildiği yönünde kamuoyunda bir algı yaratılmaya çalışıldığı ve bu algı üzerinden toplumsal cinsiyet eşitliğinde temellenen kadın haklarına ve toplumun kırılğan kesimlerine saldırıldığı görülmektedir. Bunların içeriği, asıl sorunun iddia edildiği gibi nafakanın mağduriyet yarattığı/yaratacağı endişesi olmadığını, gerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı bir bakış ve kadın düşmanı bir yaklaşımdan kaynaklanan erkek dayanışmasının olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle bu çalışma, nafaka mağduru olduğunu iddia ederek sosyal medyada örgütlenen nafaka karşıtı grupları, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin bir örneği olarak değerlendirmekte ve bu gruplardaki kişilerin söylemlerinin toplumsal cinsiyet karşıtlığında nasıl temellendiğini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır.

Ulusal ve uluslararası literatürde toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerle ilgili sınırlı sayıda çalışma bulunduğu görülmektedir⁷. Onlardan farklı olarak bu çalışma, toplumsal cinsiyet

⁵Bkz: <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/guzin-abla/suresiz-nafaka-teroru-40905901>,
<https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/abdurrahman-dilipak/cedaw-ist-sozlesmesi-lanzarote-33331.html>,
<https://www.yeniakit.com.tr/haber/hedefleri-once-aileyi-sonra-toplumu-ifsad-1232888.html>,
<https://tr.euronews.com/2023/03/15/kadina-karsi-siddetin-onlenmesini-amaclayan-6284-neden-tartisiliyor>,
<https://www.indyturk.com/node/470106/haber/nafakada-s%C3%BCre-d%C3%BCzenlemesi-tart%C4%B1%C5%9F%C4%B1%C4%B1yor-kimler-neden-kar%C5%9F%C4%B1-%C3%A7%C4%B1k%C4%B1yor-tasar%C4%B1%C4%B1>,
<https://www.youtube.com/watch?v=A5J6y7Qz3O8>.

⁶ Tartışmalara konu olan nafaka türü “yoksulluk nafakası” olmasına rağmen terimin, sosyal medyada ve çeşitli metinlerde “nafaka”, “süresiz nafaka” ve “yoksulluk nafakası” gibi farklı biçimlerde birbirinin yerine geçecek şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle çalışmada da anlatıma bağlı olarak bu üç ifade “yoksulluk nafakası”ni işaret etmek üzere birbirinin yerine geçecek şekilde kullanılmıştır.

⁷ Baştan, Ş. A. (2021). Popülizm ve Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler: Orban Hükümeti Özelinde Macaristan Örneği, *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 132-161.; Bozaslan, E. Ç. (2022). Popülist İtirazlar,

karşıtlığını, “yoksulluk nafakası” tartışmaları ve bu çerçevede sosyal medyada örgütlenen gruplar ekseninde ele almakta ve örneklemindeki bu farklılık ile literatüre küçük bir katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bununla birlikte çalışma, yoksulluk nafakasının hukuki boyutlarını tartışmayı amaçlamamakta ve ilgili yasaları ele almamakta, gerekli görülen yerlerde bunlara atıf yapmakla yetinmektedir. Çalışmanın diğer çalışmalarla arasındaki bu fark, özgün yanını ve önemini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik hemen her düzenlemenin Türkiye’de erkek muhalefetiyle karşılaşmasının kazanımları geriye götüren bir sürece dönüşerek kadınların endişelerini arttırdığını ve kadınları korumayı ya da güçlendirmeyi hedef alan politikalara yönelen eril bakışın anlatılması ihtiyacının, bu çalışmanın bir diğer önemini oluşturduğunu da ifade etmek gerekir.

Çalışmada ilk olarak toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere ve yoksulluk nafakasına kısaca değinilecek ardından toplanan verilerin analizi sunulacaktır.

Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere tarihsel olarak bakıldığında, 1990’lı yıllarda gerçekleşen Dünya Kadın Konferanslarının sonuç bildirgelerinde yer alan toplumsal cinsiyet kavramının kullanılmasına, Vatikan’ın itiraz etmesi ve kimi Müslüman ülkelerin de buna katılmasıyla ortaya çıkmaya başlayan bir oluşumdan söz etmek mümkündür. 1994’teki Kahire Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı cinsellik ve üreme haklarını; 1995’teki Pekin Dünya Kadın Kongresi ise toplumsal cinsiyet eşitliğini gündeme getirerek dini ve sağ popülist çevrelerin tepkisini çekmiştir. Asıl 2010 yılından itibaren ciddi manada görünür olmaya başlayan ve ilk olarak Orta ve Doğu Avrupa’da kendini gösteren toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, dünya genelinde hızla yayılarak küresel bağlantılarla Hindistan’dan, Brezilya’ya Rusya’dan, Polonya’ya kadar değişik bölgelerde örgütlenmiştir (Özkazanç, 2020: 41).

Cinsel Tehditler ve Aileye Dönüş Çağruları: Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı, *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, (9), 82-89.; Korolczuk, E. (2020). Counteracting challenges to gender equality in the era of anti-gender campaigns: Competing gender knowledges and affective solidarity, *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 27(4), 694-717.; Kováts, E. (2017). The emergence of powerful anti-gender movements in Europe and the crisis of liberal democracy, *Gender and far right politics in Europe*, 175-189.; Kuhar, R., & Paternotte, D. (Eds.). (2017). *Anti-gender campaigns in Europe: Mobilizing against equality*. Rowman & Littlefield.; Lavizzari, A., & Prearo, M. (2019). The anti-gender movement in Italy: Catholic participation between electoral and protest politics, *European societies*, 21(3), 422-442.; Özkazanç, A. (2020). Anti-Gender Movements In Europe and the case of Turkey, *Baltic Worlds*, 13(1).; Özüğurlu, A., & Dayan, C. (2020). Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı ve Akademik Özgürlükler: Türkiye’de Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Örneği, *Toplum ve Hekim*, 35(6), 456-465.; Peto, A. (2017). How are anti-gender movements changing gender studies as a profession, *Religion and Gender*, 6(2).; Şahin, M. (2020). Dünyada toplumsal cinsiyet karşıtı (anti-gender) hareketler, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 654-670.; Unal, D. (2021). The masculinist restoration project in the rhetoric of anti-gender movements, *The Culture and Politics of Populist Masculinities*, 67.; Venegas, M. (2022). Relationships and sex education in the age of anti-gender movements: what challenges for democracy?, *Sex education*, 22(4), 481-495.; Zaremberg, G., Tabbush, C., & Friedman, E. J. (2021). Feminism (s) and anti-gender backlash: lessons from Latin America, *International Feminist Journal of Politics*, 23(4), 527-534.

Genel bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin, toplumsal cinsiyet kavramının doğrudan kendisine ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının bütününe yönelik saldırıları içerdiğini söylemek mümkündür. Toplumsal cinsiyet kavramının kullanımının zamanla LGBTİQ+ haklarını da içerecek bir boyuta gelmesine Vatikan itiraz ederek kadın erkek eşitliği adı altında eşcinsellik ve kürtaj savunusu yapıldığını iddia etmiştir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin hedefinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve LGBTİQ+ haklarının da olduğu bir dizi kazanım bulunmaktadır. Bu çerçevede bu hareketlerin, LGBTİQ+ haklarını özel olarak gündeme aldığını; özellikle eşcinsel evlilik, evlat edinme hakları ya da çocuklara okullarda verilen cinsel eğitimlerin, LGBTİQ+ temalarını da içermesi ile ilgili konuların mücadele alanları olarak öne çıktığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte kürtaj karşıtlığı da bu hareketlerin temel itiraz konularından birini oluşturmaktadır (Özkazanç, 2020: 41-42).

İlk itirazların dini çevrelerden geldiği toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere bugün yeni öğelerin de eklendiği görülmektedir. Günümüzde artık sadece kavrama itirazlar değil; dünya genelinde kitlesi, dernekleri, vakıfları, partileri olan, sokağa inen bir karşı hareket söz konusudur (Kuhar ve Paternotte, 2017) ve bu hareketler, dini ağları ve bunların içinde yer almayan fakat toplumda saygınlığı olan akademisyenler, gazeteciler, yayın kuruluşları, göçmen karşıtı gruplar, ailenin ve milli kültürün korunması gerektiğini savunan kişiler gibi farklı çevreleri de harekete geçirebilen gruplardan oluşmaktadır. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere mensup bireyler, dünya genelinde ortaklaşılacak bir yaklaşımla, toplumsal cinsiyet kavramı ve bunun etrafında şekillenen eşitlik politikalarını bir bütün olarak değerlendirerek kavramın dışarıdan dayatılan, yabancı, tahrip edici bir ideoloji olduğunu iddia etmektedirler. Bu iddiaya Türkiye açısından bakıldığında, Batı dünyası, “dışarı” olarak görülmekte ve kavramın Batı’nın dayatması, milli kültüre ve değerlere aykırı olduğu ileri sürülmektedir. Toplumsal cinsiyet karşıtları, toplumsal cinsiyeti, AB, BM gibi uluslararası örgütler ya da Fortune 500, Microsoft, Soros gibi küresel sermaye güçleri tarafından üretilen, örgütlenen ve dayatılan sapkın bir ideoloji olarak görmekte⁸, bu şekilde kasıtlı olarak cinsiyetsiz bir toplum ve dünya yaratılmak istendiğini ve “ideoloji” olarak adlandırdıkları toplumsal cinsiyetin insanlığı tahrip ettiğini iddia etmektedirler.

Türkiye’de son yıllarda yükselen, özellikle İstanbul Sözleşmesi’ne muhalefet ile hız kazanan ve hatta başarıya ulaşan toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, başta 6284 Sayılı Kanun ve

⁸ Bu bakış açısı İstanbul Sözleşmesi, 6284 Sayılı Kanun ve Yoksulluk Nafakası ile ilgili olarak İslamcı yazılı basında dile getirilmektedir. Örnekler için bkz. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340933/bekir-gundogmus/kuresel-guclerin-lgbt-ve-feminizm-dayatmasi>, <https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/abdurrahman-dilipak/toplumsal-cinsiyet-uzerine-38823.html>, <https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/abdurrahman-dilipak/toplumsal-cinsiyet-rezaleti-38979.html>.

nafaka düzenlemesi olmak üzere farklı alanlarda⁹ devam etmektedir. Konuya başlıca kriteri yoksulluk olan ve toplumsal cinsiyet eşitliğinde temellenen nafaka düzenlemesi açısından bakıldığında nafakanın iddia edildiği gibi “eşitsiz”, “mağduriyet yaratan” ve “aileyi yok etmeyi hedefleyen” bir düzenleme olduğunu söylemek imkânsızdır. Zira yoksulluk nafakasının sadece kadınlara verilmediği, boşanmayla birlikte yoksulluğa düşen erkeklerin de nafaka alabildiği Medeni Kanun’a dayalı olarak ifade edilmelidir. Toplumsal cinsiyet karşıtlığının bir örneği olarak cinsiyetçi ve homofobik söylemlere konu olduğu görülen yoksulluk nafakasının, temel olarak “yoksulluk”, daha çok kadınlara verildiği için de (Bozkurt, 2021: 571) “kadın yoksulluğu” çerçevesinde tartışılması gerektiği veriler ışığında açıktır. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıklar kadınların, yoksulluğu daha çok ve derin yaşamasına neden olmaktadır. Türkiye’de eve gelir getiren fertlerin %36’sını kadınlar, %64’ünü erkekler oluşturmasına rağmen yaratılan toplam gelirin yalnızca %12’si kadınların olmaktadır. Buna paralel olarak erkeklerde fert başına düşen ortalama gelirin kadınlarınkinden 4.2 kat fazla olduğu görülmektedir (Ecevit, 2020).

Kadın Yoksulluğu ve Yoksulluk Nafakası

Yoksulluk, temel olarak insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerekli olan kaynağa sahip olmama durumudur ve elbette sadece kadınlarla ilgili bir sorun değildir. Bu çerçevede yoksulluğu deneyimleme biçiminin, zaman, mekân, ait olunan sosyal sınıf ve etnisiteye bağlı olarak değiştiğini söylemek mümkündür. Kadın yoksulluğunun ise birçok belirleyeni olmakla birlikte bu durum, esas olarak kadınların iş gücü piyasalarındaki ikincil konumları ve eğitim olanaklarına erişememeleri ile ilgilidir (Buvinic, 1997). Kadınların eğitim olanaklarına erişememeleri, onların iş gücü piyasasının talep ettiği niteliğe, bilgi ve beceriye sahip olamamalarına, buna bağlı olarak cesaret ve özgüven eksikliği duymalarına neden olmaktadır. Fakat yüksek eğitim seviyesine sahip çalışan kadınlar için de eşit bir çalışma hayatının var olduğu söylenemez. Zira onlar da iş piyasasının cinsiyetçi yapısı nedeniyle işe giriş, terfi ve ücretler konusunda ayrımcı muamelelere maruz kalmaktadır (Toksöz, 2007). Bunların yanında kadınların ev ve aile yaşamına ilişkin sorumluluklarının çalışma hayatıyla kuracakları ilişkide belirleyici olduğunu da eklemek gerekir. Bu etkenler kadınların, çoğunlukla enformel sektörlerde, yarı zamanlı ya da geçici işlerde, düşük ücretler karşılığında güvencesiz çalışmasına ve kriz zamanlarında ilk işten çıkarılanlar olmasına neden olmaktadır (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 30). Bu açıdan toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rollerinin belirleyiciliğinden söz etmek mümkündür. Toplumsal cinsiyet kadının baskı altında tutulmasına, ikincilleştirilmesine, bu ikincil konumunun pekişmesine neden olarak toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkları hem üretmekte

⁹ Medeni Kanun, Onur Yürüyüşü, Lanzarote Sözleşmesi örnek gösterilebilir.

hem de pekiştirmektedir. Bu ayrımcılıklar ise kadınların çalışma yaşamıyla ilişkisini sınırlayarak gelir elde etmesini engelleyen nedenlerden biri olmaktadır. Dolayısıyla çoğunlukla kadınlara verilen nafaka, ayrımcı bir çalışma yaşamı ile erkek egemen aile modelinin bir sonucudur ve burada sorgulanması gerekenin kadınların aldığı yoksulluk nafakası değil toplumsal cinsiyet ayrımcılığı olduğu açıktır.

Yoksulluk nafakası, “Türk Medeni Kanunu’nda düzenlenen nafaka türleri arasında yer alan ve boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek tarafa yasada yazılı koşullar çerçevesinde, diğer taraftan geçiminin sağlanması için ödenmesi talep edilebilen nafaka türüdür.” (Moroglu, 2020: 10). Bu anlamda, evlilik birliğinin boşanma ile sona ermiş olması, boşanma sebebiyle yoksulluğa düşülecek olması, evlilik birliğinin sona ermesinde, kişinin kusurunun, nafaka yükümlüsü olacak kişinin kusurundan daha ağır olmaması, kişinin geçimini sağlayabilmesi için bu nafakaya ihtiyaç duyması ve hükmedilecek nafaka tutarının diğer tarafın mali gücü ile orantılı olması (Akipek Öcal, 2020: 16) nafaka verilebilmesi için gereken koşullardır.

Nafaka karşıtı grupların yoksulluk nafakasına itirazları, “süresiz” olduğu ve “sadece kadınlara verildiği” iddiası üzerine kuruludur. Fakat bu iddialar hukuki gerçekliği yansıtmamakta ancak şartlar bulunduğu sürece nafaka süresiz olabilmektedir. Bu durumda yoksulluk nafakası, ölüm ve yeniden evlenme hallerinde kendiliğinden sona erdiği gibi nafaka alacaklısının evli olmadığı halde evliymiş gibi yaşaması, bir işte çalışmaya başlaması, yoksulluktan kurtulacak düzeyde gelir elde etmesi ve haysiyetsiz yaşam sürmesi hallerinde de mahkeme kararıyla sona ermektedir (Moroglu, 2020: 11).

Yoksulluk nafakası, kamuoyunda yanlış bilindiği şekliyle sadece kadınlara verilen ya da kadınların talep edebildiği bir para da değildir. Bu konu, Türk Medeni Kanunu (TMK)’nda “Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir.” şeklinde bir madde ile açıklığa kavuşturulmuştur (TMK, Madde 175).

Yoksulluk nafakasına ilk karşı çıkış, 2011 yılında Anayasa Mahkemesi’ne yapılan bir itiraz ile gerçekleşmiş (Akçabay, 2019: 10) fakat nafaka tartışmalarını başlatan gelişme, 2016 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’nde bir araştırma komisyonu kurulması olmuştur. “Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi” adıyla kurulan komisyonun yayınladığı rapor¹⁰, kadınların haklarına karşı olan tarafların taleplerinin önemli bir bölümünü içermektedir (Gülbahar, 2022). Nafaka mağduru olduğunu iddia eden erkeklere iktidar

---

¹⁰ Bkz. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/3122?locale-attribute=en>.

partisi ile diğer İslamcı partiler ve sivil toplum örgütlerinden de destek gelmiş, 2019 yılında dönemin Adalet Bakanı Abdülhamit Gül, süresiz nafakanın adil olmadığını, hakkaniyet ve adalet ölçüsü içerisinde yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirten bir konuşma yapmıştır (KONDA, 2020: 9). Gül'ün yerine 2022 yılında göreve gelen Bekir Bozdağ da benzer bir yaklaşımı sürdürerek nafaka karşıtlarına destek vermiştir. Fakat ilerleyen sürece ve mağdur olduğunu iddia eden kişilerin söylemlerine bakıldığında nafaka karşıtlığının bir hak arama çabasından çok kadın düşmanı ve toplumsal cinsiyet karşıtı bir anlayışa dönüştüğü görülmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma “nafaka mağduru” oldukları iddiasıyla sosyal medya platformlarından biri olan Twitter’da örgütlenen kişilerin ve onlara destek veren nafaka karşıtlarının söylemlerine odaklandığı için niteliksel bir özellik göstermektedir. Böyle sosyal araştırmalarda amaç, birden fazla kişi arasında var olan ilişkisel bağdan yola çıkarak bu ilişkilerin herhangi bir sosyal ögesinin, bunlardan doğan sosyal olguların, süreçlerin, sorunların incelenmesi ve bunlara ilişkin bilgi toplanmasıdır (Kümbetoğlu, 2015: 34). Bu amaçla, bu çalışmada da nafaka mağduru olduğunu iddia eden kişilerin bu iddialarını hangi temalar üzerinden, hangi söylemsel stratejilerle dile getirdiği ve bunların toplumsal cinsiyet ayrımcı bakış ile olan bağı ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın evrenini sosyal medyada, farklı isimler altında örgütlenen nafaka karşıtı gruplar oluşturmaktadır. Bunların “Boşanmış İnsanlar ve Aile Platformu”, “Boşanmış Mağdur Babalar Derneği”, “Nafaka Mağdurları Hukuki Mücadele Grubu”, “Boşanma Velayet Nafaka Mağdurları”, “Nafaka Hapsi Mağdurları-Erkek ve Baba Hakları Platformu”, “Türkiye Boşanmış İnsanlar ve Aile Platformu” ve “Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu” isimleriyle Facebook, Instagram ve Twitter üzerinden örgütlendiği görülmüştür. Bu gruplar içerisinde sadece “Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu” ve “Türkiye Boşanmış İnsanlar ve Aile Platformu”nun aktif olduğu; diğerlerinin ise son paylaşımlarını 2018 yılında yaptıkları görülmektedir. Çalışma ise sadece “Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu”nun twitter paylaşımları üzerinden yürütülmüştür. Bu hesap kullanıcıların erişimine açık, kamuoyu oluşturmayı amaçlayan bir hesaptır. Veri toplanmaya başlandığı tarihte hesabın takipçi sayısının diğer hesaptan daha fazla olması¹¹ ve paylaşılan tweet sayısının veri analizi için yeterli görülmesi örneklemin, “Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu” ile sınırlandırılmasının nedenleridir. Çalışma kapsamında 2022 yılının Mayıs ayı başından 2023

¹¹ “Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu” isimli hesabın 8 bin 628 takipçisi; “Türkiye Boşanmış İnsanlar ve Aile Platformu” isimli hesabın ise 7 bin 95 takipçisi bulunmaktadır. Bkz. [https://twitter.com/snmplatformu?ref_src=twsrc%5Egoogle%7Ctwcamp%5Eserp%7Ctwgr%5Eauthor.:](https://twitter.com/snmplatformu?ref_src=twsrc%5Egoogle%7Ctwcamp%5Eserp%7Ctwgr%5Eauthor.) [https://twitter.com/trbiaplatformu.](https://twitter.com/trbiaplatformu)

yılıının Ocak ayı sonuna kadar 9 ay boyunca veri toplanmıştır. Veri toplamaya başlandığı dönemde 12 aylık bir süreç hedeflenmesine rağmen Şubat ayında meydana gelen deprem nedeniyle tweetlerin içeriği dikkat çekici bir biçimde değişmiş, bu nedenle veri toplama işlemi bu dönemde sona erdirilmiştir. “Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu”nda dokuz ay boyunca toplam 2406 tweet ve retweet paylaşıldığı tespit edilmiş, bunların tamamı incelenmiştir¹².

Twitterda paylaşılan tweetler bir süre sonra kaybolmakta, istenilen tarihe kadar geriye giderek veri toplamak mümkün olmamaktadır. Bu yüzden veri toplamaya başlanan gün örneklem açısından başlangıç olarak kabul edilmiş ve bu durum Twitter’ın kendi sınırlılığından kaynaklanmıştır.

Çalışma kapsamında toplanan veriler söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Söylem, ideolojilerden etkilenen en önemli sosyal uygulamalardan biridir ve ideolojilerin nasıl edinildiğini, öğrenildiğini veya değiştirildiğini etkiler. Özellikle grupların üyeleri olarak konuşulduğunda söylemlerin çoğu ideolojik temelli görüşleri ifade eder (van Dijk, 2000: 9). Söylem analizi ise dilin incelenmesidir. Fakat bu, dilsel öğelerin basit bir biçimsel incelemesinden ibaret olmayıp dil kullanıcılarının sosyal kültürel bağlam içinde oluşturdukları sosyal olaylara odaklanan bir incelemedir. Yani söylem analizi ifadelerin altında yatan anlam ve ideolojileri açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu özellik, söylem analizinin çalışmada veri analiz yöntemi olarak seçilmesini sağlamıştır¹³.

¹² Twitter, kullanıcıların “tweet” adıyla içerik üretip paylaşabildiği ve bu paylaşımlara başka kullanıcıların cevap verebildiği bir sosyal medya platformudur. Ayrıca kişiler “retweet” adıyla başkalarının içeriğini paylaşma olanağına da sahiptir. Twitter’ın bu etkileşimli boyutu, herhangi bir konu hakkında kamuoyu oluşturmayı kolaylaştırmaktadır. Bu özelliğe çalışmanın konusu açısından bakıldığında tweet-retweet ayırımına göre bir analiz gerçekleştirmek anlamlı gözükmediğinden çalışmada böyle bir ayırma gidilmemiş ve bütün paylaşımları ifade etmek üzere “tweet” kelimesi kullanılmıştır.

¹³ Söylem analizinin gelişiminde, sosyoloji disiplininde 1940’larda başlayan mikro-sosyolojik çalışmaların ve özellikle 1960’larda, pozitivist geleneğe karşı hermeneutik ve anlamacı-yorumsamacı anlayışın önemli katkısı olmuştur. 1970’li yıllardan bu yana ise sosyolojinin yanı sıra iletişim, felsefe, tarih, psikoloji gibi birçok disiplini içeren akademik bir alan olarak gelişmiştir (Sallan Gül ve Kahya Nizam, 2021: 189). Dolayısıyla farklı birçok disiplin tarafından kullanılan ve literatürde farklı tanımları bulunan bir yöntem olan söylem analizinin tarihsel gelişimine bağlı olarak üç kuramsal dayanağın olduğunu söylemek mümkündür. İlki Saussurecü anlayışa dayanan yapısal dilbilim; ikincisi Wittgenstein’in dilsel felsefesinden yararlanan post-pozitivizm; üçüncüsü ise dil felsefesinde Gadamer ve bir yarısı yapısalcılara dayanan Ricoeur’dan etkilenen hermeneutiktir (Oğuz, 2008: 53-54). Fakat söylem kuramları esas olarak Saussure’ün linguistik yaklaşımından ilham alır. Zira bu yaklaşımla birlikte dilin gerçek dünyayı yansıtan bir ayna olmadığı, aslında şeylerin anlamlarının kültür içinde ve toplumsal süreçte inşa edildiği anlaşılmıştır. Saussure’e göre anlamların üretimi, bir işaretler sistemi olan dile dayanır. Saussure, bu işaretler sisteminin unsurları olan gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin keyfi doğasına vurgu yaparak hem temsili hem de dilin anlam üretimini, tarihe ve değişime açmış olur. Yani gösteren ve gösterilen arasındaki bu ilişki, her topluma, tarihsel uğrağa ve bağlama göre değişiyorsa ve bu, toplumsal uzlaşım sistemlerine bağlı olarak ortaya çıkıyorsa, tüm anlamlar, tarihsel ve kültürel süreçte üretiliyor demektir. Dolayısıyla bu anlamlar, bir bağlamdan diğerine ya da bir tarihsel uğraktan diğerine değiştiği için değişmeyen, tek ve mutlak bir anlam yoktur (Durna ve Kubilay, 2010: 48-49). Bu çerçevede söylem, toplumsal alanda süreklilik gösteren iktidar ilişkilerini, dilin anlamlandırma mücadelesi üzerinden okumayı öneren kuramsal yaklaşıma ait bir kavram olarak bilgiyi kuran, bu bilginin içinde var olan toplumsal pratiği ve güç ilişkilerini yaratan yollara verilen addır. Toplumsal özne, grup ya da toplumsal alandaki tüm politik mücadelelerin, taleplerin, kimliklerin kendilerini var etmesinin dolayımı olan söylem, bireylere, içinde yaşanan dünyanın nasıl bir yer olduğunu

Çalışmada, örneklemedeki paylaşımlar aynen alıntılandığı için bu paylaşımlardaki anlatım bozuklukları ya da yazım yanlışlarına dokunulmamıştır. Bununla birlikte profili takip eden ya da konuyla ilgili paylaşım yapan kişiler çoğunlukla gerçek isimleri yerine rumuz kullandığı için alıntılara, kişilerin kullanıcı isimleriyle atıf verilmiştir.

Analiz: “Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu”nda Dile Getirilen Temalar ve Bunlara İlişkin Söylemler

Çalışmada ilk olarak Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu’ndan toplanan 2046 tweetin tamamı incelenerek bunlar tematik olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre tweetlerin 1010 tanesinin doğrudan nafaka konusu ile ilgili olduğu, bu tweetlerde nafakanın süresine, miktarına, veriliş şekline, ödenmemesi durumunda doğan/doğacak sonuçlara vurgu yapıldığı görülmüştür. 1036 tweetin ise yoksulluk nafakası ile ilgili olmayıp çoğunlukla toplumsal cinsiyet eşitliğini içeren taleplere ve kadın haklarına karşı bir söylem niteliğinde olduğu tespit edilmiştir. Çalışma, Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu’nu toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin bir örneği olarak ele aldığı için çalışmada sadece bu 1036 tweet analiz edilmiş, yoksulluk nafakası ile ilgili olan 1010 tweet analize dahil edilmemiştir¹⁴.

Buna göre yoksulluk nafakası ile ilgili olmayan tweetlerden 154 tanesi 6284 Sayılı Kanun’a karşıtlık, 132 tanesi LGBTİQ+ bireylere karşıtlık, 107 tanesi toplumsal cinsiyet karşıtlığı, 69 tanesi İstanbul Sözleşmesi karşıtlığı, 69 tanesi feminizm karşıtlığı, 51 tanesi de Medeni Kanun karşıtlığı üzerine kuruludur. 292 tweette ise kadınlara karşı düşmanca söylemlerin birtakım uydurma hikâyelerle ya da dayanağı belli olmayan haberlerle dile getirildiği görülmüş, bu tweetler sınıflandırılırken de tematik olarak “kadın düşmanlığı” şeklinde isimlendirilmiştir. Kalan 162 tweet ise “diğer” kategorisine aittir. Bu kategorinin, eylem çağrıları, platform üyelerinin katıldığı tv programlarını tanıtan içerikler, hayvan haklarına karşıtlık, Doğu Türkistan meselesi gibi konuları içerdiği tespit edilmiştir. Tweetlerde genel olarak aile kurumu üzerinden bir söylem

---

anlatan ve normal tanımlamayı sağlayan bir araçtır (Doğanay, 2018: 107). Söylemler, ideolojilerden etkilenen toplumsal pratiklerden biridir ve özellikle grupların üyeleri olarak konuşulduğunda, ideolojik temelli görüşleri açığa çıkarır. Dolayısıyla ideolojiler, söylemde ifade edilir -ya da gizlenir- ve böylece de toplumda yeniden üretilir. Toplumsal grup ve hareketlerin fikir sistemleri olarak ideolojiler, bu dünyayı anlamak ve de grup üyelerinin toplumsal pratiklerinin temeli olmak açısından anlamlıdır. Zira söylem, var olan güç ve iktidar ilişkilerinin söylem içinde nasıl kurulduğunu açıklamaya yönelirken toplumsal yapıdan yola çıkar. Söylemin bu özelliği, söylem çözümlemesini çalışma açısından önemli kılan unsurdur. Toplumsal gerçeklik tanımları, dilin anlamlandırma mücadelesi boyunca sürekli değiştiğinden ve söylemsel süreçlerde yeniden üretildiğinden Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu’ndaki paylaşımlarda da buna paralel olarak toplumsal cinsiyete ve toplumsal cinsiyet eşitliğinde temellenen politikalara yönelik bir karşı gerçeklik yaratma çabası olduğu görülmektedir. Çalışmada, bu çaba ve bunun ideolojilerden nasıl etkilendiğini görünür kılmak amaçlanmaktadır.

¹⁴ Kalan 1010 tweet, yoksulluk nafakası ile ilgili olduğu için bu tweetlerdeki “nafaka mağduru” söylemi, başka bir çalışma kapsamında “yoksulluğun kadınlaşması” olgusu çerçevesinde analiz edilmiştir.

üretildiği ve bu söylemlerin “aile birliğinin tehlikede olduğu” iddiası üzerine kurulu olduğu görülmektedir.

“Bir Beka Sorunu” Olarak Nafaka

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin temel mücadele alanlarından biri olarak öne çıkan “aile”, Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu’nun da en çok dile getirdiği konular arasında yer almaktadır.

Platform hesabında paylaşılan tweetlerde, toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı bir tutum izlenerek yoksulluk nafakasının aileyi hedef aldığı iddia edilmekte, bu çerçevede “beka sorunu” olarak değerlendirildiği görülmektedir. Zira erkeklerin devlet, kadınların aile kurarak neslin devamını sağladığı yönündeki toplumsal kabul (Sancar, 2013), kadına verilen nafakanın, aile birliğini bozucu unsur olarak görülmesini açıklamaktadır: “*Süresiz nafaka en büyük beka sorunudur. Vatanımızın en büyük ve en öncelikli sorunu süresiz nafakadır*” (@bicare_yunusum, 9 Haziran 2022); “*Babam derdi ki: ‘Süresiz Nafaka, herhangi bir uyuşmazlıkta Kadının ‘sabır ve sebat göstermek’ yerine BOŞANMA kozunu kullanmasına ve AİLE kurumunun yıkılmasına sebep oluyor!’*” (@SiddikArslan, 23 Mayıs 2022). İkinci örnek, aile kurumunun devamı için tüm sorumluluğu kadına yükleyerek kadının her türlü geçimsizliğe, hatta belki de şiddete boyun eğmesi gerektiği yönündeki toplumsal algıyı yeniden üretmektedir. Paylaşımında geçen “uyuşmazlık”ın ne tür bir uyuşmazlık olduğu da açık değildir. “Uyuşmazlık” olarak küçümsenen durum, fikir ayrılığını içerebileceği gibi Türkiye koşulları dikkate alındığında sürekliliği olan fiziksel şiddeti de içerebilmektedir ve “uyuşmazlık” ifadesi kullanılarak olası şiddet eyleminin boyutu küçümsenmekte ve daha kabul edilebilir olduğu algısı yaratılmaya çalışılmaktadır. Böylelikle aslında “küçük” bir şiddet olayı “bile” kadınlar tarafından büyütülüyor imajı çizilmektedir. Oysa Türkiye’de kadına yönelik şiddetin en fazla yaşandığı yer ailedir ve bu şiddet zaman zaman dine dayandırılarak bir meşruiyet zemini de yaratılmaktadır. Ayrıca kadına yönelik şiddet oranları “sabır ve sebat göstermemek”le ilintilendirilemeyecek kadar yüksektir¹⁵. Kaldı ki burada sorgulanması gereken kadının sabır gösterip göstermemesi değil sorunun ya da şiddetin kaynağıdır.

Başka paylaşımlarda da nafaka aile birliğini bozucu unsur olarak milli duygularla ilişkilendirilmektedir:

“Aile; vatan kadar, bayrak kadar önemlidir. Son asırda aileyi çökertecek yüzlerce sinsi saldırıya maruz kaldık ve kalıyoruz. Bunlardan biri de SÜRESİZ NAFKA uygulamasıdır. Bu uygulama ile

¹⁵Bkz. <https://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/kategori/veriler>, <https://www.oecd.org/gender/vaw.htm>, <https://data.oecd.org/inequality/violence-against-women.htm>.

erkeklerle; “sakın evlenmeyin” mesajı verilirken kadınlara da; ‘ilk küçük bir (...) anlaşmazlıkta bile boşanma davası aç, hem adamdan intikam al hem de alacağın nafakayla paşalar gibi yaşa’ mesajı verilir. Böylece zaten duygusal kararlar alan bir kadın için kocasına ‘senden boşanacağım’ sözünü sarfetmesi gündelik bir replik haline gelir. (...) kadın kadınlık onurunu ayakları altına almış hatta onu az bir bedele satmış olur. Erkekse mağdur olarak diğer erkeklerle bir ibret olmuştur. Böylece Allah’ın ‘birlik ve güç odağı’ olarak adlandırdığı evlilik müessesesi mikado oyunu gibi; ‘ilk kımıldayan kaybeder’ oyununa dönüşmüş olur. (...) İşin komik yanıysa; ‘kadın erkek eşittir’ hatta ‘kadınların erkeklerle ihtiyacı yoktur’ diye bağırın modernist ve feminist kadınların süresiz nafakayı savunuyor olmalarıdır.” (@oztoksoyms, 6 Haziran 2022).

Birçok paylaşımda olduğu gibi yine cinsiyetçi içeriklere sahip yukarıdaki hikâyede feminizmle ilgili önyargılı bir tutum sergilendiği görülmektedir. Feminizm, kadınlar için eşitlik ve özgürlük talebiyle mücadele ederken ev içi ücretsiz emekten hareketle ailenin ekonomik bir birim olarak analizini de yapmaktadır. İşte feministler, tam da bu nedenle kadınların nafaka hakkını savunmakta; ev içi karşılıksız emeğin görünmezliğine vurgu yaparak boşanma durumunda kadının yoksulluğa düşecek olması nedeniyle nafaka alması gerektiğini ifade etmektedir. Paylaşımı yapan kişinin ifade ettiği feminizmdeki “kadın erkek eşittir hatta kadınların erkeklerle ihtiyacı yoktur” söylemi, baskıcı erkek egemen düzene karşı dile getirilmektedir. Bu baskının süreklilik göstererek kadının gelir elde etmesinin engellendiği ataerkil sistemde, feminist perspektifle çelişiyor gibi anlatılan nafaka değil ataerkil sistemin kendisi sorgulanmalıdır. Fakat platform kullanıcılarının temel rahatsızlık noktası, feminizmin kadınlar için eşitlik, özgürlük talebinin erkek egemen aile düzenini ve erkeğin iktidarını sorgulatıyor olmasıdır. Bu rahatsızlık başka örneklerde de görülmektedir: “*Aile, en küçük Devlettir! Her Devlet, bir Aileden başlayarak kurulur! Devlette kabul edilemeyen EŞBAŞKANLIK modeli AİLE için de uygun değildir! Erkeklerin, 2001 yılında Anayasa değişikliği ile kaldırılan AİLE REİSLİĞİ yetki ve görevleri iade edilmelidir!*” (@_ercanozcelik, 26 Mayıs 2022). “*Feminizm, dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınları öbür yarısını oluşturan erkeklere düşman eden cinsel bölücülüktür, sapkınlıktır, küresel çapta sosyâl bir terördür ve insanlık suçudur.*” (@ayseesit2737, 8 Ocak 2023).

Tweetlerde nafaka düzenlemesinin aile kurumuna zarar verdiği iddiası, kadına yönelik şiddetle de ilişkilendirilmekte hatta bu yolla erkek şiddeti meşrulaştırılmaktadır: “*Kadın ile erkeği karşı karşıya getiren #Nafaka sorununu çözeceğiz denildiği tarihlerde (4 yıl önce) yasal düzenleme yapılsaydı, nafaka için öldürülen eski eş şuan yaşıyordu.*” (@arabul_mesut, 7 Temmuz 2022); “*S Ü R E S İ Z N A F A K A ve #NafakaHapsi zulüm ve cinnet sebebidir. Aile Ocakları için uzun zamanda yıkıma kısa sürede yeni Aile Ocaklarının kurulmasına engeldir.*” (@umit_sungu_, 17 Eylül 2022); “*Nafaka sebep şiddet sonuçtur.*” (@arabul_mesut, 19 Haziran 2022); “*Bu yaşıma geldim. Muhalefetin haklı/haksız ağır eleştiriler yaptığı bu dönemde, boşanan eşin ölene kadar*

ödemek zorunda bırakıldığı ve kdn.cinayetlerinin artışında etken olan sınırsız nafakaya karşı sessiz kalmasını çözemedim.” (@yucelakan, 22 Ağustos 2022); *“Boşanan eşler arasında neden husumet yaşıyor, insanlar neden cinnet geçiriyor, neden intihar ediyorlar, kadına yönelik şiddet ve cinayet vakaları neden azalmıyor?”* (@arabul_mesut, 7 Ağustos 2022).

Yukarıdaki örneklerde şiddet, aile birliğini bozan bir unsur olarak değerlendirilirken şiddetin sebebi olarak da yoksulluk nafakası gösterilmektedir. Oysa kadına yönelik şiddet ya da kadın cinayetlerinin artışı ile nafaka arasında kanıtlanmış bir ilişki olmadığı gibi kadın cinayetlerinin kökeninde ataerkil zihniyet yatmaktadır. Kadına yönelik şiddetin, yoksulluğa düşen kadının geçimini sağlamak üzere yasalar çerçevesinde verilen nafakanın sonucu olduğu iddiası, konuyu saptırarak kamuoyunda nafaka ve kadın karşıtı algı yaratma çabasından başka bir şey değildir. Şiddet, herhangi bir istenmeyen duruma sonuç olarak gösterilip meşrulaştırılacak kadar masum bir eylem değildir. Nafakanın aksine şiddetin kendisi aile birliğini bozan bir sebeptir (Günindi Ersöz, 2011). Paylaşımlarda dile getirilen ve temelde toplumsal cinsiyeti hedef alan konular sadece bunlarla sınırlı da değildir.

Aile Kurumuna Yönelik Tehditler: LGBTİQ+, 6284 Sayılı Kanun, İstanbul Sözleşmesi, Medeni Kanun

Süresiz Nafaka Mağdurları Platformunda, belli bazı konuların, yoksulluk nafakası ile ilgisi olmadığı halde toplumsal cinsiyet karşıtlığına dayalı olarak sıklıkla dile getirildiği görülmüştür. Bunlardan ilki, LGBTİQ+ bireylerdir. Tweetlerde “sapkın” olarak nitelenen LGBTİQ+’lara, yine aile kurumu üzerinden karşı çıkılmaktadır: *“Son zamanlarda sapkınlıklar artıyor ve aile yapımız hedef alınıyor. İstanbul Sözleşmesi’ni kaldırmak yetmez, dayanak oluşturan tüm yasal düzenlemeler de iptal edilmeli.”* (@dailyislamist, 23 Haziran 2022). Türkiye’de LGBTİQ+ bireylerin çeşitli medya mecralarında, özellikle de İslamcı medyada “sapkın” olarak nitelenmesine sıkça rastlanmaktadır¹⁶. Dolayısıyla yukarıdaki tweette açıkça yazmamasına rağmen “sapkınlıklar artıyor” ifadesiyle LGBTİQ+ bireylerin kastedildiği açıktır. LGBTİQ+ karşıtı tweetlerde ailenin daima tehdit altında bir kurum olarak sunulmasının nedenini ise ailenin, ahlâk denetiminin en önemli siyasal söylemi olmasında aramak gerekir. Bu durum, İslamcıların aileyi, toplumsal düzenin devamını sağlayacak bir kurum olarak sürekli öne çıkarmasına neden olmakta (Yılmaz 2015: 100) aile kurumunun devamlılığının da Müslüman kimliğine uygun heteroseksüel bireylerle mümkün olabileceği öngörülmektedir. Dolayısıyla İslamcı bir hesap olan “@dailyislamist”in paylaşımını bu açıdan düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu paylaşımı aynı zamanda homofobik

¹⁶ Bkz: Kaos GL 2017 Medya İzleme Raporu. <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/kaos-gl-2017-medya-izleme-raporu.pdf> Erişim: 06.10.2022.

yaklaşımın bir örneği olarak okumak da mümkündür. Heteroseksüelliğin normal, bunun dışındaki cinsel yönelim ve kimliklerin anormal sayıldığı bir bakış açısından hareketle LGBTİQ+ bireyler anormal olarak kurumsallaştırılmakta ve “sapkın”, “bozucu”, “suçlu” gibi nitelermelerle marjinalleştirilmektedir (Altunpolat, 2017: 6). Bir başka kullanıcı da “*Lgbt’ye hoşgörülü olmak; İslâm’a, nesile, fıtrata, aileye, cinsiyete, ahlâka ve insânlık onuruna en büyük saygısızlık ve düşmanlıktır. #SapkinlığaDurDe*” (@ilmedair, 17 Haziran 2022) sözleriyle benzer yaklaşımı daha ileri bir seviyeye taşımaktadır. Burada yer alan “saygısızlık”, “düşmanlık” gibi kendisi düşmanlaştırıcı olan ifadeler baskı ve şiddeti de beraberinde getirme potansiyeline sahiptir. Zira paylaşımda görüldüğü gibi LGBTİQ+ bireylere hoşgörülü olmayı İslam’a düşmanlık olarak niteleyen kullanıcı, onları hedef göstermektedir. Bir başka kullanıcı ise LGBTİQ+ bireylere kanunen yasak getirilmesi gerektiğini savunmaktadır: “*LGBT psikolojik olarak hastalık, sosyolojik olarak sapkınlık, din ve inanç olarak da azgınlıktır. Sapkın, azgın ve hasta ruhlular, toplumumuzu ve nesillerimizi tehlikeye atmaktadır. Değer, inanç ve medeniyetimizi hiçe sayan ve nesli yok eden sapkın yapılar kanunen yasaklanmalıdır*” (@SemaYARAR_, 19 Haziran 2022).

Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu’nda etkileşimde bulunanlar, LGBTİQ+ bireyleri hedef göstermelerine paralel olarak milli duygulara da hitap etmekte, onların etkinlik ve örgütlerinin yabancı kurumlar tarafından desteklendiğini iddia ederek onlara karşı eylem çağrısı yapmaktadır. Bu bakış açısı, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin milli değer ve kültürü hedef alan hayali “dış düşman” imgesi ile uyumludur: “*Eşcinsellik Sapkınlıktır! Sapkınlığa Geçit Yok!! Soros beslemesi LGBT örgütlerinin sapkınlığı normalleştirme planını bozmak için, 26 Haziran pazar günü Taksim Camii önünde olacağız.*” (@arabul_mesut, 22 Haziran 2022); “*Çanakkale’de yapılmak istenen onursuz yürüyüşe izin verilir ise “Çanakkale Geçilmez” sözü anlamını yitirir. #LGBTsapkınlıktır*” (@arabul_mesut, 9 Haziran 2022); “*Aile kurumuna duyulan güveni azaltma, toplumun ahlakını bozma amaçlı kurulan, bu amaçlara hizmet için milyonlarca dolar FON verilen Feminist ve LGBT dernekler kapatılmalı fikrini destekliyorsunuz?*” (@arabul_mesut 18 Haziran 2022); “*#LutKavmiOlmayacağız LGBT escinselliği normalleştiriyorlar, ahlaksız yaşantıyı normalleştiriyorlar bebek de olduğu gibi,nabız yokladılar, biri düğmeye basmış Turkiyede Ailelere,kültüre gelenek ve göreneklerimizi yok etmeye çalışıyor, Aile biterse devlet biter uyanın*” (@Arzu55351957, 10 Haziran 2022). Son örnekteki “biri düğmeye basmış” ifadesinin, “yabancı ülkelerin Türkiye üzerinde oyunları” olduğu yönünde bir algı yaratılmak üzere Türkiye’de son yıllarda sık sık kullanıldığı görülmektedir. Tweetteki ifadenin de benzer bir anlayışın ürünü olduğunu ifade etmek mümkündür. Zira nafakanın kaldırılması yönünde sık sık çağrı yapan platform kullanıcıları, “aile” kurumunun tehdit altında olduğunu iddia ederek “birileri” olarak ifade edilen bir “düşman” imgesi yaratmaktadır.

Feminist Manifesto: “İstanbul Sözleşmesi”

LGBTİQ+ bireyleri meşrulaştırdığı iddia edilen İstanbul Sözleşmesi de Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu’nda karşı çıkılan konulardan bir diğeridir ve sözleşmenin yürürlükten kaldırılmış olmasının toplumsal cinsiyet karşıtları için yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Zira sözleşme, şiddeti toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayandıran en temel metinlerden biridir. Bu konuda paylaşımlardan örnekler şöyledir: “*Boşanmayı teşvik eden, Evlilik Dışı ilişkiyi ve LGBT sapkınlığını normalleştiren İstanbul Sözleşmesi ülkenin başına tekrar bela edilmek isteniyor.*” (@arabul_mesut, 5 Mayıs 2022). “*Fıtrata, aile yapımıza, toplumsal değerlerimize büyük zararlar veren İstanbul Sözleşmesinin bıraktığı tahribatın onarılması on yıllar alacaktır. Yeni tahribatlara mahal vermemek için alınan kararın arkasında durmalıdır.*” (@SemaYARAR_, 23 Haziran 2022).

“*İçimizdeki feministler ve LGBTİ sevicileri İstanbul Sözleşmesi’ni ve uzantı yasası 6284 sayılı yasayı anlamıyor veya anlamak istemiyor. Halen “Kadın hakları” ve/veya “Kadına şiddeti önleyen sözleşme” olduğunu zannediyorlar. Hâlbuki sözleşmenin asıl hedefi, LGBTİ bireylerini meşrulaştırmak ve sınırsız cinsel özgürlüğü sağlamaktır. (...) İstanbul Sözleşmesi, 3. dalga feminist ideolojinin manifestosudur.*” (@mkulunk, 23 Temmuz 2022). “*Ailenin, ahlakın yıkılmasına yol açan bütün kanunlarla birlikte İstanbul sözleşmesine de karşıyız. Fatih’in fethettiği İstanbul’a bu sözleşme yakışmamaktadır. İstanbul Sözleşmesi’ne karşı durmak, vatan nöbetidir!*” (@M_Boynukalin, 14 Mayıs 2022).

Yukarıdaki paylaşımda aile ve vatan arasında kurulan bağ, kahramanlık ideolojisi üzerinden İstanbul’u fetheden Fatih Sultan Mehmet’e atıfla dile getirilmektedir. Böylece İstanbul Sözleşmesi’nin Batılı ülkelerin dayatması olduğu (Keleş ve Onay Çöker, 2021: 390) yönündeki düşünceyle İstanbul’un, fetihden bu yana “Müslüman Türk yurdu” oluşu arasındaki tezatlık vurgulanmaktadır. Burada, milliyetçilik, vatan savunması ve aile, toplumsal cinsiyet karşıtlığında pekiştirici unsurlar olarak belirmektedir.

Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu’nun, İstanbul Sözleşmesi ile ilgili paylaşımlarında toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı tutumun yanında doğrudan bireylerin hedef alındığı da görülmektedir: “*Millî iradeye aykırı mütalaasıyla İstanbul Sözleşmesi paçavrasını savunan Danıştay savcısı istifa etmiyorsa görevden alınmalıdır! #Feminist_ElmasMucukgil_İstifa*” (@CemKANIBİR, 5 Mayıs 2022). Görevi kanuna aykırı bir uygulamayı ya da durumu tespit ettikten sonra gerekli soruşturmayı yapmak olan savcının bu görevi gereği yaptığı işi, kendince yanlış bulan kullanıcı, savcının görevden alınması gerektiğini iddia etmektedir. Bir başka örnekte de bilgi ve farkındalık eksikliğinden kaynaklı olduğu düşünülen yanlış bir yorumla İstanbul Sözleşmesi eleştirilmektedir: “*Danıştay, İstanbul Sözleşmesi nin feshine yönelik iptal istemi*

reddetmiştir. Çok yerinde doğru bir karardır. Bir kadın olarak "istanbul sözleşmesi" ve "kadın beyanı esastır" gibi şeylere karşıyım. Eşitlik istiyorsak kanun önünde ayrıcalık talep etmemeliyiz." (@dygnsrn, 19 Temmuz 2022). Toplumsal cinsiyet eşitliğinde temellenen kanunları ayrımcı uygulamalar; bu kanunları savunmayı da ayrıcalık talebi olarak tanımlayan kullanıcının, toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığına ilişkin bilgi ve farkındalığının olmadığı görülmektedir.

6284 Sayılı Kanun “Zinayı Suç Olmaktan Çıkardı”

Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu’nda, kadınlar ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli olan 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun da ailenin dağılmasının sebebi olarak gösterilmekte, kötü niteliklemlerle anılmaktadır: *“Aile yapımızın temelinde konulan dinamit niteliğindeki 6284 Sayılı Kanun, Süresiz Nafaka gibi yanlış uygulamalara da bir an evvel son verilmelidir.”* (@ErbakanFatih, 20 Temmuz 2022); *“Kadın tapınmacısı, erkek soykırımcısı 6284 sayılı iftira ve fuhuş kanunu iptal edilmelidir!”* (@CemKANIBiR, 6 Mayıs 2022); *“Aile yapısının değerini yok sayan 6284 sayılı kanun zinayı suç olmaktan çıkardığını unutmayalım. (...) İstanbul sözleşmesi gibi 6284 de acilen iptal edilmesi gerekmektedir.”* (@melihguuner, 11 Temmuz 2022); *“6284 sayılı kanun bir cinayettir.”* (@huzurveren, 25 Haziran 2022).

Yukarıdaki paylaşımlarda, temelde toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı bir tutum belirir ve paylaşımların yoksulluk nafakası ile ilgisi bulunmazken benzer başka paylaşımlarda da 6284 Sayılı Kanun üzerinden yine kadınlara karşı önyargılı bir tutum izlendiği görülmektedir. Örneğin bir kullanıcı şöyle söylemektedir: *“Erkeğe zulüm var ülkemizde,6284 kanunu silah olarak veriyorlar kadınlara, kötü niyetli kadınlar gayet güzel kullanıyor,beyan yeter çünkü delile gerek yok,sonradan siddet niye bitmiyor diyorsunuz,bilinçli yapıyorsunuz,kadın erkek çatışması olsun istiyorsunuz.”* (@Arzu55351957, 23 Haziran 2022).

Tweet sahibi, cinsel şiddet suçlarında yeterli delil bulunamadığı takdirde mağdur kadının beyanın delil kabul edilmesini eleştirmekte ve bu uygulamanın şiddete sebep olduğunu iddia ederek cinsel şiddet suçunda sorumluluğu kadına yüklemektedir. 6284 Sayılı Kanun’un tam olarak uygulanmaması nedeniyle kadına yönelik şiddet artmaktayken Kanununun 30. maddesinin 3. fıkrasında konuyla ilgili olarak *“Koruyucu tedbir kararı verilebilmesi için, şiddetin uygulandığı hususunda delil veya belge aranmaz. Önleyici tedbir kararı, geciktirilmeksizin verilir. Kararın verilmesi, Kanunun amacını gerçekleştirmeyi tehlikeye sokabilecek şekilde geciktirilemez.”* ifadeleri yer almaktadır. Bu maddede amaç şiddete uğramış bireyin daha fazla mağduriyet yaşamamasını önlemektir. Fakat erkek odaklı bir yaklaşım sergileyen tweet sahibi, cinsel şiddetin çoğunlukla gizli yani şahitsiz ortamlarda gerçekleştiğini göz ardı etmektedir. 6284 Sayılı

Kanun’un kadına yönelik şiddetin sebebi olduğu yönündeki diğer paylaşımlarda da dayanaksız iddialar sürmektedir: “*Nafaka, 6284, tek taraflı velayet, uzun süren boşanma davası sebep şiddet sonuçtur.*” (@arabul_mesut, 20 Haziran 2022).

“Kadın, boşanma davası açar. 6282 ile erkeği uzaklaştırıp sokağa atar. Kadın ortak eve zinacısını alır. Mutlu mesut yaşarlar. Erkek, evinden, çocuğundan olur. Nafaka ile bu mutluluğa! sponsor da olur. Erkek cinnetle deli olur, kadın ölü olur. Türk erkeği, öfkesini yenen gerçek pehlivan ! Son 10 yılda başına, aniden boşanma ve uzaklaştırma zulümleri gelen 4 milyondan fazla erkek, cinnet geçirip 4 milyon cinayet işlemedi. 3 bin kadarı katil oldu. Bunların %86sı sabıkasızdı. Cinnet sebebi, cinsiyetçi cinnet kanunları. (@AileHakimin, 17 Mayıs 2022).

Kadının erkeğe göre fiziksel olarak güçsüz olmasından ve korunmaya ihtiyacı olduğu yönündeki (Özbey, 2012: 38) ataerkil anlayıştan kaynaklanan kadına yönelik şiddet çok yönlü tartışılması gereken bir sorundur. Şiddeti önleme amaçlı oluşturulan bir kanunun iddia edildiği gibi şiddete sebebiyet vermesi zor görünmektedir.

Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu’nun toplumsal cinsiyet karşıtı içeriklerinde Medeni Kanun, erkekleri mağdur eden ve yuva yıkan bir kanun olarak yer almaktadır: “*Sakın evlenmeyin. Yasal düzenleme olmadan Ey Türk Erkeği. Davalarda haklıda çıksanız SÜRESİZ NAFKA ÖDERSİNİZ BOŞANAMAZSINIZ. Medeni kanun ile evinizden olursunuz.*” (@snmplatformu, 23 Haziran 2022); “*Bu ülkede MedeniKanun revizyon edilecek. Tüm feministlere HodriMeydan Nafakaya Hakkaniyetli süre getirilecek.*” (@snmplatformu, 25 Haziran 2022); “*Aileyi önceleyen politika belirlenmiyor Milli ve Yerli Medeni Kanun yok Süresiz Nafaka ve 6284 sy yürürlükte #LGBT ve #Feminist örgütler ajan provokatör ilan edilmedi.*” (@arabul_mesut, 29 Haziran 2022); “*#ÇıksınArtıkBuYasa varken #evlenmeyin İsviçreden tercümesi bile yanlış edilerek başımıza bela edilmiş Medeni Kanun.*” (@snmplatformu, 7 Ağustos 2022).

Tweetlerde yine kadınlara ve kadın örgütlerine karşı meydan okuyan, onları hedef gösteren söylemler söz konusudur. Bu ifadelerin, iddia edildiği gibi “mağduriyet”in yarattığı “hak arama” çabasından kaynaklanmadığı, kadınların ve onların toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin hedef alındığı açıktır. Burada kadın karşıtı bir tutumun, söylemlerin ana nedeni olarak öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte Medeni Kanun’un “yerli ve milli” olmayışına yapılan vurgu da dikkat çekicidir. Bu söylemler, iktidar partisinin “yerli ve milli” söylemiyle paralellik içindedir. Bu yolla iktidar üzerinde bir etki yaratılmaya ya da baskı oluşturulmaya çalışıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

İkili Karşıtlıklar Çerçevesinde Düşmanlaştırılan Kadın

Nafaka mağduru olduğunu iddia eden ve onlara destek veren kişilerin, konuya dair kamuoyu oluşturmak üzere bir araya geldikleri bir platformda nafaka konusuna eğilmek yerine kadın karşıtı söylemler üzerinden hareket ettikleri görülmektedir. Kadınlarla erkeklerin ikili karşıtlıklar çerçevesinde konumlandırıldığı çok sayıdaki örnekte, kadınlar, “aldatan”, “aileyi yıkan”, “intikam peşinde koşan”, “erkeğin parasına göz diken” taraf olarak tanımlanırken erkekler de kurbanlaştırılmaktadır. Kadınlar için gerçekliği sorgulanmaya muhtaç çeşitli iddiaların yer aldığı bu tweetlerde, toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı ve “kadın düşmanı” bir tutum sergilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır: “21 yıllık evli ve 3 çocuğu olduğunu sanan Necdet Ç. üç çocuğunun da kendisinden olmadığını öğreniyor ve boşanmak istiyor. Boşanma davasına bakan hakim ne mi yapıyor, evli olduğu erkeği aldatan kadın lehine nafakaya hükmediyor” (@arabul_mesut, 9 Mayıs 2022). “Hemcinslerime Sesleniyorum; #SüresizNafakaZulümdür #SüresizNafakaHaramdır #SüresizNafakaVebaldir Kendi İsteğiniz İle Boşandığınız, Gözden Çıkardığınız, Sevgiliniz Uğruna Terk Ettiğiniz Eski Eşlerinizden Gururunuz Varsa Nafaka Almazsınız Adamların Cebine Göz Dikmezsiniz.” (@aysegulesit01, 24 Mayıs 2022); “Boşandığın adamdan nafaka istenir mi? Hiç mi gurur yok sizde’ İhanetlere nafaka ile ödülendirilen sistemin sonuna kadar karşıyındayım. #SüresizNafakaZulümdür” (@aysegulesit01, 2 Haziran 2022).

Tweetlerde yer alan iddiaların dayanağı belli olmadığı gibi bu tweetlerde genellemelere gidilerek nafaka alan kadınların, “ihamet eden” kadınlar olduğu iddia edilmektedir. Oysa Medeni Kanun’a göre (Madde 166) ihamet, boşanmada ağır kusur sayıldığı için ihamet eden tarafın nafaka alabilmesi hukuken mümkün gözükmemektedir. Zira nafaka, boşanmakla yoksulluğa düşecek tarafa, kusursuz ya da daha az kusurlu olmak şartıyla verilebilmektedir. Bu paylaşımlarda kadınların nafaka almasına, ahlaki değer yargıları üzerinden karşı çıkılmaya ve nafaka alan kadınların ahlaksız olduğu yönünde bir algı yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir. Ahlak çoğunlukla cinsel ahlakla, cinsel ahlak da ayrımcı bir biçimde kadın bedeni ve namusu ile ilişkilendirildiği için nafaka alan kadınların “aldatan” kadınlar olduğu iması ile onların sözde “ahlaksız” oluşuna vurgu yapılmak istenmektedir. Onun ötesinde nafakayı sadece kadınlar alıyormuşçasına konunun kadınlar üzerinden tartışıldığı görülmektedir. Oysa yoksulluğa düşen erkek olduğu takdirde erkekler de nafaka alabilmektedir. Dolayısıyla nafaka açısından temel bağlamın “yoksulluk” olması gerektiği ifade edilmelidir.

Buna karşın erkeklerin kurbanlaştırıldığı örneklerden birinde yine kadın düşmanı bir yaklaşımla şöyle söylenmektedir:

“Eşlerini dolandırıp kaçanlar asılsız darp raporu alıp boşanma davası açıp erkeği soymaya çalışanlar tiktakta boşanma aşamasındayken bile her türlü şovu yapanlar ve buna rağmen mahkemelerde haksızca muamele gören erkeklere yazık yazık hepsi vatan evladı insan.” (@ayseesit2737, 8 Ocak 2023). Kadınlara yönelik gerçekliği kanıtlanmamış birtakım ithamlar üzerinden ve “yazık yazık hepsi vatan evladı” ifadesiyle durum dramatize edilmektedir.

Kurbanlaştırma, dramatize etme ve kutuplaşmayla birlikte büyük ölçüde iç dış grupların biz-onlar ikili çifti tarafından düzenlenmektedir (van Dijk, 2003: 107). Örnekte de nafaka alan kadınlarla nafaka veren erkekler arasında bir kutuplaşma yaratılmak suretiyle erkekler kurbanlaştırılarak mağdur algısı yaratılmaktadır. Bununla birlikte kullanıcının kadın olması da dikkate değer bir durumdur. Bu açıdan kadınlık ve erkekliğin kuruluş biçimleri arasındaki farka gönderme yapmak mümkündür. Erkekliği, kadınlığa mesafe belirlerken kadınlığı, diğer kadınlarla aradaki fark belirlemektedir. Yani “kadın” olmayan olarak kurgulanan erkekliğin aksine kadınlık, “iffetsiz ya da bedensel olmayan” olarak kurgulanmaktadır (Bora, 2012: 47). Bu açıdan, tweet sahibi kadın kullanıcının nafaka alan kadınlara karşı tutumunu benzer bir anlayışın ürünü olarak değerlendirmek mümkündür. Yine aynı kullanıcının, hiç yeri olmadığı halde kadınların kıyafetleri ile ilgili yaptığı paylaşım da aynı tutuma bir başka örnek olarak gösterilebilir: “*Sapıklık Sadece erkeklere ait değildir sokakta yatak odası kıyafetiyle gezen vücudunu teşhir eden her kadında birer sapıktır Netttt*” (@aysegulesit01, 26 Ağustos 2022). Yoksulluk nafakası ile ilgisi bulunmayan bu paylaşımın da “öteki” ya da “iffetsiz” kadını ima ettiği anlaşılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı kadın yoksulluğunun bir sonucu olarak kadınlara verilen yoksulluk nafakasının, bir gelir elde etme yolu olduğunu iddia eden paylaşımlar da platform sayfasında yer almakta, nafaka alan kadınlar yine suçlanmaktadır: “*Evlenip boşanayım, nasıl olsa ömür boyu #Nafaka alma hakkım var, kimseye muhtaç olmadan rahat rahat yaşarım. Bir çok aile de kızlarının bu amaçla evlenmek isteyişine karşı çıkmıyor.*” (@arabul_mesut, 25 Mayıs 2022). “*Yeni geçim (!) şekli. Evlen, boşan, adam ömürboyu nafaka ödesin,erken emeklilik gibi, işe de girme çalışma, başka da evlenme, rahatça yaşa. El insaf! (Sadece duyarlıyım. 2.eş falan da değilim. mağdur Erkeklerin yanındayım. Kusura bakmayın)*” (@yelkovan_gonca, 24 Mayıs 2022).

Son örnekte paylaşımı yapan kullanıcının “duyarlı olmak”la “cinsiyetçilik”i birbirine karıştırdığı görülmektedir. Bununla birlikte iki örnekte de kişiler, “nafaka alabilmek için evlenmek” şeklinde bir gelir biçimi olduğunu iddia etmekte, birçok kadın için zorlu bir süreç olan boşanmayı hafife almaktadır. Eski eşe bağımlı hale gelmek, kadınların tercihi olabilecek kadar arzulanır bir durum değildir. Fakat tweeti paylaşan kişiler, toplumsal gerçekleri göz ardı etmekte ve ataerkil

sistemi sorgulamak yerine genellemelere giderek “iddianın daha genel olarak uygulanabilir” (van Dijk, 2003: 90-91) olduğu kanısı uyandırmaya çalışmaktadır. Bir başka tweette de bir kullanıcı şöyle söylemektedir: *“Biz Devlet olarak 35-40 yıldır "Gizli Nüfus Planlaması" yapıyoruz zaten. Uzun süren boşanamama davaları, Medeni Kanun, Süresiz Nafaka, Velayet Sömürüsü, zina serbestisi, Pozitif Kancıklık, İstanbul Sözleşmesi, 6284, Lanzarote LGBT serbestisi... Döllemeyi kökten kestik...”* (@AileHakimin, 26 Mayıs 2022).

Kadın ve çocukları korumayı hedefleyen her kanuna karşı çıktığı görülen tweet sahibinin dikkati çeken ifadesi “pozitif kancıklık”tır. Aşağılama amaçlı kullanıldığı düşünülen “kancık”, “hayvanlarda dişi” ya da “dönek, güvenilmez” (TDK Sözlük, 2022) anlamlarına gelmektedir. Tweetin bağlamı dikkate alındığında kelimenin ilk anlamıyla kullanıldığı tahmin edilebilir. Türkiye’de insanları aşağılamak üzere hayvanlara benzetme çok yaygın bir davranıştır. Bu ise açıkça türçülüktür. Türçülük, bir kişinin kendi biyolojik türünün çıkarları lehine diğer biyolojik türlere karşı önyargılı ya da yanlı davranması anlamına gelmektedir (Alan Sümer, 2019: 20). Kadını da bir insan, bir canlı olarak değerli, eşit ya da hak sahibi görmeyen bu bakış açısının onu hayvanla bir tutarak aşağıladığını düşünmesi ise şaşırtıcı değildir. Zira bir başka örnekte *“İyi incelenirse #LGBTdayatması , @morcativakfi #HayvanKoruma dernekleri gibi yapılar aynı yerden nemalanmaktadır. Hiç biri toplumun yararına çalışmadı bu zamana kadar. #MedeniKanun ile #SüresizNafaka #Boşanamama Hep bu yapıların eseridir.”* (@snmplatformu, 18 Eylül 2022) sözleriyle “erkek” dışında bütün canlılar; hayvanlar, kadınlar, LGBTİQ+ bireyler ve onların haklarını savunan kurumlar ötekileştirilmektedir. Zira bugün toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, farklı örgüt, kurum ya da düşünceden kişileri de harekete geçirebilen bir potansiyele sahip ve ezilen, ötekileştirilen, hakkı yenen her canlının karşıtı durumdadır. Bu doğrultuda kadına yönelik şiddetle mücadele derneklerinden biri olan Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu da bir başka tweetin hedefidir: *“Elif Ada babası tarafından öldürüldü yalanıyla masum bir insana iftira atarak cezaevine girmesine ve cezaevinde intihar etmesine sebep olan ‘Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’ ölüme sebebiyet verme suçuyla yargılanmalı.”* (@arabul_mesut, 4 Haziran 2022).

Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu hesabında kadınları ötekileştirici yaklaşım açısından İslamcı kadın yazar Sema Maraşlı’nın tweetleri de dikkate değerdir. Platform tarafından retweet edilen paylaşımda Maraşlı, nafaka sorununa eğilmek yerine kendisini eleştiren kadınlarla ilgili şöyle söylemektedir: *“Ben kadın düşmanıymışım! Bir de kadına benzeseler bari. Erkekimsi kekolar... Feministler Akit TV yi basmıştı ben programa çıkacağım diye.”* (@Semamarasli, 31 Temmuz 2022). Tweet sahibinin bakış açısı ataerkil değerlerle yüklüdür ve paylaşımdaki “Kadına benzeseler bari. Erkekimsi kekolar” ifadeleri “kadın gibi kadın”ın nasıl olması “gerektiğini”

düşündürmektedir. Zira Berktaş’a atıfla kadınların nasıl olmaları ya da olmamaları gerektiğine erkekler karar vermekte ve onları kalıp yargıların içine hapsetmektedir. Bu kalıp yargılar ise kadınları tek bir kategoriye sokmakta, bu kategori birtakım sabit klişelerden oluşmaktadır. Bu çerçevede kadınlar şeytan-melek, namuslu-namussuz ya da isyankâr feminist-haddini bilen gerçek kadın olarak ikili karşıtlıklar çerçevesinde nesneleştirilmektedir (1998: 152-156). İşte tweet sahibinin de benzer bir ataerkil düşünceden hareket ettiği görülmektedir. Paylaşımındaki kadınlar “haddini bilen gerçek kadın”ın karşısında “asi feministler” olarak ötekileştirilmekte, belki de aşağılanmaktadır. Çünkü tweet sahibinin düşünce yapısına da egemen olan eril zihniyet açısından kadınların asiliği erkek egemen düzene ve o düzenin değerlerine bir tehdittir.

Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu’ndaki paylaşımlarda münferit olaylar, sürekli tekrar eden, yerleşik ahlaki eksiklikler olarak gösterilmekte ve bütün kadınlara mal edilmektedir. Bu çerçevede, kimi üçüncü sayfa haberleriyle ilgili olaylar tweetlerde paylaşılırken çeşitli hikâyeler ve kurgu videolarla da kadınların sürekli istekte bulunan, bu nedenle huzursuzluk çıkararak, aile düzenini bozan kişiler olduğu yönünde algı yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir. Boşandığı eşi ve onun ailesi tarafından nafaka sebebiyle dövüldüğü iddia edilen erkeğin¹⁷, eşini aldatıp aldattığı kişiden çocuk sahibi olduğu¹⁸ ya da seks işçiliği yaptığı iddia edilen kadının¹⁹ haberi birçok kez platform hesabında paylaşılarak aslında böyle durumlar çok yaygınmış gibi bir imaj çizildiği ve kadınların düşmanlaştırıldığı görülmektedir. Paylaşımlarda nedenler ya da sistem sorgulanmamakta kadınlar, daima suçlu, ahlaksız ya da kötü olarak gösterilmektedir²⁰. Bununla birlikte toplumsal gerçeklikten uzak tweetlerin varlığı da dikkat çekicidir. Birkaç örnek şöyledir: “Partilerde Kadın Kolları var.. Erkek Kolları var mı?” (@sarseven, 14 Temmuz 2022), “Eğer Türkiye’de yaşıyorsanız yasalar ve @TCYargıtay kesinlikle feminist olduğu için sizi evi ile ilgilenmedi, sesini yükseltti, doğum gününü unuttu gibi gerekçelerle boşayıp yüksek tazminata mahkum eder.” (@Mustafa43274636, 27 Temmuz 2022). “...Feminist düzenin ortadan kaldırmak istediği bir kurumdur aile.” (@arabul_mesut, 25 Mayıs 2022); “Feminist dernekler kapatılmadan #AileOlmakZor.” (@umit_sungu_, 4 Ekim 2022). Yukarıdaki paylaşımlarda siyasi partilerdeki kadın kolları sorgulanmakta, yasaların feminist bakış açısına sahip olduğu, feminizmin de aile kurumunu ortadan kaldırmak istediği gibi abartılı iddialara yer verilmektedir. Abartma, anlamın niteliğini artırmayı sağlayan bir söz oyunudur (van Dijk 2003: 93). Yukarıdaki tweetlerde de

¹⁷ Bkz. <https://twitter.com/mynet/status/1567860648649920512>

¹⁸ Bkz. https://twitter.com/arabul_mesut/status/1523769536494768128

¹⁹ Bkz. <https://twitter.com/AhmetHakanakc1/status/1575850032787755008>

²⁰ Örnekler için bkz. <https://twitter.com/snmplatformu/status/1529767602004066304>, <https://twitter.com/cnneraslan/status/1570892029168857089?cxt=HHwWgsDRscj-9swrAAAA>, https://twitter.com/arabul_mesut/status/1542217394294333440, <https://twitter.com/AhmetHakanakc1/status/1575850032787755008>

gerçek olamayacak derecede abartılı yorumlara yer verildiği zaten erkek egemen bir yapıda erkeklere ait özel birimlerin olmayışının sorgulandığı ya da olumsuz ötekini sunma stratejisiyle feminizmin “aile düşmanı” olduğunun iddia edildiği görülmektedir. Oysa feminizm herhangi bir kuruma zarar vermeyi değil kadınların hak arama mücadelesini amaç edinen bir harekettir. Bu nedenle kadını ezen ya da sömüren her uygulama ve kurumu teorik olarak sorgulamakta ve eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını talep etmektedir.

Sonuç

Bugün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de toplumsal cinsiyet ve kadın haklarına karşı yükselen bir hareketin varlığından ve bu çerçevede kadın haklarının tehdit altında olduğundan söz etmek mümkündür. Zira Türkiye’de şiddeti, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayandıran İstanbul Sözleşmesi’nin yürürlükten kaldırılmasının ardından toplumsal cinsiyet karşıtlığı, 6284 Sayılı Kanun, Medeni Kanun, LGBTİQ+ hakları gibi konular çerçevesinde sürmekte, kimi çevrelerin, kadın erkek eşitliğine karşı muhalefeti de artarak devam etmektedir. Bu süreçte aile öncelikli kurum olarak öne çıkarılırken kadınlar, kadınlarla ilgili kurumlar ve kadın hareketini ifade eden düşünce akımları da düşmanlaştırılmakta ya da hedef gösterilmektedir.

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler açısından çalışma kapsamında örneklem olarak belirlenen Süresiz Nafaka Mağdurları Platformu’nun Twitter hesabında yapılan paylaşımlar dikkate alındığında kadın ve eşitlik karşıtı, cinsiyetçi ve homofobik söylemlerin öne çıktığı görülmekte, bu durum itibariyle platform, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin bir örneğini sergilemiş olmaktadır. Bu çerçevede platform hesabında erkeklerin nafaka mağduru olduğu iddiasını ortaya çıkaracak kanıtı dayalı sağlam argümanlara yer verilmediği, bunun yerine kadınlara, kadın erkek eşitliğini temel alan yasalara ve toplumun hassas kesimlerine karşı düşmanca, ayrımcı, ötekileştirici söylemler üretmek yoluyla bir “mağduriyet algısı” yaratılmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Gerçekliği şüpheli birtakım tekil olaylar, devamlılık gösteren ahlaki eksiklikler olarak nitelenmekte ve buradan kadınlara yönelik olumsuz genellemelere ve yargılara varıldığı görülmektedir. Bu durumun nafaka veren erkeklerle ilgili olarak dile getirilen “mağdur” nitelmesini sorunlu hale getirerek inandırıcı olmaktan uzaklaştırdığını; dolayısıyla yoksulluk nafakasının süresiz ya da sadece kadınların talep edebildiği ve erkekleri mağdur eden bir hak olduğu iddialarının gerçeği yansıtmadığını söylemek mümkündür. Platform hesabındaki söylemlerden anlaşılmaktadır ki; sözde mağduriyet iddiası, anlatılmak ve gerekçeleri sunulmak yerine kadınları düşmanlaştırmak yoluyla bir muhalefet yürütülmekte ve toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı hareket edilmektedir. Öte yandan toplumsal cinsiyet ve kadın haklarına yönelik gelişen bu karşıtlığın, kadınların hem kendileri hem de toplumun ezilen kesimleri, çevre sorunları

ve hayvan hakları gibi birçok alanda karşı mücadeleyi beraberinde getirme potansiyelini taşıdığını da söylemek gerekmektedir. Bu mücadele kadınların geleceği ve demokratik bir toplumun egemen kılınması açısından oldukça önemlidir. Fakat bunun kadar önemli bir unsur da kadın ve toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin ve bunların söylemlerinin görünür kılınmasıdır. Zira toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler sadece toplumsal cinsiyet kavramına değil toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının tamamına saldırmaktadır. Dolayısıyla bu karşı hareket ve söylemler görünür kılındığında, toplumda farkındalık oluşturmak için bir kapı aralanmış olacak ve bunlarla mücadele kolaylaşacaktır. İşte bu çalışma, bu amaçla alana küçük bir katkı sunduğunu ve kadınların mücadele alanlarından biri haline gelen “yoksulluk nafakası”na karşı çıkışların, aslında toplumsal cinsiyet karşıtlığından nasıl beslendiğini ortaya koyduğunu ummaktadır.

Son olarak hatırlatmakta fayda vardır: Sosyal devlet anlayışının egemen olduğu ve bu çerçevede kadınların sosyal haklarının güvence altına alındığı bir devlet yapılanması olmadan yani aslında ayrımcılığın olmadığı bir toplumsal örgütlenme olmadan nafakayı tartışmak yersiz, nafakaya bakış açısı da yanlış olacaktır. Dolayısıyla bu konuda devlet ve sivil toplum örgütlerinin önemi büyük, bireysel çabalar çok kıymetlidir.

Kaynakça

- Akçabay, F. C. (2019). Yoksulluk Nafakası Araştırması (Sosyo-Hukuki Bir İnceleme). Ankara: Şen Matbaa.
- Akipek Öcal, Ş. (2020). Hukukumuzda Yoksulluk Nafakası. İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi Özel Yayını, 14-21.
- Alan Sümer, B. (2019). Hayvan Etiğine Yönelik Felsefi Yaklaşımlar, Z. Karacagil ve A. O. Tiro (Der.), Current Debates on Social Sciences 2 içinde (19-27). Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Altunpolat, R. (2017). LGBTİ'lere Yönelik Ayrımcılığı Tarihsel ve Politik Temelde Kavramak. TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi 17, (64), 2-14.
- Atay, H. (2017). Kürtaj yasasının arkeolojisi: Türkiye’de kürtaj düzenlemeleri, edimleri, kısıtları ve mücadele alanları. Fe Dergi, 9(2), 1-16.
- Berktaş, F. (1998). Kadın Olmak Yaşamak Yazmak. İstanbul: Pencere Yayınları.
- Bora, A. (2012). Kadınların Sınıfı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozkurt, F. D. (2021). Yoksulluk Nafkasını İnsan Hakları ve Toplumsal Ekseninde Yeniden Düşünmek. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (12)2, 566-584.

- Buvinic, M. (1997). Women in Poverty: A New Global Underclass, *Foreign Policy*, 108, 38-53.
- Çoban Keneş, H. (2016). Metaforun Ayrımcı Hegemonyanın İnşasındaki Rolü: Suriyelilerin Haberleştirilmesinde Metafor Kullanımı. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, (15)2, 253-280.
- Doğanay, Ü. (2018). Ayrımcı Söylemlerle Mücadele İçin “Satır Aralarını” Okumak. *Uluslararası Ayrımcılık Konferansı Bildiri Kitabı içinde* (107-117). İstanbul: Eşit Haklar İzleme Derneği.
- Durna, T. ve Kubilay, Ç. (2010). Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri, T. Durna (Der.), *Medyadan Söylemler içinde* (47-82). İstanbul: Libra Kitap.
- Ecevit, Y. (2020, 13 Şubat). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışır?, Erişim Adresi: <https://kadinsavunmasi.org/toplumsal-cinsiyetle-yoksulluk-iliskisi-nasil-kurulabilir-bu-iliski-nasil-calisilabilir-yildiz-ecevit/>.
- Eroğlu, Ş. (2020). Yoksulluk Nafakasında Yeni Yasal Düzenlemeye İhtiyaç Yoktur. İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi Özel Yayını, 6-9.
- Gülbahar, H. Kadına Karşı Ekonomik Şiddet Bağlamında Nafaka Meselesi ve Diğer Bazı Hususlardaki Tartışmalar. Eşitlik İçin Kadın Platformu Medeni Yasa ve Nafaka Raporlar/Araştırmalar”. Erişim Adresi: <https://esikplatform.net/kategori/nafaka-raporlar-arastirmalar/>.
- Günindi Ersöz, A. (2011). Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 249-264.
- İnal, A. (1996). *Haber Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Keleş, D. ve Onay Çöker, D. (2021). İslamcı Basında İstanbul Sözleşmesi Karşıtlığının İzlekleri: Milli Gazete Örneği. *Kültür ve İletişim*, 24(48), 372-405.
- Kocabay-Şener, N., Çoban-Keneş, H., Çelik, B. ve Fahrioğlu-Akın, F. (2022). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Şeytanlaştırılması: İstanbul Sözleşmesi Karşıtlığı ve Medya. *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dayanışma Ağı (AĞ-DA)*. Erişim Adresi: <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/2062>.
- KONDA Yoksulluk Nafakası Dosyası, (2020). Erişim Adresi: https://esikplatform.net/s/2547/i/Konda_Nafakasi_Arastirmasi.pdf.
- Kuhar, R. and Paternotte, D. (2017). *Anti-Gender Campaigns in Europe Mobilizing Against Equality*, London: Rowman&Littlefield International Ltd.

Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Moroğlu, N. (2020). *Yoksulluk Nafakası Tartışmaları*. İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi Özel Yayını, 10-13.

Oğuz, M. C. (2008). *Söylem Analizi*. *Sosyoloji Notları*, 5, 52-57.

Özbey, O. (2012). *Kadına Yönelik Şiddet-Şiddetin Temelleri*. *Hukuk Gündemi*, 1, 37-39.

Özkazanç, A. (2020). *Bir Musibet Yeni Türkiye’de Erillik, Şiddet ve Feminist Siyaset*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Resmi Gazete. (2012). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/05/20040522.htm#1>.

Sallan Gül, S. ve Kahya Nizam, Ö. (2021). *Sosyal Bilimlerde İçerik ve Söylem Analizi*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 42(1), 181-198.

Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.

TÜİK İstatistikleri. (2022). Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2022-49746>.

TDK Sözlük. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>.

Toksöz, G. (2007). *İşgücü Piyasasının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Analizi ve Bölgeler Arası Dengesizlikler*. *Çalışma ve Toplum*, 4(15), 57-79.

Türk Medeni Kanunu. (2001). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>.

Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2009). *Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek*. *Çalışma ve Toplum* (2)21, 25-40.

van Dijk, T. A. (2003). *Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım*, B. Çoban ve Z. Özarslan (Der.), *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji içinde* (13-112), İstanbul: Su Yayınları.

van Dijk, T. A. (2000). *Ideology and Discourse A Multidisciplinary Introduction*, Open University.

Yılmaz, Z. (2015). *Dişil Dindarlık*. İstanbul: İletişim Yayınları.

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. 2012.

İstanbul İlindeki Üniversite Öğrencilerinin Kadına İlişkin “Namus” Anlayışı ile İlgili Tutumlarının ve İlişkili Faktörlerin Araştırılması

Evaluation of the Attitudes of University Students in Istanbul Regarding Women-Related Conception of ‘Honor’ and Related Factors

Muzaffer Berna Doğan* Yasemin Çavuş Solmaz⁺ Burcu Öz^Ω Fatime Erdoğan[×]Hatice Özdoğan^Θ

Öne Çıkanlar:

- Ailenin ve toplumun kültürel yapısı namus algısı üzerinde etkilidir.
- Öğrencilerin kadına ilişkin namus anlayışı ile ilgili genel olarak eşitlikçi tutuma sahip oldukları anlaşılmıştır.
- Okul öncesi dönemden itibaren tüm eğitim aşamalarında ilgili bilgilendirmeler yapılmalıdır.
- Tüm kamu kurum ve kuruluşlarına, üniversitelere ve özel sektör çalışanlarına eğitimler verilmelidir.

Öz: Bu araştırma, kadına ilişkin namus anlayışı ve tutumlarını değerlendirmeyi amaçlayarak, üniversite öğrencilerinin bu konudaki tutumlarının ve algılarının hangi faktörlerle değişebileceğini incelemektedir. Araştırma tanımlayıcı-kesitsel tiptedir. 200 üniversite öğrencisi araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Çalışma verileri, öğrencilerin tanıtıcı özelliklerini içeren Kişisel Bilgi Formu ve Kadına İlişkin Namus Anlayışı Tutum Ölçeği” (KİNATÖ) ile toplanmıştır. Öğrencilerin yaş ortalaması 20,98±1,80, %69.5’i (n=139) kadın, %30,5’i (n=61) erkek, %62’si (n=124) sağlık ile ilgili bölümlerde okumaktadır. Genel olarak erkek öğrencilerin, imam hatip lisesinden mezun olmuş, sayısal bölümlerde okuyan, annesi okur-yazar olmayan, köyde doğan, babası okur-yazar olmayan, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde doğan öğrencilerin namus ile ilgili tutumlarının daha olumsuz olduğu görülmüştür. Bu çalışmada ailenin, cinsiyetin, kırsal bölgede doğmanın ve yaşamının, eğitimin namus algısı üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Tüm eğitim aşamalarında, sosyal medya ve iletişim araçlarında, vaaz ve hutbelere toplumsal cinsiyet rolleri, kadın-erkek eşitliği, hukuki düzenlemeler ile ilgili bilgilendirmelerin gerçekleştirilmesi sağlanabilir. Konunun kök nedenlerinin ve önlemlerin belirlenmesi açısından farklı sosyal çevreye sahip geniş kitlelerle gerçekleştirilecek projelerin, araştırmaların gerçekleştirilmesi desteklenmelidir.

Anahtar kelimeler: Kadınlar, Kadının Rolü, Erkeğin Rolü, Cinsiyet Eşitliği.

*Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, bernadogan@arel.edu.tr.
ORCID: 0000-0001-9538-3494.

⁺Öğr. Gör., İstanbul Arel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, yasemincavus@arel.edu.tr.
ORCID: 0000-0003-0626-6582.

^ΩSerbest Araştırmacı, burcuozzz77@gmail.com. ORCID: 0000-0001-9155-3732.

[×]Serbest Araştırmacı, Dr. Lütfi Kırdar Şehir Hastanesi Göğüs Hastalıkları Kliniği, fatime0056@gmail.com.

ORCID: 0000-0001-9819-316X.

^ΘSerbest Araştırmacı, hatice.ozdgn22@gmail.com. ORCID: 0000-0002-1663-0790.

Highlights:

- The cultural structure of the family and society has an impact on the perception of honor.
  - It was understood that the students generally had egalitarian attitudes regarding the understanding of honor towards women.
  - Relevant information should be provided at all stages of education, starting from the pre-school period.
  - Training should be provided to all public institutions and organizations, universities and private sector employees.
-

Abstract: This research aims to evaluate the understanding and attitudes of honour towards women and examines the factors that may change the attitudes and perceptions of university students. The research is descriptive-cross-sectional. 200 university students form the sample of the research. The data of the study are collected with the Personal Information Form, which includes the descriptive characteristics of the students, and the "Attitude Scale for the Women-Related Conception of 'Honor'" (ASWRCH). The mean age of the students is 20.98 ± 1.80 , 69.5% (n=139) female, 30.5% (n=61) male, 62% (n=124) studying health. Male students, who graduated from imam hatip high school, have been studying in the departments related to numeracy, whose mother is illiterate, who were born in a village, whose father is illiterate, who were born in the Southeastern and Eastern Anatolia regions, have more negative attitudes towards honour. It is seen that family, gender, birth place and living in a rural area, education have an impact on the perception of honor. For a systematic mentality change, it can be ensured that information on gender roles, equality between women and men and legal regulations can be provided in all educational stages, in the social media and communication tools and sermons. In order to determine the root causes of the issue and measures, projects and researches should be carried out with large audiences with different social environments.

Keywords: Women, Women's Role, Men's Role, Gender Equity.

Summary

The cultural structure in the society in which the individual is located causes some expectations to be formed for people's behaviour, thoughts, and actions. One of these social norms is that there are differences between men and women in terms of behaviour, duties, and responsibilities. These norms have revealed the concept of gender and the concept of honour that this concept has shaped. The idea of gender is expressed as a set of behaviours, responsibilities, and roles expected and accepted by society by the biological sex of people (Yaşar, 2011:15; Zeyneloğlu, 2008:7). Society assigns the role of care, upbringing, and reproduction to women while delegating tasks such as superiority and high status in decision-making to men (Çaylan Çağlayan and Topatan, 2020:78). As a result of these roles, men have been more active economically, politically and socially in the society, and women have been involved in the execution of housework or the service sector (Altınova and Duyan, 2013: 10). Women could not take advantage of the educational opportunities and economic resources provided. They could not take an active role in business life and politics.

This research aims to evaluate the understanding and attitudes of honour towards women and examines the factors that may change the attitudes and perceptions of university students. It is a descriptive-cross-sectional research design with a sample of 200 university students. Data collection involves a Personal Information Form to gather students' demographic information and the "Attitude Scale for the Women-Related Conception of 'Honor' (ASWRCH)." Data are collected online through Google Forms. Ethical approval is granted by the Ethics Committee of Istanbul Arel University (Date: 5.02.2021, Number: 2021/03), adhering to Helsinki Declaration guidelines. The study focuses on university students aged 18-24 in Istanbul. Power analysis, conducted using G-Power (version 3.1.9.6), determines the appropriate sample size.

This study shows that the students generally have a negative attitude towards understanding honour regarding women. However, it is seen that male students who graduated from Imam Hatip High School, whose mother is illiterate, who were born in a village, whose father is illiterate, and who were born in the Southeast and East Anatolia regions have the lowest ASWRCH total score average and traditional honour understanding score averages. In terms of the egalitarian approach sub-dimension, it is determined that the lowest average score is among students who graduated from Imam Hatip High School, whose mother is illiterate, who was born in a village, whose father is illiterate, and who were born in the Southeastern and Eastern Anatolia regions. In the sub-dimension of premarital sexuality/honour understanding, it is determined that the students who have been studying in numerical departments, whose mother is illiterate, who was born in a village, whose father is illiterate, who was born in the Southeast and East Anatolia regions, have the lowest average score. This study shows that the cultural structure of the family and society affects the perception of honour. For a systematic mindset of change, information about gender roles, gender equality, and legal regulations can be provided in all stages of education, visual and written media, social media and communication tools, and sermons from the preschool period. Starting from the preschool period, educational programs that include issues of honour perception and gender sensitivity at every stage of education and teach a respectful, fair approach to interpersonal relationships can be prepared and implemented. In terms of obligations arising from laws and international conventions, the relevant practices should be fulfilled with zero tolerance and without providing a penalty discount. It can be ensured that it is necessary to provide "gender equality and perception of honour" education throughout the country for all public institutions and organizations, universities, and private sector employees.

Giriş

Bireyin içinde bulunduğu toplumdaki kültürel yapı; kişilerin davranışlarına, düşüncelerine ve hareketlerine yönelik bazı beklentilerin oluşmasına neden olmaktadır. Bu sosyal normlardan biri de erkek ve kadın arasında davranış, görev ve sorumluluklar yönünden farklılıkların olmasıdır. Bu normlar toplumsal cinsiyet kavramını ve bu kavramla şekillenen namus kavramını ortaya çıkarmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı; kişilerin biyolojik cinsiyetine uygun olarak, toplum tarafından beklenen ve kabul edilen davranış biçimleri, sorumluluk ve roller bütünü olarak ifade edilmektedir (Yaşar, 2011: 15; Zeyneloğlu, 2008: 7). Toplumsal cinsiyet kavramı zaman içinde ve farklı toplumlarda değişkenlik göstermekte, bireylerin hayatını farklı dönemlerde birçok açıdan etkilemektedir. Birey, cinsiyeti sebebiyle hizmet erişiminde, oluşan fırsatların kullanımında ya da kaynakların ayrılmasında haksızlığa uğrayabilmektedir (Başar, 2017: 131) Cinsiyete özgü kural ve davranışlara uyulmadığı takdirde damgalama, dışlama ya da ayrımcılık gibi sağlıklı olumsuz etkileyen davranışlar ile karşılaşmaktadır. Özellikle kadınlar, düşük toplumsal statüye sahip olarak görülmekte ve bu durumdan olumsuz olarak etkilenmektedir (Başar, 2017: 133).

Namus kavramı, geleneksel bakış açısıyla sıkça ilişkilendirilir, ancak bu ilişkilendirme karmaşık ve indirgemeci olabilir. Geleneksel namus anlayışı, genellikle toplumsal cinsiyet rollerinin katı olduğu, aile değerlerinin ve toplumsal normların daha klasik bir şekilde korunduğu bir dönem veya toplum yapısını vurgular (Bağlı, 2008: 22). Toplum kadınlara bakım verme, büyütme ve üreme rolünü yüklerken erkeklere karar vermede üstünlük, yüksek statü gibi görevleri yüklemektedir (Çaylan Çağlayan ve Topatan, 2020: 78). Bu roller sonucunda erkekler; toplumda ekonomik, siyasi ve sosyal açıdan daha aktif olmuş, kadınlar ise ev işlerinin yürütülmesinde veya hizmet sektöründe yer almışlardır (Altınova ve Duyan, 2013: 10). Ancak bu, namus kavramını yalnızca bu geleneksel anlamda ele almanın eksik bir bakış açısı olduğunu gösterir. Modern toplumlarda da namus anlayışı karmaşık bir şekilde değişebilir ve farklı yorumlarla karşılaşılabilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, insan hakları ve bireysel özgürlükler gibi modern değerler, namusun yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Bu nedenle, namus kavramını anlamak için geleneksel ve modern bakış açılarına dikkate almak önemlidir. Ayrıca, namus kavramı farklı kültürlerde ve toplumların farklı zaman dilimlerinde farklı şekillerde yorumlanabilir. Bu nedenle, sadece geleneksel veya modern bir perspektife sıkıştırmadan, kültürel, tarihsel ve toplumsal bağlamları dikkate alarak namusu anlamaya çalışmak daha kapsamlı bir yaklaşım sunabilir. Bu yaklaşım, namusun çok yönlü bir kavram olduğunu ve farklı toplumlarda farklı şekillerde ifade edilebileceğini kabul eder (Bağlı, 2008: 106).

Ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yansımaları sıklıkla görülmektedir. Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, Dünya Ekonomik Forumu tarafından ilk kez 2006 yılında toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusundaki ilerlemeyi ölçmek ve ülkelerin ekonomik fırsatlar, eğitim, sağlık ve siyasi yetki alanlarındaki cinsiyet eşitsizliklerini karşılaştırmak amacıyla oluşturulmuştur. Bu endeks ülke sıralamalarını vererek cinsiyet eşitsizliğinin nedenlerini ve bu eşitsizliği kapatmak için yerine getirilen politikaları izler. 2021 yılındaki rapor Küresel Cinsiyet Eşitsizliği bakımından 156 ülkenin sıralamalarını ve puanlarını sunmuştur. Bu rapora göre Türkiye, 156 ülke arasında cinsiyet eşitsizliği bakımından alt sıralarda yer alarak 133. olmuştur (World Economic Forum, 2021: 10).

Türkiye'deki kadınlar, “aile namusuna zarar gelmemesi” bahanesiyle erkekler tarafından denetlenmektedir. Bu sürekli denetleme, cinsiyet eşitsizliğinin temelinde yatan şeydir. Bu tahakkümün en olumsuz sonuçları özellikle toplumsal cinsiyet ve namus algılarında ortaya çıkmaktadır (Çaylan Çağlayan ve Topatan, 2020: 78; Kumcağız ve Dadashzadeh, 2017: 121). Namus, toplumsal cinsiyet kavramı ile anlamlı hale gelmekte ve farklı kültürlerde farklı anlamlar taşıyabilmektedir (Kalav, 2012:152). Farklı kültürlerde “namus”, toplumsal normlar, değerler ve cinsiyet rolleri ile sıkı sıkıya bağlı bir kavramdır. Bu kavram, farklı coğrafyalarda ve kültürlerde farklı şekillerde tanımlanır ve yorumlanır. Aynı zamanda bu kavramın belirli bir toplum içinde nasıl algılandığını ve nasıl işlediğini ifade eder. Orta Doğu’da namus, namus kültürü kavramı ile tanımlanırken, Asya’da namus, görünür imaj kültürü kavramı ile tanımlanmaktadır. Namus kültürlerinde, erkeklerin toplumda baskın ve güçlü bir rol oynaması beklenirken kadınlar için itaatkârlık, toplumsal cinsiyet rollerine uyma ve özellikle cinsel davranışlarında titizlik gösterme beklentisi bulunur. Kadınların davranışları, özellikle cinsel yaşamları (bekâret, evlilik dışı ilişkiler, farklı erkeklerle ilişkiler, cinsel konulardaki mahremiyet vb.), aile onuru ve namusu açısından büyük önem taşır. Toplumun gözünde, ailenin saygınlığı, itibarı ve namusu, herhangi bir davranışla tehlikeye atılabilir. Bu nedenle, toplum tarafından belirlenen normlara uymak ve ailenin namusunu korumak büyük bir öneme sahiptir. Namus kültürü, genellikle aile onurunu koruma, cinsel davranışların denetlenmesi ve kadınların aile içindeki rollerinin sıkı bir şekilde düzenlenmesi ile ilişkilendirilir. Erkek ise kadının cinsel saflığını veya bu durumun oluşturduğu kendi namus kavramını denetlemekle sorumludur. Namus kültürlerinde, erkekler sadece kendi namuslarını korumakla kalmaz, aynı zamanda ailelerindeki kadınların namusundan da sorumlu tutulur. Eğer dışarıdan gelen bir tehdit namusa zarar verirse erkekler genellikle tepki vermekle yükümlüdür. Benzer şekilde, aile içinde namusla ilgili davranışlarda uygun davranmayan kadınlarla ilgilenmek de erkeklere düşer. Bu durumda, erkekler stres, aşağılanma, anksiyete, utanç ve öfke gibi duygular yaşayabilirler. Bu duygular, namusu zarar gördüğünü düşündükleri kadına

yöneltir. Ayrıca, aile üyeleri, toplumun beklentileri, erkeklik algısı, ataerkillik ve toplumsal baskı gibi faktörler de erkeklerin şiddet uygulama eğilimini artırabilir. Bu, namus kültürlerindeki erkeklerin üzerindeki büyük bir baskı ve sorumluluğun bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Kısacası bu kültürlerde namus ihlali ciddi sonuçlar doğurabilir ve toplum içinde dışlanmaya veya şiddet ve baskıya başvurarak namusun korunmasına neden olabilir (Aksoy ve Vefikuluçay Yılmaz, 2019: 4; Hamzaoğlu ve Konuralp, 2019: 53; Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013: 86-87). Namus kültürüne benzeyen görünür imaj kültüründe ise kişinin kendisi ve toplumun gözünde değeri olarak ifade edilmektedir. Buna karşın Batı kültürlerinde namus, onur kültürü kavramı ile tanımlanmaktadır. Bu kavram genellikle bireysel özgürlüklere ve eşitlik ilkelerine dayalı olarak farklı bir şekilde algılanır. Burada her bireyin doğuştan sahip olduğu içsel bir değere vurgu yapılmaktadır. Kişinin kendi davranışlarından sorumlu hissetmesi, kendini kontrol etmesi ve etkin bir hukuk sistemi varsa doğru davranışları teşvik eder. Bu kültürlerde, kadın bedeni ve cinselliği üzerinden namusun tanımlanma durumu daha azdır, aksine kişisel onur ve dürüstlüğü ifade eder ve toplumsal baskılarla sıkı sıkıya ilişkilendirilmez (Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013: 77). Zira bu algı farklılıkları birçok ülkede bulunmakla birlikte özellikle ataerkil ideolojilerde kendini daha belirgin şekilde göstermektedir. Ataerkil sistemlerde, erkekler genellikle ekonomik, sosyal ve politik açıdan üstün bir konumda bulunurlar. Bu sistemler, erkeklerin toplumun anahtar pozisyonlarını işgal etmelerini ve kadınlar üzerinde hakimiyet kurmalarını teşvik eder. Kadınlar ise bu sistemler içinde sıklıkla ikincil bir konumda bulunurlar. Başka bir deyişle, namus kültürlerinde kadınlar, bağımsız bireyler olarak değil, erkeğin mülkiyeti olarak algılanır ve bu durum ataerkil düzenin bir sonucudur (Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013: 79). Aynı zamanda bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliğine zarar veren, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini öne çıkararak yücelten toplumsal bir algıyı da destekler nitelikte olmaktadır (Acar ve Altunok, 2013: 18). Bu şekilde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ortaya çıkmakta, kadını ve kadının cinselliğini kontrol etme görevi erkeğe verilmektedir. Bazı toplumlarda, namus kavramının kadınların cinselliği üzerinden şekillendiğini ve bu şekilde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini desteklediği vurgulanmaktadır. Bu durumun Müslüman toplumlarda daha fazla görünür olması, İslam'ın toplumsal ve cinsel normları düzenleyen bir din olması ve farklı kültürel yorumlara tabi tutulabilmesi ile açıklanabilir. Özellikle bazı Müslüman toplumlarda, cinsellik ve namus, erkeklerin kontrolü altında görülebilecek birer “şeref” veya “onur” meselesi olarak ele alınır (Aksoy ve Vefikuluçay Yılmaz, 2019: 7). Bu, kadınların ahlaki davranışları ve cinsel kimlikleri üzerinde sıkı bir denetim gerektiği inancından kaynaklanır. Bu tür bir kontrol, kadınların özgürlüğünü ve cinsel kimliklerini sınırlayabilir, cinsel şiddeti teşvik edebilir ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirebilir. Bu algı sadece İslam toplumlarıyla sınırlı değildir; aynı zamanda Hristiyanlık ve Musevilik gibi diğer dinlerde de bulunur. Bu algı, toplumsal

cinsiyet rollerinin belirlenmesini ve uygulanmasını destekler ve erkeğin kadına üstünlüğünü savunur. Ayrıca, kadının cinsel davranışlarını namus kavramı altında değerlendirir. Bu yaklaşım, dinlerin farklı yorumlarına dayanabilir ve bu yorumlar farklı toplumlarda değişebilir. Ancak bu tür algılar, cinsiyet eşitliği ve kadın hakları açısından eleştirilere tabi tutulan yaygın sosyal normlara katkıda bulunabilir (Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013: 87-88; Aksoy ve Vefikuluçay Yılmaz, 2019: 8). Bu nedenle, namus kültürü sadece Müslüman ülkelerle sınırlı değildir, aynı zamanda Hristiyan ülkeleri gibi farklı toplumları da içerebilir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çeşitli toplumlarda ve dinlerde mevcut olabilir. Kadınların cinselliğini kontrol etmeye yönelik baskılar, bu eşitsizliği destekleyebilir ve kadın haklarına yönelik zorlukları artırabilir. Bu nedenle, cinsiyet eşitliği ve kadın hakları için mücadele, din, kültür veya coğrafyaya bakılmaksızın evrensel bir öneme sahiptir (Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013: 81).

Namus kavramı ve namus cinayetleri sadece Müslüman ülkelerle veya Asya'daki ülkelerle sınırlı bir olgu değildir. Bu kavram ve bu tür suçlar, dünya genelinde farklı toplumlarda ve kültürlerde görülebilir. Namus anlayışı ve namus cinayetleri, coğrafi sınırlarla sınırlı değildir ve çeşitli dinlere, geleneklere ve toplumsal normlara dayalı olarak değişiklik gösterebilir. (Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013:82). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise namus cinayeti gibi radikal cezaların temel nedenlerinden biridir. Namus cinayeti, genellikle kadınların aileleri veya toplum tarafından, kişisel veya aile itibarının korunması adına gerçekleştirilen şiddet eylemlerini içerir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların aile içinde veya toplumda değersizleştirilmesi, kontrol altında tutulması ve maruz kaldıkları şiddetin meşrulaştırılmasına yol açabilir. Bu bağlamda, şiddet önemli bir konu olarak karşımıza çıkar (Hamzaoğlu ve Konuralp, 2019: 52).

Geleneksel olarak, ev işleri ve çocuk bakımı, kadınların sorumlu olduğu alan olarak görülmüş ve bu anlayış kadınların ekonomik bağımsızlıklarının sınırlandırılmasına yol açmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinin bir unsuru olarak kabul edilen bu roller, kadınların iş gücüne katılımını ve kariyer olanaklarını sınırlamıştır. Bu bağlamda, ev içi emek toplumsal cinsiyet eşitsizliğini güçlendiren bir faktör olarak öne çıkar. Ücretli emek konusu, toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında ekonomik boyutta da etkilerini gösterir. Kadınlar genellikle erkek egemen sektörlerde daha düşük ücretlerle istihdam edilirken, erkekler genellikle daha yüksek ücretli pozisyonlarda bulunurlar. Bu, erkeklerin aile geçimini sağlama beklentisinin bir sonucu olarak ortaya çıkan cinsiyet temelli bir ayrımcılık örneğidir, ki bu da toplumsal normların bir yansımasıdır. Ücretli emek alanında cinsiyet eşitsizliği, kadınların ekonomik bağımsızlık kazanmalarını zorlaştırır (Bilgin, 2016: 224; Okay, 2021: 17-18). Toplumsal cinsiyet normları, beden ve cinsellikle sıkı bir şekilde ilişkilidir. Bu normlar, vücut imgesi, giyim tarzı ve cinsel davranışlar gibi alanları içerir. Bu normlara uymayan bireyler genellikle dışlanır ve ayrımcılığa maruz kalır.

Vücut, toplumsal cinsiyet rollerini onaylamak veya sorgulamak için kullanılan bir araçtır. Beden normları, bireylerin kişisel özgürlüklerini ve kimlik ifadelerini kısıtlayarak bedenleri üzerinde baskı yaratabilir (Bilgin, 2016: 221). Sonuç olarak namus ve toplumsal cinsiyet ilişkisi, birçok açıdan karmaşık ve derindir. Şiddet, ev içi emek, ücretli emek ve beden gibi alanlarda bu ilişkinin etkileri görülür. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve cinsiyete dayalı ayrımcılığı anlamak ve bu konularla mücadele etmek, daha adil ve eşitlikçi bir toplumun oluşturulmasına katkıda bulunabilir. Bu bağlamda, namus ve toplumsal cinsiyet ilişkisini anlamak ve eleştirmek, bu önemli konuları ele alarak toplumun daha eşitlikçi bir geleceğe doğru ilerlemesine yardımcı olabilir.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Yıllık Veri Raporu'na (2021) göre Türkiye'de 2021 yılında 217 şüpheli kadın ölümü ve 280 kadın cinayetinin gerçekleştiği belirtilmiştir. Bu cinayetlerin 11'inde kişilerin yakınlık durumu saptanamazken 124 kadın eşi, 37 kadın birlikte olduğu erkek, 24 kadın tanıdık birisi, 21 kadın eski eşi, 16 kadın akrabası, 13 kadın önceden birlikte olduğu erkek, 13 kadın babası, 11 kadın oğlu, 6 kadın kardeşi, 3 kadın tanımadığı biri ve 1 kadın da kendisini takip eden erkek tarafından öldürülmüştür. Bu sayı 2022 yılında artış göstermiştir 2022 yılında, 245 şüpheli kadın ölümü ve 334 kadın cinayeti kaydedilmiştir. Bu vakaların dağılımı şu şekildedir: 154'ü evli partner, 35'i birlikte olduğu partner, 27'si eski partner, 26'sı akraba, 19'u eski eş, 19'u tanıdık, 17'si baba, 10'u oğul, 6'sı kardeş, 4'ü tanımadık biri, 1'i takip eden kişi, 1'i hastası, 1'i işveren, 1'i üvey baba tarafından öldürülmüş, 13 kadının ölümüne sebep olan kişilerin ilişkisi tespit edilememiştir. Bu istatistikler, kadınların güvenliği ve toplumsal sorunların önemini vurgulamaktadır. İlgili raporda kadınların erkekler tarafından öldürülme nedenleri gösterilmiştir. 2022 yılındaki rapora göre kadınların ekonomik (%5), kendi hayatına dair karar alma (%41) ve tespit edilemeyen nedenlerle öldürüldüğü (%54) belirtilmiştir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Yıllık Veri Raporu, 2022). Kadın cinayetlerinin olmaması bir toplumun gelişmişliğini gösteren en önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Araştırmalar kadın cinayetlerinin sayısının gün geçtikçe arttığını, sıklıkla genç yetişkinlerin namus cinayetlerini gerçekleştirdiğini ve bu durumun toplumsal bir sorun haline geldiğini bildirmektedir (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006). Bu durum ise birçok değişkene bağlı olarak yıllar süren sosyal, kültürel, eğitsel, ailesel ve bunların dışındaki birçok faktörün etkisi ile ortaya çıkmaktadır (Aksoy ve Vefikuluçay Yılmaz, 2019: 14). Her ne kadar Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Yıllık Veri Raporu'nda namus saikiyle kadın cinayetlerinin işlendiği belirtilmemiş olsa da yapılan çalışmalar kadın cinayetlerinin nedenlerinden biri olarak namus kavramını ön plana çıkarmaktadır. Eşini öldüren kadın ve erkekler üzerinde yapılan bir çalışmada, erkeklerin çoğunluğunun, eşleri boşanmayı veya kendilerini terk etmeyi düşündüğünde fiziksel şiddete başvurduğu ve buna karşı çıktığı belirtilmiştir. Ayrıca, kıskançlık, kıskançlık şüphesi ve

namus gibi motivasyonların eş öldürme olaylarına katkı sağladığına dair bulgular da vurgulanmıştır (Kolburan, 2017: 198).

Namus, kadınların cinsel davranışlarını kontrol etmek ve sınırlamak amacıyla kullanılan bir kavramdır. Bu, bekaret ve iffetle ilişkilendirilir ve aile, toplum ve devlet tarafından denetlenir. Namus algısının odak noktasının genellikle kadın olmasında eril şiddetin gerekçeleri ve temel nedenleri bulunmaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve patriarkal normların bir sonucu olarak ortaya çıkar. Patriarkal toplumlarda, erkeklerin kadınlar üzerinde kontrol sahibi oldukları ve kadınların toplumsal rollerinin belirlendiği bir düzen mevcuttur. Namus, genellikle ailenin ve toplumun erkek üyeleri tarafından korunması gereken bir değer olarak kabul edilir. Kadınların cinsel davranışları ve toplum içindeki davranışları, bu anlayışa göre erkekler tarafından kontrol edilmelidir. Eril şiddet, kadınların namusunun korunması adına kullanılan bir araç olarak ortaya çıkabilir. Kadınlar, bu nedenle aile içinde veya toplumda baskı altında tutulabilir, cinsel şiddete uğrayabilir veya namus cinayetleri gibi şiddet eylemlerine maruz kalabilir. Eril şiddet, patriarkal toplumlarda kadınların denetim altında tutulmasına ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürdürülmesine katkıda bulunabilir. Bu nedenle, namus algısının kadın odaklı olması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olarak görülebilir ve bu tür algıları değiştirmek için cinsiyet eşitliği çalışmaları ve toplumsal normların gözden geçirilmesi önemlidir. Ayrıca namus, kadınların kamusal alandaki varlığını da sınırlayabilir. Kadınların toplumsal rolleri ve hareketleri namus adına sınırlanır. Bu nedenle namus, sadece cinsellikle veya coğrafyayla sınırlı değildir, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerini ve güç dinamiklerini içerir. Bu yüzden namusun kadınların yaşamlarını nasıl etkilediğini anlamak ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele etmek önemlidir (Hamzaoğlu ve Konuralp, 2019: 53; Bilgin, 2016: 222-227).

Toplum yapısının değişiminde ve gelişiminde rol oynayan önemli dinamiklerden biri gençlik olarak kabul edilmektedir. Gençler, toplumun geleceği üzerinde büyük etkilere sahip olabilirler ve bu etkiler çeşitli yönlerde doğru değişebilir. Bu değişiklikler ve etkiler genellikle toplumun ekonomik, kültürel ve sosyal yapısını etkileyebilir. Gençler, toplumsal sorunlara duyarlılık gösterme eğilimindedirler ve sosyal adalet meselelerine ilgi duyarlar. Bu, toplumun adalet sistemi, insan hakları ve çevre koruma gibi alanlarda değişiklikler yapılmasına yol açabilir (Er Güneri ve Şen, 2018:259). Bu açıdan toplumda cinsiyet eşitliğinin temellerinin oluşmasına ve toplumdaki namus algısının olumlu yönde değişmesine katkı sağlayacak en önemli grup gelecek nesli oluşturacak üniversite öğrencileri olup öğrencilerde bu algının oluşturulmasının toplumda sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir (Er Güneri ve Şen, 2018:265). Bu çalışmada, bir toplumun kültürel ve sosyal yapısının değişimi ve gelişiminde rol oynayan ve gelecek nesli temsil eden üniversite öğrencilerinin, kadına ilişkin namus hakkındaki

tutumlarının ve ilişkili faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda bu araştırma, kadına ilişkin namus anlayışı ve tutumlarını değerlendirmeyi amaçlayarak, üniversite öğrencilerinin bu konudaki tutumlarının ve algılarının hangi faktörlerle değişebileceğini incelemekte ve bu bakımdan literatüre katkı sağlamaktadır. Araştırmanın önemi, namus algısının günümüzdeki durumunu anlamak, bu algının üniversite öğrencileri arasında nasıl yaygın olduğunu ve farklı öğrenci grupları arasında nasıl değişebileceğini anlamaktır. Bu, toplumun genelinde cinsiyet eşitsizliği ve şiddetle ilgili farkındalığı artırmak ve bu sorunlarla mücadele etmek için önemlidir.

Araştırma soruları;

- Üniversite öğrencilerinin KİNATO toplam puan ve alt boyut puanları nedir?
- Üniversite öğrencilerinin tanıtıcı özelliklerine göre KİNATO toplam puanları ve alt boyutları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tanımlayıcı-kesitsel olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Zamanı ve Yeri

Araştırma, İstanbul ilinde eğitim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılan 200 öğrencinin kadına ilişkin namus anlayışı ile ilgili tutumlarının incelenmesi amacıyla Eylül 2020-Haziran 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada kullanılan anket iki bölümden ve 41 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölümde bulunan “Kişisel Bilgi Formu” nda öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri hakkında sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde Kadına İlişkin Namus Anlayışı Tutum Ölçeği (KİNATÖ) yer almaktadır. KİNATÖ, Gürsoy ve Arslan (2011:33) tarafından geliştirilmiş olup ölçek 25 maddeden oluşmakta ve 3 alt boyutu bulunmaktadır: Geleneksel namus anlayışı alt boyutu ile ilgili 9, eşitlikçi yaklaşım alt boyutu ile ilgili 11 ve evlilik öncesi cinsellik anlayışı alt boyutu ile ilgili 5 ifade yer almaktadır. Yer alan ifadeler için “Tamamen Katılıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Hiç Katılmıyorum”, “Katılıyorum” seçenekleri olan 5’li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan “125”, en düşük puan ise “25”tir. Ölçeğin alt boyutlarından olan “Geleneksel Namus Anlayışı” boyutundan 9 ile 45 arasında, “Eşitlikçi Yaklaşım” boyutundan 11-55 arasında, “Evlilik Öncesi Cinsellik/Namus Anlayışı” boyutundan ise 5-25 arasında puan alınmaktadır. “Geleneksel Namus Anlayışı” alt boyutunda “Kadının namusunu babası, erkek kardeşi vb, evlenince kocası korumalıdır”, “Eşitlikçi Yaklaşım” alt

boyutunda “Her genç kızın/kadının karşı cinsten duygusal arkadaşı olması doğaldır”, “Evlilik Öncesi Cinsellik/Namus Anlayışı” alt boyutunda “Kadının bakireliği erkeğin kadına olan güvenini pekiştirir” olarak alt boyuta özgü farklı maddeler bulunmaktadır. Bu ölçeğin genelinden alınan puanlar 25-50 arasında ise, öğrencilerin geleneksel ve cinsiyet ayrımcı bir tutuma sahip olduğunu gösterir. 51-75 arasındaki puanlar, kararsız bir tutumu yansıtırken, 76-125 arasındaki puanlar eşitlikçi bir tutuma işaret eder. Yani, ölçekten alınan puan ne kadar yüksekse, öğrencilerin kadına ilişkin namus algısı ve tutumları o kadar olumlu olarak değerlendirilir. Gürsoy ve Arslan’ın (2011:32) çalışmasında ölçeğin toplam Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,93’tür. Bu çalışmada ölçek toplam puan Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,90, “Geleneksel Namus Anlayışı” alt boyutu 0,82, “Eşitlikçi Yaklaşım” alt boyutu 0,83, “Evlilik Öncesi Cinsellik/Namus Anlayışı” alt boyutu 0,85 olarak yüksek güvenilirlikte bulunmuştur (Karagöz, 2021:19). Araştırmanın verileri Google Form uygulaması üzerinden oluşturulan veri toplam formu ile online olarak toplanmıştır.

Araştırmanın Etik Boyutu

Bu çalışma için 5.02.2021 tarihinde İstanbul Arel Üniversitesi Etik Kurulu'ndan izin alınmış ve Helsinki Bildirgesi kriterleri dikkate alınmıştır. Bu, çalışmanın etik açıdan uygun şekilde tasarlandığını ve yürütüldüğünü göstermektedir. Bilgilendirilmiş onam formunda gizlilik, güvenilirlik ilkelerine ve çalışmanın kapsamına yer verilmiştir. Çalışmada kullanılan ölçeği geliştiren Elif Gürsoy’dan mail yoluyla ölçeğin kullanım izni alınmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın evrenini, İstanbul ilinde eğitim gören 18-24 yaş aralığındaki üniversite öğrencileri oluşturmuştur. Uygun örneklem sayısını belirlemek için G-Power (sürüm 3.1.9.6) kullanılarak güç analizi yapılmıştır. Analiz için erkek ve kadın katılımcıların ortalama Kadına İlişkin Namus Anlayışı Tutum Ölçeği (KİNATÖ) puanları kullanılmıştır. Post hoc güç analizi, 0.46 ($n = 0.05$) etki büyüklüğü ve %90’lık bir güç ile örneklem sayısının 198 olmasının anlamlı farklılıkları tespit etmek için yeterince büyük olduğunu göstermiştir (Şekil 1).

```
[1] -- Saturday, January 15, 2022 -- 01:44:32
t tests - Means: Difference between two independent means (two groups)

Analysis:  Post hoc: Compute achieved power
Input:     Tail(s)                = One
          Effect size d          = 0,4595862
          α err prob             = 0,05
          Sample size group 1    = 139
          Sample size group 2    = 61
Output:    Noncentrality parameter δ = 2,9924321
          Critical t             = 1,6525858
          Df                     = 198
          Power (1-β err prob)   = 0,9094425
```

Şekil 1.
Post hoc Güç Analizi

Veriler online olarak toplandığından sadece anketleri eksiksiz dolduran katılımcılar çalışmaya dahil edilmiştir. Yeterli örneklem büyüklüğüne (n=200) ulaşıldığında çalışma sonlandırılmıştır. Örneklem oluşturulmasında olasılıksız örneklem yöntemlerinden olan gelişigüzel örneklem yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın İstatistiksel Analizi

Veri analizi için SPSS 20 versiyonu kullanıldı. Normal dağılıma uygunluk için Skewness ve Kurtosis değerleri incelendi. Kurtosis ve Skewness değerleri -1.5 ile +1.5 arasında olduğunda verinin normal dağılım gösterdiği kabul edilir (Tabachnick ve Fidell, 2013:485). Yapılan normallik testi sonucunda, KİNATÖ toplam ölçek puanının normal dağıldığı, ancak üç alt boyutun normal dağılım göstermediği belirlendi. Normal dağılım gösteren veriler için Bağımsız T Testi (t), Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) (F) testi ve fark yaratan grupları belirlemek için Bonferroni ve Tamhane testleri kullanıldı. Normal dağılım göstermeyen veriler için Mann-Whitney U testi (U), Kruskal Wallis testi (KW) ve fark yaratan grupları belirlemek için Bonferroni testi uygulandı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edildi.

Bulgular

Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması $20,98 \pm 1,80$ (min: 18, max: 24) olup %69,5'i (n=139) kadın, %30,5'i (n=61) erkektir. Öğrencilerin %62'si (n=124) sağlık ile ilgili bölümlerde, %18,5'i (n=37) sosyal bilimler ilgili bölümlerde, %19,5'i (n=39) sayısal bilimler ile ilgili bölümlerde öğrenimlerini sürdürmektedir. Katılımcıların çoğunluğu, %49'u (n=98) Marmara Bölgesinde doğmuş, %55'i doğdukların yerin il merkezi olduğunu iletmiştir. Annelerinin ve babalarının eğitim düzeyinin çoğunlukla ilköğretim ya da lise mezunu olduğu görülmüştür. Katılımcıların en son mezun oldukları okullar incelendiğinde %33 oranında Anadolu, Süper, Fen Lisesi; %25,5 oranında İmam Hatip Lisesi mezunu oldukları belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özellikleri ve KİNATÖ Toplam Puan Ortalaması (N=200)

		n	%
Cinsiyet	Erkek	139	69,5
	Kadın	61	30,5
Öğrenim alanı	Sağlık	124	62
	Sosyal	37	18,5
	Sayısal	39	19,5
Sınıf	1	94	47
	2	33	16,5
	3	33	16,5
	4	40	20
Medeni Durum	Evli	32	16
	Bekar	168	84
Mezun Olunan Lise	Normal Lise	25	12,5

	Anadolu, Süper, Fen Lisesi	66	33
	Özel Lise/Kolej	13	6,5
	Meslek Lisesi	45	22,5
	İmam Hatip Lisesi	51	25,5
Annenin Eğitim Düzeyi	Okuryazar Değil	22	11
	İlköğretim Mezunu	126	63
	Lise Mezunu	38	19
	Üniversite ve Üstü Mezun	14	7
Babanın Eğitim Düzeyi	Okuryazar Değil	10	5
	İlköğretim Mezunu	109	54,5
	Lise Mezunu	42	21
	Üniversite ve Üstü Mezun	39	19,5
Annenin Çalışma Durumu	İşçi	20	10
	Memur	7	3,5
	Esnaf	5	2,5
	Emekli	16	8
	Serbest	8	4
	Çalışmıyor	144	72
Babanın Çalışma Durumu	İşçi	42	21
	Memur	22	11
	Esnaf	20	10
	Emekli	68	34
	Serbest	37	18,5
	Çalışmıyor	11	5,5
Doğdukları Bölge	Marmara	98	49
	İç Anadolu	8	4
	Karadeniz	10	5
	Akdeniz	22	11
	Güneydoğu	45	22,5
	Doğu	9	4,5
	Ege	8	4
Doğdukları Özellği	Köy	19	9,5
	İlçe	71	35,5
	İl	110	55

Çalışmaya katılan öğrencilerin Kadına İlişkin Namus Anlayışı Tutum Ölçeği toplam puan ortalamasının $110,16 \pm 13,85$, Geleneksel Namus Anlayışı alt boyut puan ortalamasının $37,81 \pm 5,67$, Eşitlikçi Yaklaşım puan ortalamasının $50,94 \pm 4,93$, Evlilik Öncesi Cinsellik/Namus Anlayışı puan ortalamasının $18,36 \pm 5,58$ olduğu saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2.

Öğrencilerin KİNATÖ ve Alt Boyutlar Toplam Puan Ortalamalarının Dağılımı

	$\bar{X} \pm SS$	Min.	Max.
KİNATÖ Toplam Puan Ortalaması	$110,16 \pm 13,85$	65	125
Geleneksel Namus Anlayışı Toplam Puan Ortalaması	$37,81 \pm 5,67$	9	45
Eşitlikçi Yaklaşım Toplam Puan Ortalaması	$50,94 \pm 4,93$	30	55
Evlilik Öncesi Cinsellik/Namus Anlayışı Toplam Puan Ortalaması	$18,36 \pm 5,58$	5	25

$\bar{X}$ =ortalama, SS: Standart Sapma, Min: Minimum Maks: Maksimum

Katılımcıların cinsiyet, annenin eğitim düzeyi, doğdukları yerin özelliği, babanın eğitim durumu ve doğulan bölgeye göre KİNATÖ toplam puan ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Fark yaratan grupları bulmak için Post Hoc ikili karşılaştırmalardan Bonferroni, Tamhane's testleri uygulanmıştır. En düşük toplam puan ortalamasının erkek, imam hatip lisesinden mezun olmuş, annesi okur-yazar olmayan, köyde doğan, babası okur-yazar olmayan, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde doğan öğrencilerde olduğu görülmüştür (Tablo 3).

Ölçek alt boyutlarından geleneksel namus anlayışı puan sıra ortalamalarına bakıldığında cinsiyet, annenin eğitim durumu, doğdukları yerin özelliği, babanın eğitim durumu, doğulan bölge bakımından anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Erkek öğrencilerin, imam hatip lisesinden mezun olan, annesi okur-yazar olmayan, köyde doğan, babası okur-yazar olmayan, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde doğan öğrencilerin en düşük geleneksel namus anlayışı puan sıra ortalamalarına sahip olduğu görülmüştür (Tablo 3).

Eşitlikçi yaklaşım alt boyutuna bakıldığında, mezun olunan lise, annenin eğitim durumu, doğdukları yerin özelliği, babanın eğitim durumu ve doğulan bölgeye göre ilgili alt boyutun sıra ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Fark yaratan grupları bulmak için yapılan analizler sonucunda en düşük puan sıra ortalamasının imam hatip lisesinden mezun olmuş, annesi okur-yazar olmayan, köyde doğan, babası okur-yazar olmayan, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde doğan öğrencilerde olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3).

Diğer bir alt boyut evlilik öncesi cinsellik/namus anlayışı değerlendirildiğinde okunulan bölüm, annenin eğitim durumu, doğdukları yerin özelliği, babanın eğitim durumu ve doğulan bölgeye göre ilgili alt boyutun sıra ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Fark yaratan grupları bulmak için yapılan analizler ile ölçek toplam puan ortalamaları ve diğer iki alt boyutta çıkan sonuçlara benzer olarak annesi okur-yazar olmayan, köyde doğan, babası okur-yazar olmayan, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde doğan öğrencilerin en düşük puan sıra ortalamasına sahip olduğu tespit edilmiştir. Okunulan bölüm ile sadece evlilik öncesi cinsellik/namus anlayışı puan sıra ortalaması alt boyutunun istatistiksel anlam gösterdiği görülmüştür. Sosyal bölümler ve sanat ile ilgili bölümlerde okuyan öğrencilerin evlilik öncesi cinsellik/namus anlayışı puan sıra ortalamasının sayısal ve fen bilimleri ile ilgili bölümlerde okuyan öğrencilerden yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 3).

Tablo 3.
Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre KİNATÖ Toplam ve Alt Boyut Ortalamalarının Karşılaştırılması

		KİNATÖ Toplam Puan Ortalaması			Geleneksel Namus Anlayışı		Eşitlikçi Yaklaşım		Evlilik Öncesi Cinsellik/Namus Anlayışı	
		n	$\bar{X}$	SS	n	Sıra Ort.	n	Sıra Ort.	n	Sıra Ort.
Cinsiyet	Kadın	139	111,899	12,372	139	107,60	139	103,78	139	105,27
	Erkek	61	106,213	16,190	61	84,31	61	93,03	61	89,64
		t = 2,447			U= 3252		U= 3784		U= 3577	
		p= 0,016*			p= 0,006*		p= 0,217		p= 0,077	
Öğrenim alanı	Sağlık	124	110,01	14,465	124	98,28	124	100,71	124	99,46
	Sosyal	37	113,56	11,936	37	107,57	37	108,64	37	118,73
	Sayısal	39	107,41	13,208	39	100,86	39	92,12	39	86,53
		F= 1,190			KW= 0,794		KW= 1,617		KW= 6,042	
		p= 0,151			p= 0,672		p= 0,446		p= 0,049* Bonferroni= 2>3	
Mezun Olunan Lise	Normal Lise (1)	25	112,360	11,754	25	101,76	25	108,84	25	99,54
	Anadolu, Süper, Fen Lisesi (2)	66	110,393	13,060	66	104,67	66	94,96	66	100,06
	Özel Lise/Kolej (3)	12	115	13,922	12	93,73	12	122,31	12	128,88
	Meslek Lisesi (4)	45	112,733	12,725	45	114,32	45	115,78	45	107,99
	İmam Hatip Lisesi (5)	51	105,294	15,769	51	84,01	51	84,54	51	87,70
		F= 2,599			KW= 7,812		KW= 10,406		KW= 6,448	
		p= 0,038* Bonferroni= 3>5, 4>5			p= 0,099		p= 0,034* Bonferroni=4>5, 3>5		p= 0,168	
Annenin Eğitim Durumu	Okuryazar değil (1)	22	100,590	11,721	22	59,09	22	63,00	22	64,16
	İlköğretim mezunu (2)	126	110,936	13,499	126	105,63	126	106,53	126	101,80
	Lise mezunu (3)	38	114,657	12,170	38	113,16	38	111,37	38	120,01
	Üniversite ve üstü mezun (4)	14	106,071	17,508	14	85,04	14	75,64	14	92,93
		F= 5,753			KW= 16,261		KW= 15,142		KW= 13,423	
		p= 0,001* Bonferroni= 3>1, 2>1			p= 0,001* Bonferroni= 2>1, 3>1		p= 0,002* Bonferroni= 2>1, 3>1, 3>4		p= 0,004* Bonferroni= 2>1, 3>1	
Doğdukları Yerin Özelliği	Köy (1)	19	100,789	15,142	19	60,47	19	75,34	19	69,63
	İlçe (2)	71	108,225	14,614	71	96,61	71	88,69	71	93,82

	İl (3)	110	113,036	12,229	110	109,92	110	112,47	110	110,14
		F= 7,918			KW= 13,298		KW= 11,726		KW= 9,491	
		p= 0,000* Bonferroni= 3>1, 3>2			p= 0,001* /Bonferroni= 2>1, 3>1		p= 0,003* / Bonferroni= 3>1, 3>2		p= 0,009* / Bonferroni= 3>1, 3>2	
Babann Eğitim Durumu	Okuryazar değil (1)	10	98	7,888	10	45,80	10	54,95	10	43
	İlköğretim mezunu (2)	109	110,798	14,136	109	100,20	109	106,44	109	105,28
	Lise mezunu (3)	42	113,619	10,873	42	113,80	42	110,32	42	109,55
	Üniversite ve üstü mezun (4)	39	107,794	15,379	39	101,04	39	84,99	39	92,14
		F/Welch= 9,266			KW= 12,038		KW= 11,836		KW= 12,572	
		p= 0,000* Tamhane's=3>1, 2>1			p= 0,007* Bonferroni= 2>1, 4>1, 3>1		p= 0,008* Bonferroni= 2>1, 3>1, 2>4, 3>4		p= 0,006* Bonferroni= 4>1, 2>1, 3>1	
Doğulan Bölge	Marmara (1)	98	113,285	12,241	98	114,14	98	109,14	98	114,14
	İç Anadolu (2)	8	110,250	15,627	8	99	8	94,69	8	106,06
	Karadeniz (3)	10	108,100	23,492	10	106,20	10	105,10	10	105,35
	Akdeniz (4)	22	114,772	11,334	22	125,55	22	113,73	22	116,93
	Güneydoğu Anadolu (5)	45	102,933	12,170	45	67,16	45	78,13	45	67,14
	Doğu Anadolu (6)	9	98,666	15,475	9	57,44	9	74	9	53,11
	Ege (7)	8	115,375	9,679	8	94,94	8	113,94	8	117,56
		F/Welch= 4,941			KW=31,999		KW=13,047		KW=29,311	
		p= 0,001* / Tamhane's= 1>5, 4>5			p=0,000* Bonferroni= 1>6, 4>6, 3>5, 1>5, 4>5		p=0,042* Bonferroni=1>5, 4>5		p=0,000* Bonferroni= 3>6, 1>6, 4>6, 7>6, 1>5, 4>5, 7>5	

$\bar{X}$ =ortalama, SS: Standart Sapma, t= t-test, F=Anova testi, U: Mann-Whitney U, KW: Kruskal Wallis, *p<0.05

Araştırma toplumun kültürel ve sosyal yapısının değişimi ve gelişiminde rol oynayan ve gelecek nesli temsil eden üniversite öğrencilerinin, kadına ilişkin namus hakkındaki tutumlarının ve ilişkili faktörlerin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada öğrencilerin ölçeğin genelinden aldıkları toplam puan ortalamasına bakıldığında (110,16±13,85) yüksek düzeyde eşitlikçi tutuma sahip oldukları anlaşılmıştır. Konu ile ilgili literatür tarandığında üniversite öğrencileri ile yapılmış birçok çalışmada benzer olarak katılımcıların eşitlikçi tutuma sahip oldukları görülmüştür (Ertekin Taştan, 2021:24; Irmak Vural ve Körpe, 2018:163; Kızılırmak ve Çakıcı, 2021:666; Şahin, 2016:46). Üniversite öğrencileri ile yapılmış diğer çalışmalardaki KİNATO toplam ölçek puan ortalaması ile bu çalışmadaki KİNATO toplam ölçek puan ortalaması karşılaştırıldığında önemli düzeyde yüksek olduğu dikkati

çekmektedir. Kızılırmak ve Çakıcı'nın (2021:666) İç Anadolu bölgesindeki bir üniversitedeki hemşirelik öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmasında KİNATÖ ölçeğinden alınan toplam puan ortalaması ($91,10 \pm 15,66$) her ne kadar eşitlikçi bir tutumu gösterse de çalışmamızdan düşük çıkmıştır. Yine benzer olarak Muş'ta bir üniversitede gerçekleştirilen çalışmada ise KİNATÖ toplam puan ortalamasının $87,57 \pm 19,19$ olduğu tespit edilmiştir (Ertekin Taştan, 2021:24). Diğer çalışmalardaki düşüklüğün sebebinin ilgili çalışmaların kadına yönelik geleneksel tutumun daha yoğun hissedildiği kırsal bölgelerde yapılmış olması olabilir. Zira ekonomik yönden geri kalmış, geleneksel tutumun daha fazla görüldüğü kırsal alanlarda namus ile ilgili geleneksel bir bakış açısının hâkim olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ölçeğin genel toplamı bakımından eşitlikçi bir yaklaşımın egemen olduğu görülse de ölçeğin alt boyutlarının farklı faktörlerle birlikte anlamlı sonuçlara ulaştığı ilerleyen süreçte tartışılacaktır.

Bu çalışmadaki alt boyutlara ait sonuçların literatür ile benzerlik gösterdiği görülmüştür (Çaylan Çağlayan ve Topatan, 2020:80; Er Güneri ve Şen, 2018:264; Ertekin Taştan, 2021:24; Kızılırmak ve Çakıcı, 2021:667). Öğrencilerin KİNATÖ toplam ve alt boyut ortalamaları cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kadınların toplam puan ve geleneksel namus anlayışı alt boyutundan anlamlı şekilde yüksek puan aldığı ve eşitlikçi bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Diğer alt boyutlar bakımından anlamlı bir farklılık görülmemiş olsa da erkeklerin puanlarının daha düşük olduğu dikkati çekmiştir. Er Güneri ve Şen'in (2018:264) çalışmasında, KİNATÖ toplam puan ortalamaları değerlendirildiğinde kadınların farklılığı yarattığı tespit edilmiştir. Irmak Vural ve Körpe'nin (2018:163) İstanbul'daki bir üniversitede öğrencilerle gerçekleştirdiği çalışmasında ölçeğin genel toplamına bakıldığında cinsiyet açısından anlamlı farklılık saptanmamış olsa da alt boyutlar bakımından erkeklerin daha geleneksel bir bakış açısında olduğu sonucuna varılmıştır. Genel olarak literatür tarandığında erkeklerin namus kavramı altındaki önermelere geleneksel bir tutum sergiledikleri görülmektedir (Demirel vd., 2019:488; Er Güneri ve Şen, 2018:264; Ertekin Taştan, 2021:26; Kızılırmak ve Çakıcı, 2021:667). Tarihsel süreç içerisinde ataerkil bir yaklaşım ile erkeğin, kadın ve bedenini kontrol etme amacı cinsler arasındaki eşitsizliğe sebep olmaktadır. Kadın ve erkek bedenindeki farklılıklar ise eşitsizlik olarak karşımıza çıkmakta ve her ne kadar eşitlik kavramı söylemde geçse de toplumsal hayatta bu eşitsizlik ve adaletsizlik olarak kendini göstermektedir. Burada belirtilen eşitsizlik ve adaletsizlikle sarmalanan namus olgusu kadına karşı geleneksel bir yaklaşımı da beraberinde getirmektedir (Kalav, 2012:153).

Öğrencilerin okuduğu alana göre yapılan analizlerde evlilik öncesi cinsellik/namus anlayışı alt boyutu açısından anlamlı bir farklılık olduğu ve en yüksek puanı alarak bu farklılığı sosyal bilimleriyle ilgili bölümlerde okuyan öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde öğrenim alanı ile KİNATÖ toplam puan ve alt boyutlarının değerlendirildiği

çalışmalarda sonuçların tutarlılık göstermediği belirlenmiştir. Irmak Vural ve Körpe' nin (2018:164) çalışmasında okunulan bölüme göre yapılan analizlerde ise toplam puan ve diğer alt boyutlarda anlamlı farklılık saptanmamıştır. Kumcağız ve Dadashzadeh' in (2017:126) Karadeniz bölgesindeki üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmalarında, eğitim fakültesi, sağlık bilimleri fakültesi, iktisat ve uygulamalı bilimler fakültesindeki öğrencilerin ölçekten aldıkları toplam puan ortalamasının mühendislik fakültesi, fen-edebiyat fakültesi ve ilahiyat fakültesi öğrencilerinden düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Alt boyutlardan evlilik öncesi cinsellik/namus anlayışı değerlendirildiğinde çalışmamıza benzer olarak anlamlı farklılık saptanmış ve ilahiyat fakültesindeki öğrencilerin en yüksek puana sahip olduğu yani kadına ilişkin evlilik öncesi cinsellik/namus anlayışı ile ilgili tutumlarının olumlu olduğu buna karşılık mühendislik fakültesindeki öğrencilerin en düşük puanı aldığı yani kadına ilişkin evlilik öncesi cinsellik/namus anlayışı ile ilgili tutumlarının olumsuz yönde olduğu görülmüştür. Demirel ve arkadaşlarının (2019:488) 1518 öğrenci ile gerçekleştirdiği çalışmasında öğrenim alanı sağlık ve sosyal bilimler olan öğrencilerin eşitlikçi tutuma daha yakın oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde farklı sonuçların çıkmasının nedeninin namus anlayışı üzerinde üniversite eğitiminin doğrudan bir etkisinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Zira toplumsal cinsiyet, namus gibi kavramların şekillenmesinde eğitim düzeyi, dünya görüşü, sosyal çevre, inanç, sosyal ve kültürel değerler gibi faktörlerin etkisi ile kişisel görüşlerini şekillendirecek etmenlerin katkı sağladığı düşünülmektedir. Bu çalışmada sosyal bilimler ile ilgili bölümde okuyan öğrencilerin eşitlikçi bir yaklaşım sergilemelerinin nedeni olarak sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmet vb. gibi bölümlerde okuyan öğrencilerin aile veya kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konuları üniversite eğitiminde ele almalarından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir (Çaylan Çağlayan ve Topatan, 2020:87). Sosyoloji/antropoloji gibi bölümler, dezavantajlı gruplarla çalışmakta ve toplumun kültürel yapısını inceleyen dersleri içermektedir. Öğrencilerin bu durum sebebiyle namus ile ilgili fikirlerini değiştirme ihtimali göz ardı edilmemelidir.

Öğrencilerin mezun oldukları liseye göre değerlendirme yapıldığında toplam puan ortalaması ve eşitlikçi yaklaşım alt boyutu bakımından imam hatip lisesi mezunlarının en düşük puanı alarak anlamlı farklılığı yarattığı görülmüştür. Her ne kadar diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılık görülme de imam hatip mezunlarının en düşük puanı aldığı dikkati çekmiştir. Üniversite öğrencileri ile yapılan benzer bir çalışmada ölçeğin geneli ile her üç alt boyutta imam hatip lisesi mezunu öğrencilerin puanlarının, normal lise, özel lise veya kolej, meslek lisesi, anadolu/süper/fen lisesinden mezun olan öğrencilerin tutum puanlarından anlamlı olarak düşük olduğu saptanmıştır (Gürsoy ve Arslan Özkan, 2014:153). İmam hatip liselerinde İslam dini ağırlık bir eğitim verilmektedir. Kur'an'da kadının toplum içinde nasıl hareket etmesi, nasıl giyinmesi gerektiği gibi

toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren ve cinsellik ile ilgili namus kültürüyle uyumlu olarak yorumlanmış ayetlerin olduğu görülmektedir. Yine İslam kültüründeki baskın kadın anlayışını yansıtan alanlardan birinin insanın yaratılışından olduğu anlaşılmaktadır. Kadının erkekleri yoldan çıkarabileceği, erkeğin üstün olduğu ve kadının erkek için yaratıldığı düşüncelerinden bahsedilerek erkeğin üstünlüğünü belirten yaklaşımlar görülebilmektedir. Bu yaklaşımlar doğrultusunda İslam dininin yorumlaması toplumdan topluma farklılık göstermiş ve geleneksel bir tutuma sahip olan toplumlar tarafından kadın sünnetinden bekaret testlerine, kadınların hareket özgürlüklerinin engellenmesinden namus cinayetlerine kadar farklı insan haklarının ihlal edildiği birçok sonuç ortaya çıkmıştır (Aslan Turan, 2020: 69). İlgili lisede bu doğrultuda bir eğitim anlayışı sergilendiğinden buradan mezun olan öğrencilerin namus, toplumsal cinsiyet kavramlarına daha geleneksel bir bakış açısından baktıkları düşünülmüştür.

Bu çalışmada öğrencilerin anne ve babalarının eğitim seviyesine göre toplam puan ve üç alt boyut bakımından anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Okur-yazar olmayan anne ve babaların toplam puan ve üç alt boyut bakımından en düşük puana sahip olduğu saptanmıştır. Gürsoy ve Aslan'ın (2014: 156) çalışmasında benzer olarak öğrencilerin anne ve babaların eğitim düzeyi düştükçe geleneksel bir yaklaşıma sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şahin'in (2016: 47) tez çalışmasında öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeyine göre toplam puan ve alt boyutlar değerlendirildiğinde özellikle anne eğitim düzeyinin düşük olması durumunda toplam puan ve alt boyutlar bakımından anlamlı farklılık çıktığı saptanmıştır. Hemşirelik öğrencileri ile gerçekleştirilen çalışmada ise annenin eğitim düzeyinin düşüklüğünün sadece KİNATÖ toplam puan ortalamasında etkili olduğu tespit edilmiştir (Kızılırmak ve Çakıcı, 2021: 663). Yine Irmak Vural ve Körpe'nin (2018:160) araştırmasında ebeveynlerinin eğitim düzeyi düşük olan öğrencilerin toplumsal cinsiyet ve namusa yönelik yaklaşımlarında daha geleneksel bir tutum izlediği belirlenmiştir. Eğitimsizlik ile namusa yönelik tutumlar ve algılar arasındaki ilişki konusu, bazı araştırmacılar tarafından ele alınmış olsa da çalışmalar bu alanda sınırlıdır. Ancak, bu konudaki kişisel gözlemler ve bazı araştırmalar, eğitimin önemli bir değişken olduğunu vurgulamaktadır. Örnek olarak, Bağlı ve Özensel'in (2011) namus cinayetinden mahkûm olan kişilerle yaptığı araştırma, çoğu mahkûmun sadece ilkokul veya ortaokul mezunu olduğunu göstermektedir. Ayrıca, aynı çalışmada mahkûmların ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin Türkiye ortalamasının altında olduğu belirtilmektedir. Benzer şekilde, eğitim düzeyinin aile içi şiddetle ve töre/namus cinayetleriyle ilişkilendirildiği araştırmalardan da bahsedilmektedir. Bu tür araştırmalar, eğitimsizliğin aile içi değerlerin ve bu değerlerin nesillere aktarılmasının etkileyebileceğini göstermektedir. Eğitimsizlik, aile içi değerlerin şekillenmesi ve bu değerlerin nesillere aktarılmasını etkileyebilir. Bu nedenle, eğitim düzeyinin artırılması ve eğitim

olanaklarının genişletilmesi, toplumda daha sağlıklı ve eşitlikçi değerlerin yayılmasına katkıda bulunabilir (Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013:88). Çocuklar, büyüme ve gelişim süreçlerinde içinde bulunduğu çevreden, özellikle kendilerine rol model aldıkları ebeveynlerinden daha fazla etkilenmeleri nedeni ile ebeveynlerin okur yazar olmaması çocukların ilerleyen yaşta da toplumsal cinsiyet, namus gibi konulara bakış açılarının geleneksel yönde olmasına sebep olmuş olabilir (Öztürk ve Tire, 2019:3396). Bu çalışmada özellikle annenin eğitim düzeyi ile namus anlayışı açısından anlamlı bir farklılık bulunmasının nedeninin ise annenin çocuğun gelişimi ve büyüme sürecinde birincil elden etkili olması olduğu düşünülmüştür.

Öğrencilerin doğdukları yerin özelliğine göre namus anlayışına bakıldığında toplam puan ve üç alt boyutta ilde doğanların en yüksek puana sahip olduğu görülmüştür. Doğulan yerin özelliği ile namusa yaklaşım konusunun irdelendiği birçok çalışma bulunmakta ve bu çalışma sonucu ile benzerlik göstermektedir. Kızılırmak ve Çakıcı'nın (2021: 662) araştırmasında çoğunlukla yaşanan yer sorusu ile değerlendirilen değişkende il merkezinde yaşayan öğrencilerin KİNATÖ' den daha yüksek puan aldıkları belirlenmiştir. Yine aynı çalışmada yapılan doğrusal regresyon analizi sonucunda çoğunlukla yaşanan yerin KİNATÖ için önemli bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir. Er Güneri ve Şen'in (2018: 262) çalışmasında bu çalışma ile benzer olarak KİNATÖ toplam puanının en uzun yaşanan yer değişkeni bakımından anlamlı fark gösterdiği ve şehir ve büyükşehirde yaşayanların en yüksek puanları aldığı bulunmuştur. Çaylan Çağlayan ve Topatan'ın (2020: 86) üniversite okuyan erkek öğrenciler ile gerçekleştirdiği çalışmasında da KİNATÖ ve üç alt boyutta anlamlı fark bulunduğu tespit edilmiştir. Acar Gündüz'ün (2020: 45) yüksek lisans çalışmasında KİNATÖ puanlarının doğum yeri değişkenine göre karşılaştırılmasında ilgili değişkende anlamlı farklılık olduğu ve ilde doğanların daha yüksek puan aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Irmak Vural ve Körpe'nin (2018: 159) çalışmasında ise en uzun yaşanan yer, bağımsız değişkeninin bu çalışmadan farklı olarak KİNATÖ ve üç alt boyutunda anlamlı farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Belirtilen çalışmada köyde yaşayan kişi sayısının iki olduğu görülmüş ve bu sebeple güvenilir sonucun çıkmadığı ve sınırlılık yarattığı düşünülmüştür. Kırsal bölgelerden gelen, aşiret ve akrabalık ilişkileri güçlü, düşük eğitim seviyeli kişiler arasında, namus kavramı hayatın amacı ve anlamı olarak kabul edilebilecek kadar büyük bir öneme sahiptir. Bu kişiler, kente göç etmelerine rağmen, çevrelerindeki normları ve değerleri korur. Özellikle kırsal kökenli bireylerde, namus kavramı ile ilgili en güçlü eğilim, "kadın, kadın bedeni, bakirelik, kadın cinselliği ve kadının denetimi" konularında yoğunur (Altunel, 2012: 215). Bu yaklaşım küçük yaştan itibaren uygulandığı durumlarda yaş ilerledikçe de bu tutumun içselleştirilmesi ve değişmeme olasılığı yüksek olmaktadır.

Doğulan bölge bağımsız değişkeni ile KİNATO toplam puan ve üç alt boyut arasında anlamlı bir fark olup olmadığı analizi yapılmış ve Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde doğanların KİNATO toplam puan ve üç alt boyutta en düşük puanlara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şahin'in (2016: 66) tez çalışmasında da benzer olarak batıdan doğuya gidildikçe öğrencilerin KİNATO toplam puan ortalamalarının düştüğü ve Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde yaşamış olanların ise namus ile ilgili tutumlarının daha olumsuz olduğu görülmüştür. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün 2006 tarihli raporuna göre, Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu'nda cinayet şüphelilerinin doğum yerleri incelenmiş. Bu inceleme sonucunda, şüphelilerin %24'ünün Güneydoğu ve %21'inin Doğu Anadolu Bölgesi'nden geldiği ve çoğunluğunun bu bölgelerde doğmuş bireylerden oluştuğu belirlenmiştir (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006). Türkiye'de özellikle doğu bölgelerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve namus kavramlarının desteklendiği davranışlar ön plana çıkmaktadır. Bağlı tarafından yürütülen proje, töre cinayeti işleyen kişilerin hukuki ifadeleri aracılığıyla bu suçları işleme sebeplerini ve bu suçların işleme yöntemlerini anlamayı hedeflemiştir. Bu veriler ışığında, töre ve/veya namus adına işlenen cinayetlerin hangi nedenlerle, hangi yöntemlerle, hangi süreçler içinde ve kimler tarafından işlendiğini anlamak amaçlanmıştır. Proje, Türkiye'nin farklı bölgelerinden seçilen cezaevlerinde gerçekleştirilmiştir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri, bu tür cinayetlerin daha sık görüldüğü bölgeler olarak vurgulanmıştır. Bu veriler, bu suçların önlenmesi ve politika geliştirme süreçlerine ışık tutma amacı taşımaktadır (Bağlı, 2008: 108). Toplumsal hassasiyet oluşturan namus gibi konularda doğulan bölgenin etkili olduğu görülmüştür.

Sonuç

Bu çalışmada öğrencilerin kadına ilişkin namus anlayışı ile ilgili genel olarak eşitlikçi tutuma sahip oldukları anlaşılmıştır. Fakat erkek öğrencilerin, imam hatip lisesinden mezun olmuş, annesi okur-yazar olmayan, köyde doğan, babası okur-yazar olmayan, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde doğan öğrencilerin en düşük KİNATÖ toplam puan ortalamasına ve geleneksel namus anlayışı puan sıra ortalamalarına sahip olduğu görülmüştür. Eşitlikçi yaklaşım alt boyutu bakımından ise en düşük puan sıra ortalamasının imam hatip lisesinden mezun olmuş, annesi okur-yazar olmayan, köyde doğan, babası okur-yazar olmayan, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde doğan öğrencilerde olduğu tespit edilmiştir. Evlilik öncesi cinsellik namus anlayışı alt boyutunda; sayısal bölümlerde okuyan, annesi okur-yazar olmayan, köyde doğan,

babası okur-yazar olmayan, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde doğan öğrencilerin en düşük puan sıra ortalamasına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada ailenin ve toplumun kültürel yapısının namus algısı üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Sistematik bir zihniyet değişikliği için okul öncesi dönemden itibaren tüm eğitim aşamalarında, görsel ve yazılı basında, sosyal medya ve iletişim araçlarında, vaaz ve hutbelerde toplumsal cinsiyet rolleri, kadın-erkek eşitliği, hukuki düzenlemeler ile ilgili bilgilendirmelerin gerçekleştirilmesi sağlanabilir. Okul öncesi dönemden başlayarak eğitimin her aşamasında namus algısı ve toplumsal cinsiyet duyarlılığı konularını içeren ve kişilerarası ilişkilerde saygılı, adil yaklaşımı öğreten eğitim programları hazırlanarak uygulamaya konulabilir. Gelenekçi tutumun hâkim olduğu, sosyo-ekonomik yönden gelişmemiş kırsal bölgelerde namus algısına geleneksel bir bakış açısı sonucu ortaya çıkan namus cinayetleri hakkında devletin, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının birlikte kampanyalar düzenlemesi ve erkeklerin de toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinç yükseltici eğitimler alması sağlanabilir. İmam hatip liselerinde, askerlik eğitiminde, camilerde, kahvehanelerde erkek bireylerin sıklıkla olması sebebi ile kadına yönelik pozitif ayrımcılık konusunda erkeklerde zihniyet dönüşümünü sağlayacak eğitim programları düzenlenebilir. Yasalardan ve uluslararası yapılan sözleşmelerden doğan yükümlülükler bakımından sıfır toleransla ve cezai indirim sağlanmadan ilgili uygulamalar yerine getirilmelidir. Tüm kamu kurum ve kuruluşlarına, üniversitelere ve özel sektör çalışanlarına yönelik olarak ülke genelinde "toplumsal cinsiyet eşitliği ve namus algısı" eğitiminin verilmesinin zaruri olması sağlanabilir. Farklı sosyal çevreye sahip geniş kitlelerle gerçekleştirilecek projelerin, araştırmaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İlgili kişi, kurum ve kuruluşlara bu konuda destek verilmesi ile namus adı altında gerçekleştirilen eylemlerin nedenlerine, sonuçlarına, maliyetine ve önleme yöntemlerine ilişkin önemli veriler elde edilecektir.

Olasılıksız örneklem yöntemi kullanıldığından araştırma sonucu evrene genellenememekte ve araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Araştırma sadece bir ile ait üniversitede eğitim gören öğrenci hemşireleri kapsadığı için genellenemez. Elde edilen veriler, veri toplama araçlarının kapsadığı boyutla ve üniversite öğrencilerinin veri toplama araçlarına verdiği cevaplarla sınırlıdır.

Kaynakça

Acar, F., Altunok, G. (2013). The “politics of intimate” at the intersection of neo-liberalism and neo-conservatism in contemporary Turkey. *Women’s Studies International Forum*, 41(P1), 14–23. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2012.10.001>.

- Acar Gündüz, G. (2020). *Üniversite Öğrencilerinin Kadına İlişkin Namus Kavramı ve Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete Bakış Açısının İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Aksoy, A., Vefikuluçay Yılmaz, D. (2019). Bir İnsan Hakları İhlali: Namus Cinayetleri. *Researcher: Social Science Studies*, 7(1), 1–19.
- Altınova, H. H., Duyan, V. (2013). Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 9–22.
- Altunel, M. (2012). Namus! *Ankara Barosu Dergisi*, 2012(1), 215–217.
- Aslan Turan, E. (2020). Diyarbakırlı Kadınlarda Namus, Kadınlık ve Din. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 20, 51–85. <https://doi.org/10.26650/iukad.2020.0003>
- Bağlı, M. (2008) Töre ve/veya Namus Adına Cinayet İşleyen Suçlu ve Zanlıların Sahip Oldukları Toplumsal Değer Yapıları, Aile İlişkileri Ve Kişilik Özellikleri İle Bunların Sosyo- Ekonomik Analizine İlişkin Bir Araştırma, TÜBİTAK SBB Proje, Proje No: 106K360, s. 1-171
- Bağlı, M., & Özensel, E. (2011). *Türkiye’de töre ve namus cinayetleri: Töre ve namus cinayeti işleyen kişiler üzerine sosyolojik bir araştırma*. İstanbul: Destek Yayınevi.
- Başar, F. (2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Kadın Sağlığına Etkisi. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2017(3), 131–137.
- Bilgin, R. (2016). Geleneksel ve Modern Toplumda Kadın Bedeni ve Cinselliği, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 219-243
- Çaylan Çağlayan, M., Topatan, S. (2020). Erkek Üniversite Öğrencilerinin Kadın Algıları ve Namusa İlişkin Tutumları. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 28(1), 77–89. <https://doi.org/10.5336/mdethic.2019-70860>
- Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği. (2007). *Cinsel Yaşam ve Sorunları*. <https://cetad.org.tr/CetadData/Books/21/pdf-dosyasini-indirmek-icin-tiklayiniz.pdf>.
- Demircioğlu, S. (2021). Türkiye’de Namus Olgusuna Bakış: Sosyolojik ve Hukuki Analiz. *Sosyolojik Düşün*, 6(2), 204–236. <https://doi.org/10.37991/sosdus.872094>.
- Demirel, G., Kaya, N., Ertekin Pınar, Ş., Değerli, B., Gökmen, E. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Kadına İlişkin Namusa, Şiddete ve Cinsiyetçiliğe Yönelik Tutumları. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 6(3), 479–490. <https://doi.org/10.5152/hsp.2019.478060>.
- Dişsiz, M., Hotun Şahin, N. (2008). Evrensel bir kadın sağlığı sorunu: kadına yönelik şiddet. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1(1), 50–58.

- Er Güneri, S., Şen, S. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Kadına İlişkin Namus Anlayışı Tutumları. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 27(4), 258–266.
- Ertekin Taştan, L. (2021). *Üniversite Öğrencilerinin Namus Algısı ile Sosyal Ağ Kullanımı Arasındaki İlişki* [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gürsoy, E., Arslan, H. (2011). Üniversite Öğrencilerinde Kadına İlişkin “Namus” Anlayışı Tutum Ölçeği (KİNATÖ) Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Sağlık ve Toplum*, 21(3), 28–37.
- Gürsoy, E., Arslan Özkan, H. (2014). Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Kadına İlişkin “Namus” Algısı. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 5(3), 149–159. <https://doi.org/10.5505/phd.2014.18480>
- Hamzaoğlu, M. ve Konuralp, E. (2019) Geleneksel Toplumlarda Namus Olgusu ve Namus Cinayeti: Türkiye Örneği, *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 51-65.
- İrmak Vural, P., Körpe, G. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Kadınlık-Erkeklik ve Kadına İlişkin Namus Anlayışı Tutumu. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2(3), 155–166.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2021). *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Yıllık Veri Raporu*. <https://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/veriler/3003/kadincinayetlerini-durduracagiz-platformu-2021-yillik-veri-raporu> .
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2022). *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Yıllık Veri Raporu*. <https://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/veriler/3040/kadincinayetlerini-durduracagiz-platformu-2022-yillik-veri-raporu> .
- Kalay, A. (2012). Namus ve Toplumsal Cinsiyet. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2(2), 151–163. <https://doi.org/10.13114/mjh/20122743>.
- Karagöz, Y. (2021). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği: SPSS ve AMOS Uygulamalı Nicel-Nitel-Karma* (3rd ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kızılırmak, A., Çakıcı, N. (2021). Hemşirelik Öğrencilerinin Evlilik Öncesi Cinselliğe Bakış Açılımları ile Namus Anlayışları Arasındaki İlişki. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 9(2), 655–671. <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.814435>.
- Kolburan, Ş. G. (2017) Kadın Cinayetleri Konusunda Nedensel Bir Değerlendirme: Sahip Olma Güdüsü, *Adli Tıp Bülteni*, 22(3), 194-199.
- Kumcağız, H., Dadashzadeh, R. (2017). Attitudes and Correlates of Turkish College Students in Relation to Female Honour. *Journal of Education and Practice*, 8(4), 121–128.
- Okay, Y. (2021) Toplumsal Cinsiyet Yaklaşımının Kadınların Emek Piyasasına Katılımına Etkisi, *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 12-33.

- Öztürk, M., Tire, O. (2019). Sosyodemografik Değişkenler ve Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete Yönelik Tutum: Üniversite Gençliği Üzerine Bir Araştırma. *Turkish Studies-Social Sciences*, 14(6), 3383–3400. <https://doi.org/10.29228/turkishstudies.39837>.
- Şahin, E. (2016). *Üniversite Öğrencilerinin Kadına İlişkin “Namus” Algısı* [Yüksek Lisans]. Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics*. Pearson.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2006). *Töre ve Namus Cinayetleri İle Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu*. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2784>.
- World Economic Forum. (2021). *Global Gender Gap Report 2021*. https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf.
- Yaşar, B. (2011). *Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Kadın Sağlığı Hemşireliği Açısından Değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Zeyneloğlu, S. (2008). *Ankara’da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları* [Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Önce “Güzel”, Sonra “Anne”: Influencer Annelerin Güzellik Söylemi “Beautiful” First, Then “Mom”: The Beauty Discourse Of Mumfleuncers

Çilem Tuğba Koç* Yasemin Aktaş**

Öne Çıkanlar:

- Bu çalışmada üç influencer annenin genel profilleri ve toplamda içerikleri incelenmiştir.
- Yapılan incelemelerde influencer annelerin beden ve güzellik söylemlerine sıkça rastlanmıştır.
- İncelenen profillerde; kadının ince, zarif her zaman bakımlı ve güzel görünümlü olması gerektiği mesajlarını yeniden üretip içerikleriyle hedef kitlelerine ulaştırdıkları görülmüştür.
- Bulgular sonucunda incelemesi yapılan influencer annelerin kadın bedenini ve kadına dair oluşan ideolojiyi yaydığı ve normalleştirdiği ortaya çıkmıştır.

Öz: Dijitalleşmiş bir dünya içerisinde hem dijitalleşmeden hem de sosyal medya platformlarından uzak kalmak neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bu nedenle tüm pazarlama stratejileri için önemli olan reklam ve tanıtım işbirlikleri, sosyal medya platformlarında popüler olan ve influencer olarak adlandırılan kişilere yönelmiştir. Yeni medyada, anne bloggerlığı olarak doğan sosyal medyanın gelişmesi ve ticarileşmesiyle de influencerlığa dönüşen, anne etkileyiciler, anne ya da anne adaylarının takip ettikleri mikro ikonlara dönüşmüştür. Anne influencerlar, kendi mecralarında moda/trend olan makyaj, kozmetik ve giyim endüstrisindeki ürünleri kullanarak ve överek, annelerin ya da anne adaylarının güzel ve bakımlı görünebilmelerinin yolunun bu ürünleri kullanmaktan geçtiği söylemini yaygınlaştırmaktadır. Böylece, kapitalist sistem tarafından kadınlara idealize edilen beden estetiği ve güzelliği söylemi, sadece kadınlara değil aynı zamanda anne ve anne adaylarına, anne influencerlar aracılığıyla da taşınmaktadır. Bu önemle, çalışmada incelenen takipçi sayısı yüksek üç influencer annenin; Instagram, YouTube ve Blog profil hesaplarında “annelik üzerinden kadın bedenine ve güzel görünmeye” yönelik paylaşımları söylem analizi veri tekniğiyle incelenmiştir. Yapılan araştırmanın sonucunda, influencer annelerin yaptıkları paylaşımlar aracılığıyla, doğum öncesinde ve sonrasında, ev içinde ya da dışında, her annenin yaptığı her faaliyette, güzel ve bakımlı olmasının anneliğin birincil amacı olarak sunulduğu görülmüştür. Anneliğin mükemmelliğinin kadın beden güzelliğiyle eşleştirildiği bir söylem olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, çalışmada anne influencerların kendi mecralarındaki paylaşımları aracılığıyla sadece hamilelik, annelik, bebek ya da çocukla ilgili ürünlerin tanıtımı değil aynı zamanda takı, kozmetik ve ev alanına yönelik ürün ve markaların da pazarlamasını yaptıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Anne Influencerlar, Tüketim Kültürü, Güzellik Söylemi, Annelik, Yeni Medya.

* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi İletişim Fak. Radyo, Televizyon Ve Sinema Böl. takdag@erciyes.edu.tr.

ORCID: 0000-0002-3479-4035.

**Öğr. Gör., Tokat Gaziosmanpaşa Üni. Erbaa Meslek Yüksekokulu, yasemin.aktas@gop.edu.tr.

ORCID: 0000-0002-8560-8503.

Highlights:

- In this study, the general profiles of three influencer mothers and their eight contents in total were examined.
  - In the examinations, body and beauty discourses of influencer mothers were frequently encountered.
  - In the examined profiles; It has been seen that they reproduce the messages that women should be thin, elegant, always well-groomed and beautiful-looking, and convey them to their target audiences with their content.
  - As a result of the findings, it was revealed that the influencer mothers, who were examined, spread and normalized the female body and the ideology about women.
-

Abstract: In a digitalized world, staying away from digitalization and social media platforms has become almost impossible. For this reason, advertising and promotional collaborations, important for all marketing strategies, have become popular among people on social media platforms and are called influencers. In new media, mother influencers emerging as mother bloggers and turning into influencers with the development and commercialization of social media, have turned into micro icons followed by mothers or expectant mothers. By using and praising fashionable/trendy make-up, cosmetics, and clothing industry products on their channels, mother influencers spread the discourse that the way for mothers or expectant mothers to look beautiful and well-groomed is to use these products. Thus, the discourse of body aesthetics and beauty idealized for women by the capitalist system is carried not only to women but also to mothers and expectant mothers through mother influencers. With this importance, the posts of 3 influencer mothers with a high number of followers on "women's body and looking beautiful through motherhood" on Instagram, YouTube, and Blog profile accounts are analyzed with the Discourse Analysis data technique. As a result of the research, it is observed that through the posts of influencer mothers, being beautiful and well-groomed before and after birth, inside or outside home, in every activity that every mother does, is presented as the primary purpose of motherhood. It has been revealed that there is a discourse in which the perfection of motherhood is paired with the beauty of the female body. In addition, the study found that mother influencers promote products related to pregnancy, motherhood, baby, or child through their posts on their channels and market products and brands related to jewelry, cosmetics, and home.

Keywords: Mumfluencers, Consumer Culture, Discourse of Beauty, Motherhood, New Media.

Summary

The female body has become a commodity in capitalist consumption ideology. Products from categories such as cosmetics, fashion, and diet are put on the market, and the perception that women who use these products will be beautiful is marketed. Although new media, which has emerged due to the possibilities in communication technologies, initially guarantees to be a different field from traditional media, it has gradually become commercialized and a tool of consumer culture. As the use of new media has become a daily life practice, products and brands are no longer marketed by celebrities in traditional media but by micro-celebrities/influencers who do not have a large following, appeal to a certain audience, and are willing to make money. While digital technologies have enabled the emergence of new environments where motherhood and motherhood experiences are narrated, online spaces have become important spaces where stories,

identities, and practices of motherhood are discussed and redefined. With the increasing tendency towards commercialization in new media, as mothers began to explore these online spaces, which are both personal and public, as a medium through which they could earn money by advertising and promoting sponsored products, content became increasingly similar under the influence of consumer culture in the same market conditions. At the same time, mother influencers, who are also users of social media such as Facebook and Instagram, have become mothers with children who have a large following and become micro-celebrities on their social network profiles by sharing information about their lives, children, and families, often in sponsored partnerships with brands.

These influencer mothers, who have emerged in new media and have a high level of interaction, have tried to establish a meaningful connection with the beauty discourse framed on their bodies from the moment they became expectant mothers. Fashion brands, which are a factor in creating beauty norms, try to reach their target audiences through mom influencers on social media platforms. These micro-celebrity moms, who have fewer fans than traditional media celebrities, turn into an icon as a producer of consumer culture while having a smaller audience on social media platforms. On these platforms, the female body is shaped by popular discourse, which is repeated daily, and icons with the ideal female body try to mobilize women's desires every minute. Their efforts to be beautiful at all times by taking care of their weight control, clothing, hair, make-up, and, in short, personal care are exhibited as a part of their daily lives by influencer mothers who have become icons. Frequently sharing videos, even during the time spent at home, these people want to look beautiful and stylish. Thus, the discourse produced in traditional media and imposed on women, which "equates the beauty of the female body with the value of women," has been transferred to new media through mother influencers for mothers.

It has been observed that there are studies on the identity of motherhood on social media, but no study has ever examined the discourse of the beauty of the female body idealized through motherhood via mother influencers. Therefore, this study aims to investigate how the "ideal of being a beautiful and well-groomed woman," which is the role assigned to women in consumption discourse, is processed through the posts of Instagram mothers. The main problem of the study is to reveal how the message that mothers or expectant mothers should be "beautiful/well-groomed women first" and then "mothers" is inculcated through language and discourse in the new media environment through influencer mothers.

In the study, yagmurzeren, who has 106,000 followers on Instagram, and annkaz.com, which has 774,000 followers on YouTube, were selected for analysis because they are popular

mother influencers. In the study, the posts of the three influencer mothers between March and June 2023 were selected through purposive sampling. In the selection of the content shared and included in the sample to be subjected to analysis, "content that presents motherhood through the concepts of ideal body and beauty" is decisive. It is determined that among the 11 videos of the YouTuber mother named Ceren Ceylan in the last six months, two are related to mothers' beauty discourse. While the influencer mother Yağmur Zeren had a total of 756 posts on Instagram, it is seen that four of her Instagram stories contain content on beauty and motherhood. On Annekaz.com, it is determined that there are two posts emphasizing beauty among nine posts in the beauty category in the last six months. These eight posts emphasizing beauty and the ideal body are included in the sampling frame.

Van Dijk's Critical Discourse Analysis, also used in new media analysis, is preferred in the data analysis because "beauty discourse towards women" would be investigated in the shared content and because the analyzed data included photographs, texts, and videos. Van Dijk's "macrostructure and microstructure" scheme is used to analyze the texts shared. In macro-structure analysis, elements such as headlines, news entries, main events, news sources, background and context information, and the evaluation of the events by the parties to the events are analyzed. Again, photographs can also be considered thematic structure elements in the macrostructure. Syntactic analysis, local cohesion, word choice, and rhetorical analysis are performed in microstructure analysis. In Youtube and Instagram posts, data on photographs, post type, source, date of upload, post description, post title, number of likes and views, and background information are evaluated in Macro analysis, while word and sentence choices are evaluated in Micro analysis. In blog posts, the photograph, post type, source, date of upload to the site, post title, post description, and background information are analyzed under Macro analysis, while word and sentence choices are analyzed under Microanalysis.

In the consumer culture, where patriarchal discourse is reproduced, women are valued for their physical beauty. It has been observed that the same discourse is also produced on the discourse of motherhood. The study concludes that the content shared in the analyzed mother profiles is dominated by the discourse that every woman should have a beautiful and well-groomed mother image. The shared content conveys the message that women should look beautiful and well-groomed during pregnancy, childbirth, or even postpartum. However, through their posts, influencer mothers promised other mothers who follow them that they can look beautiful and well-groomed only if they use the products and brands they share. It is observed that popular influencer mothers promised that if they used the products they have shared, other mothers would feel happy, beautiful, and self-confident like them.

Giriş

Sanal bir dünya olarak adlandırılan sosyal medya; insanların iletişimde buldukları, satın aldıkları, ticaret yaptıkları, arkadaşlık kurdukları önemli bir platform haline gelmiştir (Birol ve Bakır, 2019, s. 199). Website Rating (2023) verilerine göre, dünya nüfusunun %59,3’ü sosyal medya kullanmaktadır. Sosyal medya platformları her geçen yıl kendisini yenileyerek yeni kullanıcıları bir araya getirmeye devam etmektedir. Haziran 2023 verilerine bakıldığında en çok kullanılan sosyal medya platformu olan Facebook 2.96 milyar, YouTube 2 milyar ve Instagram 1.22 milyar aktif kullanıcı sayısına sahiptir. Sosyal medya kullanıcılarının %54’ünün erkek kullanıcı %46’sının ise kadın kullanıcı olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda sosyal medya kullanıcılarının artmasıyla, bireylerin kullanım alışkanlıklarını bu platformlarda sıklıkla yansıtma sonuçlarında oldukça büyük bir sosyal medya etkileşimi yaşandığı açıktır.

İletişim teknolojilerindeki olanaklar sonucu ortaya çıkan yeni medya, önceleri, geleneksel mecralardan farklı bir alan olma vaadi taşısa da giderek ticarileşerek tüketim kültürünün aracı haline gelmiştir. *“Tüketim, ne zamana ne de tarihe bağlı bir durumdur. O kalıcı ve değiştirilemez şekilde hayatın yönüdür”* diyen Bauman (2007, s. 25), tüketimi gündelik yaşamın ayrılmaz bir unsuru olarak görmüştür. Anlamlandırmak için oluşturulan nesnelere, metinlere ve imgelere aracılığıyla tüketiciler ticari anlamlarını oluşturmada dolayısıyla yaşam ve deneyimlerine yön vermektedirler. Bu nedenle tüketim kültürünün bir düzenlemeyi temsil ettiği belirtilmektedir (Kozinet'den Akt. Waqas vd., 2022, s. 226). Tüketim kültüründe, kadın ideası her koşulda güzellikle çerçevelenmektedir. Bedensel bir meta olarak tüketim kültüründe var olan kadına, geçmişten günümüze estetik eğilimli alışkanlıklar dikte ettirilmektedir (Topateş, 2015, s. 33). Tüketim kültüründe, bireylere, tüketim kültürünün dayattığı ürünler pazarlanmaktadır. Böylece, ideal kadın bedeni söylemi, tüketim kültürünün kullandığı nesnelere biri olmuştur. Tüketim kültürü içerisinde tüketilen bu nesnelere en güzeli ve en eşsiz olanı ise bedendir (Baudrillard, 2003, s. 163). Özellikle kadın bedeni bir meta haline dönüşmüştür. Kozmetik, moda, diyet gibi kategorilerin ürünleri piyasaya sürülerek bu ürünleri kullanan kadınların güzel olacağı algısı pazarlanmaktadır.

Tüketim kültürü içerisinde yer alan influencerlar, tüketimde buldukları ve tüketime teşvik ettikçe beğeni kazanmaktadır. Influencerların tüketimine şahitlik eden diğer kullanıcılar, reklam yapılan ürün, nesne veya imgeleri tüketmeyi istemekte ve başkaları o ürünü tüketiyorsa kendilerinin de bu ürünleri tüketmeye hakları olduklarını düşünmektedir. Diğer taraftan influencerların kazanç elde etmelerinin yolu, tüketmekten ve tüketime teşvik etmekten geçmektedir. Yeni medyada hem tüketici hem de üretici olan bu kişiler, çoğunlukla olumlu kişisel

tüketim deneyimlerini paylaşmaktadır. Kullanıcılar, bu paylaşımlara bakarak bir ürünü tüketen bireyin, incelemelerine veya seçimlerine göre satın alma kararında bulunmaktadırlar (Stephen, 2016, s. 18).

Influencerlar takipçi sayılarına göre kategorilere ayrılmaktadır. Takipçi sayısına göre hangi kategoriye girdiği belirlenen influencer anneler, annelik üzerine içerik paylaşımı yapan influencer kategorilerinden biridir. Influencer anneler; hamilelik sürecini, bebekleriyle ilgili olumlu olumsuz pratiklerini, kullandıkları memnun oldukları ürünleri ve annelik ile güzelliğe dair gerçekleştirilen pratikleri kendi takipçileriyle paylaşmaktadır. Sosyal medya platformlarının sağlamış olduğu bu içerik paylaşımı imkânı ile influencerlar ve diğer kullanıcılar hedef kitlesine daha hızlı ulaşarak hızlı etkileşim sağlayabilmektedir (Karakuş, 2019, s. 2).

Parsa ve Akmeşe (2019), Instagram’da yayın yapan annelerin çocukları üzerinden platformda ekonomik kazanç elde ederken çocuklarını metalaştırdıklarını ve istismar ettiklerini söylemektedir. Köktener ve Akgün (2020), benzer bir şekilde, Instagram’da yayın yapan annelerinin, hem kendilerini hem de çocuklarının özel yaşamlarını bu platformdan reklam ve tanıtım kazancı elde etmek amacıyla paylaşımlarının, mahremiyetten ekonomik gelir elde etmek olduğunu iddia etmiştir. Ergül ve Yıldız (2021) ise Instagram’da yayın yapan annelerin, kendi platformları aracılığıyla, diğer annelere, annelik konusunda verdikleri tüyoları, doktor tavsiyelerine dayandırarak söylemlerine bilimsellik kattıklarını, böylece tek tip bir annelik kimliği ortaya konulduğunu ifade etmiştir. Diğer taraftan, anneler tarafından çocukların paylaşımları yapılırken çocuklarından rıza almamaları ve çocuklarla ilgili görselleri ticari bir unsur olarak kullanmaları nedeniyle ortaya hukuki ve ahlaki açıdan sorunlar çıkacağı ifade edilmektedir. Ranzini vd., (2020) Birleşik Krallık’ta yaptıkları araştırmaya göre, ebeveynler daha çok çocukları için paylaşımlarda bulunarak mahremiyet risklerini daha az göz önünde bulundurmaktadır.

Aktan ve Kayış (2018), blogger anneler üzerinden yaptıkları çalışmada blogger annelerin, diğer annelere, çocukla duygusal bağ kurma, çocuk yetiştirmenin önemli noktaları ve genel olarak çocuk yetiştirme gibi konularda fikir verdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Geleneksel annelikte, bir yakınına (anne, kayınvalide vs.) danışma eylemi yeni nesil annelikte bloglara danışma ve onlardan fikir alma biçimine dönüşmüştür.

Sosyal medyada popüler olan annelerin hesaplarını inceleyen Başoğlu (2020) ise, influencer annelerin yapmış oldukları tavsiyelerin diğer annelerin çocuk yetiştirme süreçlerinde etkili olduğunu söylemiştir. Yapılan araştırmada, influencerı takip eden annelerin kendi çocuklarıyla influencerların çocuklarını kıyasladıkları ve kendilerini “anne olma” konusunda yetersiz hissettikleri tespit edilmiştir.

Takipçi anneler veya anne adayları influencer annelerin deneyimlerinden faydalanmak isterken farkında olmadan anneliğin ve kadınlığın tüketim sınırları içerisine çekilmektedir. Influencer anneler, yeni medya ortamında, çocuklarını bir meta olarak sunarken, aynı zamanda kendilerini de bir tüketim nesnesi haline getirmektedir. Annelik, tüketim kültürü içerisinde daha fazla etkileşimde bulunmak adına bir sahne performansına dönüşmüş, “annelik” araçsallaşmıştır. İyi anne olmakla birlikte güzel kadın olma ideali de influencer annelerin paylaşımlarında merkezi bir yere oturmuştur. Bu düzen içinde kadınlar, hem anne hem de ideal beden kurgusu içinde sıkıştırılmaktadır.

İlgili literatüre bakıldığında influencer annelerin ideal bir annelik kimliğini ele alan çalışmalar olduğu görülmektedir. Bozkır ve Taylan (2020, s. 60), ana akım medyada, annelik konusunun ana akım medyada yer aldığı makalede, toplam 144 haber metni incelenmiştir. Araştırmada, anneliğin ünlü anneler, öteki anneler, iyi-kötü anneler, siyasetçiler ve anneler, annecilik, anne istihdamı, taşıyıcı annelik gibi kategorilerde “annelikten” bahsedildiği tespit edilmiştir. Ana akım medyada, anneliğin kutsandığı, annelik temsillerinin, tıpkı “iyi kadın-kötü kadın” klişesinde olduğu gibi “iyi anne ve kötü anne olma” klişesi üzerinden üretildiği ortaya konulmuştur. Yine aynı çalışmada, “anneliğin”, ünlülerin anne olma pratikleri üzerinden değerli kılındığı ve gerçek hayattaki “annelikten” uzak, “her zaman fit ve mutlu görünen annelik” üzerinden “ideal bir anne” kimliği yaratıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Son zamanlarda yapılmış başka bir araştırmada ise, Özkan ve Uzun (2022, s. 222), PubMed, Science Direct, Web of Science, Cochrane ve Mendeley veri tabanlarında yayınlanmış makaleler üzerinden, “annelik”, “annelik rolü”, “sosyal medya”, “sosyal medyada annelik”, “sosyal medyada kadın” gibi anahtar kelimeleri taramıştır. Yine benzer bir şekilde, sosyal medyada anneliğin “iyi anne” ve “kötü anne” ikilemi ile ele alınmakta olduğu, sosyal medya platformlarında anne olmanın bütün kadınların ulaşmak istedikleri kutsal bir merteye olarak dile getirildiği tespit edilmiştir. Araştırmada en çok dikkat çeken noktalardan biri de, doğum sonrası dönemde kadınların sıklıkla bebek bakımı ve emzirme konularında sosyal medyaya başvurmaları ve sanal platformlarda emzirme danışmanlığı destek gruplarının kurulması olmuştur (Özkan ve Uzun, Betül, 2022, s. 225)

Görüldüğü üzere, sosyal medyadaki annelik kimliğini ele alan çalışmalar olduğu ancak, anne influencerlar aracılığıyla annelik üzerinden idealize edilen kadın bedeninin güzelliği söyleminin incelendiği bir çalışma olmadığı görülmüştür. Bu nedenle, bu çalışmada tüketim söylemindeki kadınlara biçilen rol olan “güzel ve bakımlı kadın olma idealinin”, Instagram annelerinin paylaşımları üzerinden nasıl işlendiği araştırılmak istenmiştir. Çalışmanın ana sorunsalı; influencer anneler aracılığıyla anne ya da anne adaylarına, “önce güzel/bakımlı kadın” sonra “anne olmaları” gerektiği, yeni medya ortamında dil ve söylem aracılığıyla nasıl telkin

edildiğinin ortaya konulmasıdır. Bu amaçla çalışmada, tüketim kültürü içerisindeki metalaşan annelik ve kadın bedeni çerçevesinde üç influencer annenin, Instagram, YouTube ve Blog olmak üzere üç farklı platformdaki profil hesaplarında, yaptıkları paylaşımlar arasından, “güzellik/bakımlı kadın” olmaya yönelik içerik taşıyan videolar, amaca uygun örnekleme ile seçilmiştir. Çalışmanın amacına uygun olarak influencer annelerin paylaşımında, beden ve güzellik söylemi nasıl üretilmektedir? Tüketim kültüründe idealize edilen kadın bedeni, influencer annelerin hangi söylemlerinde bulunmaktadır? Kadın bedeni ve güzellik söyleminin annelikle olan bağı nasıl tanımlanmıştır? gibi sorulara yanıt aranmıştır.

Influencer Anneler ve “Anneliğin” Tüketimi

Bauman’a göre (2007), tüketim toplumunda, bireyler yaşam tarzını ya gönüllü seçerler ya da topluma uyum göstermek için, bu seçimleri benimsemeye zorlanmaktadır. Tüketim toplumunda bireyler, ihtiyaçtan çok, ürünlerin satış vaatleri üzerinden tüketime yönelmektedir. Baudrillard (2003, s. 40) “*Bana fırlatıp attığını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim*” ifadesi ile satış vaadiyle ürünü almaya yönelen bireylerin ürüne sahip olmakla kazanılacak geçici, tüketilen kimliklere işaret etmiştir. Dolayısıyla postmodern zamanlarla beraber maddi tüketimin yerini imajların ve markaların tüketiminin aldığı söylemek doğru olacaktır. Satın alınan malların işe yararlığından çok kişilerde oluşturduğu psikoloji önemli hale gelmiştir. Sonuç olarak ortaya çıkan bu tüketim şekilleri kişilere simgesel ve psikolojik bir tatmin sağlamaktadır (Ersöz, 2010, s. 39). Geleneksel medyadan dijital medya ortamlarına kayan pazarlama stratejileri, ilginin çoğunu sosyal medya platformlarına yöneltmiştir.

Dijital medyanın gündelik hayatın bir parçası haline gelmesiyle birlikte, geleneksel medya ortamlarından farklı olarak ürünler, star ünlüler tarafından değil sıradan insanlar arasından çıkan ve para kazanma arzusunda olan mikro-ünlüler/influencer (marka etkileyicileri) tarafından pazarlanmaktadır. İnsanların sosyal medya platformlarında çok fazla zaman geçirmesiyle beraber, influencer ve blog pazarlaması oldukça güçlenmiştir. Influencer ve blog yazarları sayesinde kişiler, ürünler ve markalar hakkında bilgi alıp alışverişlerinde tutum değişikliğine gidebilmektedir (Bulut, 2020, s. 526). Böylece, geleneksel medyadaki ticari metaların satışı, dijital medyada bu influencerların kendi Youtube kanallarında ve Instagram hesaplarında yapılmaktadır. Influencerlar markalarla işbirliğine girerek, söz konusu marka ya da ürünü kendi takipçilerine sunmakta ve ünlüyü takip eden sıradan bireyler, potansiyel alıcıya dönüşmektedir.

Sosyal ağlar, kişisel marka deneyimini paylaşmak isteyen bireylere influencer statüsü kazandırmıştır. Blog platformları, Twitter, Instagram ve YouTube, yeni ve büyük bir çevrimiçi ürün destekçileri ordusunun doğmasına neden olmuştur. Influencer pazarlama stratejileri giderek

markalardan ziyade blog yazarları, YouTuber'lar ve ünlüler tarafından üretilen markayla ilgili içeriğe odaklanmaya başlamıştır (Schwemmer ve Ziewiecki, 2018). Özellikle bebek ürünleri markalarının radarına giren, hamilelik ve ebeveynlik içerikleri üreten Blogger anneliği, YouTuber anneliği veya Instagram anneliği elbette ekonomik kazanç elde etmek için büyük fırsatlarla karşı karşıya kalmaktadır (Archer, 2019, s. 48). Bu anneler, ekonomik kazanç elde etmek uğruna gizliliklerini ihlal ettikleri çocuklarını, işbirliği içerisinde oldukları markaların etkinliklerine dâhil etmekte bir sakınca görmeyip bu markaların, çocuklarına değer kattıklarını vurgulamaktadır (Archer, 2019, s. 54).

“Anne blogger” kavramı, kadınların kendi özgün tarzlarıyla çocukları ile ilgili bilgileri bloglarda paylaştıkları bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır (Lopez, 2009). Blogger anneler, paylaştıkları içeriğe anında kendilerini takip eden annelerden ya da anne adaylarından cevap alabilmektedir. Aynı zamanda, anne blogger bu platformda kendi anneliklerini inşa ederken, takipçi yorumları aracılığıyla inşa edilen bu anneliği yorumlama, düzeltme ve yeniden üretme şansına sahiptirler. Bu yönüyle blogger annenin paylaştığı şey artık bir aile hatırasından çok bir blogda yayınlanan anne kimliğinin inşası olmaktadır (Aktan ve Kayış, 2018, s. 13). Genel olarak bakıldığında anne blogerlar, blog dünyasında varlığını çocukları üzerinden sağlamaktadır. Birçok blogger; kısırlık, lohusa dönemleri, prematüre veya diğer bebek sorunları ile ilgili ünlenmiştir. Çocukları ile ilgili paylaşımda bulunan birçok blog yazarının isminin başında “mom”, “anne”, “mother”, “mama” gibi ön ekler bulunmaktadır (Lopez, 2009, s. 735).

Anne adayları ya da yeni anne olmuş kadınlar için, kendilerini güvensiz hissetmekte, ne yapacaklarını ve nasıl "iyi" daha iyi bir anne olacaklarını söyleyebilecek başkalarını aramaktadırlar. Anne adayları ya da yeni anneler ister kendi bloglarını oluştursun, ister yerleşik blogları okusun ister yazsın, bloglar, annelere hem kafalarını dağıtabilme, hem de dünyadaki diğer annelerle bağlantı kurma olanağı sunarak yalnız olmadıklarını hissetmelerini sağlamaktadır. Böylece, blog yazmak ve blog aracılığıyla sosyal ağ kurmak daha geniş bir ebeveyn topluluğuyla bağlantı kurmanın popüler bir medya biçimi olarak ortaya çıkmıştır (McDaniel vd., 2012, ss. 1510). Dijital teknolojiler annelik ve annelik deneyimlerinin anlatıldığı yeni ortamların ortaya çıkmasını sağlarken çevrimiçi alanlar annelik hikâyelerinin, kimliklerinin ve pratiklerinin tartışıldığı ve yeniden tanımlandığı önemli alanlar haline gelmiştir. Hatta, Web 2.0 ortamlarına katılımın demokratikleştirici doğası nedeniyle, geleneksel annelikten farklı bir annelik sunacağı umuduyla, annelik alanını tanımlayan “mamasfer” terimiyle de ifade edilmiştir. Çünkü, anne blog yazarları, farklı demografik özelliklerden gelen, toplumdaki egemen “iyi ya da kötü anne” olma klişelerine karşı çıkan, ana akım kültürel yapıları yeniden gözden geçirmemizi sağlayan yıkıcı mumya bloglarının bir alt türü ortaya çıkmıştır (Orton-Johnson, 2017, s. 2). Ancak, yeni medyada

ticarileşme eğilimindeki artışla birlikte anneler hem kişisel hem kamusal olan bu çevrimiçi alanları, reklam ve sponsor ürünleri tanıtarak para kazanacakları bir mecra olarak keşfetmeye başladıkça, tüketim kültürü etkisiyle içerikler aynı pazar koşullarında giderek birbirine benzer hale gelmiştir.

Önceleri birçok anne blog yazarı veya fenomeni, ana akım medyada ideal anneliğin geleneksel temsiline karşı bir tepki olarak blog yazmaya başlamıştır. İlk anne blog yazarları ve fenomenler, mücadeleleri, acıları ve günlük eziyetleri de içeren gerçek anneliği temsil etmek istemiştir (Ouvrein, 2022, s. 3). Ancak yıllar geçtikçe bu durum değişmiştir. Popülerlikleri ve kişisel üslupları göz önüne alındığında, bu anne blog yazarları markaların ve pazarlamacıların giderek daha fazla dikkatini çekmeye başlamıştır. 2007 yılı civarında, anne etkileyicilerin ticarileşme eğilimi gözlenmeye başlamış, anneler tarafından paylaşılan gönderilerin ticari standartları karşılaması gerekmiş, blogların orijinallik ve çeşitliliklerini kaybetmelerine neden olmuştur (Ouvrein, 2022, ss. 3-4). Aynı zamanda Facebook, Instagram gibi sosyal medya kullanıcısı olan anne etkileyiciler, geniş bir takipçi kitlesine sahip olan ve hayatları, çocuklar ve aileleri hakkında bilgiler paylaşarak sosyal ağ profillerinde mikro ünlüler haline gelerek sıklıkla markalarla sponsorlu ortaklıklar kuran çocuklu annelere dönüşmüştür (Abidin, 2015). Bu anneler, kendi profillerinde annelik deneyimlerini paylaşarak para kazandıkları için ve anne influencer olmak bir iş kolu haline gelmeye başladığı için “mumfluencer (anne etkileyici)” ya da “mumpreneurs (anne girişimci)” olarak da anılmaktadır (Ekinsmyth, 2014).

Finansal kazanç, içerik oluşturmak, takipçi toplamak, markalarla ortaklık kurmak ve kendi dijital markalarını tanıtmak için sosyal medyayı kullanan birçok anne için bir arzuya dönüşmüştür (Cunningham ve Craig, 2017, s. 71). Anne influencerlar, özellikle de takipçilere hitap etmek için kendilerini sıradan, özgün ve samimi olarak sunarak bir ortaklık alanı yaratmaktadır (Jorge vd., 2022, s. 168). Günümüzde ise anne etkileyiciler sadece blog yazarlığı yapmamakta, yaygınlıklarını ve bilinirliklerini arttırmak için, Youtube’da vlog çekmekte, çektiği vlogları Facebook, Instagram ve Tiktok gibi mecralarda paylaşmaktadır. YouTube anneliği de Instagram anneliği gibi önemli bir tüketim kültürü parçası haline dönüşmüştür. YouTuber anneler tarafından önerilen ürünler, çoğu zaman stokları dakikalar içinde bitirecek kadar sıradan insanlar tarafından satın alınmaktadır (Kalaitzandonakes, 2019, s. 3).

Influencerların en çok etkileşime girdiği alanların başında Instagram gelmektedir. Instagram’da influencer olabilmek için sahip olunan takipçi sayısının yüksek olması beklenmektedir. Instagram veya diğer sosyal medya platformlarında, takipçi sayısının yüksekliği temel alındığı için çoğu gebe influencer, daha çocukları doğmadan onlara sosyal medya

platformlarında hesaplar açarak profil oluşturmaktadır (Archer, 2019, s. 48). Hesapları oluşturulan çocuklar, yetişkin birer insan olduklarında dilerlerse yüksek takipçili ve gelir getiren sosyal medya hesaplarını kullanabilmektedirler. Bu bağlamda, Instagram platformu özelinde tüm sosyal medya platformlarında yüksek takipçiye sahip olmak oldukça önemli bir kıstas olmaktadır. İnfluencerlar, hem takipçi sayılarını arttırmak hem de geniş kitlelere ulaşarak ürün ve markalar üzerinden satış yapabilmeyi hedeflemektedirler.

Annelik, güzellik, moda, spor gibi konular aynı ilgi alanına sahip diğer kullanıcılarıyla etkileşime geçtikleri ortak alanlardır. Takipçiyle ortak bir alan içinde, takipçiye tüketimde öncülük etmek influencerların misyonudur. Bebek sahibi olmayı bekleyen gebe kadınların süreç hazırlıkları veya çocuk sahibi olduktan sonraki süreçleri takipçileriyle paylaşan anne influencerlar, diğer kullanıcılar tarafından büyük oranda ilgi görmektedirler. Yapmış oldukları paylaşımlarla dikkat çeken, beğenme sayısı artan ve bununla beraber takipçi sayısı artan kişiler ‘influencer’, ‘instamom’, ‘instablogger’, ‘micro-celebrity’ ve ‘fenomen’ olarak anılmaktadır (Yılmaz, 2021, s. 47). Instagram’da anneler çoğunlukla çocuk sahibi olduklarını öğrendikleri andan itibaren yaptıkları mutluluk paylaşımları, cinsiyet partileri, hastane-doktor önerileri, alışverişleri, sağlık bilgileri, bebek-çocuk eğitimleri, anne-kız, baba-oğlan kıyafet kombinleri gibi deneyimlerini kendi profillerinden bulunarak anne adayları ve annelerle etkileşime girmektedir.

Influencer Annelerin Güzellik Söyleminin Tüketim Kültüründe İnşası

Bedenin keşfedilmesiyle birlikte önem kazanan güzellik kavramı, kadınlar ile çerçevelenmiş ve buna paralel olarak kadına özgü olan toplumsal bir olguya dönüşmüştür (Oğuz, 2010, s. 193). Sistemin getirişiyle beraber kadın ideası, her koşulda güzellikle bütünleşmektedir. Bu bağlamda bedensel bir meta olarak var olan kadına, geçmişten günümüze estetik eğilimli alışkanlıklar dikte edilmiştir (Topateş, 2015, s. 33). Beden, modern zamanlarda, özgürleşmeden sonra saygınlık ve haz aracı olarak yeniden keşfedilmiştir. Dolayısıyla özgürleşmiş beden veya yeniden keşfedilmiş beden, derin bir şekilde yabancılaşarak tüketim nesnesine evrilmiştir (İnceoğlu ve Kar, 2016, s. 79).

Kadın bedeninin estetik hale evrilmesinin en önemli aracı ise cinsiyete bağlı roller çerçevesinde kadınlara dayatılan güzellik söyleminin abartılması olmuştur (Topateş, 2015, s. 42). Özellikle medya, güzel kadın söylemlerine ek olarak ince, seksi ve hoş olan kadın imajını üretip aktarmakta önemli rol oynamaktadır. Güzellik idealleriyle kadının daha fazla özgürleşebileceği medya söylemleri, kadını farklı bir bağımlılığın içine sokmaktadır (Güzel, 2013, s. 94). Son zamanlarda tüm dünyayı saran estetik furçası ile kadınların Hollywood oyuncularına benzeme isteği, bu söylemin sonuçlarından biri olmaktadır. Ancak medyadaki güzellik standartlarına

uyulduğu takdirde güzel olunabilmektedir. Bu standartlara da bakıldığı takdirde, tüketim kültüründe kadın algısının, egemen olan ataerkil ideolojideki “kadının bakımlı/güzel olması” varsayımına yaslandığı görülmektedir. Dolayısıyla kadın, erkek egemen ideolojinin toplumda oluşturmuş olduğu güzellik kodlarıyla kendi yaşamını yönlendirmeye başlamaktadır (Oğuz, 2010, s. 193).

Kadın bedeninin her zaman güzel görünmesi, kapitalist değerler sistemi içerisinde zorunlu hale getirilmiştir. Tüketim kültürü içerisinde kadın bedeni; kozmetik, moda ve fit kalmak için pazarlanan ürünlerle öne çıkmaktadır. Bu ürünlerin pazarlanmasında güzellik söylemi, kadın bedeni ile anlam bağı kurularak piyasaya sürülmektedir (İnceoğlu ve Kar, 2016, s. 74). Tüketim toplumunda bir proje haline getirilen beden, reklamlar aracılığıyla imajlar içerisine sokulmuştur. Bu imajlarla birlikte tüketim arzusu devre sokulmaktadır. Televizyon kanallarına bakıldığında güzel olmanın ipuçlarına odaklanılmaktadır. Haliyle artan güzel cilt, ideal beden söylemleriyle kadınlar güzellik merkezlerine de oldukça yoğun ilgi göstermektedir (Ersöz, 2010, s. 39). Sonuç olarak insanlar artık dijitalleşme ile beraber sosyal medya platformlarındaki ikonlardan esinlenerek onlar gibi güzel olma arzusunu taşımaktadır.

Sosyal medya platformlarında özellikle kadınların, yüksek etkileşim getirecek nesnelere güzellikle eş değer tutması, güzellik olgusunun kadınlar üzerinde tahakküm kurduğunun kanıtı olarak gösterilmektedir (Karakuş, 2019, s. 2). Özellikle konumuz çerçevesinde ele aldığımız influencer anneler, anne olmaya karar verdikleri ilk andan itibaren yaşadıkları olumlu olumsuz deneyimleri kendilerini takip eden kullanıcılara aktarmaktadırlar.

Ticari olarak kurgulanmış ve toplumsallaşmış beden algısıyla nedeniyle kadınların kendi bedenleriyle bağları kopmuştur. Aynı şekilde bu koparılmış beden algısı, medyanın dönüşümüyle geleneksel medyaya göre daha hızlı ve etkileşimsel olması, güzellik söyleminin yeni medya mecralarına taşınarak daha çok yaygınlaşmıştır. Yeni medyada ortaya çıkan ve etkileşimi yüksek olan bu influencer anneler, anne adayları oldukları andan itibaren bedenleri üzerine çerçeveselenen güzellik söylemiyle anlam bağı kurmaya çalışmıştır. Özgen (2017)’e göre bu platformlarda oluşturulan güzellik söylemi, kadınları etkilemek için onlara örnek modellerler sunmaktadır. Örnek gösterilen modeller dışında kalanlar, güzellik normlarının ötesinde tutulmaktadır. Elbette bu güzellik söyleminin temel yapı taşı moda bulunmaktadır. Diğerleri gibi olduğunda modayı takip ettiğinde güzel olunduğu algısı kadınları etkisi altına almıştır. Güzellik normlarının oluşturulmasında bir etken olan moda markaları, sosyal medya platformlarında, anne influencer aracılığıyla hedef-kitlelerine ulaşmaya çalışmaktadır.

İkonlar aracılığıyla beğenme algısı, güzel olana yöneltilmiş olup kadın bedeni imajı değiştirilmiştir. Bu bağlamda ikonlar tarafından oluşturulan söylemler ile güzellik algısı değiştirilmekte ve beden imajı değiştirilmiş ya da yeniden üretilmiş özneler ortaya çıkmaktadır (Karakuş, 2019, s. 3). Geleneksel medya ünlülerine göre daha az hayranı olan bu mikro ünlü anneler, sosyal medya platformlarında daha küçük bir kitlesi varken tüketim kültürünün üretici olarak bir ikona dönüşmektedir. Bu platformlarda kadın bedeni, her gün yinelenerek popüler söylem tarafından biçimlendirilmekte ve ideal olan kadın bedenine sahip ikonlar, her dakika kadınların arzularını ele geçirmek için harekete geçirmeye çalışmaktadır. Kilo kontrolünden, giyimlerine, saçlarına, makyajlarına yani kısacası kişisel bakımlarına özen göstererek her zaman güzel olma çabaları, ikon haline gelmiş influencer anneler tarafından, gündelik hayatlarının bir parçası olarak sergilenmektedir (Entwistle ve Wissinger, 2021, s. 36). Ev içinde geçirilen zaman dilimlerinde bile sıklıkla video paylaşan bu kişiler, güzel ve şık görünmek istemektedir.

Entwistle ve Wissinger'in Instagram anneleri üzerine yaptıkları çalışma sonuçlarına göre (2023, ss. 34-35), "mega" ve "mikro" katman yelpazesinin üst ucunda yer alan anneler, hem poz hem de görünüm açısından baskın moda estetiğine (güzel, göz alıcı, beyaz ve ince kadın olma ideali) ile büyük markalar tarafından metalaştırılabilecek "göz kamaştırıcı" ve "istek uyandıran" bir yaşam tarzı sergilemekte ve buna bağlı kalma eğiliminde olmuştur. Bu anneler, "anne stilini" takipçileriyle paylaşarak, anneliğin gereklerine uygun bir "anne üniforması" oluşturmakta ve stil aracılığıyla görünür hale getirilen annelik bedenini sergilemektedir. San Cornelio ise (2021, s. 122), geleneksel anneliği temsil eden ve fiziksel yönden çekici zayıf, beyaz ve çekici bir bedene sahip olan "harika anne (yummy mum)" ile kendi kendini bırakmış, tembel ve dışı olmayan "ilgisiz anne (slummy mum)" arasındaki farka dikkat çekmiştir. Ancak, ilgisiz annelik, kadınlar için "doğal" bir rol olarak görülen ve zaten aşırı derecede sınırları tanımlanmış olan anneliğin kadınların hayatında oynadığı rolü küçümsediği için eleştirilmiştir. Gawronska ve Sikorska (2023, s. 11) ise, benzer bir şekilde, Instagram annelerinin, kendilerini yalnızca sosyal anne ve iyi eş rollerine göre tanımladıkları ve annenin profesyonel kariyerine atıfta bulunan hiçbir imajın bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Instagram anneleri, kendi fiziksel çekiciliğine önem vermek, geleneksel değerlere boyun eğmek gibi anneliğe ilişkin egemen toplumsal normları ve kalıpları yeniden üretmektedir. Yine buna ilave olarak, fiziksel çekicilik anne imajının önemli bir bileşeni olarak ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Annelerin de yer aldığı 59 fotoğraftan 41'i "mükemmel görünüm", yalnızca 18'i "mükemmel olmayan/rahat görünüm" olarak sınıflandırılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi ve Veri Analizi

Nitel araştırma, birey veya grupların varsayımlarla bir insan veya sosyal soruna değinmektedir. Nitel araştırmalarda doğal ortamdaki verileri ve tümevarım ile tündengelimli, örüntü ve temalar kuran veri analizlerini içeren nitel bir yaklaşım kullanılmaktadır (Creswell, 2023, s. 45). Çevrim içi veya dijital ortamlarda veri toplama, maliyet ve zaman verimliliği açısından avantajlar sağlamakla beraber katılımcılar için de yer esnekliği sağlamaktadır. Bu nedenle dijital ortamlarda veri toplama, nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla kullanılmaktadır (Creswell, 2023, s. 161). Dolayısıyla, çalışma konusunda yer alan influencer annelerin, sosyal medya platformlarında yaptıkları paylaşımlar ile güzellik söylemini nasıl işlediklerini göstermek için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Van Dijk'a göre (1993), eleştirel söylem çözümlemesi, kullanılan dildeki eşitsiz, haksız, güç ve iktidar ilişkilerinin kötüye kullanıldığı söylemi incelemektedir. Eleştirel söylem bilimcileri, eşitsizliğin ve egemenliğin, gündelik yaşamda, söylem aracılığıyla nasıl yeniden kurulduğu üzerine çalışmaktadır. Eleştirel söylem bilimcileri, eşitsizliğin ve egemenliğin, gündelik yaşamda, söylem aracılığıyla, nasıl yeniden kurulduğu üzerine çalışmaktadır. Bu bakımdan, göçmenler, mülteciler ırkçılıkla ilgili söylemlerle erkek egemenliği ile konular eleştirel söylem analizi için uygundur. Bu çalışmada da kapitalist sistem tarafından üretilen "güzellik söylemi" anne etkileyicilerin paylaşımları üzerinden inceleneceği için söylem analizi veri inceleme tekniği kullanılmıştır.

Söylem, konuşma, yazı, jestler, resimler, multimedya, tipografi ve göstergebilim gibi çeşitli boyutlardaki iletişimsel olayları kapsamaktadır (Van Dijk, 2001, s. 98). Kısacası söylem iletişimde var olan her türlü dilsel ve görsel ögeyi kapsayan geniş bir yelpazeye sahiptir. Söylem analizi metni bir söylem olarak görmekte ve metin ile bağlam arasındaki ilişkileri incelemektedir. Van Dijk (2001)'e göre, ortaya çıkan veriler; iktidar, eşitsizlik, hegemonya, ön yargı gibi olguların metin, konuşma ve fotoğraflarda nasıl ifade edildiklerini ortaya çıkarmaktadır. Biliş, toplum ve söylem kavramları, dil, kültür, sosyal ilişkiler ve toplumsal yapılar birbirleriyle etkileşimli olarak var olmaktadır. Ortaya çıkan bu etkileşimler aracılığıyla bir toplumun nasıl işlediğini, nasıl iletişim kurduğunu, nasıl düşündüğünü anlamamıza yardımcı olmaktadır (Van Dijk, 2001, s. 98). Bu çalışmada, influencer annelerin sosyal medya platformlarında annelik ve güzellik kavramları arasındaki kurdukları anlam bağı anlaşılmasına çalışılmıştır.

Genel evren ve araştırma evreni olarak iki kategoriye ayrılan evren, araştırma sonuçlarını genelleyebileceğimiz büyük gruplardır (Gurbetoğlu, 2018, s. 21). Çalışmanın evrenini tüm sosyal medya platformlarındaki annelik ve güzellik konusunda paylaşımlarda bulunan influencer anneler oluşturmaktadır. Çalışmanın evrenini oluşturan sosyal medya platformlarındaki bütün

kullanıcılara ulaşmak neredeyse imkânsız olduğundan, araştırma evreni için örneklem çerçevesi oluşturulmuştur. Bu bağlamda, çalışmada, influencer annelerin en sık kullandıkları mecralar olan Instagram, YouTube ve Blog hesaplarında en popüler olan anne influencerlar tespit edilmiştir. Influencer annelerin seçiminde, takipçi sayılarının yüksek olma kriterine göre hareket edilerek en popüler olan anne etkileyiciler incelemeye alınmıştır. Instagram’da 106 bin takipçi sayısı olan Yağmur Zeren, YouTube’da 774 bin abonesi olan Ceren Ceylan ve Annekaz.com bloğunun sahibi Hayriye Koz isimli anne influencerlar örnekleme çerçevesine dahil edilmiştir. Örnekleme dâhil olan 3 influencer anne profillerindeki paylaşımlar, Mart-Haziran 2023 tarihleri ile sınırlandırılmıştır. Ceren Ceylan adlı YouTuber annenin son 6 ay içinde 11 videosu içinde 2’sinin annelerin güzellik söylemine ilişkin olduğu belirlenmiştir. Yağmur Zeren isimli influencer annenin Instagramda toplamda 756 gönderisi bulunurken içlerinde 4 Instagram hikâyesinin güzellik ve anneliğe dair içerik taşıdığı görülmüştür. Annekaz.com sitesinde güzellik kategorisinde son 6 ay içinde 9 paylaşım içinde, güzellik vurgusunun öne çıkarıldığı 2 paylaşım olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu tarih aralığı içinde, “güzellik ve ideal beden” söylemi taşıdığı 8 paylaşım, amacına uygun örneklemeyle araştırma çerçevesine dâhil edilmiştir.

Verilerin analizinde, Van Dijk’in “makro ve mikro yapı” dan oluşan şeması kullanılmıştır. Makro yapı çözümlemesinde başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, ardalın ve bağlam bilgisi, olay taraflarının olayları değerlendirmesi gibi unsurlar ele alınmaktadır. Ayrıca fotoğraflar, tematik yapı da Makro yapının içine dahil edilebilmektedir. Mikro yapı çözümlemesinde ise sentaktik çözümleme, yerel bağdaşıklık, sözcük seçimleri ve retorik çözümlenmeleri yapılmaktadır (Ömer, 2022, s. 43). Youtube ve Instagram paylaşımlarında, fotoğraf, gönderi türü, kaynak, siteye yüklenme tarihi, gönderinin açıklaması, gönderinin başlığı, beğenilme ve görüntülenme sayısı ve ardalın bilgisine ilişkin veriler, Makro analiz içinde sözcük ve cümle seçimleri ise Mikro analiz içinde incelenmiştir. Blog paylaşımlarında ise fotoğraf, gönderi türü, kaynak, siteye yüklenme tarihi, gönderinin başlığı, gönderinin açıklaması ve ardalın bilgisi Makro analizce, sözcük ve cümle seçimleri ise Mikro şema altında ele alınmıştır.

Analiz ve Değerlendirme

Çalışmanın bulgularında Instagram, YouTube ve Blog yazarları olan annelerin hem profilleri hem de takipçi veya aboneleriyle paylaştıkları içerikleri incelenmiştir. Annelik üzerine paylaşımlar yapan bu hesapların güzellik söylemlerinde buldukları paylaşımlar söylem analizine tabii tutulmuştur. @yagmurzeren_ adlı kullanıcı, Instagram hesabında hem kendin yap projeleri hem de oğlu ile ilgili deneyimleri paylaşmaktadır. Hesabın biyografi kısmına, işbirliği yapmak isteyen markaların kendisine ulaşması için iletişim yolları yazılmıştır. Profil

incelendiğinde forma girmeye çalışan ve modayı takip eden bir anne ile karşılaşılmaktadır. Kozmetik ürünler, oğluna dair ürünler ve evini güzelleştirmek için kullandığı ürünlerin linkleri sık sık paylaşılmaktadır. Instagram kullanıcısının güzelliğe dair paylaştığı linklerden 2 tanesi aşağıda Fotoğraf 1. ve Fotoğraf 2.'de verilmiştir. Fotoğraflara bakıldığında Fotoğraf 1' de kozmetik ürünlerinin linklerini paylaştığı görülmektedir. Fotoğraf 2.'de ise üç farklı renkte aynı modelde neredeyse aynı duruştu üç farklı elbise giymiş anne influencer ve elbiselere ait ürün linkleri ve popüler bir online alışveriş mağazası olan Trendyolla yapılan işbirliği etiketi gözükmemektedir. Yine aynı paylaşımda, eyyo.com isimli giyim markasıyla da başka bir işbirliği yapıldığı belirlenmiştir.

Fotoğraf 1: @yagmurzeren_ (26.06.2023)

Fotoğraf 2: @yagmurzeren_ (26.06.2023)

Tablo 1.

Fotoğraf 1 Makro Yapı

Gönderinin Türü	Instagram Story (Hikaye) (Fotoğraf 1)
Kaynak:	https://www.instagram.com/stories/highlights/18027334660558568/
Siteye Yükleme Tarihi:	Haziran, 2023
Gönderi Başlığı:	Öne Çıkanlar, Haziran Link
Gönderi Açıklaması:	Gönderide makyaj malzemeleri tanıtımı Instagram annesinin cildinde denenerek yapılmıştır. Ürünlerin kadınlar için çok memnun edici olduğu mesajı verilirken aynı zamanda @trendyolcom, @notecosmetiqueturkiye, @işbirliği etiketleri kullanılmıştır.
Ardalan Bilgisi:	Kendi cildinde deneyerek takipçileriyle önerdiği Note marka bb krem ve kapatıcının kadınlar için sağlıklı bir cilt görünümüne kavuşmanın yolu olduğu vurgulanmıştır.

Fotoğraf 1 Mikro Yapı

Instagram annesi tanıtımını yaptığı markaların paylaşımını yaparken videoya eklediği eğlenceli bir yaz şarkısı ile aynı zamanda bu ürünleri kendi cildinde denemektedir. Ürünleri deneyerek tanıtıma sunan kullanıcı şu sözleriyle kullandığı ürünlerin ne kadar faydalı olduğunu vurgulamaktadır: “Benim aldığım fiyatın bayağı altına düşmüş, yaz indiriminde. Bb krem olmasına rağmen kapatıcılığı çok iyi, aynı zamanda kapatıcıyı da severek kullanıyorum. Bu markanın aydınlatıcısını ilk defa denedim simli değil, ıslıl ıslıl gerçekten inci ışıltısı var. Makyaj çantama girdi bile!” (Yağmur Zeren, 2023). Instagram annesinin ürünleri deneyerek yaptığı bu paylaşımında, Note kozmetik markasına ait biri kapatıcı ve aydınlatıcı olmak üzere iki ürün sol ve sağ alt köşeye yerleştirilmiştir. Instagram annesi, markaların bu ürünlerini severek kullandığını ve cildindeki tüm kusurları bu ürün ile kapattığını söylemektedir. Aynı zamanda ürünün oldukça kaliteli olmasına rağmen yaz indirimi yaparak fiyatının epey bir altına düştüğünü ifade etmiştir. Instagram annesi Yağmur Zeren isimli kullanıcının ürün paylaşımında annelere sunduğu satış vaadi, ışıltılı ve güzel bir cilde sahip olmak biçiminde ortaya çıkmaktadır. Kendisinin de keyifli bir şarkıyla kullandığı bu ürünleri takipçilerine sunarak onların da bu vaatlerden yararlanmasını istediğini ifade etmektedir. Aynı paylaşımında iki ürün arasında, hem ürüne ait hem de online satış platformuna ait Instagram adresleri gözükmektedir.

Tablo 2.

Fotoğraf 2 Makro Yapı

Gönderinin Türü	Instagram Story (Hikaye), (Fotoğraf 2)
Kaynak:	https://www.instagram.com/stories/highlights/18027334660558568/
Siteye Yükleme Tarihi:	Haziran, 2023
Gönderi Başlığı:	Öne Çıkanlar, Haziran Link
Gönderi Açıklaması:	Gönderide düz bir fon üzerinde elbise tanıtımı yapılmıştır. Bu defa Instagram annesinin bedeni üzerinde değil markanın belirlediği mankenler üzerinde bir tanıtım görülmektedir. Elbiselerinin güzel olduğu belirtilen marka; @eyyo.com.tr şeklinde etiketlenerek hem markanın sayfasından hem de etiketlenen @trendyolcom, sayfasından alınabileceği belirtilmiştir. Aynı zamanda #işbirliği etiketi de kullanılmıştır.
Ardalan Bilgisi:	Eyyo marka elbiseleri beğendiğini belirten Instagram annesi, takipçilerinin de bu markanın elbiselerini giyerek kendilerini güzel ve mutlu hissedecekleri mesajını vermektedir.

Fotoğraf 2 Mikro Yapı

Siyah bir fon üzerine “Bu markanın elbiseleri şahane” söylemi kullanılmıştır (Yağmur Zeren, 2023). Bu cümle aynı zamanda markaya ait olan manken fotoğrafları ile desteklenmiştir. Her ne kadar manken fotoğraflarında bu elbiseleri görsek de Instagram annenin gerçekten bu markanın elbiselerini kullanıp kullanmadığı soru işareti olarak kalmaktadır. Çoğu zaman kendisinin kullanmadığı ama kullanmış gibi yaptığı ya da kendi üzerinde göstermediği markaların ürünlerini böylelikle kendi bedeninde denemeden sadece marka ismi ve linki paylaştığı

görülmektedir. Dolayısıyla markaların elbiselerini giyen kadınlara da fotoğrafta görülen kadın mankenlere yakıştığı gibi yakışacağına dair bir mesaj gönderilmektedir. Bu imaja sahip olmak için de esasen ilk olarak mankende bulunan vücut ölçülerine de sahip olmak gerektiği mesajı alt metin şekilde ortaya çıkmaktadır. Çünkü Fotoğraf 2 'de görülen mankenler fit bir görünüm sunmaktadır. Influencer anne, yine burada markaların isimlerini etiketleyerek reklamlarını yaparken iş birliği içerisinde olduğu firmaların profilinde görünür olmasını sağlamıştır.

Fotoğraf 3: @yagmurzeren_(26.06.2023)

Fotoğraf 4: @yagmurzeren_(26.06.2023)

Tablo 3.

Fotoğraf 3 Makro Yapı

Gönderinin Türü	Instagram Story (Hikaye), (Fotoğraf 3)
Kaynak:	https://www.instagram.com/stories/highlights/18027334660558568/
Siteye Yükleme Tarihi:	Haziran, 2023
Gönderi Başlığı:	Öne Çıkanlar, Haziran Link
Gönderi Açıklaması:	Hem kadın hem çocuk paylaşımları yapan influencer anne bu defa çocuk kıyafetlerini takipçileriyle paylaşmaktadır. Yaz indiriminde olan markayı @cigitofficial şeklinde etiketleyerek kalp emoji ile memnuniyetini belirtmiştir. Markanın kıyafetlerini kendi oğlu üzerinde denemek yerine markanın çocuk modelini ve kıyafetlerini sade şekilde paylaşarak yorumlamıştır. Ürünlerin hem markanın sayfasından hem de etiketlenen @trendyolcom, sayfasından alınabileceği belirtilirken aynı zamanda #işbirliği etiketi de kullanımı da ihmal edilmemiştir.
Ardalan Bilgisi:	Reklamını yaptığı marka kıyafetlerinin çocuklar için çok ideal olduğu ve marka ile takipçileri arasında güven bağı kurmak için Instagram annesinin kendi oğluna da bu markanın kıyafetlerini almak istediği belirtilmiştir.

Fotoğraf 3 Mikro Yapı

Influencer anne, kendisi bir erkek çocuğa sahip olmasına rağmen kız erkek ayrımı yapmadan takipçileriyle çocuk kıyafet linklerini paylaşmıştır. Burada yine linkleri paylaşırken markaların adlarını etiketlemiş ve iş birliği içerisinde olduklarını @cigitoofficial şeklinde açık bir şekilde gösterilmiştir. Instagram annesinin bu iş birliği paylaşımını yaparken takipçileri ve marka arasında güven bağı kurmak için şu sözlerle seslenmektedir: “Erkek-kız bebek fark etmez, en hesaplı ve kaliteli mağazalardan biri @cigitoofficial şimdi yaz indirimine girmiş. Müslinler, şortlu takımlar çok güzeller ben de Poyraza bakıyorum”(Yağmur Zeren, 2023).

Tablo 4.

Fotoğraf 4 Makro Yapı

Gönderinin Türü	Instagram Story (Hikaye), (Fotoğraf 4)
Kaynak:	https://www.instagram.com/stories/highlights/18027334660558568/
Siteye Yükleme Tarihi:	Haziran, 2023
Gönderi Başlığı:	Öne Çıkanlar, Haziran Link
Gönderi Açıklaması:	Özellikle doğumdan sonra fit bir görüntüye sahip olma algısıyla hazırlanmış olan bu link görseli yeni doğum yapmış anneler için tavsiyeler içermektedir. Doğum sonrası veya fazla kilolara sahip olan kadınlar için toparlayıcı özelliği bulunan ürünler ön plana çıkartılmıştır. @trendyolcom, sayfasına ait olan tanıtım ürünleri #reklam etiketi ile belirtilmiştir. Korse ve tayt gibi bu ürünler giyildiği takdirde kadınları güzel bir görüntüye kavuşturacağı vaadinde bulunulmuştur.
Ardalan Bilgisi:	Kadınların güzel görüntüye kavuşması için önceliikle fit bir kiloya sahip olmaları gerektiği mesajı bu gönderide belirtilmiştir. Trendyol markasına ait olan bu ürünleri, takipçilerin de satın alarak fit ve güzel hissedecekleri mesajı verilmektedir.

Fotoğraf 4. Mikro Yapı:

Reklamı yapılan korseyi doğumundan sonra sıkça kullanmış olduğu Instagram annesi tarafından belirtilmiştir. “Doğumdan sonra bu taytı çok kullandım, aşırı güzel sarıyor ve toparlıyor. Günlük hayatta da kullanılır iç belli etmiyor kalçayı da güzel toparlıyor, Avşa'ya gidince gösteririm orada kaldı” (Yağmur Zeren, 2023). Influencer anne, tıpkı kendisinin yaptığı gibi fazla kiloları olan kişilerin daha sıkı bir vücut görünümüne sahip olmaları için, mutlaka bu korseyi kullanmaları gerektiği mesajı verilmiştir. Aynı zamanda fazla kiloya sahip olmayan takipçilerine yönelik söylemde de bulunarak onların da bu korseyi farklı amaçlarla kullanabileceğini şu sözlerle ifade etmiştir: “Bu tarz korse şortlar da açık renk ve mini elbiselerde, pantolonlarda çok kurtarıcı oluyor. İç belli etmiyor ve vücudu toparlıyor, dar kıyafetlerin altına da giyilir mis gibi” (Yağmur Zeren, 2023). Dolayısıyla influencer anne, ürünlerini sınırlandırmamış kilolu, zayıf, erkek, kız çocuk gibi her türlü takipçine ulaşarak reklam tanıtımını yapmaya çalışmaktadır. Böylelikle her kiloda kadına hitap ederek ürünü yaygınlaştırmayı amaçlamıştır.

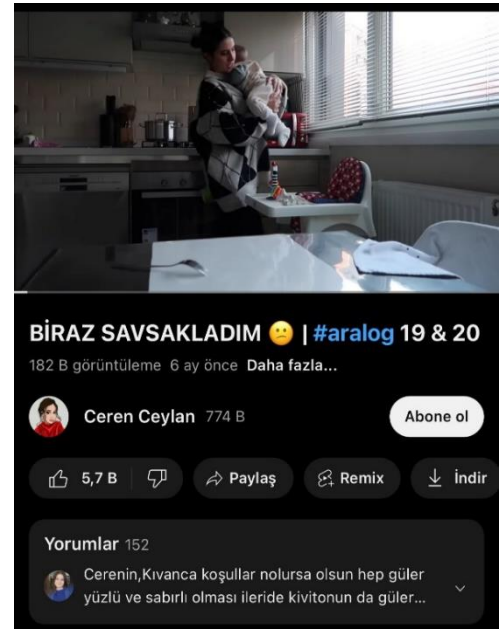
Ceren Ceylan isimli kullanıcı, hem YouTube hem de Instagram’da oldukça yüksek etkileşime sahip bir influencer anne olarak öne çıkmaktadır. YouTube’da 774 bin aboneye sahiptir. YouTube sayfası incelendiğinde, anne olmadan önce moda, makyaj, kıyafet, seyahat gibi

kategorilerde içerikler paylaşırken anne olduktan sonra gebe olduğunu açıkladığı ilk andan doğum anına ve sonrasında bebeği ile beraber yaşadığı deneyimlere kadar abonelerine içerikler üretmektedir. İçeriklerinde gebelik döneminde ve bebeği doğduktan sonra bebeği için kullandığı ürünlerin tanıtımları bulunmaktadır. Ceylan, sayfasında, anne olduktan sonra çocuğu ile ilgili olan deneyimlerini sunarken diğer taraftan bireysel olarak da memnun kaldığı ürünleri de sayfasında tanıtmaktadır. Anne olduğu 2022 yılı itibariyle sayfasında, Almanya’da bebek alışverişi, hamile pilatesi, doğum kampı, hamileyken bikini ve mayo alışverişi, büyük bebek alışverişi, hastane çantası, doğum vlogu ve benzeri gibi başlıklar ile Youtube içerikleri paylaşmaya başlamıştır.

Fotoğraf 5: @CerenCeylan (10.07.2023)

Fotoğraf 6: @CerenCeylan (10.07.2023)

Tablo 5.

Fotoğraf 5 Makro Yapı

Gönderi Türü:	YouTube Vlogu (Fotoğraf 5)
Kaynak:	https://www.youtube.com/watch?v=jsoLoF3vTos&t=466s
Siteye Yükleme Tarihi:	Aralık, 2022
Gönderi Başlığı:	Kıvanç'la İlk Ikea Turu !
Gönderi Açıklaması:	2022 yılı öncesi makyaj, moda, güzellik ve dekorasyon gibi içerikler üreten YouTuber anne, 2022 yılı itibariyle çocuğuna dair videolar oluşturmaya başlamıştır. Çocuğu ile beraber yaptığı ilk Ikea turunda yine anne ve bebeklerin ihtiyaçlarına yönelik ürünlerin tanıtımını yapmaktadır. Ikea markasına ait bebek mama sandalyesi, bebek suluğu ve oyuncaklara dair ürünleri tanıtmaktadır.
Beğenilme Sayısı:	6 Bin
Görüntülenme Sayısı:	185 Bin
Yorum Sayısı	166
Ardalan Bilgisi:	Bebek sahibi olduktan sonra alışveriş tercihlerinin değiştiğini söyleyen YouTuber anne, seyahat için mama sandalyesi alma tercihini en çok övülenden yana kullanmıştır. Bebek sahibi olanlar için Ikea markasının bu ürünün seyahatler için en ideal ve indirimli olduğunu belirtmiştir.

Fotoğraf 5. Mikro Yapı:

YouTuber anne, sosyal medya platformlarında popüler markalardan biri olan Ikea alışverişini, ilk defa bebeği ile yapmış olduğunu şu sözler ile vurgulamıştır: *“Ev için sipariş ettiğimiz mama sandalyesi ayrı fakat bir de dışarıya çıktığımızda seyahatlerde kullanabileceğimiz bir mama sandalyesi almak istiyoruz. Ikea’nın koltuğu en mantıklısı görünüyor herkes çok övüyor bu yüzden onu alırız. Kıvanç Bey’in ilk Ikea turu olacak”* (Ceren Ceylan, 2022). YouTuber annenin, bebek sahibi olduktan sonra tüketim pratiklerine çocuğunun ihtiyacı olan ürünlerle ihtiyaç dışı olan ürünleri de alışverişlerine eklediği görülmüştür. *“Eskiden buraya gelip yetişkin bölümünde gezerdik koltuk filan bakıyorduk. Şimdi bu halimize şaşıyorum”* söylemiyle de bebekten sonra değişen hayatlarını dillendirmiştir (Ceren Ceylan, 2022).

Bebeği ile beraber çıktığı ilk alışverişlerinden birinde, Ikea firmasının ürünlerini tanıtmakta ve bu esnada kişisel deneyimlerinden de bahsetmektedir. Gündelik ev yaşamıyla başlayan videoda dışarı çıkılacağı zaman YouTuber annenin kıyafetlerini giydiği, makyaj ve saçlarını yaptığı videoda görülmektedir. Bu noktada annenin kullandığı ürünler ve markalar, tüketim aracılığıyla idealize edilen güzel anne görünümüne nasıl kavuştuğunu göstermektedir. Influencer anne, yaptığı alışverişlerde hayatını pratikleştirecek ürünleri ve bebeğine dair aldığı bebek mama sandalyesi, oyuncaklar, bebek suluğu gibi ürünleri aboneleriyle paylaşmaktadır. Ceylan (2022), *“Bu mama sandalyesi güzel görünüyor 479 TL bir oturtalım deneyelim bu güzel oldu hem de taşınabiliyor bunu alabiliriz. Bu da alıştırma bardağıymış bunu da alabiliriz. Oyuncakları toplamak için bu kutudan alalım. Bir de böyle bir oyuncak aldık indirim vardı mama sandalyesinde oturmayı kolaylaştıran masaya takılan bir şey. Hepsi çok güzel oldu.”* diyerek yaptığı alışverişini ve aldığı ürünlerin gerekçelerini takipçileriyle paylaşmıştır. Influencer anne, alışveriş bitiminde her zaman yaptığı gibi eve vardığında bu ürünleri tek tek abonelerine göstererek kendi beğendiklerini onların da satın alarak, takipçilerine hayatlarını nasıl daha kolay hale getirecekleri ve bebeklerine nasıl daha iyi ürünler alabilecekleri konusunda tavsiye sunmuştur.

Tablo 6.

Fotoğraf 6 Makro Yapı

Gönderi Türü:	YouTube Vlogu (Fotoğraf 6)
Kaynak:	https://www.youtube.com/watch?v=rvEh89KtKw
Siteye Yükleme Tarihi:	Aralık, 2022
Gönderi Başlığı:	Biraz Savsakladım
Gönderi Açıklaması:	Günlük rutinlerini bu çekmiş olduğu videoda gösteren YouTuber annemiz, video zamanının çoğunluğunda bebeğine dair eylemlerini abonelerine sunmuştur. Her ne kadar günlük rutin videosu gibi görünse de her fırsatta almış olduğu ürünleri aboneleri ile paylaşmaktadır. Bir önceki videoda almış olduğu bebek mama sandalyesi tanıtımını yine bu videoya aktararak aradan geçen sürede bu sandalyeden hala memnun olduğunu abonelerine ispatlamaktadır. Bebek ürünlerinden sonra kendisine dair yapmış olduğu aksesuar alışverişlerinden küpe, kolye ve bileklik gibi ürünleri de paylaşarak rutin yoğunluğun içerisinde kadın

	olduğunu ve kadınlar için vazgeçilmez olan takı ürünlerini de unutmadan abonelerine sunmaktadır.
Beğenilme Sayısı:	5 Bin
Görüntülenme Sayısı:	187 Bin
Yorum Sayısı	152
Ardalan Bilgisi:	Bebek ürünlerine yoğunlaşan ilgisi ile bir anne kolye, küpe ve bileklik ürünlerini satın alması ile de bir kadın olduğunu ve her ne kadar yoğunluğu olmuş olsa da bunu ihmal etmediğini gösteren YouTuber anne, abonelerine bu çerçevede etkilemektedir.

Fotoğraf 6. Mikro Yapı:

Fotoğraf 6.'daki videonun açılış sahnesi YouTuber annenin evine gelen kargosuyla başlamaktadır. Annenin bebeğine aldığı mama sandalyesi ve ek gıdaya geçiş tavsiyeleri ile devam edilen videoda, bebeğin uyumasıyla annenin kendine ayırdığı zaman diliminde kutu açılışları gösterilmektedir. *“Hazır Kıvanç uyumaya devam ediyorken gelen diğer kargolara bakalım. Sonunda koleksiyonuma kavuştum arkadaşlar. Biliyorsunuz ki bu bizim koleksiyondaki küpeler şu şekilde ikili kullanabilirsiniz çok seviyorum ben. Bir sürü bileklik göndermiş ben bunları üst üste takarım. Bu klasik kolyeler bunları annem için aldım”*(Ceren Ceylan, 2023). Gerçekleşen bu söylemlerle kadınların vazgeçilmez ihtiyaçlarından biri olan takı gibi aksesuarlara ait tanıtımlar yapılarak marka ile aboneler arasında güven bağı oluşturulmaya çalışılmıştır. Influencer anne, kendi ve yakın çevresine aldığı ürünlerden memnun kaldığı ve “güvenilir” bulunduğu için takipçilerini bu ürünleri almaya teşvik ettiği görülmüştür. Anne bir taraftan bebeğiyle yoğun olan hayatını anlatırken diğer taraftan, kendisi için aldığı küpe, kolye ve bileklik gibi takıları takipçileriyle paylaşmaktadır. Kadın, annelik dâhil hangi görevde olursa olsun kendini mutlu edebilmeli mesajı aktarılmaktadır. Bunca yoğunluk arasında kendine zaman ayırmanın önemi vurgulanmıştır. Bunun yolunun da kendine kıyafetler veya aksesuarlar almak olmalı mesajı ortaya çıkmaktadır.

Videonun ilerleyen dakikalarında bir önceki videoda almış olduğu mama sandalyesinin ne kadar işini kolaylaştırdığını şu sözlerle belirtmiştir: *“Çok pratik, portatif hatta bazıları onda duş bile aldırıyormuş”* (Ceren Ceylan, 2023). Video bitmeden önce ise kendisine Chicco isimli bir markadan gelen bebek mama sandalyesinin kutu açılımını yaparak markaya teşekkürlerini iletmiştir. Videodan hareketle, ihtiyaca göre markaların ürünlerini influencer anneye göndererek sponsor oldukları söylenebilir. Aynı videoda, baba, mama sandalyesini tanıtmak amacıyla ertesi gün bebeğin masaya oturabileceği kahvaltı masasına koyduğu sandalyeyi göstererek, *“biz bunu Progress 5'ten sipariş ettik bu böyle yaş aldıkça 15 kg'ya kadar kullanılabilir. Farklı şekillerde katlanabiliyor, sürüklenebiliyor, ayak desteği var. Bu daha mantıklı geldi”* (Ceren Ceylan, 2022) şeklinde ürün alış verişini gerekçelendirmiştir.

Annekaz bloğu, incelendiğinde bloğun genel, moda, dekorasyon, tarif, güzellik, sağlık, çocuk, pratik bilgiler gibi kategorilere ayrılmakta olduğu söylenebilir. Üç çocuklu bir hayat yolculuğu sloganı bulunan sitede hayatın içinden her şeye yer verilmektedir. Özellikle annelik üzerine kurulan blogda güzellik ve moda gibi kriterlerin ihmal edilmediği görülmektedir. Anne olmak, çocuk deneyimlerini paylaşmak blogger annenin moda ve güzellik anlayışından bağımsız düşünülmemektedir.

Fotoğraf 7: Annkaz.com (12.07.2023)

Fotoğraf 8: Annkaz.com (12.07.2023)

Tablo 7.

Fotoğraf 7 Makro Yapı

Gönderi Türü:	Blog Yazısı (Fotoğraf 7)
Kaynak:	https://www.annkaz.com/cemre-baysel-rabia-soyturek-ve-gizem-karacanın-new-well-secimleri.html
Siteye Yükleme Tarihi:	Mart, 2023
Gönderi Başlığı:	Cemre Baysel, Rabia Soytürk ve Gizem Karaca'nın New Well Seçimleri!
Gönderi Açıklaması:	Başlıkta belirtilen fit ve güzel algılanan 3 oyuncunun yüzleri kullanarak marka ürünleri tanıtımı yapılmıştır. Belirtilen bu 3 oyuncu gibi yüz hatlarına sahip olmak ya da çekici görünmek isteyen kadınların New Well ürünlerini kullanarak bu imajı yakalayabilecekleri vaadi blogger anne tarafından yazısında belirtilmiştir. Rabia Soytürk gibi kırmızı çekici dudaklar, Cemre Baysel gibi pratik bir makyaj ve Gizem Karaca gibi keskin yüz hatlarına sahip olmak isteyenlerin bu ürünleri kullanarak mutluluğa ulaşacağı yazıda vurgulanmaktadır.
Ardalan Bilgisi:	Kadın; keskin yüz hatlarına çekici dudaklara, al al olmuş yanaklara sahip olarak güzel olabilmektedir. Bu mesaj yazının içeriğinde verilen ürünlerle pekiştirilmiştir.

Fotoğraf 7. Mikro Yapı:

Annekaz.com blogger annenin sayfasında tanıttığı ürünleri ve söylemlere bakıldığında, **Fotoğraf 6.’da** Newwell makyaj markası karşımıza çıkmaktadır. Markanın hemen altında ise, 3 ünlü ismin neredeyse makyajsız gibi doğal bir görüntüsüne yer verilmiştir.

“Rabia Soytürk Kırmızı Rujunu Seçti! Rabia Öztürk’ün kırmızı ruj seçimi keşfetmeye ne dersiniz? Kadınlar olarak kırmızı ruj tercihlerimizde her zaman bir favorimiz bulunuyor. Bu değerli rengin baskın enerjisi ile kendimizi daha mutlu ve özgüvenli hissediyoruz. Özel günlerde ya da günlük makyajda fark etmeksizin hepimiz kırmızının enerjisine bayılıyoruz! Dağılmayan, bulaşmayan ya da bir şeyler tükettiğimizde etkisini yitirmeyen kırmızı ruj araştırmaları da bu nedenle önem kazanıyor. New Well’in yepyeni serisi olan Shiny Liquid Lipgloss renkleri ile yenilenin! Pratik kullanım sağlayan aplikatörü ve gününüze parlaklık katacak etkileri ile makyaj çantanızın yeni favorisi olacağına eminiz! Rabia Öztürk’ün severek kullandığı ve “Benim Kırmızım” olarak ifade ettiği Shiny Liquid Lipgloss ürününü mutlaka keşfedin” (Annekaz, 2023).

Blog yazısı incelendiğindeyse, kırmızı ruj sürmenin kadını daha mutlu ve daha öz güvenli yaptığı söyleminin öne çıktığı belirlenmiştir. Fotoğrafta bahsedilen ünlülerin de bu markanın ürünlerini kullandığı ve böylelikle güzel oldukları, eğer diğer insanlarda kullanırsa onlar gibi güzel olacağı ifade edilmiştir.

Tablo 8.

Fotoğraf 8 Makro Yapı

Gönderi Türü:	Blog Yazısı (Fotoğraf 8)
Kaynak:	https://www.annekaz.com/tatilde-saclariniz-ve-cildiniz-icin-yapacaginiz-10-iyilik.html
Siteye Yükleme Tarihi:	Temmuz, 2023
Gönderi Başlığı:	Tatilde saçlarınız ve cildiniz için yapacağınız 10 iyilik!
Gönderi Açıklaması:	Verilen tatil fotoğrafı altında güneşin zararlarından bahsedilmiş ve hemen ardından bu zararlardan korunmak için blogger anne, faydalı bilgilerde bulunmuştur. Bu faydalı bilgiler altında ise kendisinin kullanmış olarak gösterdiği güneş koruyucu ve tonik tavsiyelerini paylaşmaktadır.
Ardalan Bilgisi:	Yazmış olduğu güneşin zararları cümlelerinden sonra kendisinin farkındalığı yüksek bir kişi olduğu mesajını veren blogger anne, bu nedenle tercih ettiği 2 üründe de elbette bu zararlardan koruyacak içeriklere sahip olduğu mesajını okurlarına aktarmak istemiştir. Blogger anne kullanıyorsa ve o güneşin bu zararlarını biliyorsa elbette kullandığı ürünler faydalıdır!

Fotoğraf 8. Mikro Yapı

İncelenen blog yazısının görseli Fotoğraf 8’de görüldüğü üzere genişin yansımasıyla kadife görünümlü güzel olarak adlandırılan bir kadın sırtı ve tatili çağrıştıran havuz kullanılmıştır. Bu fotoğraftaki cilde ve kaliteli görünen saça sahip olmak için blog yazarı tarafından tavsiyelerde bulunulmuştur. Tavsiye öncesi ise güneşin zararlarından şu şekilde bahsetmektedir: “Bütün dünya bilir ki güneş saçlara ve cilde inanılmaz zarar veriyor. Yaşlandırıyor, kurutuyor rengini bozuyor hatta kanser yapıyor. Peki deniz, kum, güneş tatili yaparken saçlarımızı ve cildimizi güneşin

zararlarından basitçe 10 maddede nasıl koruruz” (Annekaz, 2023). Blogger anne, Doa Skin Care markalı cilt ve saç ürünlerini kullanarak kendilerine bir iyilik yapacaklarını şu sözleri ile vurgulamıştır: “Kişisel bakım kişiye özeldir. Cildinizi en iyi siz tanırız. Ben genel olarak yaz ayları için bakım rutini yazayım. Gündüz Güneş kremi – Gece sırasıyla – Yıkayın – Glikolik asit içeren bir tonikle silin 4 dakika bekleyip yıkayın – serum + vitamin – nemlendirici” (Annekaz, 2023). Böylece, kadınların kendileri için iyilik yapmalarının bir aracı olarak bu markanın ürünlerini kullanmaları gerektiği mesajı ortaya verilmiştir. Bu mesaj verilirken de en altta küçük bir şekilde “Fotoğraflardaki ürünler benim kullandığım ürünlerdir tanıtım değil tavsiyedir” notu okurlarına güven teşkil etmek adına düşünülerek konulmuştur.

Sonuç

Kapitalist sistemde kadın sadece güzel ve bakımlı olduğu sürece değerli olarak görülmektedir. Ataerkil söylemin yeniden üretildiği tüketim kültüründe, kadın, beden güzelliğiyle değer bulmaktadır. Aynı söyleminin, annelik söylemi üzerinde de üretildiği görülmüştür. Araştırmanın sonucunda, incelenen anne profillerdeki paylaşılan içeriklerde, güzel ve bakımlı bir anne görüntüsüne her kadın kavuşması gerektiği söyleminin hâkim olduğu sonucuna varılmıştır. Kapitalist sistem içerisinde önemli bir yere sahip olan pazarlama stratejileri, dijital medyanın yaygınlaşması ile birlikte sosyal medya platformlarına doğru kaymıştır. Sosyal medya platformlarında az veya çok takipçi sayısına sahip olan kişilerle marka işbirlikleri içerisine girmektedir. Sosyal medya platformlarında bulunan etkileyiciler, geleneksel medyadaki star ünlülerin reklamlarda oynaması kadar etkili olmuştur. Çalışmada yüksek takipçi sayılarına sahip üç farklı anne profilindeki paylaşımlar incelenmiş, içeriklerin paylaşıldığı platformlar farklı olsa da mikro ünlü annelerin, markalar için kendi marka ve ürünlerini tanıttıkları önemli bir araç haline geldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Paylaşılan içeriklere bakıldığında kadınların, gebelik sürecinde, doğum esnasında veya doğum sonrası süreçlerde bile güzel ve bakımlı görünmeleri gerektiği mesajı verilmiştir. Ancak, influencer anneler, paylaşımları aracılığıyla kendilerini takip eden diğer annelere ancak paylaştıkları ürün ve markaları kullanırlarsa güzel ve bakımlı görünebilecekleri sözü verdikleri belirlenmiştir. Popüler olan influencer annelerin paylaştıkları ürünleri kullandıkları takdirde, diğer annelerin kendileri gibi mutlu, güzel ve özgüvenli hissedecekleri vaadi sundukları görülmüştür.

Kaynakça

Abidin, C. (2015). Micromicrocelebrity: Branding babies on the internet. *m/c Journal*, 18(5).

- Aktan, E., & Kayış, H. H. (2018). Sosyal medya ve değişim: Bloglar aracılığıyla anneliğin evrimi üzerine netnografik bir analiz. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, 9(32), 39-54.
- Archer, C. (2019). How influencer ‘mumpreneur’ bloggers and ‘everyday’ mums frame presenting their children online. *Media International Australia*, 170(1), 47-56.
- Baudrillard, J. (2003). *Tüketim Toplumu* (3.). Ayrıntı; Çev. Hazal Deliceçaylı&Ferda Keskin.
- Baumann, Z. (2007). *Consuming Life*. Polity Press.
- Biol, M., & Bakır, Z. N. (2019). A Semiotic Analysis on The Sharing of Instagram Phenomenes. *The Journal of International Scientific Researches*, 195-221. <https://doi.org/10.23834/isrjournal.530556>
- Bozkır, B. & Taylan, Ahmet. (2020). Medyada annelik temsili: Anaakım ve alternatif medyada anneliğin sunumuna yönelik karşılaştırma. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 34, 45-65.
- Bulut, S. (2020). Via Social Media–The Effect of Influencer on Marketing Process. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 520-541.
- Creswell, W. J. (2023). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (3. Baskı'dan Çeviri. 7. Baskı). Siyasal Kitabevi; Çev. Mesut Bütün & Selçuk Beşir Demir.
- Cunningham, S., & Craig, D. (2017). Being ‘really real’ on YouTube: Authenticity, community and brand culture in social media entertainment. *Media International Australia*, 164(1), 71-81.
- Ekinsmyth, C. (2014). Mothers’ business, work/life and the politics of ‘mumpreneurship’. *Gender, Place & Culture*, 21(10), 1230-1248.
- Entwistle, J., & Wissinger, E. (2021). Dress like a mum/mom: Instagram style mums and the fashionable ideal. *Fashion Theory*, 27(1), 5-42.
- Entwistle, J., & Wissinger, E. (2023). Dress like a mum/mom: Instagram style mums and the fashionable ideal. *Fashion Theory*, 27(1), 5-42.
- Ergül, G., & Yıldız, S. (2021). Sosyal medyada sosyal annelik: Instagram anneliği. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 611-627.
- Ersöz, A. G. (2010). Tüketim toplumunda "sıfır beden" söylemi: Neden ve sonuçları üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(2).

- Gawrońska, M., & Sikorska, M. (2023). Snapshots of Family: Family Representations and Practices of Mothering Displayed by Instamothers. *Sociological Research Online*, 13607804231195550.
- Gurbetoğlu, A. (2018). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. <http://www.agurbetoglu.com/>. Erişim Tar.12.05.2023 13.35.
- Güzel, E. (2013). Güzellik Dayatması Altında Tüketim Nesnesine Dönüşen Kadın. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 4(7).
- İnceoğlu, Y., & Kar, A. (2016). *Kadın ve Bedeni* (2.). Ayrıntı.
- Jorge, A., Marôpo, L., Coelho, A. M., & Novello, L. (2022). Mummy influencers and professional sharenting. *European journal of cultural studies*, 25(1), 166-182.
- Kalaitzandonakes, M. (2019). *Mother Knows Best: Understanding Mom Blogs' Influence on Moms' Nutrition Beliefs and Habits*.
- Karakuş, Ö. (2019). *Sosyal Medyada “Güzellik Algısının” Temsili*. https://www.academia.edu/44503710/SOSYAL_MEDYADA_G%C3%9CZELL%C4%B0K_ALGISININ_TEMS%C4%B0L%C4%B0, Erişim Tarihi: 28.11.2023.
- Köktener, A., & Akgün, N. (2020). Mahremiyet Algısının Dönüşümü: Instagram Anneleri Üzerinden Bir Analiz. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(9), 235-247.
- Lopez, L. K. (2009). The radical act of ‘mommy blogging’: Redefining motherhood through the blogosphere. *New media & society*, 11(5), 729-747.
- McDaniel, B. T., Coyne, S. M., & Holmes, E. K. (2012). New mothers and media use: Associations between blogging, social networking, and maternal well-being. *Maternal and child health journal*, 16, 1509-1517.
- Oğuz, G. Y. (2010). *Güzellik Kadınlar İçin Nasıl Vaade Dönüşür: Kadın Dergilerindeki Kozmetik Reklamları Üzerine Bir İnceleme*.
- Orton-Johnson, K. (2017). Mummy blogs and representations of motherhood: “Bad mummies” and their readers. *Social Media+ Society*, 3(2), 2056305117707186.
- Ouvrein, G. (2022). Mommy influencers: Helpful or harmful? The relationship between exposure to mommy influencers and perceived parental self-efficacy among mothers and primigravida. *New Media & Society*, 14614448221086296.
- Ömer, Ö. (2022). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Haber Örnekleri Üzerinden Bir İnceleme. *Etkileşim*, 9, 36-54.

- Özgen, İ. (2017). Tüketim kültürü ve medyada güzellik söylemi: Bir alımlama çalışması. *Global Media Journal TR Edition*, 8(15), 1-28.
- Özkan, H. & Uzun, Betül. (2022). Sosyal medyada annelik. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 16(1), 222-229.
- Ranzini, G., Newlands, G., & Lutz, C. (2020). Sharenting, peer influence, and privacy concerns: A study on the Instagram-sharing behaviors of parents in the United Kingdom. *Social Media+ Society*, 6(4), 2056305120978376.
- San Cornelio, G. (2021). Bad mothers, good mothers and professional mothers: A study on narratives on maternity in Spanish Instagram spaces. *Revista Observatorio (OBS*)*, 15(2).
- Schwemmer, C., & Ziewiecki, S. (2018). Social media sellout: The increasing role of product promotion on YouTube. *Social Media+ Society*, 4(3), 2056305118786720.
- Stephen, T. A. (2016). The role of digital and social media marketing in consumer behavior. *Current Opinion in Psychology*, 10. www.sciencedirect.com.
- Topateş, A. K. (2015). *Tüketim Toplumunda Tüklenen Bedenler: Kozmetik Reyonu Çalışanları ve Estetik Emek*.
- Van Dijk, T. A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & society*, 4(2), 249-283.
- Van Dijk, T. A. (2001). Multidisciplinary CDA: A plea for diversity. *Methods of critical discourse analysis*, 1, 95-120.
- Waqas, M., Hamzah, Z., Laili, & Salleh, N. A. M. (2022). Branded content experience in social media settings: A consumer culture theory perspective. *Journal of Brand Management*, 29. <https://link.springer.com/article/10.1057/s41262-021-00268-0>
- Yılmaz, K., Y. (2021). *Tüketici marka katılımı teorisi çerçevesinde sosyal medyada tüketici katılımı: Instagram Anneleri örneği* [Doktora tez]. Selçuk Üniversitesi.
- <https://www.tubisad.org.tr/tr/images/pdf/tubisad-2021-dde-raporu.pdf>
- <https://www.mandalina.com.tr/2021/05/09/takipci-sayisina-gore-influencer-kategorileri/>
- <https://www.socialpilot.co/Instagram-marketing/Instagram-stats>
- <https://www.paradurumu.com/harcama/instamomlar-satin-alma-davranislarini-nasil-etkiliyor-haberi-8260>

İnternet Kaynakları

AnneKaz [annkaz.com]. (2023, Temmuz 3). Tatilde saçlarınız ve cildiniz için yapacağınız 10 iyilik! <https://www.annekaz.com/tatilde-saclariniz-ve-cildiniz-icin-yapacaginiz-10-iyilik.html>, Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2023.

AnneKaz [annkaz.com]. (2023, Temmuz 3). Cemre Baysel, Rabia Soytürk ve Gizem Karaca'nın NewWell Seçimleri! <https://www.annekaz.com/cemre-baysel-rabia-soyturk-ve-gizem-karacanın-new-well-secimleri.html>, Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2023.

Ceren CEYLAN [CerenCeylan]. (2023, Aralık 30). Biraz Savsakladım! YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=rvEh89KtKdw>, Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2023.

Ceren CEYLAN [CerenCeylan]. (2023, Aralık 30). Kıvanç'la İlk IKEA Turu ! YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=jsoLoF3vTos>, Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2023.

Yağmur ZEREN [@yagmurzeren]. (2023, Haziran 26). Bu markanın elbiseleri şahayane. Instagram.<https://www.Instagram.com/p/BqpHpjFBs3b/,Eri%C5%9Fim>, Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2023.

Yağmur ZEREN [@yagmurzeren]. (2023, Haziran 26). Tüm ürünlerde %25 indirim var. Instagram. <https://www.Instagram.com/stories/highlights/18027334660558568/> Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2023.

Invisible Women: Data Bias in a World Designed for Men*Görünmez Kadınlar: Erkekler İçin Tasarlanmış Bir Dünyada Veri Önyargısı*

Cumhur Havan*

Original Title : Invisible Women: Data Bias in a World Designed for Men

---

Authors : Caroline Criado Perez

Publisher : Abrams Press.

Copyrights Year : 2019/432

ISBN : 978-1-4197-2907-2

Caroline Criado Perez's "Invisible Women: Data Bias in a World Designed for Men" addresses a pervasive issue of gender data bias and its far-reaching implications in various spheres of society. Through a meticulously researched and thought-provoking analysis, Perez sheds light on the historical, cultural, and systemic factors that have contributed to this data gap. This academic book review examines the key arguments, strengths, and contributions of "Invisible Women," while also evaluating its impact on the broader field of gender studies and policy-making. Invisible Women: Data Bias in a World Designed for Men" by Caroline Criado Perez has a total of 11 chapters that are:

Chapter 1: Introduction - Unveiling the Gender Data Gap

In the opening chapter of the book, Perez skillfully sets the stage for her exploration of the gender data gap, a concept that has largely remained hidden from public view. She begins by painting a vivid picture of a world where data is pervasive, shaping everything from healthcare and transportation to economics and urban planning. However, what becomes immediately clear is that this world is not designed to account for the experiences and needs of half its population—women. Perez introduces the term "gender data gap" and explains that it refers to the systematic and often invisible bias in data collection, analysis, and interpretation, which consistently underrepresents or ignores women's perspectives and experiences. She illustrates this concept with striking examples, demonstrating how the gender data gap has profound consequences for

---

* Dr., Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, cumhurhavan@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3289-4523.

women's lives. In this introductory chapter, Perez invites readers to consider the fundamental question: Why does gender data bias matter? She emphasizes that data is not neutral; it shapes policies, decisions, and the allocation of resources. The failure to account for women's experiences means that women's needs often go unmet, and societal inequalities persist. Perez also outlines her overarching goal for the book: to reveal the hidden biases in data and to shed light on how they perpetuate gender inequalities across various domains. Through a combination of rigorous research and compelling storytelling, she aims to dismantle the invisibility cloak that has shrouded the gender data gap for far too long. The "Introduction" serves as a powerful and thought-provoking opening to the book, compelling readers to recognize the importance of addressing gender data bias in our increasingly data-driven world. It sets the tone for the in-depth exploration that follows in subsequent chapters, making a strong case for why understanding and rectifying the gender data gap is not only essential but urgent. This chapter effectively engages readers by framing the issue and encouraging them to critically examine the role of data in shaping our world while laying the groundwork for the enlightening journey that "Invisible Women" offers.

Chapter 2: The Data Gap - Tracing the Historical Roots

In "The Data Gap," the second chapter of the book, Caroline Criado Perez embarks on a historical journey to trace the origins of the gender data gap. She reveals how this pervasive issue has deep historical roots, shaping our world for centuries. Perez begins by showcasing how, throughout history, data collection has often been driven by the assumption that men are the default standard, while women's experiences and perspectives have been relegated to the periphery. She provides compelling examples from various fields, including medicine, science, and economics, to illustrate how this bias has manifested in practice. One of the key themes in this chapter is the invisibility of women in data. Perez argues that when data collectors and analysts fail to consider gender, they effectively render women invisible. This invisibility has far-reaching consequences, as it leads to a lack of understanding and awareness of the specific challenges and needs that women face. The chapter also explores the implications of this historical bias, showing how it has resulted in systemic gender inequalities that persist to this day. Perez emphasizes that addressing the gender data gap is not just a matter of historical curiosity; it has direct and profound consequences for policy decisions, resource allocation, and the well-being of women around the world. Throughout "The Data Gap," Perez draws upon historical records and case studies to build a compelling narrative. She invites readers to critically examine the ways in which data collection practices have shaped our understanding of gender and, in turn, influenced the design of systems, products, and policies. By delving into the historical context of the gender data gap, this chapter sets the stage for the subsequent exploration of how this bias continues to impact contemporary

society. It underscores the importance of recognizing and rectifying this bias to achieve greater gender equality and inclusivity in all aspects of life. In sum, "The Data Gap" is a thought-provoking chapter that reveals the historical underpinnings of the gender data gap, highlighting the need to confront and rectify this long-standing bias in data collection and analysis. It is a compelling and informative segment of "Invisible Women," one that compels readers to consider the lasting impact of historical biases on our data-driven world.

Chapter 3: The Default Male - Assumptions and Consequences

In "The Default Male," the third chapter of the book, Caroline Criado Perez delves into the pervasive assumption that men are the default standard in research, design, and data collection. This assumption has profound consequences for women's lives and experiences. Perez begins by elucidating how this assumption is deeply ingrained in our society and informs decisions made in various domains, from healthcare and transportation to technology and workplace design. She provides concrete examples that illustrate how products, systems, and even medical treatments are often developed based on data and research that predominantly consider male characteristics and needs. One of the key arguments in this chapter is that when women are not considered the default, their experiences and needs are frequently overlooked or marginalized. This can lead to serious safety concerns, health risks, and inequities. For instance, Perez discusses how car safety features are often designed with male crash test dummies in mind, putting women at greater risk of injury in accidents. Throughout the chapter, Perez challenges the assumption that gender-neutral design is inherently fair or unbiased. She highlights the importance of recognizing and acknowledging gender differences in order to create more inclusive and equitable products and environments. "The Default Male" serves as a powerful critique of the status quo, inviting readers to critically examine the pervasive influence of male-centric design and data collection practices. It underscores the need for a more inclusive approach—one that considers the full spectrum of human diversity, including gender. This chapter is a compelling exploration of how the default male assumption perpetuates gender inequalities and poses tangible risks to women's safety and well-being. By revealing the consequences of this assumption, Perez makes a compelling case for the necessity of addressing gender data bias in order to create a more equitable world for all genders.

Chapter 4: The One-Size-Fits-Men Model - Implications for Design

In "The One-Size-Fits-Men Model," the fourth chapter of the book, Caroline Criado Perez delves into the implications of using a one-size-fits-men approach in product design, medical research, and various aspects of daily life. She illustrates how this approach can have significant

and often detrimental consequences, particularly for women. Perez begins by explaining how products, from safety gear to smartphones, are often designed with male users in mind, leading to discomfort, inefficiency, and sometimes even danger for women. She presents numerous examples, including the design of seats in public transportation, which are typically based on male body proportions, leaving women less comfortable during commutes. One of the central arguments in this chapter is that assuming that the male experience is universal leads to inefficiencies and even risks. Perez underscores that when products are designed to fit the male body, women often face inconveniences and discomfort, ranging from ill-fitting personal protective equipment to clothing and workspaces that do not accommodate their needs. Medical research is another area where the one-size-fits-men model prevails, and Perez highlights how this can result in misdiagnoses and inadequate treatments for women. She discusses how clinical trials, which often exclude women or fail to analyze gender-specific differences, can lead to medications and therapies that are less effective or even harmful for women. Throughout the chapter, Perez emphasizes the importance of considering gender differences in design and research. She argues that taking a one-size-fits-all approach not only neglects women's unique needs and experiences but also perpetuates gender inequalities and reinforces the idea that the male experience is the norm. "The One-Size-Fits-Men Model" challenges readers to reevaluate assumptions about design and the supposed universality of male-centric products and research. It prompts us to recognize the importance of inclusivity in design and to advocate for products and solutions that accommodate the diversity of human experiences, regardless of gender. This chapter is a compelling exploration of how the one-size-fits-men model can result in discomfort, inefficiency, and sometimes danger for women. By revealing the practical implications of this model, Perez makes a strong case for the necessity of considering gender differences in design and research to create more equitable and functional products and systems.

Chapter 5: The Drugs Don't Work - Gender Bias in Healthcare

In "The Drugs Don't Work," the fifth chapter of the book, Caroline Criado Perez delves into the critical issue of gender bias in healthcare and medical research. She highlights how the historical underrepresentation of women in clinical trials and a lack of gender-specific analysis have resulted in medications and treatments that are often less effective or even harmful for women. Perez begins by providing a historical overview of women's exclusion from medical research, citing examples of how clinical trials were primarily conducted on men for decades. This omission has led to a significant gap in our understanding of how drugs and therapies affect women differently from men. One of the central arguments in this chapter is that gender bias in healthcare is not just an oversight; it can have life-altering consequences for women. Perez presents

compelling evidence of women experiencing adverse reactions to medications that were not adequately tested on female subjects. She also discusses the broader implications of gender bias in healthcare, including the misdiagnosis and mistreatment of women's health conditions. For example, conditions like heart disease, often perceived as a "male" problem, can manifest differently in women, leading to underdiagnosis and inadequate treatment. Throughout the chapter, Perez advocates for the importance of conducting gender-specific research in healthcare. She emphasizes that understanding how diseases and treatments affect women differently is essential for providing optimal care and ensuring the well-being of all patients. "The Drugs Don't Work" serves as a powerful call to action, compelling readers to recognize the urgency of addressing gender bias in medical research and healthcare. Perez's exploration of this issue underscores the need for more inclusive clinical trials and a deeper understanding of gender-specific health concerns. This chapter sheds light on the profound impact of gender bias on healthcare and highlights the importance of advocating for gender-inclusive research and treatment options. It is a thought-provoking segment of "Invisible Women" that prompts readers to consider the broader implications of gender bias in medical science and the potential for change to improve healthcare outcomes for all genders.

Chapter 6: The Yentl Syndrome - Gender Bias in Cardiology and Health Research

In "The Yentl Syndrome," the sixth chapter of the book, Caroline Criado Perez delves into the field of cardiology and explores how gender bias in health research affects women's heart health. She highlights the pervasive misconception that heart disease primarily affects men and reveals the consequences of this bias on women's diagnosis, treatment, and outcomes. Perez begins by recounting the story of Yentl, a fictional character who disguises herself as a man to pursue an education in a male-dominated field. This allegory serves as a powerful metaphor for the gender disparities that persist in medicine and cardiology. One of the central arguments in this chapter is that heart disease is not exclusively a male health issue, as it has often been portrayed. Perez presents compelling evidence to show that women, too, are at risk of heart disease, but their symptoms and risk factors may differ from those of men. She discusses how these differences have led to delayed diagnoses and inadequate treatment for women. Perez also explores how gender bias affects research funding and priorities, leading to a lack of investment in studies that specifically examine women's heart health. This results in a limited understanding of how heart disease manifests in women and how best to prevent and treat it. Throughout the chapter, Perez advocates for a more inclusive approach to cardiology and healthcare. She emphasizes the importance of recognizing that heart disease affects both men and women and that gender-specific research is essential for improving diagnosis and treatment outcomes for all. "The Yentl

Syndrome" serves as a poignant reminder that gender bias in healthcare extends to life-threatening conditions like heart disease. It compels readers to question the assumption that certain diseases are gender-specific and underscores the need for more comprehensive research and awareness in the field of cardiology. This chapter is a thought-provoking exploration of how gender bias in health research can have dire consequences for women's heart health. It challenges readers to consider the broader implications of this bias and the urgent need for gender-inclusive approaches in the field of cardiology and medicine.

Chapter 7: No Women at the Top - Gender Bias in Economics and Leadership

In "No Women at the Top," the seventh chapter of the book, Caroline Criado Perez turns her attention to the field of economics and leadership roles. She examines how gender bias in economic research and policy has contributed to the persistent underrepresentation of women in leadership positions across various sectors. Perez begins by highlighting the stark gender disparities in leadership roles in government, corporations, academia, and other fields. She underscores the importance of recognizing that these imbalances are not solely due to individual choices or capabilities but are influenced by systemic biases in data and research. One of the central arguments in this chapter is that economic theories and policies have historically been developed without sufficient consideration of gender. Perez presents evidence of how economic models often overlook or underestimate the contributions of unpaid labor, which disproportionately falls on women, and how this omission has real economic implications. Perez also discusses how gender bias in economics extends to issues such as wage gaps and the undervaluing of professions dominated by women. She provides compelling examples to illustrate how these biases persist in economic research and policy decisions. Throughout the chapter, Perez advocates for a more inclusive approach to economic research and policy. She argues that recognizing the economic value of unpaid labor, addressing wage gaps, and promoting gender diversity in leadership positions are essential steps toward achieving greater gender equality. "No Women at the Top" serves as a critical examination of the systemic biases that have contributed to the underrepresentation of women in leadership roles. It compels readers to question traditional economic paradigms and to consider the broader economic implications of gender bias. This chapter is a thought-provoking exploration of how gender bias in economics and leadership has real-world consequences for women's opportunities and economic well-being. It challenges readers to reevaluate their understanding of economic systems and to advocate for gender-inclusive policies and practices.

Chapter 8: The Unpaid Labor Gap - Recognizing Women's Work

In "The Unpaid Labor Gap," the eighth chapter of the book, Caroline Criado Perez delves into the often-overlooked issue of unpaid labor, which predominantly falls on women. She examines how traditional gender roles and societal expectations have contributed to this gap and how it is reinforced by gender data bias. Perez begins by highlighting the immense volume of unpaid work that women perform daily, including caregiving, housework, and other domestic responsibilities. She underscores the significance of this labor and its economic value, which often goes unrecognized in conventional economic models. One of the central arguments in this chapter is that the gender data gap has resulted in an underestimation of the economic contributions of unpaid labor. Perez provides compelling examples to demonstrate how this oversight perpetuates gender inequalities, particularly in terms of economic opportunities and social policies. Perez also discusses the broader implications of the unpaid labor gap, including the disproportionate impact on women's career trajectories and financial well-being. She argues that recognizing and valuing unpaid labor is essential for achieving greater gender equality. Throughout the chapter, Perez advocates for a reevaluation of societal norms and the need to challenge traditional gender roles. She emphasizes that understanding and addressing the unpaid labor gap are crucial steps toward creating more equitable societies. "The Unpaid Labor Gap" serves as a compelling exploration of how gender bias in data collection and analysis has contributed to the devaluation of women's labor. It compels readers to reconsider the significance of unpaid work and to recognize its impact on women's lives. This chapter is a thought-provoking examination of the invisible but vital work that women contribute to society and how it has been historically undervalued. It challenges readers to question traditional gender roles and advocate for policies and practices that acknowledge the economic and social contributions of unpaid labor.

Chapter 9: The Cost of Living in a Gendered World - Economic Implications

In "The Cost of Living in a Gendered World," the ninth chapter of the book, Caroline Criado Perez delves into the economic implications of gender bias and how it affects women's financial well-being. She examines the various ways in which women face disproportionate costs and financial burdens in a world that often fails to account for their specific needs and experiences. Perez begins by highlighting the financial disparities that women encounter in various aspects of daily life, from transportation costs to healthcare expenses. She underscores how these gendered costs are often a result of systemic biases in data collection, product design, and policy decisions. One of the central arguments in this chapter is that gender bias in economic and policy decisions has real-world consequences for women's budgets and financial security. Perez presents

compelling examples to demonstrate how women can face higher costs for products and services simply because their needs were not considered in their design. Perez also discusses the intersection of gender and poverty, showing how women are often disproportionately affected by economic hardships. She argues that recognizing the gendered nature of poverty is essential for developing effective policies and interventions. Throughout the chapter, Perez advocates for a more inclusive approach to economic decision-making and policy development. She emphasizes that addressing the gendered costs of living is not only a matter of economic fairness but also a step toward achieving greater gender equality. "The Cost of Living in a Gendered World" serves as a poignant exploration of how gender bias in economic and policy decisions can result in financial disparities for women. It compels readers to consider the broader economic implications of gender bias and the need for more inclusive policies and practices. This chapter is a thought-provoking examination of how women often bear the financial burden of a world that fails to account for their specific needs and experiences. It challenges readers to reevaluate the economic and policy decisions that perpetuate gender disparities and to advocate for measures that promote financial equity for all genders.

Chapter 10: Designing Women - Gender Bias in Urban Planning and Public Spaces

In "Designing Women," the tenth chapter of the book, Caroline Criado Perez delves into the field of urban planning and public spaces to examine how gender bias in design and infrastructure has shaped our cities and communities. She highlights the ways in which urban environments are often designed with men in mind, leading to disparities in safety, accessibility, and overall quality of life for women. Perez begins by illustrating how urban planning and architecture have historically prioritized male experiences and needs. She provides examples of cities and public spaces where women may feel unsafe or uncomfortable due to design choices that do not consider their perspectives. One of the central arguments in this chapter is that gender bias in urban planning has tangible consequences for women's daily lives. Perez presents compelling evidence to show how the lack of safe and well-lit public spaces, inadequate public transportation options, and limited access to childcare facilities can limit women's mobility and opportunities. Perez also discusses how gender bias affects women's experiences in urban environments, such as the prevalence of street harassment and the fear of violence in poorly designed public spaces. She emphasizes the importance of creating cities and communities that are inclusive, safe, and accessible for everyone. Throughout the chapter, Perez advocates for a more inclusive approach to urban planning and design. She argues that recognizing and addressing gender disparities in public spaces is not only a matter of equality but also a way to create healthier, more vibrant, and more livable cities. "Designing Women" serves as a thought-provoking

exploration of how gender bias in urban planning and design has shaped our physical surroundings. It compels readers to consider the ways in which cities can be more inclusive and responsive to the needs of all residents, regardless of gender. This chapter challenges readers to question the assumptions that have guided urban planning for decades and to advocate for cities and communities that prioritize safety, accessibility, and quality of life for everyone, regardless of their gender.

Chapter 11: The Myth of Meritocracy - Addressing Systemic Bias

In "The Myth of Meritocracy," the eleventh and concluding chapter of the book, Caroline Criado Perez reflects on the broader implications of gender data bias and the need for systemic change. She challenges the notion that society is a meritocracy, where success and opportunities are solely based on individual merit, and instead emphasizes the systemic biases that persist and perpetuate gender inequalities. Perez begins by summarizing the key themes and arguments presented throughout the book, emphasizing how gender bias in data collection, analysis, and policy decisions has far-reaching consequences. She underscores the cumulative impact of these biases on women's lives and experiences. One of the central arguments in this chapter is that addressing gender data bias requires a shift in societal norms and attitudes. Perez discusses the importance of recognizing and challenging deeply ingrained biases in order to create a more equitable world. Perez also discusses the role of advocacy and activism in driving change. She highlights the efforts of individuals and organizations that have been working to raise awareness of gender data bias and push for more inclusive policies and practices. Throughout the chapter, Perez advocates for a collective effort to dismantle systemic biases and create a more equitable society. She emphasizes the importance of holding institutions, governments, and individuals accountable for their roles in perpetuating gender inequalities. "The Myth of Meritocracy" serves as a powerful conclusion to the book, compelling readers to consider the broader implications of gender data bias and the urgent need for change. It challenges the idea that gender disparities are solely the result of individual choices and underscores the systemic nature of these biases. This chapter is a thought-provoking reflection on the path forward, emphasizing the importance of collective action and advocacy to address gender data bias and promote gender equality. It leaves readers with a call to action, encouraging them to be part of the movement for change and to work towards a more inclusive and equitable world for all genders.

Instead Of Result

"Invisible Women" by Caroline Criado Perez is a compelling and eye-opening exploration of the pervasive issue of gender data bias and its profound consequences. Throughout its 11

chapters, Perez meticulously examines how gender bias infiltrates various aspects of our lives, from healthcare to economics, urban planning to leadership. She reveals how traditional assumptions and systemic biases have led to a world that often fails to account for the experiences and needs of women, leaving them invisible in data and decisions. The book's strength lies in its comprehensive approach to evidence, drawing from historical records to contemporary research studies to support its arguments. However, it is also noted that providing introductory information for each chapter, a clearer outline of the data used in the book, and a more organized writing style would enhance its impact. Nevertheless, "Invisible Women" is an essential read that challenges our assumptions, compels us to question the status quo, and underscores the urgent need to address gender data bias in our increasingly data-driven world. It is a call to action, urging us to advocate for a more equitable and inclusive society where the experiences of all genders are recognized and valued.

References

Perez, C. C. (2019). *Invisible Women: Data Bias in a World Designed for Men*. Abrams Press.